

T.C.
KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FİNANS BANKACILIK ANABİLİM DALI

BÖLGESEL KALKINMA VE SANAYİLEŞME DİNAMİKLERİ:
GAZİANTEP UYGULAMASI (1980-2010)

DOKTORA TEZİ

Haluk Berkan Emmioğlu

Danışman: Prof. Dr. Halil SEYİDOĞLU

İstanbul, 2013

BÖLGESEL KALKINMA VE SANAYİLEŞME DİNAMİKLERİ:
GAZİANTEP UYGULAMASI (1980-2010)

Haluk Berkan Emmioğlu

Finans-Bankacılık Programı'nda Doktora derecesi
için gerekli kısmi şartların yerine getirilmesi amacıyla
Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne
teslim edilmiştir.

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ

İSTANBUL,2013

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BÖLGESEL KALKINMA VE SANAYİLEŞME DİNAMİKLERİ:
GAZİANTEP UYGULAMASI (1980-2010)

Haluk Berkan Emmioğlu

ONAYLAYANLAR:

(Prof.Dr.Halil Seyidoğlu)(Danışman) (Doğuş Üniversitesi)_____

(Prof.Dr.Osman Zaim)(Eş-Danışman)(Kadir Has Üniversitesi)_____

(Prof.Dr.Orhan Şener)(Kadir Has Üniversitesi) _____

(Prof.Dr.Bora Ocakçıoğlu)(Kadir Has Üniversitesi) _____

(Prof.Dr.Niyazi Berk)(Bahçeşehir Üniversitesi) _____

ONAY TARİHİ: 22/10/2013

“Ben, Haluk Berkan Emmioğlu, bu Doktora Tezinde sunulan çalışmanın şahsıma ait olduğunu ve başka çalışmalardan yaptığım alıntılarını kaynaklarını kurallara uygun biçimde tez içerisinde belirttiğimi onaylıyorum.”

Haluk Berkan Emmioğlu

İÇİNDEKİLER

Özet.....	i
Abstract.....	ii
Teşekkür Notu.....	iii
Tablo Listesi.....	iv
Şekil Listesi.....	v
Giriş.....	1
1. Bölgesel Kalkınma ve Büyüme.....	6
1.1. Kavram ve Tanım.....	6
1.2. Bölgesel Kalkınma Politika Uygulamasını Gerektiren Nedenler.....	10
1.3. Bölgesel Olarak Kalkınmanın Ana Prensipleri.....	12
1.4. Bölgesel Kalkınma Politikasının Amaçları.....	13
1.5. Bölgesel Kalkınma Politikası Araçları.....	14
1.6. Ekonomik Büyüme Teorilerine Genel Bakış.....	15
1.7. Dış Ticaret ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki.....	19
1.7.1. İhracat İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki.....	20
1.7.2.1. Neoklasik Arz Yanlı Model.....	21
1.7.2.2. Ödemeler Bilançosu Kısıtı Altında Büyüme Modeli.....	21
1.7.2.3. Düzgün Döngü Modeli.....	22
1.7.2.4. Yatay Kesit Modeli.....	22
1.7.2.5. Zaman Serisi Nedensellik Modeli.....	23
1.7.2. İthâlat ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki	23

1.8. Dünyada Uygulanmış Biçimleri.....	25
1.8.1. Fransa Bölgesel Kalkınma Politikası.....	25
1.8.2. İtalya Bölgesel Kalkınma Politikası.....	26
1.8.3. Almanya Bölgesel Kalkınma Politikası.....	27
1.8.4. İngiltere Bölgesel Kalkınma Politikası.....	27
1.8.5. ABD Bölgesel Kalkınma Politikası.....	27
1.8.6. Güney Kore Bölgesel Kalkınma Politikası.....	28
1.9. Bölgesel Kalkınma ve Büyüme Üzerine Yapılmış Çalışmalar.....	28
1.9.1. Dünya Üzerinde Yapılmış Olan Çalışmalar.....	28
1.9.2. Türkiye İçerisinde Yapılmış Olan Çalışmalar.....	32
2. Gaziantep Bölgesel Kalkınması ve Ekonomik Büyüme Araç ve Politikaları.39	
2.1. Gaziantep Genel Ekonomik Yapısı ve Tarihi Gelişimi.....	39
2.2. Gaziantep Sanayii ve Alt Sektör Yapısı.....	49
2.3. Gaziantep'in Çevre Şehirlerle Arasındaki Ekonomik Farklılıklar ve Yakınlıklar.....	59
2.4. Gaziantep için Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	62
2.4.1. Dokuzuncu Kalkınma Plânı (2007-2013).....	63
2.4.2. GAP Master Plânı.....	63
2.4.3. GAP Eylem Plânı.....	64
2.4.4. Kobi Stratejisi ve Eylem Plânı.....	65
2.4.5. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi.....	65

3. Gaziantep'in Sanayii Dinamikleri.....	67
3.1. Nüfus Hareketleri.....	67
3.2. İstihdam Durumları.....	68
3.3. Dış Ticaret.....	72
3.4 Yatırım ve İnovasyon.....	77
3.5 Marka ve Markalaşma.....	79
3.6. Banka Kredileri ve Teşvikli Krediler.....	81
3.7. Gaziantep Firmalarına Swot Analiz Uygulaması.....	83
4. Gaziantep Sanayii Ekonomik Büyüme Modeli Uygulamaları.....	88
4.1. Gaziantep Büyüme Modeli Uygulaması.....	92
4.2. Gaziantep İçin Büyüme Etkileyen Dış Ticaret Etkenlerinin Modellemesi.....	105
4.2.1. İthâlat ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Modellenmesi.....	105
4.2.2. İhracat ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Modellenmesi.....	113
4.3. Gaziantep Ekonomik Büyüme Modeli Sonucu.....	118
5. Gaziantep Bölge Kalkınmasına Yönelik Anket Uygulaması.....	120
5.1. Sanayi Şirketlerinin Genel Yapısı.....	123
5.2. Rekabet Durumu.....	125
5.3. Üretim Yapısı.....	128
5.4. Finansal Yapı.....	130

5.5. Pazarlama.....	134
5.6. Teknolojik Kapasite ve ARGE.....	135
5.7. Yabancı Sermaye.....	138
5.8. Dışa Açıklık ve İhracatın Teşvik Edilmesi.....	140
5.9. Borsaya Arz Etme.....	146
5.10. Kobilerin Desteklenmesi.....	146
5.11. Girişimcilik.....	148
5.12. Kurumsallaşma Gelenekselden - Modern Yönetim Tarzına Geçiş....	150
5.13. Gaziantep Bölgesel Kalkınmasına Yönelik Anket Uygulamasının Sonucu.....	154
Sonuç.....	158
Ekler.....	165
Kaynakça.....	213

ÖZET

BÖLGESEL KALKINMA VE SANAYİLEŞME DİNAMİKLERİ: GAZİANTEP UYGULAMASI (1980-2010)

Haluk Berkan Emmioğlu

Finans Bankacılık Doktora Programı

Danışman: Prof.Dr. Halil Seyidoğlu

İstanbul, 2013

Ulusal ve uluslar arası çalışmalarda bölgesel kalkınma ve büyümenin özelliklerine bölgesel kalkınma ile büyüme arasındaki farklılıklara, nedenlere, ilkelere, amaçlara ve araçlara değinilmiştir. Bölgesel kalkınma ve büyüme kuramları, dünyada uygulanış biçimleri tanıtılmıştır. Bununla beraber bölgesel kalkınma ve büyümeyle ilgili geçmişten günümüze kadar -konumuzla bağlantılı olan- yapılmış çalışmalar incelenmiştir.

Gaziantep ilinin yerel-bölgesel ekonomik ve finansal gelişmeyi etkileyen dinamiklerin belirlenmesinde 1980-2010 yılı verilerini incelemektedirim. Gaziantep'in ekonomik durumu ve gelişimi, çevre illerle olan ekonomik ilişkisinin yanı sıra Gaziantep sanayiinin genel ve sektörel yapısı, nitelikleri ve Gaziantep için uygulanan bölgesel kalkınma politikalarını trend analizi, swot analizi, anket uygulaması ve ekonometrik model uygulanarak incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Yerel-bölgesel kalkınmada etkili olan politikaların nasıl olması gerektiği konusunda ve il bazında Gaziantep sanayiinde koşulların geliştirilmesine yönelik, ilgililere ve karar mekanizmalarına ışık tutacak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma, Büyüme, İmalat Sanayii, İhracata Dayalı Büyüme

ABSTRACT

BÖLGESEL KALKINMA VE SANAYİLEŞME DİNAMİKLERİ: GAZİANTEP UYGULAMASI (1980-2010)

Haluk Berkan Emmioğlu

Finans Bankacılık Doctor Program

Advisor: Prof. Dr. Halil Seyidoğlu

İstanbul, 2013

In national and international studies, the features of regional development and growth, the differences, causes, principles, purposes and tools between development and growth are mentioned. Application of The theory of regional development and growth are introduced worldwide. Furthermore, the studies of regional development and growth that are related to our study since past to present are investigated.

In the determination of local-regional economic and financial dynamics for the province of Gaziantep, I have been investigating the data between the years of 1980-2010. The economic status and development of Gaziantep, its economical relation to neighboring provinces as well as general and sectoral structure of Gaziantep Industry, its features and the regional development policies that are applied for Gaziantep, are examined and interpreted applying trend analysis, swot analysis, survey application and econometric model.

The suggestions to shed light on authorities and decision-makers for determining how the policies effective on regional-local development should be and the development of the conditions of Gaziantep Industry at the provincial level, have been made.

Keywords: Regional Development, Growth, Manufacturing Industry, Export Led Growth

Teşekkür Notu

Bana maddi ve manevi her türlü desteği veren rahmetli babam Cahit Emmioğlu'na, alışma srem boyunca desteğini esirgemeyen ve her türlü umutsuzluğa düştüğüm anda benim yanımda bulunan annem Gvher Emmioğlu'na en içten teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

TABLolar

Tablo 2.1. Sektörlerin Gayri Safi Katma Değer İçindeki Pay, Gaziantep'in Türkiye İçindeki Sektörel Payı, 2008	43
Tablo.2.2. Gaziantep İstihdamının, Türkiye Toplam İstihdamı ile Karşılaştırılması, 2009.....	43
Tablo 2.3. Gaziantep Tarımsal Ürünlerinin Üretim Kapasiteleri, 2010.....	44
Tablo 2.4. Gaziantep Tarımsal Üretiminin Türkiye'deki Yeri, 2010.....	45
Tablo 2.5. Gaziantep'te Hayvancılık, 2010.....	45
Tablo 2.6. Gaziantep'in Ürün Bazında Türkiye Üretiminde Payı (%).....	46
Tablo 2.7. Gaziantep İhracat Rakamları, 2010.....	46
Tablo 2.8. En Fazla İhracat Yapan 10 İl Arasında Gaziantep'in Yeri, 2010.....	46
Tablo 2.9. İlk 1000 İhracatçı Firma Arasında Gaziantep'li Firma Sayısı.....	47
Tablo 2.10. Firmaların Hukuki Yapılarına Göre Dağılımı, 2010.....	47
Tablo 2.11. Gaziantep Ekonomik Büyüme Oranı Tablosu, 2011.....	48
Tablo 2.12. Türkiye'de Reel Büyüme Oranları (1999-2010).....	48
Tablo 2.13. Gaziantep Organize Sanayi Bölgeleri, 2010.....	50
Tablo 2.14. Gaziantep Serbest Bölgesinin Yıllar İtibarıyla Ticaret Hacimleri, 2010.....	51
Tablo 2.15. Gaziantep Serbest Bölgesi'ndeki İşlem Hacimleri, 2011.....	52
Tablo 2.16. Gaziantep Sanayi Sektörlerinin İl ve Türkiye İmalat Sanayi İçindeki Payı ve Sıralaması, 2008.....	52
Tablo 2.17. Gaziantep İli İmâlat Sanayii Kolları, Firma Sayıları ve Değişimleri, 2010.....	53
Tablo 2.18. Tekstil Sanayi Sektöründe Gaziantep'in Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008.....	54

Tablo 2.19. Makina-Metal Sanayii Sektöründe Gaziantep'in Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008.....	55
Tablo 2.20. Gıda Sektöründe Gaziantep'in Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008.....	56
Tablo 2.21. Kimya-Plastik Sanayii Sektöründe Gaziantep'in Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008.....	57
Tablo 2.22. İnşaat Yan Sanayii Sektöründe Gaziantep'in Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008.....	58
Tablo 2.23. Ayakkabı ve Yan Sanayii Sektöründe Gaziantep Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008.....	58
Tablo 2.24. Orman, Ağaç, Kağıt Sanayii Sektöründe Gaziantep Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008.....	59
Tablo 2.25. Gaziantep'e Komşu İller ve Uzaklıkları; 2010.....	59
Tablo 2.26. Şehirlerin Gayri Safi Katma Değer'in Sektörel Dağılımı, 2007.....	60
Tablo 2.27. İl İl Türkiye Göç Alış Veriş Rakamları, 2010.....	60
Tablo 2.28. Sınır Ticareti Kapsamında Suriye'ye Yapılan İhracat (1000 dolar), 2010.....	62
Tablo 3.1. Nüfus ve Göç Rakamları.....	67
Tablo 3.2. İstihdam ve İşsizlik rakamları.....	69
Tablo 3.3. Organize Sanayii Bölgesinde ve Küçük Sanayii Sitelerinde Çalışan Sayısı.....	69
Tablo 3.4. Türkiye'deki İllerin Kayıt Altına Alınmamış İşgücü Durumu (2007)	70
Tablo 3.5. Gaziantep Sosyal Güvenlik Sistemindeki Nüfus, 2010.....	70
Tablo 3.6. Gaziantep Şehrinde Sosyal Sigortalar Kurumu'na Kayıtlı ve Kayıt Dışı Çalışan Yıllık İşçi Sayısı rakamları.....	71
Tablo 3.7. Türkiye İhracatında Gaziantep'in Yeri (milyon \$).....	72

Tablo 3.8. Türkiye'de Bölgelere Göre En Çok İhracat Yapan Şehirlerin Rakam ve Oranları.....	74
Tablo3.9.Gaziantep İhracatının Ülke Gruplarına Göre Oranları (Mart 2011).....	74
Tablo3.10. İhracatın Yıllara ve Ülkelere Göre Dağılımı, 2010.....	75
Tablo 3.11.Gaziantep Dış Ticaretinde Yıllara Göre İthâlat ve İhracat Durumu.....	75
Tablo 3.12. Gaziantep Sanayiinin Önemli İhraç Kalemleri, 2009-2010.....	76
Tablo 3.13. Gaziantep'te Yabancı Sermaye Kaynaklı Ülkeler	77
Tablo 3.14. Dpt, Kamu Yatırımları (Ülke ve Gaziantep), 2010.....	78
Tablo 3.15. Yüksek Teknolojili Mal İhraç Eden Yüz Milyon \$ Üstü On İlimiz.....	80
Tablo 3.16. Sektörlere Göre Banka Kredileri (Merkez Bankası Dahil).....	82
Tablo 3.17. Gaziantep SWOT Analizi.....	87
Tablo 4.1. Gaziantep Büyüme Modeli Değişkenleri Arasındaki Nedensellik Testi Sonuçları, 1980-2010.....	96
Tablo 4.2. Bağımsız Değişkenlerin Arasındaki Nedensellik Testi Sonuçları, 1980-2010.....	101
Tablo 4.3. İthâlat Değişkenleri Arasındaki Nedensellik Testi Sonuçları, 1980-2010.....	106
Tablo 4.4. İhracat Değişkenleri Arasındaki Nedensellik Testi Sonuçları, 1980-2010.....	114

ŞEKİLLER

Şekil 2.1. Gaziantep Haritası, 2011.....	39
Şekil 3.1. Yıllar İtibariyle Gaziantep'in İhracat Yaptığı Ülke Sayıları.....	75
Şekil 3.2. Yıllara Göre İthâlat - İhracat Karşılaştırması (Milyon \$).....	76
Şekil 5.1. İşletmelerde Ortak Sayısı.....	123
Şekil 5.2. Gaziantep İşletmelerinde Çalışan Eleman Sayısı Ortalaması.....	124
Şekil 5.3. Gaziantep Şirketleri Bölgesel Strateji ve Kalkınma Plânı.....	126
Şekil 5.4. Gaziantep İşletmelerine Rekabet Gücüne Etki Eden Faktörler ve Oranları.....	126
Şekil 5.5. Pazarda Rekabet Edebilmek İçin İşletmelerin Kullandıkları Strateji Türü.....	128
Şekil 5.6. İşletmelerin Yıllık Kapasite Kullanım Oranları.....	129
Şekil 5.7. Gaziantep İşletmelerinin Genel Olarak Ürünlerini Yenileme Süresi.....	130
Şekil 5.8. Gaziantep'te İşletmeler İlk Kurulurken En Önemli Finansman Kaynağı.....	131
Şekil 5.9. Gaziantep'te İşletmelerin Toplam Yıllık Ciroya Göre Oranları.....	132
Şekil 5.10. Gaziantep İşletmelerinin Kullandığı Finansal Teknikler.....	132
Şekil 5.11. İşletmede Nakit Sıkıntısına Düşme Nedenleri.....	133
Şekil 5.12. Gaziantep İşletmelerinde Swot Analizi	134
Şekil 5.13. İşletmelerin En Çok Yararlandığı Araçlar.....	135
Şekil 5.14. İşletmenizde Ar-ge Bölümü Bulunuyor mu?.....	136
Şekil 5.15. İşletmelerin Cirolarının % Kaçını Ar-ge'ye Ayırmaktadır?.....	137
Şekil 5.16. İşletmeler Ar-ge'ye Ayrılan Parayı Nasıl görmektedir?.....	138

Şekil 5.17. Şirketinizin Sermaye Büyüklüğü Açısından Dağılımı Nasıldır?.....	139
Şekil 5.18. İşletmelerin Pazar Payı Oranları.....	141
Şekil 5.19. İllerin İhracat Yaptığı Ürünlerin Değerleri.....	142
Şekil 5.120. Döviz Değerlerindeki Artış ve Azalışların Gaziantep İşletmelerinin Dış Ticaretine Etki Etme Oranı.....	143
Şekil 5.21. Gaziantep İşletmelerinin İhracatta Karşılaştığı Sorunlar.....	143
Şekil 5.22. İşletmelerin Dış Ticarete En Fazla Kullandıkları Finansman Yöntemi	144
Şekil 5.23. Üretim Sürecinde İşletmelerin Üründe Dikkat Ettikleri Noktalar.....	144
Şekil 5.24. İşletmelerin Borsaya Arz Edilmeleri Açısından Hukuki Statü Oranları	146
Şekil 5.25. Gaziantep İşletmelerinin Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde Rekabet Gücü ve Rekabet Politikaları ile İlgili Hükümetten Yardım ve Destek Konusundaki Beklentiler.....	147
Şekil 5.26. İşletmelerin Gaziantep'te Kurulmasının Gerekçeleri.....	149
Şekil 5.27. Gaziantep İşletmelerindeki Yönetici Oranları.....	150
Şekil 5.28. İşletmeleri Kendine Ait Ayrıntılı Bir Organizasyon Şemasına Sahip midir?.....	151
Şekil 5.29. İşletmeniz Uluslararası Finansal Raporlama Sistemi'ne Göre Mali Tablo Hazırlıyor mu?.....	1

GİRİŞ

Kalkınma ve büyümeye yönelik ekonomik politika ve stratejiler, ülkeler içinde ve zamana bağlı olarak farklı şekillerde gelişme göstermişlerdir. Ülkesel ya da bölgesel olarak birçok kalkınma ve büyüme örneği ortaya çıkmıştır. Sanayileşme ve sonrasında oluşan üretim araçların (yatırım, sermaye, teknoloji, beşeri sermaye vb.) dağılımında ise genel anlamda dengeli bir gelişim gösterilememiş ve bu faktörlerin belirli alanlarda yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu yoğunlaşma yer yer avantaj iken bazı yerlerde dezavantaj olarak karşımıza çıkar. Bu dezavantaj ise geri kalmışlığa neden olur. Günümüz ekonomik kalkınmasında, yoğunlaşmanın dengelenmesi ve ekonomik faktörlerin daha etkin ve verimli bir biçimde kullanılmasıyla kalkınma hedeflerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Ekonomik kalkınmanın amacı, üretken kapasite ve üretim hacmindeki büyümenin ve bunu sağlayacak olan ekonomik unsurların neler olduğunun belirlenmesidir. Bundan sonraki aşama ise üretim kapasitesini etkileyen unsurlar olarak; teknoloji ve istihdam ile bunların gelişimini sağlayacak olan bilim, sanayi kültürü ve kurumsal yapının kalkınmayı destekleyecek şekilde analiz edilip değerlendirilmesidir.

Ekonomik kalkınmanın temelinde, üretim kapasitesinin genişletilmesi ve faktörlerin daha etkin kullanılması esastır. Büyümeye yönelik ekonomik faktörlerden yatırım, nüfus, teknoloji ve istihdam gibi farklı unsurların, ekonomik politikanın uygulanacağı bölgeye avantaj ve dezavantajlarını da dikkate alarak, hazırlanacak olan bölgesel kalkınma hedeflerine uygun olarak kullanımı gerekmektedir.

Bölgesel ekonomik kalkınma hedeflerinin temelinde, bölgenin ekonomik ve sosyal olarak gelişmesi ve çıktı kapasitesinin artması hedeflenir. Bölgesel başarı sağlayan örnekler, bölgelerine öncülük yapmakta ve dışsallık etkeni ile farklı etkiler oluşturmaktadır. Burada, başarıyı sağlayan bölgenin temel ekonomik ve sosyal unsurlarının iyi irdelenmesi gerekmektedir.

Bölgesel ekonomik kalkınmanın sağlanması için devletler genel olarak kalkınma plânlarında hazırlıklar yapar. Bu bölgelere belirli alanlarda öncelikler tanıyarak, bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesi için gerekenlerin sağlanması istenir. Ülkemizde de beş yıllık kalkınma plânları ve üç yıllık orta vade plânları ile bölgesel

olarak kalkınma hedefleri belirtilmektedir. Plânlamaya uygun şekilde hedefe yönelik ekonomik politikalar yerine getirilmektedir. Bu plânlar, özellikle 1980 sonrası ülkemizde uygulanan dışa açık ekonomik büyüme modeli şeklinde karşımıza çıkar. Bu model ise gelişmeye açık olan bölgelerden Gaziantep şehrinde yaşanan ekonomik kalkınmaya etki etmiştir.

Bu etki, Gaziantep şehrinin sanayileşme ve kalkınmasında üç temel unsurla ilişkilidir. Birinci unsur, dünya ekonomisindeki küresel durumdan etkilenen gelişmeler doğrultusunda, dışa açık bir ticaret ve sanayi yapısı benimsenmiştir. Bunun sonucunda, Gaziantep'in ihracat kapasitesi büyümüştür. İkinci unsur, ülke içerisindeki değişimlere açık olunmasıyla ortaya çıkan, teknolojik gelişmeler ve yenilikler sonucu makineleşmeye gidilmiştir. Üçüncü unsur ise Gaziantepli işadamlarının müteşebbislik ruhudur. Bu ruh da Türkiye ve global dünya ekonomisindeki küreselleşmenin sonucu olan ihracatın büyümesine katkı sağlamıştır.

Gaziantep bölgesinde, ekonomik kalkınma ile şehrin sanayi tesisi, istihdam edilen kişi sayısı, hammadde kaynaklarında yaşanan artış ile ulaşım ve ticaret yolları üzerinde bulunması; ekonomik kalkınmanın devamını sağlamıştır. Gaziantep, aynı zamanda bölgesel olarak diğer illere de ekonomik dışsallık sağlamasından kaynaklı olumlu gelişmelerine de katkıda bulunmuştur. Ekonomik faktörlerin kalkınma odaklı gelişiminde diğer önemli bir husus ise Gaziantep ilindeki ticaret kültürü ve bunun yanı sıra önemli bir jeopolitik konuma da sahip olmasıdır.

Günümüzde yerel-bölgesel ekonomik gelişme dinamiklerinin ve yerel ekonomik gelişme düzeyinin belirlenmesine, bölgelerarası ekonomik gelişme farklılıklarının nedenlerini ortaya çıkarılmasına yönelik tartışmalar yoğunlaşmıştır. Ülkemizde bölgelerarası gelişme farklılıklarının ve nedenlerinin ortaya konulması ve yerel ekonomik gelişme düzeyini etkileyen dinamiklerin belirlenmesi ve il bazında ekonomik gelişme olgusunun incelenmesi gereklidir. Türkiye'de yerel-bölgesel ekonomik gelişmeyi belirleyen etkenler ve il bazında ekonomik gelişme düzeylerinin belirlenmesine yönelik çalışmaların yeterince yapıldığının söylenmesi güçtür. Bunun en önemli sebebi yeteri kadar verinin elde edilememesidir.

Çalışmada temel amaç; yerel-bölgesel düzeyde ekonomik gelişmeyi etkileyen dinamiklerin belirlenmesi, bu dinamikler yardımıyla Gaziantep ilinin

ekonomik gelişme düzeyinin saptanması ve Gaziantep ili için gelişme düzeyini etkileyen dinamiklerin uzun dönemli olarak incelenmesi ve modellenmesidir.

İhracat açısından gelişmiş il statüsünde olan Gaziantep sanayiinin nasıl geliştiği, daha ileri düzeye gitmesi için gereken dinamiklerin ne olduğunu ve Gaziantep'in ihracata dayalı olarak büyüyüp büyüyemeyeceğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmada Gaziantep ilinin, Güneydoğu'daki iller, GAP bölgesinde yer alan çevre iller ve gelişmiş iller içindeki ekonomik ve finansal konumu açısından gelişmişlik düzeyinin belirlenmesi; dinamik gelişme unsurlarının neden o yörede toplandığını ve bunu etkileyen sektörlerin durumlarının belirlenip, bölge içerisinde gelişmesine ve itici bir güç olmasına katkıda bulunan sektörlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Gaziantep'in sanayi açısından Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne ne gibi etki ve katkılarının olduğunun da belirlenmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca Gaziantep sanayiinin yapısını etkileyen dinamiklerin incelenerek, Gaziantep sanayiinin bugünkü konuma gelmesinde etkili olan ekonomik ve finansal unsurların ve diğer çevre illerde aynı gelişmenin ortaya çıkmasını engelleyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı ise Gaziantep ilinde özellikle son otuz yıl içinde yaşanan ihracata dayalı bölgesel ekonomik kalkınmadır. Buna bağlı finansal gelişmişliğin unsurlarını araştırmak, analiz etmek ve sürdürülebilir kalkınması için gerekli olan büyüme modellerinden hangisinin ya da hangilerinin daha faydalı olacağını belirlemeye çalışmaktır. Ekonomik kalkınma ile bölgesel ekonomik güç olan Gaziantep'in, diğer unsurlar ile birlikte bölgesindeki ve diğer bölgelerdeki ekonomik kalkınma için nasıl bir model olabileceğini de belirlemektir.

Türkiye ekonomisinde tarım sektörü ve tarıma dayalı sanayi önemli yer tutmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi tamamen tarıma dayalı bir ekonomik yapıya sahiptir. Bu nedenle tarım sektörü ile ilgili sorunların ve sanayileşmede geri kalmış olmanın getirdiği ekonomik sorunların yoğun olarak yaşandığı bir bölgedir. Bölgede yer alan Gaziantep, sanayileşmiştir. Ancak bu sanayileşme sürecinde konumu dolayısıyla doğal zenginlikleri, kaynakları yok etmemiştir. Bu nedenle Gaziantep Türkiye'nin sanayileşmeye en uygun illerinden biri olmuştur.

Türkiye’de, Cumhuriyet’in kuruluşundan bugüne süregelen bölgesel ekonomik gelişim farklılıkları, ekonomik ve finansal sorunların temelini oluşturmaktadır. Bu sorunların çözüme ulaştırılması için, bölgesel düzeyde gelişme stratejilerinin yeniden belirlenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu amaçla, söz konusu çalışma ile bölgesel ekonomik gelişmeyi etkileyen dinamiklerin belirlenmesine yönelik, Gaziantep ilinin ekonomik gelişme düzeyi yeni büyüme kuramları çerçevesinde incelenmiştir. İlin ekonomik gelişme düzeyini etkileyen dinamikler ve il sanayiinin gelişmesinde etkili olan faktörler ile Gaziantep’in ekonomik büyüme ve kalkınma haritası çıkartılmıştır.

Gaziantep ilinin yerel-bölgesel ekonomik ve finansal gelişmeyi etkileyen dinamiklerin belirlenmesinde 1980-2010 yılı verilerini incelemekteyim. Verilerin bir kısmına yıl itibariyle baktığımızda, 1990 öncesi ve 2001 sonrası için il bazında verileri elde etmek mümkün olmamıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’nda 1990 öncesi ve 2001 sonrası il bazında verilerin bulunmasında güçlükler yaşanmıştır. Buna karşılık 1980-1990 arası veriler arşivlerden 2001-2010 arası veriler ise parça parça toplanıp, birleştirilmiştir.

Araştırma dönemi, Gaziantep ilinin 1980 – 2010 arasındaki dönemini kapsamaktadır. Bu veriler ulusal ve bölgesel çeşitli kaynaklardan elde edilip reel hale getirilmiştir.

Bu çalışma genel hatları ile altı bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, ulusal ve uluslar arası çalışmalarda bölgesel kalkınma ve büyümenin özelliklerine bölgesel kalkınma ile büyüme arasındaki farklılıklara, nedenlere, ilkelere, amaçlara ve araçlara değinilmiştir. Bölgesel kalkınma ve büyüme kuramları, dünyada uygulanış biçimleri tanıtılmıştır. Bununla beraber bölgesel kalkınma ve büyümeyle ilgili geçmişten günümüze kadar -konumuzla bağlantılı olan- yapılmış çalışmalar incelenmiştir.

İkinci bölümde, Gaziantep sanayii incelenmiştir. Gaziantep’in ekonomik durumu ve gelişimi, çevre illerle olan ekonomik ilişkisinin yanı sıra Gaziantep sanayiinin genel ve sektörel yapısı, nitelikleri ve Gaziantep için uygulanan bölgesel kalkınma politikaları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, Gaziantep sanayiine etki eden durumlar modelinden elde edilen verilerden de yararlanılarak trend analizi yapıp, öne çıkan ekonomik ve finansal veriler yorumlanmıştır. Burada; Gaziantep'te nüfus, istihdam, işsizlik, göç, yatırım ve inovasyon, banka kredileri, teşvikli krediler, marka ve markalaşma gibi önemli verilerin analizi yapılmıştır. Ayrıca Gaziantep'teki firmalara bu elde edilen verilere ve yapılan anket uygulamasının sonuçlarına göre swot analizi uygulanmıştır.

Dördüncü bölümde, çalışmada kullanılan materyal ve Gaziantep sanayiinin büyümesini belirleyen içsel-dışsal faktörlerle, yapılmış olan çalışmaları ilişkilendirilerek, öne çıkan veri ve değerler yerleştirilmiştir. Diğer büyüme modellerinde büyümeye etki eden bir veya birkaç değişken faktör göz önünde bulundurulurken, Gaziantep sanayiini etkileyen değişken faktörler bulunduğu coğrafi konum, ekonomi tarihi, kültürü ve sanayii yapısındaki çeşitlilik nedeniyle daha fazladır. Modelin uyumu ve doğruluğunun ispatı açısından multicolarity testleri, birim kök analizi ve uygunluk testleri yapılmıştır. Ekonometrik test yöntemlerinden nedensellik analiziyle, değişkenlerin büyümeye etkisi tek tek incelenmiştir. Bununla beraber zaman serisi analizi ve çoklu regresyon analizi kullanılarak ekonometrik yöntemler üzerinde durulmuştur. Bu incelemeler ile model daha net bir biçimde ortaya çıkmıştır.

Bunun yanında, Gaziantep'in büyümesini, dış ticaret etkenleri ile ilişkilendirilerek de model oluşturulmuştur. Matematiksel gösterimleri tablolar şeklinde sunulmuştur. Ayrıca ekonometrik analiz sonuçları incelenmiş, verilerin sonuçları derinlemesine yorumlanmıştır.

Beşinci bölümde, yapılan modeli tamamlayıcı olması açısından, dokuzuncu beşer yıllık bölgesel kalkınma plânındaki içerik yapısına uyularak anket soruları düzenlenmiştir. Anket yapılan firmalar, sanayi sektöründeki yüzdesel oranlık dilimine ve sermaye büyüklüğüne göre sınıflandırılarak seçilmiştir. Anket sorularında pazarlama, finansal yapı, şirket yapısı, rekabet durumu, üretim yapısı, yabancı sermaye, kobilere destek ve teşvikler, borsaya arz etme, ihracatın teşvik edilmesi, girişimcilik, teknolojik kapasite, ar-ge, kurumsallaşma ve geleneksel yönetim tarzından modern yönetim tarzına geçiş konularına yer verilmiştir.

Altıncı ve son olan sonuç bölümünde, çalışmanın bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlar sunulmuştur. Yerel-bölgesel kalkınmada etkili olan politikaların nasıl olması gerektiği konusunda ve il bazında Gaziantep sanayiinde koşulların geliştirilmesine yönelik, ilgililere ve karar mekanizmalarına ışık tutacak önerilerde bulunulmuştur.

BÖLÜM 1

BÖLGESEL KALKINMA VE BÜYÜME

Bölgesel kalkınma ve büyüme konusunun doğru anlaşılabilmesi için öncelikle kavram ve tanımın, ne demek olduğunun özümsemesi gerekmektedir. Bununla beraber aralarında bulunan farklılıklar gösterilmelidir. Ayrıca bölgesel kalkınma ve büyüme ile ilgili, dünyada ve Türkiye'de uygulanan politikalar ve teorik çalışmaların da gösterilmesi konunun bütünlüğü açısından önem teşkil etmektedir.

1.1. Kavram ve Tanım

Dünyada özellikle 2. Dünya savaşından sonra hızlı gelişme sağlanmıştır. Bazı ülkelerin ekonomik kalkınma anlamında oldukça başarılı örnekler sergilemesi ile karşımıza yeni bir sorun çıkmıştır. Bu sorun, hem ekonomik kalkınmayı, tüm çabalarına rağmen bir türlü gerçekleştiremeyen ülke ve bölgelerin hem de gelişmiş ülkeler içinde dahi kalkınmada geri kalan bölgelerin ortaya çıkmasıdır.

Günümüzde, ülkelerin kendi coğrafi ya da ekonomik bölgelerinde, ekonomik bütünleşmeyi gerçekleştirmesi ve küresel dünyaya uyum sağlayabilmesi için mevcut sorunlar tespit edilmeli ve çözüm yolları aranmalıdır. Bölgesel kalkınma ve büyüme sorununun çözümünde ülkeler tarafından yapılan çalışmalar, sistematik bir yapıyı oluşturmalı ve bununla birlikte devlet müdahaleleriyle bölgeler arasındaki gelişmişlikleri ve finansal farklılıkları azaltmaya yönelik plân ve program hazırlamalıdır.¹

Sanayileşme ile kalkınma ve büyüme sürecine giren ülkelerde, yatırımların hangi bölgede ve sektörlerde yapılacağı, piyasa tarafından belirlenmektedir. Devlet tarafından ise hiçbir müdahale yapılmamaktadır. Bunun sonucu olarak da kalkınma ve büyüme, ülkenin her yerinde aynı zamanda ve aynı hızda başlamamaktadır. Bölgeler arasındaki dengeli gelişmenin zaman içerisinde farklılaşması, diğer bölgelerde önce duraklamaya sonra gerilemeye yol açmaktadır. Bu durum da zaman içinde bölgeler arasında kutuplaşmaya ve farklılaşmaya neden olmaktadır. Bu kutuplaşma ve farklılıklar ise, ekonomik faaliyetlerin belirli alanlarda yoğunlaşmasına ve sermayenin etkin kullanımı yoluyla, artan getirisinin kullanılacak

---

¹ Mustafa Ildırar, **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2004, s.7.

alandayığılmasına sebep olmaktadır. Ayrıca yığılmanın neden olduğu olumsuz dışsallıklar yoluyla kalkınmanın önünde, önemli bir engel oluşturmaktadır.²

Devlet, büyüme oranını arttırmak ve kalkınmayı sağlayabilmek için ekonomik açıdan geri kalmış durumda bulunan bölgelerin kalkındırılmasına öncelik sağlamalıdır. Bunun sağlanabilmesi için devletin ekonomik olarak geri kalmış bölgelere müdahalesi gereklidir.

Bölgesel farklılıkların ortadan kaldırılmasına yönelik devlet müdahalelerinin şekli, durumu ve yoğunluğu ise, uygulanan politik sistemle ülkenin ekonomik, sosyal ve finansal düzeyine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Her ülke, bölgesel gelişme farklılıklarını giderebilme amacı doğrutusunda sosyal, ekonomik ve finansal alanlarda plân ve programlar yapmaktadır. Her ülkenin büyüme ve gelişme dönemlerinde, farklı müdahaleler görölmektedir.³

Bölgesel kalkınma kavramını incelemeden önce, bölge ve kalkınma kavramlarını incelememiz gerekir. Bölgesel kalkınmanın merkezinde yer alan ve kalkınmada rol oynayan, türüne göre bölgeler; Coğrafi bölgeler, kültürel bölgeler, tarihsel bölgeler, yerleşim ve yoğunluk bakımından bölgeler olarak çeşitlilik gösterir.⁴

Bölge kavramı, farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Bölge, boyut ve içerik olarak değişiklik gösterebildiği gibi, aynı bölge içerisinde de farklı isimler alabilir. Örneğin; ülkemizde İstanbul metropol şehir, İç Anadolu Bölgesi'nde bir şehrimiz kırsal bir şehir, veya Gaziantep ili sanayi şehri gibi isimler alabilir. Bölgelerin ekonomik yapılarına göre isimlendirilmesi, ekonomik gelişme düzeylerine göre bölgesel kalkınmanın daha kolay bir itici güce sahip olmasına, ekonomik düzeylerinin belirlenmesine ve sınıflandırılmasına yardımcı olur.⁵

Kalkınma kavramı, bir ülkede meydana gelen niteliksel ve niceliksel gelişmeleri ifade eder. Niteliksel gelişmeler için sosyal refah, demografik yapı, gelir dağılımı gibi durumlar esas alınırken; niceliksel gelişmede ise ülkenin gayri safi milli

---

² Zeynel Dinler, **Bölgesel İktisat**, Ekin Kitapevi, Bursa 2001, s.145.

³ Ali Aydınlar, **Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınma Politikasının Aday Ülke Olarak Türkiye Açısında Anlam ve Önemi**, Ankara 2002, s.5.

⁴ G. Allen, "Regional Development Agencies", **House Of Research Common Paper**, 2002, s.27.

⁵ Mine Nur Bozdoğan, **Bölgesel Kalkınmanın Sağlanmasına Yönelik Vergi Özendirme Önlemlerinin Türkiye Açısından İncelenmesi ve Etkinliğinin Analizi**, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2008, s.9.

hasılasının büyüklüğü esas alınır.⁶

Kalkınma bir ülkede meydana gelen niteliksel ve niceliksel gelişmeleri ifade etmekle beraber; yapısal değişim ve gelişim, ekonomik büyüme gibi kavramlarla da iç içe geçmiştir. Bu sebeple özellikle kalkınma ile ekonomik büyüme kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu kavramlara ayrı ayrı bakmak gerekir.

Ekonomik büyüme, bir ekonominin zaman içinde mal ve hizmet üretim miktarında, sayısal olarak ortaya çıkan ve ölçülebilen gelişme veya artışlar olarak tanımlanır. Büyüme, potansiyel üretimin büyümesi anlamına gelir. Büyüme, eskiden dar bir anlam açısıyla, ekonomik çıktıdaki nicel artışa odaklanmışken, sonraları ise daha genel ekonomik nitel dönüşümlerin nasıl olacağını araştırmaya başlamıştır. Örneğin; doğal kaynakları çıkarmak yerine özellikle yüksek katma değerli sektörlerin geliştirilmesi açısından, yüksek teknoloji ürünlerin imalatına yönelmişlerdir.⁷

Bölgesel kalkınma kavramı ise, büyümeyi de içine alan, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) artışı, dengeli gelir dağılımı, alt yapı ve sosyal yatırımların ülke geneline yayılımı, eğitim, sağlık ve teknolojiye iyileşmeleri kapsar. Kalkınma, üretim sürecindeki çeşitliliğin yanı sıra ürün çeşitliliğini de kapsar.

Devlet Plânlama Teşkilatı'nın tanımına göre "Bölgesel kalkınma, ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal faaliyetlerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünüdür."⁸

Genel olarak ekonomik büyüme, daha fazla ürün alımı iken; ekonomik kalkınma, daha fazla ürünün yanı sıra üretim ve dağıtım kanalları da dahil olmak üzere ürün çeşitliliğini de kapsamaktadır. Başka bir ifade ile büyüme, daha fazla

---

⁶ Charles I. Jones, Sanlı Ateş, İsmail Tuncer, **İktisadi Büyüme Giriş**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001, s.6.

⁷ Bozdoğan, s.10.

⁸ Devlet Plânlama Teşkilatı, Ön Ulusal Kalkınma Plâni Bölgesel Gelişme Stratejileri, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003, s.250.

girdi ile daha fazla ürün elde edilişini anlamına gelirken; kalkınma, üretim sürecinde girdi çeşitliliği ve ürün yelpazesinin çeşitlendirilmesi demektir.⁹

Büyüme; yatırım, çıktı, tüketim ve gelir cinsinden ekonominin ölçөгindeki kantitatif değişimi ifade etmektedir. Kalkınma ise; kurumlarda davranışlarda ve teknolojiye yeniliği de (inovasyon) içeren ekonominin yapısındaki niteliksel değişimi ifade etmektedir.¹⁰

Kalkınma büyümeden farklı olarak şu beş unsuru içermektedir;

- 1- Kendi kendini besleyen sürdürülebilir büyüme,
- 2- Üretim ve tüketim kalıplarında yapısal değişim,
- 3- Teknolojik gelişme,
- 4- Sosyal, politik ve kurumsal modernizasyon,
- 5- Beşeri koşullarda gelişme

Büyüme iktisat teorisi alanında iken, kalkınma daha çok iktisat politikası alanına girmektedir. Bölgesel kalkınmada ölçüt bağlamında önem arz eden nokta, reel değeriyle kişi başı gelirin yükselmesidir. Bu değerin yükselmesi veya değerin dengeli dağılmasıyla, kişilerin hayat seviyeleri yükselir, yaşam standartları iyileşir ve kişilerin tasarruflarını daha verimli kullanma imkanı çoğalır. Bunun yanısıra bölgesel kalkınmanın oluşması, o bölgeye yapılacak yatırımlarla doğru orantılıdır. Tasarrufun çoğalması; sermaye birikimini ve gelirleri artırır. Gelir; daha fazla yatırımın yapılmasını ve sonucunda sermaye birikiminin çoğalmasını sağlar.

Gerekli kamu yatırımlarının yanında mali ve vergisel teşvik önlemlerini sağlayacak plân ve programlar oluşturulması, beraberinde istihdamı ve teknolojiyi getirecektir. Tasarruf - sermaye birikimi ülkenin sanayileşmesine yardımcı olmaktadır. Doğal kaynak, nitelikli insan gücü, teknoloji ve bilgi, üretim kullanımı, sosyal-fiziksel-ekonomik altyapı gibi kaynakların bölgeler arasında dengesiz dağılımı, toplumun tarihsel, fiziksel, yapısal ve örgütsel özelliklerindeki farklılıklar

---

⁹ B. Herrick, P. Kindleberger, Economic Development, McGraw Hill Publication, 1983, s.21.

¹⁰ I. Adelman, E. Yeldan, Is this the end of economic development? Structural Change and Economic Dynamics, 2000, s.95.

dünya çapında problemlerin ve potansiyel alanların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bölgesel plânlama, dünyada bu tür alanların ekonomik, sosyal ve fiziksel bütünleşmesinde kullanılan kalkınmanın önemli bir unsurudur.¹¹

Bölgesel kalkınma, bölge içinden ve dışından ekonomik kalkınma yaklaşımlarına yardımcı olmaktadır. Bölgenin kalkınmasının gerçekleştirilebilmesi için, kendi içindeki kalkınmayı sağlayacak koşulları ön plâna çıkararak yatırım kararları alınmalıdır. Gelişmiş ülkelerde, bölgesel kalkınmanın; gelir dağılımında adaletsizliği ve kaynak israfını azaltmaya yönelik olduğu gözlenmektedir. Çünkü bölgesel kalkınma, sağlıklı çalışma ve yaşamın yapılabilmesi için ön koşulu oluşturmaktadır.

1.2. Bölgesel Kalkınma Politikasının Uygulanmasını Gerektiren Nedenler

Bölgesel kalkınmanın temel amacı, bölgeler arasında meydana gelen dengesiz büyüme ve kalkınmanın etkilerini telafi etmek ve bölgenin ekonomik potansiyelini ortaya çıkarmaktır.

Bölgesel dengesizlik kavramına göre, bazı bölgeler diğer bölgelerden farklı düzeyde başlangıç avantajına sahiptir. Çünkü ekonomik gelişmenin dengesiz dağılımı sonucunda ekonomik, finansal ve sosyal eşitsizlik oluşmaktadır. Ayrıca başlangıç avantajının dengesiz dağılımının en önemli sebepleri, o bölgenin iklim koşulları, topoğrafik yapısı gibi yerleşme düzenini kapsayan coğrafi faktörleridir. Başlangıç avantajlarını etkileyen diğer faktörler ise ekonomik faaliyetlerin yapısı ve ekonomik dağılım üzerinde tarihsel ve kültürel birikimdir.¹²

Bölgesel kalkınmanın sağlanmasına yönelik politikanın oluşturulabilmesi açısından, kalkınmanın koşul ve durumlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu koşul ve durumlar, bölgeler arası farklılıkların azaltılmasına yönelik gelişme potansiyelinin belirlenmesi, sosyo-ekonomik ve finansal anlamda gelişmişlik düzeylerinin belirlenerek, arasındaki farklılıkların ve sorunların tespit edilmesi gerekmektedir. Ancak bu tespitlerin yapılması sırasında bölgesel kalkınmayı gerektiren unsurların ve

---

¹¹ Ahmet Saraç, "Bölgesel Kalkınma Modelleri ve Güneydoğu Projesi", **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens.**, Aydın, 2006, s.10.

¹² Dinler, s.145.

bu konudaki hedeflerin birbirinden net çizgilerle ayrılmasında yaşanabilecek güçlükler göz ardı edilmemelidir.¹³

Bölgesel kalkınma politikasının uygulanmasında ekonomik, sosyo-ekonomik ve politik nedenler vardır.

1.2.1. Ekonomik Nedenler

Bölgesel kalkınma, geri kalmış bölgelerde uygun bir kalkınma politikası çerçevesinde müdahaleler gerektiren temel ekonomik nedenler iyi tespit edilip incelenirse, bölgeler arası eşitsizliği, farklılıkları, sorunları ve bölgesel kalkınmayı sağlayacak unsurlar daha net görülür.¹⁴

Bu çözümlerin tespitini sağlayacak ekonomik sorunlar şunlardır;

- **Üretim faktörlerinin eksik kullanımı ve sektörler arası optimal dağılımının bozulması**
- **Sermaye birikiminin yetersizliği**
- **Sanayiler arası bağlantıların kurulamaması**
- **Dışsal ekonomilerden yeterince faydalanılamaması**
- **Ölçek ekonomilerin uyuşturulmaması**
- **Nitelikli iş ve sermaye gücü nedeniyle dinamik üretim unsurlarının kaybı**
- **Piyasa rasyonelleriyle-sosyal rasyonellerin uyumsuzluğu.**¹⁵

1.2.2. Sosyo-Ekonomik Nedenler

Günümüzde, bütün ülkelerde sosyo-ekonomik açıdan değişik yoğunlukta bölgesel farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklar; coğrafi koşullar, doğal kaynaklar, demografik yapı, bölge halkının yaratıcılığı, altyapı niteliği, girişimcilerin yetenekleri gibi birçok faktöre bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Sorunun temelinde yatan sosyo-ekonomik faktörler nedeniyle radikal tedbirlerin alınması gereklidir.

---

¹³ Bülent Açma, "Gelişmiş Ülkelerin Öz Gelişmiş Bölgelerini Geliştirmeyi Amaçlayan Politikaların İncelenmesi ve GAP Örneği", **İto Yayını**, İstanbul, 1991, s.19.

¹⁴ Mircan Yıldız Tokathioğlu, **Avrupa Birliğinde Maliye Politikası ve Türkiye açısından bir değerlendirme**, Alfa Yayınevi, Ankara 2004, s.45.

¹⁵ Kamil Taşçı, Rasim Taşpınar, Mehmet Emin Özsan, **Teoride ve Uygulamada Bölgesel Kalkınma Politikaları**, Ekin Yayınları, Bursa, 2011, s.27.

Bölgeler arasındaki dengesizliklerin kalkınma için engel oluşturması, iç pazarın dengesiz büyüme sonucu genişleyememesinin yarattığı talep yetersizliği ve bunun sonucunda üretimin artmaması, optimal ölçekli ve rekabet gücü olan işletmelerin kurulmaması gibi nedenlerden ileri gelmektedir.

Sosyo ekonomik ve politik nedenler şunlardır:¹⁶

- **İşsizlik**
- **Hızlı nüfus artışı**
- **Sağlık ve Eğitim hizmetlerinin yetersizliği**
- **Sosyal ve kültürel hizmetlerin yetersizliği**
- **Satın alma gücünün düşüklüğü**
- **Üretim ve ücret düşüklüğü**
- **Altyapı eksiklikleri**
- **Plânlama yetersizliği**

1.3. Bölgesel Olarak Kalkınmanın Ana Prensipleri

Bölgesel olarak kalkınmanın prensipleri üç ana ilkedden oluşmaktadır. Bu ilkeleri kısaca özetlersek:

1.3.1. Sosyal Kârlılık İlkesi

Özel fayda (üretim, tüketim, dağıtım gibi ekonomik faaliyetlerin bu faaliyette bulunan özel kişiler açısından doğurduğu kâr, çıkar ve giderler)¹⁷ ile toplumsal fayda (devlet müdahaleleriyle yapılan plân ve program sonucunda çıkan kararların toplumun iyileştirilmesi için yapılan ekonomik sonuçların doğurduğu getiri artışları)¹⁸ üretim kaynaklarının kullanımında aynı yönde hareket etmezler. Çünkü firmalar, elde edeceği kârı maksimize ederek yatırım alanlarına ve bölgelere yönelirler. Bölgeler arası ekonomik ve sosyal gelişim farklılıklarını ortadan kaldırmak için ekonomik kârlılığı düşük, fakat sosyal kârlılığı yüksek yatırımların kamu tarafından gerçekleştirilmesi gerekir. Devlet, geri kalmış bölgelere altyapı yatırımları ile bölgeye canlılık ve hareket kazandıracak üretken yatırımları

¹⁶ Servet Mutlu, **Doğu Sorununun Ekonomik Açısından Kökenleri**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002, s.16.

¹⁷ Halil Seyidoğlu, **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Güzem Can Yayınları, İstanbul, 2002, s.483.

¹⁸ Uludağ Sözlük, Sosyal Fayda, <http://www.uludagsozluk.com/k/sosyal-fayda>, 20.12.2012.

gerçekleştirmek zorundadır. Aksi takdirde, devletin, geri kalmış bölgelere, bu ilke çerçevesinde müdahalesi olmadan bölgesel kalkınma politikasından bahsetmek mümkün değildir.

1.3.2. Kalkınma Kutbu İlkesi

Kalkınma kutbu ilkesine göre; üretilen mallar ve yatırımlar ilk başta tek bir bölgede toplanmaya başlamaktadır. Bu bölge kilit nokta ve canlılığın daha yüksek olduğu yer haline gelir ve diğer bölgelere oranla çok daha hızlı kalkınır.¹⁹

Bu kalkınma, diğer bölgelere göre kutup olmasından dolayı çeşitli kanallar vasıtasıyla bütün ekonomiye yayılır. Gaziantep şehri, bölgede kalkınma kutbu olarak görülmektedir. Buradan diğer çevre illere doğru yayılım göstermekte ve nihai etkisiyle diğer bölgelerin ekonomisini de etkilemektedir.

1.3.3. Halkın Katılımı İlkesi

Halkın katılma ilkesine göre, bölge halkına mensup bireylerin, bölge kalkınma faaliyetlerine karar ve uygulama noktasında, fiilen veya danışman olarak katılımları gerektiği savunulmaktadır. Halkın yönetime katılmasında, sivil toplum örgütlerinin önemli bir işlevi bulunmaktadır. Bu rgtler, halkın politikaya katılımını sağlamakla kalmamalı, bölgeyi geliştirebilecek araştırma projelerine her aşamada destek vermelidir.

1.4. Bölgesel Kalkınma Politikasının Amaçları

Bölgesel dengesizliğin en belirgin göstergesi, bir ülkenin nüfusunun, başlıca ekonomik faaliyetlerinin, o ülkenin belirli birkaç bölgesinde yoğunlaşması ve bunun sonucu olarak da öteki bölgelerin nüfus bakımından daha az gelişmiş olmasıdır.

Bu negatif durumu engelleyebilmek için bölgesel kalkınma politikasının üç temel amacı bulunmaktadır.

- **Büyüme Amacı;** Ekonominin daha hızlı büyüyebilmesi için özel ve kurumsal etkin koordinasyon yoluyla, üretim unsurlarının en iyi

---

¹⁹ Ali Yılmaz Gündüz, **Bölgesel Kalkınma Politikası**, Ekin Yayınları, Bursa, 2006, s.39.

şekilde dağılımı amaçlanmaktadır.²⁰

- **İstikrar Amacı** ; Ekonomide, istihdam ve gelirin mümkün olduğunca istikrarlı gelişmesi gerekmektedir. Bunun için bölgesel kuruluş yeri ve üretim yapısının, dönemsel ve yapısal dalgalanmalara bağlı olarak düşmesinin önlenmesi gerekmektedir. Bölgesel istikrarın sağlanması için bölgesel ve sektörel yapı politikasının koordinasyonu ile bölgelerin ekonomik yapılarının dengeli olması hedeflenmektedir.²¹
- **Dengeleme ve Eşitleme Amacı**; Ekonomik kaynakların, bölgeler arasında tahsisinin dengeli ve eşit dağılım ve donatımın sağlanması amaçlanmalıdır. Böylece bölgede denge sağlanarak, gelir farklılıkları azaltılır ve iyileştirme yapılarak ön koşullar sağlanmış olur. Böylece, bölgelerin göreceli olarak eşit altyapı donatım düzeylerine ulaştırılması sağlanmış olur.

1.5. Bölgesel Kalkınma Politikasının Araçları

Bölgesel kalkınma politikası araçları belirlenmeden önce, bölgeler arasındaki gelişim farkları ve kullanılacak kalkınma araçlarının tespiti gerekmektedir. Geri kalmış bölgelerin, gelişmiş bölgelerden daha hızlı bir şekilde kalkınması sağlanmalıdır. Bunun için öncelikle kalkınma araçlarının tespit edilmesi ve daha sonra devlet tarafından plânlar ve programlar dahilinde bu araçların sistemli bir biçimde uygulandığının kontrol edilmesi gerekir.

Bölgesel kalkınma politikalarının gerçekleştirilmesine yönelik kullanılan araçlar, zaman içerisinde koşulların değişimine ve gelişimine uygun, belirli aşamalardan geçmiştir. 1960'lı yıllarda kalkınmanın sağlanmasında bölgesel plânlamaya önem verilmiştir. 1970'li yılların sonlarında 1980'lerin başlarında bölge plânlamanın bölgelerin gelişimi için yeterli olmadığı düşünülmüştür. Bölge plânlamasının yanında, özendirme önlemleri, özel sektörde ise nakit mali yatırım ve vergi özendirme önlemleri, en önemli kalkınma araçlarındandır. 1990'lı yıllarda bölgesel politikalar, yapısal değişikliklere uyumu amaç edinen daha esnek bir yapıya yönelmektedir. Ancak devletin kalkınma sürecinde desteğinin yüksek olması

²⁰ İldırar, s.18.

²¹ Ferhat Bayram, “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye”, **Mülkiyetler Birliği Yayınları**, Ankara, 25, 2001, s.251.

gerekmektedir. Bundan dolayı, az gelişmiş bölgelerde, uygulama yönünde kısıtlama ve sorunlar yaşanmaktadır.²²

2000'li yıllarda bölgesel kalkınma araçları gelişmiştir. Az gelişmiş bölgeler için ise ayrı ayrı ele alınmıştır. Bölgesel kalkınma araçlarının ne olabileceği, incelenen bölgelerin iyi bir analiz yapıldıktan sonra seçilmesi gerekir. Bunun yanında, o bölgelerdeki koşul ve üstünlüklerinde ön plânda tutularak araçların seçilmesi gerekir. Bu bağlamda, bölgesel kalkınma politikasının araçları genel olarak şu şekildedir:²³

- Bölgede yapılacak plânlama
- Kamu yatırımlarıyla bölgenin desteklenmesi
- Bölgesel kalkınma sorunlarına merkezi ve yeniden yönetim şeklinde adaptasyon sağlamak
- Vergisel ve mali teşvik önlemleri
- Girişimciliğin teşvik edilmesi
- Kalkınmaya yardımcı diğer araçlar bölge içi sektör sanayi ağı teknopark-bilim parkları, serbest bölgeler, organize sanayi bölgeler, küçük sanayi siteleri ve bölgesel kalkınma ajanslarıdır.

1.6. Ekonomik Büyüme Teorilerine Genel Bakış

Ekonomik büyüme süreçleri arasındaki ilişkileri analiz eden, akademik ve yoğun ampirik çalışmalar doğrultusunda önemli teorik ilerlemeler sağlanmıştır. Ekonomik büyümeye yönelik teorik çalışmalar, 80'li yılların sonu 90'lı yılların başına kadar büyüme ve kalkınma kelimelerinin kapsam farkına dayanılarak iki temel grupta toplanmıştır. 90'ların ortalarında büyüme literatüründeki gelişmelere bölgesel kalkınma konusunda da yeni açılımlar olmuştur.²⁴

Bu açılımlara göre genel olarak büyüme modellerini kısaca inceleyelim.

Klasik büyüme modeli

---

²² Dinler, 114

²³ F. Aylar Arı, **Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Yeni Dinamikler**, Der Yayınları, İstanbul, 2006, s.44.

²⁴ Erinç Yeldan, **İktisadi Büyüme ve Bölüşüm Teorileri**, Efil Yayınevi, Ankara, 2010, s.89.

İlk sistemli büyüme modeli olan klasik büyüme modeli için en önemli etken sanayi devrimi olmuştur. Klasik büyüme teorisinin öncüleri Adam Smith, David Ricardo ve Thomas Malthus'dur. Klasik iktisatçılar, ekonomik büyümeyi sınıfsal yapıya dayalı kapitalist düşünce çevresinde açıklar. Klasik iktisatçılar, işgücü, sermaye ve ekilebilir arazi ile üretim faktörlerinden ekonomik büyümeyi açıklamıştır. Arz üzerinde yoğunlaşmalarına rağmen talep üzerinde durmamışlardır.

Klasik büyüme teorisinde, büyüme sermaye birikimi, diğer bir deyişle yatırımlara bağlıdır. Büyümenin uzun dönemli analizini yapmamışlardır. Teorilerine göre büyüme, kısa dönemde mümkündür. Klasik büyüme teorisine göre, uzun dönemde ekonomik büyüme durur.

Klasik iktisadın kurucusu olan Adam Smith 1776 yılında " Ulusların Zenginliği" adlı çalışması, ekonomik büyüme teorileri için bir başlangıç noktasıdır. Smith, çalışmasında ülkenin ekonomik büyüme sürecinde, sermaye faktörünün yanında teknolojik süreç, endüstriyel ve sosyal faktörlerin de bulunduğu fakat ekonominin devamlı büyümeyeceğini ve durgunluk sürecine gireceğini söylemektedir. Bunun olumsuz bir durum olmadığını iyimser bir şekilde savunmaktadır.

Çalışanların verimliliklerinden söz etmek için, iş gücüne yardımcı olan makine ve aletlerin sayısal ve niteliksel artışı veya işçilerin iş bölümünde gelişmeler yaşaması gerekmektedir. Adam Smith'e göre, ekonomik büyümeyi sermaye artışları direkt etkilemektedir. İşçilerin verimliliklerini ise sermaye stoğundaki artışlar belirlemektedir.

Smith eserinde dış ticaretin, ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini ve ticaret yapan ülkelere karşılıklı avantajlar sağladığını vurgulamaktadır. Diğer bir tespiti ise eğitim, iş gücünün verimliliğini arttırdığı için daha etkin üretim imkanı sağlayarak ekonomik büyümeyi arttırır.

Büyüme sürecindeki durgunluğu olumsuz açıklayan Robert Malthus ve David Ricardo, bu açıdan kötümser klasik iktisatçılardandır. Malthus, büyümede nüfus teorisini öne sürmüştür. Malthus'a göre nüfus artışı kontrol edilmediğinde, uzun dönemde büyük bir açlık felaketinin yaşanması kaçınılmazdır. Malthus'un nüfus teorisi ilerleyen zamanlarda geçerliliğini yitirmiştir. Çünkü reel gelirleri

arttıkça insanların nüfusu artırmak yerine daha az çocuk sahibi oldukları gözlenmiştir.²⁶

Ricardo çalışmalarında büyüme sorununu ele almamıştır. Ülkelerin yaşayacağı büyüme ve durgunluk aşamalarını, uzun dönemde üretim ile milli gelir arasında nasıl dağıtıldığını alacakların paylarıyla belirlemiştir.²⁷

Ricardo'nun modeli hem bir büyüme hem de bir gelir bölüşümü modelidir. Dış ticaretin sadece ülkelere değil, herkese fayda sağlayabileceğini, her ülke nisbeten daha avantajlı olduğu ürün veya hizmetin üretiminde uzmanlaşıp, diğer ülkelere serbest ticaret yaptığında kaynaklar daha etkin olarak kullanılmış olur. Ticarete katılan bütün ülkeler bu uzmanlaşmadan kazançlı çıkar.

Harrod-Domar modeli

Harrod (1939) ve Domar (1946)" ın birbirinden bağımsız şekilde geliştirdiği büyüme modeli, 1956 yılında neoklasik büyüme modelinin ortaya çıkışına kadar, büyüme teorisine egemen olur. Harrod-Domar büyüme modeli, toplam üretim fonksiyonunu kullanarak, ekonomik büyüme ile sermaye stoğu gereksinimi arasındaki ilişkiyi irdeler. Harrod-Domar, doğal kaynaklar yerine sermaye birikimini, büyümenin motoru olarak, ekonomik büyümenin merkezine yerleştirir.²⁸

Harrod-Domar modeli, klasik büyüme teorisinin eksik kalan talep yönünü incelemiştir. Ekonomideki kapasite kısıtlamalarını göz ardı etmesinden dolayı modellerin kısa dönemli olduğu görülmüştür. Ayrıca faktör piyasaları göz ardı edilerek analizler tek sektör ele alınarak yapılmıştır.

Harrod, modelini açıklamak için üç farklı büyüme hızı kavramı tanımlamıştır. Fiili Büyüme Hızı, bu dönem ile geçmiş dönem arasında toplam üretimde görülen üretim artışı yüzdesidir. Bir başka deyişle, fiili büyüme hızı, gerçekleşen büyüme hızıdır. Gerekli Büyüme Hızı, eğer gerçekleşirse bütün tarafları tatmin eden, üretimi ne artırmayı ne de azaltmayı gerektirmeden sermayenin tam kapasite kullanımını sağlayan, plânlanan tasarruflara denk gelecek miktarda yatırımın

---

²⁶ Becker Garys, Edward L. Glaeser , Kevin M. Murphy, "Population and Economic Growth", **The American Economic Review**, 1999, s.145-149.

²⁷ Haim Barkai, Ricardo Volte, "Face on Machinery", **The Journal of Political Economy**, 94:3, s.605.

²⁸ Erdal M. Ünsal, İktisadi Büyüme, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2007, s.84.

yapılmasını teşvik eden anlamına gelmektedir. Doğal Büyüme Hızı ise, uzun dönemde bir ekonominin sürdürebileceği en yüksek büyüme hızıdır. Emeğin büyüme hızı ve emek tasarruf edici teknolojik gelişme hızı tarafından belirlenir. Bu büyüme hızı, emeğin tam istihdamını sağlayan büyüme hızıdır.²⁹

Domar'ın büyüme teorisine yaptığı en büyük katkı, yatırımın ikili etkisidir. Net yatırım bir yandan çarpan etkisiyle milli gelir seviyesini belirlerken; diğer yandan çıktı üreterek ekonominin üretim kapasitesini artırır.

Harrod-Domar, ülke ekonomilerinin nasıl dengeli büyüyebileceği ve sürekli büyümenin nasıl sağlanabileceğini savunmaktadırlar.

Neoklasik (Solow) Büyüme Teorisi

Solow, 1956 yılında yazmış olduğu "Ekonomik Büyüme" teorisine, bir katkı adlı makalesiyle, neoklasik büyüme içerisinde önemli bir yere sahiptir. Solow sermaye, nüfus artışı ve teknolojik gelişmenin büyüme üzerine ve birbirleri üzerine olan etkilerini incelemiştir. Solow teorisi bazı ülkeler yoksulken diğer ülkelerin zenginliğinin anlaşılmasında yardımcı olmuştur.³⁰ Model, tek mal üreten ve tüketen, yatırımları ve tasarrufları birbirine eşit, teknolojisi dışsal, tam rekabet ve tam istihdam koşullarının hakim olduğu, üretim fonksiyonu sabit getirili bir durumda ise; dışsal faktörler büyümeyi belirler.³¹

Denison'un Neoklasik büyüme modeline katkısında eğitimin ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisinin olduğu öne çıkar.³²

Mankiw, Romer ve Weil (MRW) 1992 yılında 98 ülkeyi kapsayan, klasik Solow modelini test eder. Tasarruf, nüfus artışı ve teknolojik gelişmenin yanında beşeri sermayeyi de dahil ederek "Genişletilmiş Solow Modeli" ne ulaşılmıştır.³³

---

²⁹ Ünsal, s.104.

³⁰ Robert Solow, "The Production Function and The Theory of Capital", **The Review of Economic Studies**, 1956, s.101.

³¹ Robert Solow, "A Contribution to The Theory of Economic Growth", **The Quarterly Journal of Economics**, 1956, s.65.

³² Edward F. Denison, "Sources of Postwar Growth in Nice Western Countries", **The American Economic Review**, 196, s.327.

³³ N. Gregory Mankiw, David Romer ve N. Weil, "A Contribution to The Empirics of Economic Growth", **The Quarterly Journal of Economics**, 1992, s.408.

İçsel Büyüme Modeli

İçsel büyüme modelinde; devlet, ekonomiyi durgun bir duruma girmeden daha kaliteli eğitim ve sağlık hizmeti sunan, ar-ge ve teknoloji transferlerini teşvik eden, mülkiyet haklarını koruyup, iletişim ağlarını güçlendiren ve rekabetin önündeki engelleri kaldırarak ekonomide aktif bir role sahiptir. Çoğunlukla eksik rekabet koşulları altında büyümeyi ar-ge, beşeri sermaye ve dışsallıklar belirler. Ayrıca eksik rekabet koşulları altında Neoklasik büyümede azalan verimler yasası geçerli iken, içsel büyümede ise artan verimler yasası geçerlidir.

İçsel büyüme modelinin öncüleri Lucas, Romer, Robelo ve Barro'dur. İçsel büyüme modelinde ilk çalışmalar Romer 1987 ve Lucas 1988 yıllarında olmuştur.

Romer, ülkeler ve bölgeler için gelişmişlik farklarının arttığını söylemiştir. Romer'in bulunduğu bulgular, Neoklasik teorilerle çelişmektedir. Romer modeline göre, araştırma faaliyetinde çalışan kişi sayısı ne kadar yüksek olursa, uzun dönemde fert başına çıktığı büyüme hızı da o kadar yüksek olur. Hükümet, araştırma sektöründe çalışan kişilere vergi kolaylıkları sağlayarak, nüfusun daha fazla bir kısmının bu alanda çalışmasını sağlamalıdır. Ayrıca Romer modeline göre, kaynak dağılımında, etkinlik açısından iyi bir piyasa türü olan tam rekabet piyasası, büyüme olgusu açısından kötü bir piyasa türüdür.³⁴

Lucas, beşeri sermaye değişkenini Solow'un modeline dahil eder. Bunu, ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının artışını teorik olarak bulmak şeklinde savunmuştur. Bu farkın temel nedenini beşeri sermaye birikiminin farkından kaynaklandığını söylemiştir.³⁵

Barro, 1991 yılında doksan sekiz ülkeyi içeren ampirik çalışmasında, 1960-1986 yılları arasındaki ekonomik büyüme kaynaklarını incelemiştir. Ülkelerin başlangıçtaki ekonomik düzeyleri ve beşeri sermaye birikimleri, ülkelerin gelişmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Beşeri sermaye birikiminin,

---

³⁴ Paul M. Romer , “Growth Based on Increasing Return Due to Specialization”, **American Economic Review**, 1987, s.57.

³⁵ Robert E. Lucas, “On The Mechanics Economic Development”, **Journal of Monetary Economics**, 1988, s.29.

ülkelerin gelişme düzeyini belirlediğini öne sürer.³⁶

Robelo, 1991'de "Uzun Dönem Politika Analizi, ve Uzun Dönem Ekonomik Büyüme" başlığıyla yayınlanan makalesinde, uzun dönemde ekonominin durgun bir durumda olacağını ve politik değişkenlerinin de ekonomik büyüme farkı konusunda açıklayıcı özelliğe sahip olduğunu söylemiştir. Yüksek gelir vergisi oranına ve zayıf mülkiyet haklarına sahip ülkelerin veya bölgelerin, diğer ülke veya bölgelere göre yavaş büyüyeceğini söylemiştir.³⁷

1.7. Dış Ticaret ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki

Teorik çalışmaların pek çoğu, dış ticaret ve ekonomik büyüme arasında kısa dönemde pozitif ilişki olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Büyüme teorilerinin en yenisi olan içsel büyüme modeli, ekonomik büyüme ve dış ticaret arasındaki ilişkiyi oldukça net ortaya koymaktadır. Dış ticaret büyümenin bir aracı, aynen fiziksel sermaye ve dış ticaret gibi, büyümenin bir kaynağı olarak görülmektedir. Açıklanan bu içsel büyüme teorisi çerçevesinde ekonomik büyüme ve dış ticaret ilişkisini inceleyen ampirik çalışmaların sayısında da artış görülmektedir.

İhracat ve ekonomik büyüme ilişkisinde, ithâlatın da önemli bir rolü vardır. İçsel büyüme teorilerinde vurgulanan yeni teknoloji transferlerinin sağlanabilmesi, daha kaliteli sermaye malları ve ara mallara ulaşılabilmesi için en önemli kanallardan biri ithâlattır. Öyleyse, ekonomik büyüme, ihracat ve ithâlattan oluşan bir sistemde ithâlattan büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisi bulunur (İthâlat Önderliğinde Büyüme Hipotezi).

Yapılan çok sayıda çalışma sonucunda bir görüş birliğine varılamamış olması, bu çalışmanın motivasyonlarından biridir. Diğer bir motivasyon ise hipotezlere bağlı olarak oluşturulabilecek politika önerilerinin son derece önemli olmasıdır. Eğer ihracattan ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisi varsa, ihracatın daha fazla teşvik edilmesi önerilir. Ancak nedenselliğin yönü ekonomik büyümeden ihracata doğru ise, dünya piyasalarında rekabet edebilmek için belirli bir gelişmişlik düzeyi gereklidir. Büyüme teşvik eden politikalara ağırlık verilmelidir. Sonuçta ihracat, ekonomik büyümeyi takip edecektir. İhracat ve ekonomik büyüme

³⁶ Robert J. Barro, "A Cross Country Study of Growth, Saving and Government", **NBER Working Papers**, 1991, s.286.

³⁷ S. Robelo, "Long Run Policy Analysis and Long Run Growth", **Journal of Political Economics**, 1991, s.1011.

arasındaki nedensellik ilişkisi ise her iki genel politika önerisinin de birlikte ele alınması gerekebilir.

Ekonomik büyümede dış ticaret ilişkisi ihracat ve ithâlat açısından ayrı ayrı incelenirse;

1.7.1. İhracat İle Büyüme Arasındaki İlişki

Dünyada 1980 öncesi uygulanan ithal ikameci politikalar sonucu dış borçlanma ve maliyetlerin karşılanamamasıyla gelişmekte olan ülkelerin ekonomik yapılarında ve dış ticaretlerinde köklü değişmelere gitmişlerdir.

Ülkelerin bir kısmı ithâlatı kısıtlamıştır. Bir kısmı ise dış ticaret rejimlerinde yasaklanmayı kaldırarak, liberalleşmeye gitmiştir. İthalatını kısıtlamaya giden ülkeler (Türkiye'de dahil), ihracatı özendirerek ticaret ve teşvikler uygulamıştır. Ülkelerin bu politikayla ekonomik büyümenin aracı olarak, ihracat yoluyla büyümeye yönelmişlerdir.³⁸

İhracat büyümesi, çeşitli kanallar aracılığıyla üretim büyümesini etkiler. İhracat sektörü, ihracat dışı sektörler üzerinde daha etkin yönetim tarzları ve iyileştirilmiş üretim tekniklerle pozitif dışsallıklara neden olabilir. İhracat yoluyla kaynak dağılımında etkili bir artış ve bunun sonucunda da dinamik bir rekabet ortamı sağlanarak firmaların kaliteli üretim yapmasını ve pazar arayışlarının azaltılması sağlanır. Ayrıca ihracat büyümesi ile dış ticaret çarpanı, etkisi sonucu üretimi artırır. Kısa dönemli bu faydanın yerine daha uzun dönemli büyümeyi artıracak unsur, sektörde uzmanlaşmayı da beraberinde getirir. Bununla beraber beşeri sermaye birikimini ve gelişmekte olan ülkelerde zayıf olan araştırma-geliştirme (ar-ge) seviyesini yükseltilmesini de zorlar. Çünkü ihracat yapılan ülkeler veya firmalar, ihraç ettikleri ürünün kalitesini, ön plânda tutacak birçok testten ve kontrolden geçirirler.³⁹

Ekonomik büyüme ve kalkınmaya yardımcı bir araç olan ihracatla ilgili, değişik model çalışmaları yapılmıştır. İhracata dayalı büyüme modelini beş başlık altında toplamak mümkündür.

³⁸ M. Kemal Değer, **İhracatının Kompozisyonu ve Ekonomik Büyüme**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2007, s.118.

³⁹ Ari Kokko, "Technology, Market Characteristics and Spillovers", **Journal of Development Economics**, 43, 1994, s.280.

- Neoklasik Arz yanlı model,
- Ödemeler Bilançosu kısıtı altında,
- Düzgün Döngü modeli,
- Yatay kesit çalışmalar,
- Zaman serisi nedensellik çalışmalarıdır.

1.7.2.1. Neoklasik Arz Yanlı Model

Neoklasik arz yanlı model, yabancı rekabete açık bir piyasa ve ihracat sektörlerinin, ihracat dışı sektörlerle oranla daha yüksek verimliliğe sahip bir model olarak ihracat büyümesini ve dışsallıklar vasıtası ile ürün büyümesini artırır. Fakat hızlı ihracat büyümesi aynı anda hızlı ithâlat büyümesinde neden olur. Eğer düşük miktarda yabancı döviz ile yerli ve yabancı kaynaklar tam ikame edilemiyorsa, yerli kaynakların tam kullanımına izin verilecektir.⁴⁰

Feder'e göre arz yönünden ihracat büyümesi, dışsallıklar vasıtasıyla ürün büyümesini artırabilir. Fakat hızlı ihracat büyümesi, aynı zamanda hızlı ithâlat büyümesine de neden olur. Eğer ülkeler, düşük miktarlarda yabancı dövizlere sahipse, yerli ve yabancı tam kaynaklar tam ikame edilemiyorsa, ihracat artışının neden olduğu ithâlat artışı, yerli kaynakların tam kullanımına izin verecektir. Diğer bir deyişle, ihracat ile sağlanan daha fazla yabancı döviz, yurtdışında üretilmeyen sermaye mallarının daha büyük ithâlatına imkan tanıyacaktır.⁴¹

Feder'in makalesini geliştiren Esfahani 1960-1973,1973-1981 ve 1980-1986 dönemlerinde 31 GOÜ için yeniden tahmin etmiştir. İthalatı dikkate almayan tahminlerinde ihracat değişkeni bütün durumlarda istatistiki açıdan anlamlıdır. Nispeten büyük katsayıya sahiptir. Bununla birlikte, ihracat GOÜ'lerin GSYİH üzerinde doğrudan dışsallık etkisine sahip olduğu bu yerlerdeki ihracat teşvik politikaları, ithâlat açığını hafifleten ve üretim artışına izin veren yabancı döviz arzında önemli bir etkiye sahiptir, sonucuna ulaşılmıştır.⁴²

---

⁴⁰ Değer, s.119.

⁴¹ Gershon Feder, "On Export Economic Growth", *Journal of Development Economic*, 1982, s.60.

⁴² Hadi Salehi Esfahani, "Exports, and Economic Growth in Semi-Industrialized Countries", *Journal of Development*, 1991, s.95.

1.7.2.2. Ödemeler Bilançosu Kısıtı Altında Büyüme Modeli

Modele göre ihracat, ithal girdiler için yabancı döviz sağlar. Ekonomik büyümeye katkıda bulunurken, toplam talepten kaynaklı teşvik edici güç olarak ekonomik büyümede önemli bir yere sahiptir. Tüketime ve yatırıma dayalı büyümenin olmadığı bir durumda hızlı ihracat büyümesi, daha hızlı ekonomik büyüme için talebin bütün unsurlarını harekete geçirir. Böylece ekonomik büyüme hız kazanmış olur.⁴³

Dışa açık ekonomilerde, hızlı ihracat büyümesi üretim artışını tetikleyerek talebi harekete geçirecektir. Talepteki artış, daha hızlı bir ekonomik büyüme sağlayacaktır. Bu modelin öncüsü Anthoy P. Thirwall'dır. Thirwall ödemeler bilançosu dengede kalması için ihracat ve ithâlat talep fonksiyonunu birbirinin yerine kullanarak, bir ülkenin ödemeler bilançosunun denge büyüme oranını modellemiştir. Thirwall'a göre kaynaklar yurt içinde eksik istihdamda iken, ülkenin ödemeler bilançosu kısıtı altında, ürün büyümesini artıracaktır.⁴⁴

1.7.2.3. Düzgün Döngü Modeli

Düzgün döngü modeline göre; ihracatın büyümesi, ürünlerin teknolojik olarak gelişip, kalitesinin artmasını sağlar. Böylece verimliliğin büyümesinde neden olur. Bu nedenle ihracat büyümesi de hız kazanır.

Üretim büyümesinde, ihracat büyümesinin yabancı gelir ve fiyat rekabeti modelinin bir diğer adı kümülatif nedensel modeldir. Bu model dünya ekonomisindeki problemlerin giderilmesinde, güçler ve ülkeler arasındaki kalkınma düzeyindeki farklılıkları açıklamada yararlıdır. İhracata dayalı büyümenin, düzgün döngü modelinin ilk çıkarımını Robert Dixon ve Anthony P. Thirwall yapmışlardır.⁴⁵

1.7.2.4. Yatay Kesit Modeli

Yatay kesit çalışmaları genel olarak, ihracat ve üretim arasındaki ilişkileri En Küçük Kareler (EKK), regresyon analizleri kullanarak test etmeye çalışır. Bu

---

⁴³ Anthony P. Thirwall, "Trade, Trade Liberalisation and Economic Growth: Theory and Evidence", **African Development Bank, Economic Research Papers**, No:63, 2000, s.24.

⁴⁴ Anthony P. Thirwall, "Balance of Payments Constraint as an Explanation of International Growth Rate Differences", **Banca Nazionale del Lavoro Quartely Review**, 128, 1, 1979, s.50.

⁴⁵ Robert Dixon, "Differences Kaldorian Lines", **Oxford Economic Papers**, 1975, s.205.

çalışmalarda ihracat ve büyüme değişkenleri arasında istatistiki ve pozitif olarak anlamlı regresyon katsayısı veya korelasyon ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, ekonomik büyümenin yüksek düzeylerinin ihracat büyümesinin yüksek düzeyleriyle ilişkili ve anlamlı olduğu yönündedir. Bununla beraber, yatay kesit çalışmaların en temel sorunlarından birisi, ihracat değişkeninin ulusal üretimin bir parçası olması nedeniyle sahte korelasyon ilişkisini içirme olasılığıdır.

Yatay kesit regresyonlar analizinde elde edilen parametre katsayılarının, ülkelerin tamamında aynı olduğu varsayılır. Bu çalışmalarda gelir düzeyleri gibi kriterlere göre değişik yapıda ülkeler ele alınmış olsa bile; dışsal şoklara verilen tepkiler, kurumlar, finansal ve politik yapı ve ülkeler arası yapı farklılıklarının ortaya çıkmasına imkan vermemektedir. Yatay kesit çalışmaların öncüsü Giles ve Williams'tır.⁴⁶

1.7.2.5. Zaman Serisi Nedensellik Modeli

Ihracata dayalı büyümede zaman serisi çalışmalarının büyük kısmı reel ekonomik büyüme ile reel ihracat büyümesi arasındaki nedensellik ilişkisini ortaya koymak için Granger nedensellik veya Sims yöntemlerini kullanmışlardır.

Granger nedensellik testlerinde, optimal gecikme uzunluğunu belirlemek için Akaike'in nihai kestirim hatası ve Granger'ı kombine eden Hsiao yaklaşımını kullanmışlardır. Hsiao'nun sentezinde, Granger testinde kullanılan değişkenlerden her biri için gecikme uzunluğunun belirlenmesine izin verilir. Böylelikle gecikmenin, keyfi tercihlerindeki belirsizliklerden kaçınılmış olur. Zaman serisi analizleri ile test edilen çok sayıda ülke olmasına rağmen, çalışmaların büyük bir kısmı Japonya ve Güney Kore'dir.⁴⁷

Ekonomik büyüme üzerinde oldukça etkili olan ihracat değişkeninin analizinde; nüfus, istihdam, yatırım, krediler, hükümet harcamaları gibi çoklu değişkenler, bir yıllık veriler halinde kullanılmıştır. Fakat yıllık veriler dışında üç aylık veriler de zaman serisi analizi çalışmalarında yer almıştır. Bu üç aylık verilerin kullanımında, büyüme ve ihracat değişkenlerinin birbirleriyle, çift yönlü nedenselliği

---

⁴⁶ Judith A. Giles Cara L. Williams, "Export Led Growth A Survey Of The Empirical Literature And Some Non-Causality Results", **Journal Of International Trade And Economic Development**, 2000, s.270.

⁴⁷ Değer, s.139-143.

olduğu kanısına ulaşılmıştır.

1.7.2. İthâlat ile Büyüme Arasındaki İlişki

İthâlata dayalı büyüme incelenirken, dış ticaretin serbest olup olmaması büyük önem taşır. Bazı iktisadi akımlar, ekonomik büyümenin ancak ve ancak serbest dış ticaret şartları altında sağlanabileceğini savunurken; bazı iktisadi akımlar da ekonomik büyümenin korumacı dış ticaret ile sağlanabileceğini savunur.

A.Smith serbest ticaret ve uluslararası uzmanlaşmanın yararlarını “Mutlak Üstünlükler Teorisi” ile açıklar. Teoriye göre; bir ülke bir malı, diğer ülkeye göre mutlak olarak daha verimli üretiyorsa, o malın üretiminde uzmanlaşmalı ve üretim fazlasını ihraç etmelidir. Buna karşılık nispeten verimsiz ürettiği malları ise ithal etmelidir. Smith’in bu teorisi İngiltere’de az sayıda endüstri kolundan ve ithâlattan zarar gören az sayıda işçiden tepki görmüştür. Ucuz gıda ithâlatı nedeniyle daha az ücret ödeyen fabrika sahiplerine hizmet etmiş ve ucuz gıda ithâlatından dolayı kıtlığın ortadan kalkması ile de toprak sahiplerine zarar vermiştir.⁴⁸

Temelleri, modern iktisat biliminin kurucusu olarak kabul edilen Adam Smith'e kadar uzanan Modern Büyüme Teorileri de, ithâlatın büyümeyi artırıcı etkisine vurgu yapar. Bu teori, ihracat ve ithâlat yoluyla ortaya çıkan bilgi taşmalarının, ev sahibi ülkede teknolojik gelişme hızını arttırarak, ekonomik büyüme performansını olumlu yönde etkileyeceğini öne sürmektedir.⁴⁹

Buna karşılık koruma teorisi, liberal öğretilerdeki temel bir felsefi ilkeyi değiştirmektedir. Bu da, serbest dış ticaretin, bütün ülkelerin çıkarlarını bağdaştırdığı görüşünün yerini, ülkelerin çıkarlarının çatıştığı görüşüne bırakmasıdır. J. Robinson’un komşuyu fakirleştirme dediği bu politika, korumaya giden ülkenin, ancak diğer ülke aleyhine dış ticarettten yararlanabileceğini gösterir.⁵⁰

Son olarak öncülüğünü Latin Amerika İktisat Komisyonu Başkanı Paul Prebish, Singer ve Furdato gibi iktisatçıların yaptığı Bağımlılık Kuramlarına göre; Özellikle yatırım malı, ithâlatın büyüme sürecini etkileyen başlıca unsurlar

⁴⁸ D. Salvador, "International Economics", **Eighth Edition, Fordham University**, New York, 2004, s.37.

⁴⁹ Ahmet Ay, Pınar Yardımcı, "Türkiye'de İçsel Ekonomik Büyüme ve Teknolojik Gelişimde Dış Ticaret ve Beşeri Yatırımın Rolü (1963–2002): Pesaran'ın Sınır Testi ile Bir Eş-Bütünleşme Analizi", **İktisat, İşletme ve Finans**, sayı:252, 2007, s.102.

⁵⁰ Gülten Kazgan, **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, 8. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

arasındadır.⁵¹

İthâlat ve büyüme ilişkisini test eden ampirik çalışmalara baktığımızda, ülkemizde genel kanı, ihracat artışının ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu yönündedir. Yapılan araştırmalar genellikle ihracat ve ekonomik büyüme değişkenleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte ithâlat ve ihracatın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ölçen çalışmalar da mevcuttur.

İthâlat fonksiyonu, ithâlat ile milli gelir arasındaki pozitif yönlü ilişkiye yani; milli gelir arttıkça ithâlatın artması, milli gelir azaldıkça ithâlatın azalmasına bağlıdır.⁵²

İthâlat fonksiyonu:

$$M = m(Y),$$

İthâlat M ile gösterilmektedir.

Ülke geliri Y ile gösterilir. Milli gelir arttıkça, ithâlat da artar. Milli gelir ile ithâlat doğru orantılıdır.⁵³ İthâlat fonksiyonuna etki eden unsurlar göz ardı edilmemelidir. Bundan dolayı döviz, iç enflasyon ve dış enflasyon ithâlat fonksiyonunun içine katılmalıdır. Bu son duruma göre ithâlat fonksiyonu;

$$M = m(P_d / P_f, R, Y) \text{ şeklini alır.}$$

M reel ithâlat, Y ülkenin reel milli geliri, R nominal döviz kuru, P_d iç enflasyonu ve P_f dış enflasyonu göstermektedir. Buna göre ithâlat, milli gelirimizle doğru orantılı, döviz kuru ve enflasyonla ise ters orantılıdır.

İthâlat fonksiyonu ile ilgili çalışmalar genel olarak incelendiğinde üç teknik üzerine yoğunlaştığı gözükmektedir. Bunlar, regresyon analizi, zaman serisi ve nedensellik analizidir.

1.8. Dünyada Uygulanış Biçimleri

Günümüzde gelişmiş ya da gelişmekte olan bütün ülkelerin bölgesel

---

⁵¹ Vincent Feraro, "Dependency Theory", Mount Holyoke College, 1996, <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/depend.htm> (01.06.2013).

⁵² Halil Seyidoğlu, Ekonomik Terimler Sözlüğü, İstanbul, 2002, s.312.

⁵³ Seyidoğlu, Ekonomik Terimler Sözlüğü, s.312.

kalkınma politikaları, ulusal politikalarının merkezine yerleştirdikleri görülmektedir. Bölgesel bütünleşmeyi sağlamak amacıyla uygulanan politikalarda olduğu kadar, ülkelerin farklı dönemlerde farklı politikalar da izledikleri görülmektedir.

1.8.1. Fransa'da Bölgesel Kalkınma Politikası

Fransa'da sanayi devriminden sonra bazı bölgeler büyürken, bazı bölgeler sınırlı düzeyde kalmıştır. Bunun nedeni sanayi devrimi ile birlikte endüstrilerin; kömür yatakları, maden ve enerji kaynaklarının yakınlarında kurulmaya başlamasıdır. Maden kaynakları ve toprak şartları açısından uygun olan Fransa'nın kuzeyi çok çabuk büyüme gösterirken; güneyi yavaş büyümüştür. 2. Dünya Savaşından sonra toplam sanayi yatırımları Kuzey ve Doğu Fransa'ya yapılmıştır. Fransa'da oluşan bölgesel farklılıklar 1950-1980 yılları arasında ülkeyi düzenlemek için müdahale fonu ve ekonomik yapıyı değiştirmek amaçlı kırsal kesim kalkınma fonu oluşturulmuştur. Bu kalkınma fonunun sonunda, bölgesel teşvik aracı olarak kullanılmasıyla yatırımlar hızlanmıştır.⁵⁴

1982 yılından sonra Fransa'da, sektörler arasında uyum ve bütünleşmeyi sağlamak için yardım programları uygulanmıştır. 1990'lı yıllardan sonra ise; bölgesel kalkınmayı "sürdürebilir kalkınma" kavramı altında, stratejik projelere uygun olarak devlet tarafından desteklenecek bir sözleşme anlayışı benimsenmiştir.

1.8.2. İtalya'da Bölgesel Kalkınma Politikası

İkinci dünya savaşından sonra İtalya'nın kuzey ve güneyini oluşturan bölgeler arasında gelişmişlik düzeylerindeki farklılık önemli bir boyuta ulaşmıştır. İtalya'da orta ve kuzey ile Mezzogiorno olarak bilinen güney bölge arasında derin sosyo-ekonomik bir eşitsizlikten söz edilir. İtalya'da, bölgesel politika kapsamında Avrupa Birliği Bütçesi'nden (yapısal fonlar) ve ülke içinde ulusal bütçeden (gelişmemiş bölgeye verilen fon) kaynaklar aracılığıyla finanse edilmiştir.⁵⁵

1950'li yıllarda Güney İtalya'da kalkındırma politikası uygulanmıştır. Böylece İtalya'nın kuzeyi ile güneyi arasındaki büyüme farkı azaltılmaya çalışılmıştır. Bu dönem sekiz yıl sürüp, tarım sektörünü kalkındırma ve alt yapı

---

⁵⁴ İldırar, s.138-139.

⁵⁵ Dinler, s.320.

testlerine önem verilmiştir. Fakat uygulanan politikada sanayi faaliyetleri yer almadığından, ekonomik kalkınma belirli bir düzeye çıkarılamamıştır. 1957 yılında sanayiini geliştirmek amaçlı özel sektörde yatırımların artırılması için teşvikler verilmiştir. Bunun yanında kamusal tesisler kurulmuştur. 1965 yılında İtalya'nın güneyinde hızlı bir sanayileşme dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde izlenen politikaların ve getirilen teşvik sisteminin payı çok büyük olmuştur. 1985-1993 yılları arasında Güney İtalya'da devletin yardımını ve teşvik sistemini (uzun vadeli krediler, vergi muafiyeti ve vergi iadeleri) görmekteyiz. 2000'li yıllarda Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında bölgesel gelişme farkının en fazla olduğu ülke İtalya'dır.⁵⁶

Bölgesel kalkınmanın sağlanması için uygulanan en etkili politika ise; 1992 yılında kalkınma fonu altında Güney İtalya Ajansı'nın katılıp, kamunun sahip olduğu firmaların özelleştirilmesi sonucunda ekonomik kalkınmadaki denegesizliğin farkı büyük ölçüde kapandı. Ayrıca organize suçlarla mücadele edilmiştir. 1998 yılındaki kalkınma politikaları daha etkilidir. Avrupa Birliği kaynaklarının kullanılması sağlanmıştır.

1.8.3.Almanya'da Bölgesel Kalkınma Politikası

Avrupa'da görülen bölgesel farklılıklar, Almanya'da 1991 yılına kadar görülmemiştir. Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesinden sonra bölgeler arasında nüfus dağılımı, ekonomik faaliyetleri, sanayi yapısı ve gelir dağılımı farklılık göstermiştir.⁵⁷ Doğu Almanya'nın tümüne ticari alt yapı yatırımları ve sanayinin hızlandırılması amacıyla özel sektöre verilen yardım oranı diğer bölgelerden fazladır.

1.8.4. İngiltere'de Bölgesel Kalkınma Politikası

İngiltere'de 1929 yılında büyük ekonomik krizden sonra, az gelişmiş bölgelerinde yüksek işsizlik oranlarına karşı istihdam sağlamak amacıyla, bölgesel kalkınma politikaları uygulanmıştır. 1934-1960 döneminde kalkınmada öncelik tanınmış bölgeler belirlenerek, teşvik tedbirleri alınmıştır.1960 yılında kalkınmada öncelik tanınmış bölgeler yerine, az gelişmiş yöreler görüşü benimsenmiştir. 1963

---

⁵⁶ Gündüz, s.77.

⁵⁷ İ.A Rochi, "Almanya'da Bölgesel Kalkınma Stratejileri", **DPT Yayını**, Ankara, 1992, s.98.

yılında teşvik tedbirleri genişletilmiştir.⁵⁸

1971 yılında yasa ile kurulacak sanayi kuruluşlarına makine, bina ve kredi avantajı sağlanmıştır. 1990'da bölgesel kalkınma çerçevesinde yapılan kalkınma politikaları halen devam etmektedir. Yıllar içerisinde, bölgeler arası gelişme farklılığında iyileşmenin olduğu görülmektedir.

1.8.5. ABD'de Bölgesel Kalkınma Politikası

ABD'de 1929 yılındaki büyük ekonomik krizi izleyen yıllarda, Tennessee vadisini kaldırmak için büyük ölçeklerde yatırımlar yapılmıştır. Bölgeye kamu yatırımları öncülüğündeki değişik teşviklerle, özel sektör işletmelerinin sektörlere girerek, bölgeye yatırım yapması amaçlanmıştır. Devlet yardımlarıyla bankalar özel sektör işletmelerine uzun vadeli krediler vermiştir.⁵⁹

İkinci dünya savaşından sonra, geri kalmış bölgelerin problemlerine yönelik bölgesel politikalar düzenlenmiştir. 1960 yılında çıkarılan yasa ile Area Development Administration (ARA) kurulmuştur. ARA işletmeler için teknik yardım, işsizlerin eğitimi ve kamusal yatırımlar için hibe ve krediler vermiştir.

1970 yılından sonra plân ve programlar hazırlanmıştır. Daha az gelişen bölgelerde bu plân ve program yürütülmüştür. 1980'li yıllardan günümüze kadar Amerika'da, hızlı büyümeden kaynaklı bölgeler arası farklılıklar gösteren bir ekonomi tarzı uygulanmıştır.

1.8.6. Güney Kore'de Bölgesel Kalkınma Politikası

Güney Kore'de 1961 yılındaki askeri darbeden sonra, 1963 yılında ulusal fiziki kalkınma plânlaması kanunu çıkmıştır. 1964'de ihracat endüstrileri kaldırmak kanunu, bölgelerde ihracata yönelik firmaların kuruluşunu desteklemiştir. Bu desteklerle Güney Kore'nin tüm bölgelerinde ulusal endüstriyel alanların oluşturulduğu ve bazı bölgelerin küreselleşen ekonomide üstünlüklerini kaybetmeye başladığı görülmüştür.⁶⁰

⁵⁸ P. Roberts, **Regional Plânnng Guidance in Eglandand Wales**, Back to the Future, 1996, s.98

⁵⁹ OECD, **ABD'de Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları**, Territorial Outlook, 2001, s.112.

⁶⁰ Emre Eser, "Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik öneriler", **DPT Müsteşarlığı İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü**, Yayın No:2822, 2011, s.68.

G. Kore bölgesel büyümesinde, 1990 yılından itibaren gerileme meydana gelmiştir. Bunun sebepleri; G. Kore'de ulusal ve endüstriyel alanların oluşturulmasında, ihracata yönelik büyük firmaları teşvik edilmesi ve yerel hükümetin ar-ge harcamalarının son derece düşük olmasıdır. Bunu da Güneykore'de ar-ge harcamalarının büyük bir kısmının büyük firmalarca ve ulusal hükümet tarafından gerçekleştirilmesiyle açıklayabiliriz. Ayrıca endüstriyel parklardaki artan kira ücretleri ve yükselen işgücü maliyetleri, yabancı sermaye yatırımlarını olumsuz yönde etkilemektedir. G. Kore'de 2000'li yıllarda, büyüme kutupları politikasından içsel kalkınma politikasına doğru değişme olmuştur.

1.9. Bölgesel Kalkınma ve Ekonomik Büyüme Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Bölgesel kalkınma ve ekonomik büyüme üzerine, geçmiş dönemden günümüze kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bölgesel kalkınma ve ekonomik büyüme üzerine yapılan bu çalışmalarda, değişik sonuçlara rastlamak mümkündür. Bunun nedeni; bölgesel kalkınma ve ekonomik büyümenin ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye hatta aynı bölge içerisinde bulunan yerler arasında bile farklılıklar göstermesidir.

Bölgesel kalkınma ve ekonomik büyüme üzerine yapılmış olan çalışmaları, dünya üzerinde farklı ülkelerde yapılmış çalışmalar ile Türkiye içerisinde yapılmış çalışmalar olmak üzere iki grupta toplamak mümkündür.

1.9.1. Dünya Üzerinde Yapılmış Olan Çalışmalar

Bahmani-Oskooee'nin 1986 yılındaki çalışmasında, 1973-1980 dönemi için üç aylık veriler kullanmıştır. Gelişmekte olan yedi ülke için toplam ithâlat ve ihracat talep fonksiyonlarını tahmin etmişlerdir. İthâlat talebi fonksiyonunda, reel milli gelirin yanında nisbi fiyatlar ve efektif döviz kurunun gecikmeli değerlerini modele dahil edilmiştir. İthâlat miktarının, döviz kurundan ziyade nisbi fiyatlara daha duyarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁶¹

Sinha ve Sinha, Yunanistan'ın ithâlat fonksiyonu için 1951-1992 yılları

---

⁶¹ Mohsen Bahrami-Oskooee , Hamid Mohtad, "Imports Growth and Causality in LDCS", **Journal of Development Economics**, 1986, s.407.

arasındaki verileri kullanmıştır. Değişkenler ise ithâlat fiyat endeksi, reel gelir, ve toptan eşya fiyat endeksi olmuştur. Fiyat esnekliği değeri bire yakın bulunmuştur. Kur politikaları dış ticaret açığını gidermede etkin olduğu sonucuna varılmıştır.⁶²

Ahmed ve Dutta, Hindistan'ın ithâlat fonksiyonunu tahmin etmişlerdir. Çalışmadaki değişkenler; görelî fiyatlar, reel gelir ve bir kukla değişkendir. İthalat fonksiyonu, görelî fiyatlar ve reel gelirle koentegre olarak bulunmuştur.⁶³

Kugler, GSYİH bağımlı değişken ihracat, tüketim, yatırım ve istihdam değişkenlerini bağımsız olarak almıştır. Aralarında nedensellik ilişkilerine bakılmış, birbirleri arasında uzun dönemli ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.⁶⁴

Ghatak, ihracata dayalı büyümenin zaman serisine dayalı çalışmasında, ulusal hesaplama nedeniyle ihracatı, üretimin bir parçası olarak ele almıştır. Üretim büyümesinde, otokorelasyon problemini ortaya çıkarmıştır.⁶⁵

Giles and Williams, Güney Kore ekonomisi için iki değişkenli nedensellik çalışmaları, daha fazla değişkenli nedensellik çalışmalarına göre yüksek bir orana sahiptir. Bu oranın yüksek olması ihracat dayalı büyüme hipotezinin geçerli olduğunu göstermiştir. Bu oranın yüksek olduğunu gösteren diğer bir çalışma, Bahmani-Oskooee ve Domaç'ın 1923-1990 dönemini kapsayan ihracatla ekonomik büyüme arasında uzun dönemli çift yönlü ilişkinin olduğunu gösteren çalışmadır.⁶⁶

Esfahani, 1960-73, 1973-81 ve 1980-86 dönemleri için gelişmekte olan 31 ülke üzerine zaman serisi analizi ve değişkenlerden aramalı ithâlatı, ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Feder'in metodolojisine aramalı ithâlatını ekleyerek genişleten Esfahani, ihracatın ekonomik büyüme üzerindeki

---

⁶² D. Sinha , T. Sinha, "An Aggregate Import Demand Function for Greece", **Atlantic Economic Journal**, 2000, s.200.

⁶³ N. Ahmed, D. Dutta, "An Aggregate Import Demand Function for India : A Cointegration Analysis", **Applied Economics Letter**, 2004, s.607.

⁶⁴ Peter Kugler, **Growth Export and Cointegration: An Empirical Investigation**, Weltwirtschaftliches archiv, 1991, s.77.

⁶⁵ Judith A. Giles Cara L. Williams, s.270.

⁶⁶ M. Bahram Oskooee, İ.Domaç, "Export Growth and Economic Growth in Turkey: Evidence From Cointegration Analysis", **METU Studies in Development**, 1995, 22(1), s.70.

anlamli ve pozitif etkileri, modele aramali ithalatın dahil edilmesiyle kaybolduğunu bulmuştur.⁶⁷

Lee, 1995 yılındaki çalışmasında 1960–1985 dönemini ve seksen dokuz ülke verilerini analiz etmiştir. Lee çalışmasında kişi başı gelirin büyüme oranı ile okullaşma oranını, yatırımların GSYİH içindeki payı ve nüfus artış hızı değişkenleri yanında yerli yatırım mallarına ithal edilen yatırım mallarının oranını da dikkate almıştır. Çalışmasından elde ettiği bulgular, yatırımlardaki toplam yatırım malı ithalatının oranı ile kişi başına düşen gelir büyümesi arasında, özellikle gelişmekte olan ülkelerde pozitif bir ilişkinin olduğunu teyit etmektedir. Dolayısıyla Lee, ithal edilen yatırım mallarının, yurtiçinde üretilen yatırım mallarına oranla daha yüksek bir verimliliğe sahip olduğu yorumunu yapmıştır.⁶⁸

Zhang ve Zou, GOÜ'lerdeki ekonomik büyüme ve yatırım malı ithalatı arasındaki ilişkileri ele aldıkları çalışmalarında, 1965–1988 dönemi ile 53 GOÜ için analizler yapmışlardır. Yazarlar, GSYİH'da yatırım malı ithalatının payı ile yurtiçi yatırımların GSYİH içindeki payının, ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Çalışmadan elde edilen bulgular, yatırım malı ithalatının, ele alınan bütün GOÜ'lerin ekonomik büyümesi üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.⁶⁹

Lawrence ve Weinstein, 1963–1983 dönemine ait verileri kullanarak Japonya ve Güney Kore'deki ekonomik büyümenin ihracata mı, yoksa ithalata mı dayalı olduğunu incelemişlerdir. Japonya için özellikle 1964–1973 dönemi için elde edilen bulgular, tarife azalışları ve artan ithalatın, Japon ekonomisi için faydalı sonuçlar doğurduğu yönündedir. Çalışmada G.Kore için de aynı sonuçlar bulunmuştur.⁷⁰

---

⁶⁷ Hadi Salehi Esfahani , “Exports, Imports, and Economic Growth in SemiIndustrialized Countries”, **Journal of Development Economics**, 35(1), 1991, s.93-116.

⁶⁸ Jong-Wha Lee, "Capital Goods Imports and Long-Run Growth", **Journal of Development Economics**, 48 (1), 1995, s.91-110.

⁶⁹ Xiaoming Hang, Heng-fu Zou, "Foreign Technology Imports and Economic Growth in Developing Countries", The World Bank, Policy Research Working Paper, No:1412, Washington, Erişim Tarihi: 25.06.2013; <http://www.wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/1995/01/01/000009265397031121400/Rendered/PDF/multi0page.pdf>

⁷⁰ Robert Z. Lawrence, David E. Weinstein, "Trade and Growth: Import-Led or Export-Led? Evidence from Japan and Korea", 1999, s.16-25, Erişim Tarihi: 01.07.2013, <http://www.nber.org/papers/w7264.v5.pdf>

Pawlos, 1960–2000 dönemi için Etiyopya'da, aramalı ve yatırım malı ithâlatının ekonomik büyüme üzerindeki kısa ve uzun dönemli etkilerini araştırmıştır. Çalışmada aramalı ithâlatının ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve istatistiki açıdan anlamlı etkilere ulaşılmıştır. Bununla birlikte söz konusu dönemler için yatırım malı ithâlatının reel GSYİH büyümesi üzerinde, negatif etkilere rastlanmıştır. Pawlos, yatırım malı ithâlatının ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisini, mal ve hizmet üretiminde ithal edilen yatırım mallarının etkin olmayan kullanımına bağlamaktadır.⁷¹

Thangavelu ve Rajaguru, 1960-1996 dönemi için Asya'nın gelişen ekonomileri üzerine zaman serisi analizinde, Asya'nın hızlı büyüyen ekonomilerindeki verimlilik artışının ihracattan mı yoksa ithâlattan mı kaynaklandığını, çok değişkenli VAR analizi ile incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, ithâlattan verimlilik artışına yönelik nedensellik ilişkisi bulmuşlardır. İthâlatın, ticaret ve büyüme arasında güçlü bir bağ oluşturduğunu belirlemişlerdir.⁷²

Michaely, 41 az gelişmiş ülkeyi içeren çalışmasında, kişi başına GSMH'daki yıllık büyüme ile GSMH içinde ihracat payındaki yıllık artış arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İhracattaki artışın ekonomik büyümeye ivme kazandırdığını ileri sürmüştür. 1950-73 yılları arasında yapılan bu çalışmanın sonucu; ihracat performansı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki pozitif olmakla birlikte, kişi başına düşen milli geliri 300 doların üzerinde olan ülkelerde bu ilişkinin daha güçlü olduğudur.⁷³

Tyler, orta gelirli gelişmekte olan 55 ülkede ihracat ve büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiş ve 1960-77 yıllarını kapsayan dönemde, bu ülkelerde ihracat performansı ile GSMH büyümesi arasında güçlü bir bağ olduğu sonucuna

---

⁷¹ Sewasew Pawlos, "The relationship between import and GDP growth in Ethiopia: An Empirical Analysis", 2004, s.23-24, Erişim Tarihi: 30.06.20013;
<http://www.eaecon.org/EEA/conferences/papers/SewasewPawlosTherelationshipbetweenimportandGDPgrowthinEthiopia.doc>

⁷² Shandre Mugan Thangavelu, Gulasekaran Rajaguru, (2004), "Is there an Export or Import-led Productivity Growth in rapidly Developing Asian Countries? A Multivariate VAR Analysis", **Applied Economics**, 36 (10), 2004, s.1083-1093

⁷³ M. Michaely, "Exports and Growth : An Empirical Investigation", **Journal of Development Economics**, Vol. 4, No. 1, 1977, s. 49-53.

ulaşmıştır.⁷⁴

Ukpolo çalışmasında, bazı düşük gelirli Afrika ülkeleri için 1969-1988 dönemine ait zaman serisi verilerini kullanarak, ihracat kompozisyonu ile ilişkilendirilen ihracata dayalı büyüme hipotezini ele almıştır. Ukpolo'nun bulguları, ilksel mal ihracatının büyümesi ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin olduğuna dair ihracata dayalı büyüme hipotezini destekler niteliktedir. Ukpolo çalışmanın sonucunda, düşük gelirli Afrika ülkelerinin büyümesini imalât sanayii ihracat sektörlerinin pozitif katkısının anlamlılığı üzerine dikkat çekmektedir.⁷⁵

Balassa (1978) da, yapmış olduğu çalışmasında gelişmekte olan on ülkede, farklı periyotlarda (1960-66 ve 1967-73) İDBS'ni incelemiştir. Çalışmada, bağımlı değişken olarak; GSMH ve bağımsız değişkenler olarak da; ihracattaki reel büyüme, işgücündeki büyüme, yurtiçi yatırımlar ve yurtdışından yatırımlar belirlenmiştir. Bu çalışmada da ihracat artışının GSMH artışına neden olduğu saptanmıştır.⁷⁶

Hossain ve Karunaratne, imalât sanayii ihracatının ekonomik büyümenin motoru olup olmadığı sorusunu ele almışlardır. Çalışmada yapılan iki değişkenli Granger nedensellik testlerinde, toplam ihracat ve GSYİH; imalât sanayii ihracatı ve GSYİH; toplam ihracat ve imalât sanayii üretimi ile imalât sanayii ihracatı ve imalât sanayii üretimi arasında iki yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.⁷⁷

Çalışmada yapılan, toplam ihracattan GSYİH'ya, imalât sanayii ihracatından imalât sanayii üretimine doğru nedensellik ilişkilerini ortaya koyan Granger hata düzeltme yöntemi sonuçları, toplam ihracattan GSYİH'ya, imalât sanayii ihracatından imalât sanayii üretimine doğru nedensellik ilişkilerini ortaya koymaktır.

1.9.2. Türkiye İçerisinde Yapılmış Olan Çalışmalar

Taştan bir çalışmasında, 1985-2009 yılları arasındaki dönemi Türkiye ekonomisinde, ihracat, sanayi üretimi ve ithâlat değişkenleri arasındaki karşılıklı

⁷⁴ W. Tyler, "Growth and Export Expansion in Developing Countries: Some Empirical Evidence", **Journal of Development Economics**, Vol. 9, 1981, s. 121-30.

⁷⁵ Victor Ukpolo, "Export Composition and Growth Of Selected Low Income African Countries: Evidence From Time-Series Data", **Applied Economics**, 26:5, 1994, s.445-449.

⁷⁶ Balassa, B., (1978), "Exports And Economic Growth: Further Evidence", **Journal Of Development Economics**, 5:12, s.181-189.

⁷⁷ Mohammad A. Hossain, Neil D. Karunaratne, "On Export-Led Growth: Is Manufacturing Exports a New Engine Of Growth For Bangladesh?", **The University Of Queensland, School Of Economics, Discussion Paper**, 297, 2001, s.307.

etkileşim ve nedensellik ilişkilerini incelemektedir. Değişkenlerin logaritmik birinci farklarıyla kurulan modeller çerçevesinde elde edilen temel bulgular, yüksek frekanslarda farklı nedensellik sıralamaları ortaya çıkarsa da, uzun dönemde nedenselliğin yönü ihracat büyüme oranından sanayi üretimi büyüme oranına doğrudur. Ayrıca, ithâlat ihracatın Granger-nedeni olduğu bulunmuştur. Bu bulgular ithâlatın ihracatı etkilediği ve ihracata dayalı büyüme hipotezini destekler niteliktedir.⁷⁸

Yardımcı çalışmasında, ihracat ve ithâlat yoluyla ortaya çıkan bilgi taşımalarının, ev sahibi ülkede teknolojik gelişme hızını arttırarak, ekonomik büyüme performansını olumlu yönde etkileyeceğini öne süren, modern büyüme teorilerinin de dikkate alınmıştır. Çalışmada, Johansen ve Pesaran Sınır Testi tekniklerine başvurulmuştur. Çalışmanın sonucunda Türkiye'de incelenen dönemde, ithâlat politikalarının ve ithâlattaki kaynaklanan pozitif yayılmaların diğer değişkenlere göre, ekonomik büyüme üzerinde daha belirleyici olduğu tespiti yapılmıştır.⁷⁹

Değer ve diğerleri, 1980–2006 dönemi Türkiye yıllık verilerinden hareketle, Türk ekonomisinde ihracat ve ekonomik büyüme ilişkilerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Büyüme eşitliği tahmin sonuçlarında ihracatın, ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve olumlu etkilerine rastlanırken, ithâlat büyümesinin modele dahil edilmesiyle, ihracatın istatistikî açıdan anlamlılığını kaybettiği gözlenmiştir. Türkiye ekonomisinde, ihracata dayalı büyüme süreçlerinin ithâlattaki kaynaklandığı yorumunu yapılmıştır. Elde ettikleri bulgulara dayanarak, ithâlatın toplam mal ihracatının önemli bir determinantı olduğu belirtilmiştir.⁸⁰

Artan ve Berber'in temel amacı; kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini test etmektir. Çalışmalarında kamu harcamaları, yatırım harcamaları ve GSYİH değişkenleri yanında ithâlat ve ihracat değişkenlerini de modele dahil etmişlerdir. 1987–2003 dönemi üçer aylık verilerle yaptıkları

---

⁷⁸ Hüseyin Taştan, "Türkiye'de İthalat, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkilerinin Spektral Analizi", **Ekonomi Bilimler Dergisi**, 2:1, İstanbul, 2010, s.88-98.

⁷⁹ P. Yardımcı, "Türkiye'de İhracat-İthalat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkilerin Bilgi Yayılmaları Çerçevesinde Analizi: Johansen ve Pesaran Sınır Testi Uygulaması", **8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi**, Malatya, 2007, s.27.

⁸⁰ M. K. Değer, C. Gerni, Ö. S. Emsen, "İthalata dayalı ihracat ve ekonomik büyüme: 1980–2006 Türkiye Deneyimi", **2. Ulusal İktisat Kongresi**, 2008, s.90-121.

çalışmanın test sonuçlarına göre, uzun dönemde ekonomik büyüme ile kamu harcamaları, yatırım harcamaları ve ihracat arasında pozitif; ekonomik büyüme ile ithâlat arasında negatif bir ilişki vardır.⁸¹

Tuncer, 1980–2000 dönemi için üçer aylık verilerden hareketle ihracat, ithâlat, yatırımlar ve GSYİH arasındaki nedensellik ilişkilerini, Vektör Otoregressif (VAR) model eşliğinde inceleme konusu yapmıştır. Çalışmada yapılan Granger nedensellik testlerinin sonucunda, ithâlat ve GSYİH arasında iki yönlü ve güçlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca ithâlat ve ihracat arasında ise tek yönlü (ithâlattan ihracata doğru) bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgular, Türkiye ekonomisinde, ithâlata dayalı ihracat ve ithâlata dayalı büyüme düşüncesini desteklemektedir. Öte yandan, çalışmada ihracat ve GSYİH arasında sadece tek yönlü (GSYİH'dan ihracata doğru) nedensel bir ilişkinin tespiti, ihracata dayalı büyüme düşüncesine gölge düşürmektedir.⁸²

Yavuz çalışmasında, Türkiye'nin 1980–1998 döneminde gerçekleştirdiği, ekonomik büyüme ve dış ticaret performansını değerlendirmiştir. Uygulanan modeller sonucunda, ihracat ve ithâlat ile GSMH arasında karşılıklı bir nedensellik ilişkisi olduğu belirlenmesinin yanında, Türkiye için ihracata dayalı bir ekonomik kalkınma programının sürdürülebilirliği görülmektedir. Ancak ithâlatın da yurtiçi üretimde ve ekonomik kalkınmada önemli olduğu belirtilmiştir.⁸³

Mody ve Yılmaz, yurt içinde üretilen ve ithal edilen yatırım malları arasında tam ikamenin bulunmadığından hareketle, yatırım mallarına yapılan yatırımlar ile ihracat rekabetliliği arasındaki ilişkileri, gelişmiş, ihracata dayalı GOÜ'ler ve ithal ikameci GOÜ'ler açısından analiz etmişlerdir. Çalışmadan elde edilen bulgular, ithal edilen yatırım mallarının gelişmiş ve ihracata dayalı GOÜ'lerde, önemli bir maliyet azaltıcı etkiye sahip olduğunu göstermektedir.⁸⁴

Altay'ın 1988 yılındaki çalışmasında, ithâlatın reel GSMH'ya esnekliği,

---

⁸¹ Serdar Artan, Metin Berber, "Kamu Kesimi Büyüklüğü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Çoklu Eştleşme Analizi", *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(2), 2004, s.22.

⁸² İsmail Tuncer, "Türkiye'de ihracat, ithâlat ve Büyüme: Toda-Yamamoto Yöntemiyle Granger Nedensellik Analizleri (1980–2000)", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitü Dergisi*, 9(9), 2002, s.90–106.

⁸³ Tarık Yavuz, "Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi 1980–1998 dönemi Türkiye Örneği", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 23(6), 1999, s.1-24.

⁸⁴ Ahmet Mody, Kemal Yılmaz, "Imported Machinery for Export Competitiveness", *The World Bank Economic Review*, 16(1), 2002, s.23-48, [http://www.amody.com/pdf/wberky.PDF\(27.06.2013\)](http://www.amody.com/pdf/wberky.PDF(27.06.2013)).

çeşitli dönemlerdeki üçer aylık verilerle tahmin etmiştir. İthalatın uzun dönem gelire esnekliğini, 2 civarında bulmuştur. Bulunan değer ise Türkiye ve diğer ülkelerde hesaplanan katsayılara göre makuldür.⁸⁵

Berksoy 1994 yılı çalışmasında; 20 yıllık verilerle, ithâlat bağımlı değişken olarak alınmış, zaman serisi ve nedensellik analizi yapılmıştır. İthalatı açıklayıcı değişkenler ise GSMH, reel döviz kurudur. Sonuç olarak ithâlatın uzun dönem fiyat esnekliği (0,52) düşük çıkmıştır. Kısa dönemde 1,15 esneklik değerinin pozitif olması, ithâlatın yapısal nedenlerle karar alıcılarının döviz kuru değişimlerine bir gecikmeyle cevap vermiştir, şeklinde yorumlanmıştır.⁸⁶

Özatay ise 1997 yılı çalışmasında, 1987-1996 dönemi için 10 yıllık dönemde üçer aylık verilerle Türkiye'nin ithâlat talebini Engle-Granger yöntemi çerçevesinde incelemiştir. Reel ithâlat talebi için açıklayıcı değişken olarak reel milli gelir ve reel döviz kurunu kullanmıştır. Analizde, kısa dönemde oluşan dengesizliklerin uzun dönemde düzeltildiği, reel döviz kurunun uzun ve kısa dönemde ithâlatı negatif olarak etkileyen önemli bir değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁸⁷

Saygılı ve Koton 1999 yılı çalışmalarında ithâlat fonksiyonunu incelemiştir. Metod olarak Engle-Granger nedensellik modelini kullanmıştır. Veriler üç aylık alınmıştır. İthalat ile yurt içi enflasyon, döviz kuru, ve gelir seviyesi değişkenleri arasındaki ilişkinin boyutu anlamlı çıkmıştır.⁸⁸

Kadılar ve Şimşek, ithâlat talebiyle talep arasında uzun dönemli ilişkiyi incelemiştir. İthalat fiyatlarının ülkenin milli gelirindeki artışlara hassas bir durum olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit, ithâlat hacminin ülke içi fiyatlardaki artışlara duyarlı olduğu, enflasyon oranındaki artışlar karşısında döviz kurunun yeterince değişmemesinin ithâlatı artıracaktır.⁸⁹

---

⁸⁵ S. Altay, “Türkiye’de Dış Ticaret Fiyatları ve İthalatın Gelir Esnekliği”, **TCMB üç aylık bülteni**, Ankara, 1988, s.10, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/yayinlar.html>.

⁸⁶ Turgay Berksoy, “Dış Ticaret Libelleşme ve İthalat Eğilimleri”, **İstanbul Ticaret Odası yayını**, no: 1994-27, İstanbul, s.22.

⁸⁷ F. Özatay, “A Quarterly Macro Econometric Model for a Highly Inflationary and Indebted Country Turkey”, **Yapı Kredi Araştırma Tebliği**, 1977, s.28.

⁸⁸ Z. Koton, M. Saygılı, “Estimating an Import Function For Turkey”, **CBRT Discussion Paper**, 1999, s.17.

⁸⁹ C. Kadılar M.Şimşek, “Türkiye İthalat Talebi Fonksiyonunu Sınır Testi Yaklaşımı ile Eş Bütünleşme Analizi”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 5/1, 2004, s.29.

Saatçioğlu'nun çalışmasında, 1990 sonrası Türkiye'nin ithalatını belirleyen değişkenleri, zaman serisi yöntemiyle Gayri Safi Milli Hasıla, enflasyon ve döviz kuru almıştır. Ayrıca Johansen çok değişkenli koentegrasyon analizinden de yararlanılmıştır. Döviz kurunun ithalat üzerinde etkisiz olduğu ve gelir etkilerinin belirleyici olduğu tespit edilmiştir.⁹⁰

İhracata dayalı büyümenin, zaman serisi ve nedensellik araştırmalarıyla ilgili Demirhan ve Akçay'ın çalışması, Ürdün ve Fas'ta ihracata dayalı büyümenin olumlu sonuçlarını almıştır. Ülkemizde ihracat rakamları ithalat rakamlarından yüksek olan şehirlerin, ihracata dayalı büyümede etkili olduğunu bulmuşlardır. Demirhan ve Akçay, benzer bir çalışma yapmış olduğu atıfta Saraçoğlu'nun 1923-1995 yıllarına dayanarak yapmış olduğu analizlerin (Zaman Serisi ve Nedensellik analiziyle) ihracatta ki artışların oluşmasının nedeni olarak ihracata dayalı büyüme modeli olduğunu açıklamıştır.

Diğer bir çalışmadan ise Tuncer, Türkiye'de 1980-2000 yılları arası üçer aylık dönemlerle ihracat, ithalat, yatırım ve GSYİH arasında nedensellik ilişkisini incelemiştir. Fakat hiçbir bulguya rastlanmamıştır. Sadece GSYİH'dan ihracata doğru, güçlü bir ilişkiye rastlanmıştır.⁹¹

Aydoğuş, 1971-1988 yıllarını kapsayan çalışmasında, Türkiye'nin imalat sanayiinin ekonomik büyümeye etkisini, ithalat ve ihracat artışı ile ilişkilendirerek irdeler. Bu çalışmada zaman serisi ve regresyon analizini kullanarak, 1980 sonrasındaki ihracat artışının imalat sektörünün büyümesine olumlu etkide bulunduğunu, ihracatın yıllık üretim içindeki greliliğine ve ithalatın yıllık üretim artışı içindeki payına bağlı olduğunu regresyon analiziyle açıklar. Hatta Aydoğuş, 1980 sonrasında ekonomide yaşanan yapısal değişimi temsil eden bir kukla değişkeni de modele dahil ettiğinde, modelin açıklayıcılık gücünde bir değişiklik olmaz.⁹²

Oskooee ve Domaç alışmalarında Türkiye'de 1980 sonrasında yaşanan ihracat artışı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, cointegration ve error-

⁹⁰ C. Saatçioğlu, "1990 sonrası Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Başlıca Gelişmeler Bağlamında İthalat Büyüklüğü zerine Ampirik alışma", **Marmara Üniversitesi S.B.E Dergisi**,6/24, 2005,s.210.

⁹¹ E. Demirhan, S.Aksoy, "İhracat Artışı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Seçilmiş MENA lkeleri için Ampirik Kanıt", **İktisat, İşletme ve Finans Dergisi**, Mayıs 2005, s.124-131.

⁹² Osman Aydoğuş, "Türkiye İmalat Sanayiinde İthalat, İhracat ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: 1971-1988", **Odtü Gelişme Dergisi**, 1993, s.s.457.

correction metodlarını kullanarak analiz eder. 1923-1990 arasındaki yıllık verilerle yapılan bu çalışmanın bulgularına göre, ihracat artışı ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu ortaya çıkar. Error-correction modelinin sonuçlarına göre ihracat ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü bir etkileşim söz konusudur.⁹³

Uyan çalışmasında, Gaziantep'te 1980-2001 yılları arasında ekonomik büyüme ve bölgesel kalkınma başlığı altında yerel ekonomik gelişmeyi etkileyen dinamiklerin, Gaziantep ili ile birlikte, 80 ilin ekonomik gelişme düzeyi belirlenmekte ve bölgesel gelişme farklılıklarının analizi yapılmıştır. Ayrıca Gaziantep ilinde sanayinin gelişmesini etkileyen uzun dönemli ilişkilerin analizinin yapılmasıyla ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı imalat sanayiinde kullanılan ihracatın etkili olduğu sonucuna varılmıştır.⁹⁴

Yılmaz çalışmasında, Doğu Anadolu Bölgesi'nde 1975-1997 ile 1998-2004 yılları arasında bölgede bulunan şehirlerin bölgesel kalkınma ve ekonomik büyüme ilişkisini "En Küçük Kareler" yöntemiyle incelemiştir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde Gayrisafi Yurt İçi Hasıla ile kredi, istihdam ve yatırımları ilişkilendirilmiştir. Yatırımlarla ve verilen kredilerle ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Ayrıca bu bölgeye yapılan yatırımların, istihdamı etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.⁹⁵

Kanberoğlu çalışmasında, Van ilinin sosyo-ekonomik özellikleri, bölgesel kalkınmaya yönelik teorik yaklaşımlar ve bölgesel kalkınmada KOBİ'lerin etkilerine yönelik ilişki açıklanmıştır. Ayrıca, Van ili kalkınmasında küçük ve orta boy işletmelerin rolünü tespit etmek için 1985-2001 dönemini kapsayan, uygulamalı analiz yapılmış ve sonuçlar değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda Van ilinin ekonomik kalkınmasında, KOBİ'lerin etkisini gösteren regresyon analizi sonucunda, KOBİ'lerin istihdam payının, kişi başı GSYİH üzerinde az da olsa pozitif bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu analize göre KOBİ istihdam payındaki bir birimlik artış kişi başı GSYİH'da 0,00578'lik bir artışa neden olmaktadır. Modelde koşullu bilgi seti değişkenleri arasında bulunan özel kesimin kullandığı krediler, kamu nihai

⁹³ Mohsen Bahmani-Oskooee, İlker Domaç, Export Growth and Economic Growth in Turkey: Evidence From Cointegration analysis, Metu Studies in Development, 1995, s.67.

⁹⁴ Birgül Uyan, Bölgesel Gelişme Dinamikleri: Gaziantep İlinde Yerel Ekonomik Gelişmeyi Etkileyen Faktörler, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, doktora tezi, Adana, 2009, s.1-174.

⁹⁵ Ömer Yılmaz, Bölgesel Ekonometrik Modelleme ve Doğu Anadolu Üzerine Bir Uygulama, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum, 2003.

tüketim harcamaları ve beşeri sermaye değişkeni olarak, okullaşma oranı da Van ilindeki KOBİ'lerin istihdam ve katma değer payı üzerinde az da olsa pozitif bir etkiye sahiptir. Van ilindeki KOBİ'lerin bölgenin kalkınması üzerinde etkili olabilmesi için; KOBİ'lerin etkinliğini artıracak kredi olanakları, nitelikli insan kaynağı ve etkin kamu düzenlemelerine ihtiyaç bulunmaktadır.⁹⁶

Şimşek çalışmasında, 1960-2002 yılları arasında Türkiye Ekonomisinde çıktının büyümesi ile ihracatın büyümesi arasındaki nedensel ilişkiyi, bir koentegrasyon, hata düzeltme modeli ve Granger nedenselliği tekniklerini kullanarak araştırmaktadır. Çalışma bulgularına göre uzun dönemde, ihracatın büyümesinden çıktının büyümesine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi mevcuttur. Sonuç olarak, Türkiye örneğinde ihracata dayalı büyümenin geçerli olduğunu gösteren sağlam sonuçlar ortaya koymaktadır.⁹⁷

Özer ve Erdoğan çalışmalarında, 1987-2006 yılları arasında Türkiye'de reel ekonomik büyüme, ithâlat ve ihracat arasındaki nedensellik ilişkilerinin gücünün yanısıra yapısını da araştırmaya çalışmıştır. Özellikle ekonomik büyüme - ihracat arasındaki nedensellik incelenirken, ithâlat değişkeninin rolü üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonucunda ihracattan ekonomik büyümeye, ithâlattan ihracata doğru nedensellik ilişkisi bulunmuştur. İthâlattan ekonomik büyümeye doğru nedensellik ilişkisi ise bulunamamıştır.⁹⁸

Aktaş çalışmasında, Türkiye'nin 1996-2006 dönemindeki verilerle ihracat, ithâlat ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılmıştır. Birim kök testi sonuçlarına göre, tüm serilerin birinci farklarında durağan oldukları görüldü. Johansen'nın Eşbütünleşme testi sonuçları ihracat, ithâlat ve ekonomik büyüme arasında uzun dönem denge ilişkisinin olduğunu gösterdi. Nedensellik testinin yapılması için vektör hata düzeltme modeli kullanıldı. Çalışmanın sonuçlarına göre kısa dönemde ithâlat, ihracat ve ekonomik büyüme arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi olduğu gösterilmiştir. Hata düzeltme modeline göre uzun dönemde, ihracattan

---

⁹⁶ Zafer Kanberoğlu, Kobi'lerin Bölgesel Kalkınma Üzerine Etkileri: Van İli Üzerine Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Doktora Tezi, İzmir, 2008, s.1-205.

⁹⁷ Muammer Şimşek, "İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Türkiye Ekonomisi Verileri İle Analizi, 1960-2002", **D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi**, 18:2, Sivas, 2003, s.43-63.

⁹⁸ Mustafa Özer, Levent Erdoğan, "Türkiye'de İhracat, İthalat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkilerin Zaman Serisi Analizi", **Ekonomik Yaklaşım**, 17:60, İstanbul, 2007, s.93-110.

ithâlata, ithâlattan ihracata, ihracattan büyüme ve ithâlattan ihracata doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır.⁹⁹

Bilgin ve Şahbaz çalışmalarında, 1987–2007 dönemi için üç aylık veriler kullanılarak, Türkiye’de ihracat ile büyüme arasındaki ilişkileri araştırılmıştır. Birim kök testleri sonucunda, aynı dereceden bütünleşik oldukları tespit edilen ihracat, ithalat ve sanayi üretim endeksi değişkenleri arasında uzun dönemli ilişkiler Johansen eşbütünleşme analizi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Test edilen uzun dönemli ilişkinin varlığına bağlı olarak, hata düzeltme modeli tahmin edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkilerin yönünü belirlemek amacıyla, hata düzeltme modeline bağlı Granger nedensellik testleri ve Wald testi uygulanmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda ihracata dayalı büyüme hipotezini destekleyecek bir şekilde, ihracattan sanayi üretim endeksine doğru tek yönlü Granger nedensellik olgusu gözlemlenmiştir. Bunun dışında, ihracat ile dış ticaret hadleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi elde edilmiştir.¹⁰⁰

---

⁹⁹ Cengiz Aktaş, "Türkiye'nin İhracat, İthalat Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik Analizi", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 18:2, 2009, s.35 - 47

¹⁰⁰ Cevat Bilgin, Ahmet Şahbaz, "Türkiye’de Büyüme ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkileri", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 8:1, 2009, s.177-198.

BÖLÜM 2

GAZİANTEP'İN BÖLGESEL KALKINMA VE EKONOMİK BÜYÜME ARAÇ VE POLİTİKALARI

Gaziantep şehrinin bölge kalkınması ve ekonomik büyümesinin en verimli biçimde uygulanabilmesi için yapılan analizler doğrultusunda hazırlanan plân ve programların gereken işlerliliği kazanabilmesi için sanayi yapısının ve sektörel analizinin iyi bir şekilde incelenmesi gerekir. Hatta Gaziantep şehrinin genel ekonomik yapı hatlarının çizilmesi ve sanayi gelişim süreci evreleriyle, kentte uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının kısaca belirtilmesi ile yapılacak olan ekonometrik büyüme modeline etki eden faktörlerin daha iyi açıklanabilmesine yardımcı olacaktır.

2.1. Gaziantep'in Genel Ekonomik Yapısı ve Tarihi Gelişimi

Güneydoğu Anadolu bölgesinin en eski yerleşim yerlerinden biri olan Gaziantep, İpek Yolu üzerinde bulunmasının ve coğrafi konumunun etkisi sonucunda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sosyal, kültürel, ekonomik ve finansal anlamda sanayi açısından önemli bir yere sahiptir.

Şekil 2.1. Gaziantep Haritası, 2011

Osmanlı döneminde, bölgenin askeri bakımdan güvenli hale gelmesi ile ticaret yolları yeniden açılmış, yeni ticaret yolları devreye girmiştir. Buna bağlı

olarak nüfusun artması ile oluşan mal talebi üretimin, sadece iç gereksinimlerini karşılamaktan çıkarak dış ticarete yönelik hale gelmesiyle Gaziantep şehrini sınır bölgesinden ticaret kentine dönüşüm sürecinden geçmiştir. Böylece ticaret, kent için yaşamsal bir etkinlik niteliği kazanmış ve kentin işlevi ticaret kenti olarak değişmiştir.¹

Kentin ticaret hayatına ilişkin en eski yazılı belge 14. yüzyıla aittir. Bu yüzyılda kentin mükemmel çarşılara sahip, canlı ve işlek bir alışveriş merkezi olduğu belirtilmektedir. Buna bağlı olarak kentte büyük ticaret yapılarının sayıları artmıştır. Kentte ticaret yapılarına duyulan gereksinimin artmasında en büyük etken, Antep'in 1869 yılına kadar Avrupa ülkeleri ile yapılan ticarete Anadolu'yu Basra körfezine bağlayan bölgenin, transit merkezi olmasıdır. Bu dönemde kentte ticaretin uluslararası bir önem taşıdığı, kente gelen Fransız tüccarların sorunlarını çözmek üzere Fransızların 1872 yılında Antep'te konsolosluk açmalarından anlaşılmaktadır.²

19. yüzyılın ikinci yarısında Antep şehrinde 3 ülkenin konsolosu görev yapmaktadır. Bu ülkeler Amerika, Fransa ve Yunanistan'dır. Antep'in Hıristiyanlığın ilk yayılma merkezlerinden biri olması, ticari kültürünü olumlu yönde etkilemiştir. Antep halkının azınlıklara karşı gösterdiği anlayış ve hoşgörü, Türk ve azınlık kültürlerinin etkileşimine ve gelişimine neden olmuştur. Tanzimat'ın ilânından sonra Amerika ve Batılı birçok ülkelerin azınlıklara yönelmeleri Antep'i ilgi odağı haline getirmiş ve bölgenin ticari kültürünün gelişmesine katkı sağlamıştır. 19. yüzyıldan itibaren Ortadoğu ülkelerinin jeopolitik önemi, bu ülkelerin Anadolu'ya açılan kapısı konumunda olan Antep'in sosyal ve ekonomik yapısını etkileyerek, kültürel hayatına olumlu katkıda bulunmuştur. İlk girişimcilik ruhunun temelleri bu dönemde atılmıştır.³

Gaziantep, Cumhuriyet dönemi boyunca Anadolu'daki sanayileşmenin öncülerinden olmuş bir kenttir. Gaziantep'in sanayileşmesinde önemli bir etken coğrafi konumu ve Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da stratejik bir pozisyona sahip olmasıdır. Kara ve demiryolu ile Güneydoğu ve Doğu Anadolu ile Suriye ve Irak'a

¹ U. Barlas, Osmanlı Döneminde Gaziantep'te Kurulan İlk Tıp Fakültesi, Yöre Dergisi, Gaziantep, 2(6), 1992, s.16-17.

² Kentbank, Dünya Kültür Mirasında, Gaziantep, 1999, s.203.

³ H. Aytekin, Antep'te Eğitim Kurumları: 19. Yüzyılın İkinci Yarısından 20. Yüzyılın İlk Yarısına Kadar (Y.Küçükdağ editör), Cumhuriyetin 75. Yılına Armağan Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Vakfı Kültür Yayınları, Yayın No: 6, Gaziantep, 1999, s.187-206.

bağlıdır. Bu konum, Gaziantep’i geleneksel bir pazar merkezi yapmıştır. Osmanlı döneminde Güneydoğu ve Doğu Anadolu’nun ekonomik ilişkileri, Lazkiye ve Halep kentleri çevresinde toplanmaktaydı. Birinci dünya savaşından sonra Halep’in Türkiye sınırları dışında kalması ile bölgede Halep’in yerine getirdiği işlevi görecekle yeni bir ticaret ve sanayi merkezi oluşturma gereği ortaya çıkmıştır. Bölgede bu işlevi görebilecek ulaşım ve üretim altyapısı açısından uygun olan Gaziantep, bir ölçüde bu görevleri üstlenmiştir. Bu yaşanan durum Gaziantep halkının müteşebbislik ruhunu üst seviyelere çıkarmıştır.

1930’larda, bir yandan Teşviki Sanayi Kanunu’nun sağladığı olanaklar ve 1929 gümrük tarifesi ile sağlanan korumacı önlemlerle, Gaziantep ekonomisini sürükleyici sektörlerin temelleri atılmıştır. Teşviki Sanayi Kanunundan yararlanan işletmelerin işkollarına göre dağılımı sonucu 14 işyeri ile sabun sanayii, 8 işyeri ile un sanayii, 3 işyeri ile pamuklu ve ipekli dokuma işyerlerinin açılması ile Gaziantep sanayiinin ilk üç sırasını oluşturan tekstil, gıda ve kimya sektörlerinin ilk nüvesini oluşturmuştur.⁴ Özellikle 1956 yılında, Birecik Köprüsü’nün açılması ile küçük imalât sanayiinde gözle görülebilecek gelişmeler olmuştur. Bu dönemde Gaziantep’in sanayileşmesindeki önemli iki adım ise; 1930’larda Teşviki Sanayi Kanunu’nun sağladığı gelişmelerle işletmeler için gümrük tarifesinde korumacı önlemler alınması ve 1956 yılında Bilecik Köprüsü’nün açılması sonucu küçük imalât sanayiinde önemli gelişmelerin yaşanması olmuştur.

Bu dönemde, karayolları ağının gelişmesi ve tarımın makineleşmesi sonucu bölgeye giren motorlu taşıt ve tarım araçlarının bakımı, onarımı ve bu araçlar için gereken yedek parçaların yapımı, kent halkını yeni bir sektör alanına yöneltmiştir. Bölgede motorlu araçların onarımında uzmanlaşan küçük bir sanayi merkezi haline gelmeye başlamıştır. Bir süre sonra sınır ötesinden Suriye ve Lübnan’dan kente tamir, bakım, döşeme işleri için motorlu araçlar gelmeye başlamıştır. Üretim dalı küçük ölçekli işletmeler şeklinde küçük sanayi sitelerinde olan Gaziantep, dördüncü sektör olan makina sanayiinin ilk temellerini bu dönemde oluşturmuştur.⁵

---

⁴ Gaziantep Sanayi Odası, Gaziantep’te İmalât Sanayiinin Tarihsel Gelişimi, Gaziantep Sanayi Odası, Gaziantep, 2006, s. 12.

⁵ A. Özsağır, Cumhuriyet’in 75. yılında Gaziantep Sanayi (Y. Küçükdağ editör) Cumhuriyet’in 75. Yılına Armağan Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Kültür Vakfı Yayınları, Yayın No:6, 1999, s.63-82.

Gaziantep'te modern anlamda sanayileşme miladını, ilin 1968 yılında kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınması ve 1970'de Küçük Sanayiye Geliştirme Merkezi'nin (KÜSGEM) kurulması başlatmıştır. Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi'nin pilot proje olarak bu ilde kurulması tesadüf değildir. Birleşmiş Milletler uzmanları bu dönemde, kentte yaptıkları inceleme sonucunda büyük bir sanayi potansiyeli olduğunu belirlemişlerdir. Çünkü 1960 ve 1970'lerde Gaziantep'te sanayi üç koldan devam etmekteydi. Bir taraftan evlerde yapılan imalât, diğer taraftan atölye ve imalâthanelerde, öbür taraftan da fabrika çapında yapılan imalâtlar mevcuttur. Bu tarihlerde sanayinin hemen her dalında da fabrika tarzında üretim yapılmaktadır. Gaziantep ilinin 1968 yılında kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınması ve 1970'lerde Türkiye'nin ilk Organize Sanayi Bölgeleri'nden birinin bu ilde kurulması ile başlayan süreçte, imalât sanayi sektörünün giderek gelişmesi sonucu, Gaziantep ekonomisi zamanla tarıma dayalı olmaktan çıkıp, sanayiye dayalı bir gelişme göstermiştir.⁶

Türkiye'de 1980'den sonra ithal ikamesinden, ihracatın teşvik edilmesine yönelik stratejiye geçilmiştir. İhracatı genişleterek, ekonomik kalkınmayı teşvik etme yönünde karar alındı. Bu alınan kararlar Gaziantep şehrinde ihracatta daha hızlı bir büyüme sağlanmış ve ihracatı, ithalatını geçen şehirler konumuna geçmiştir. Bunun nedeni, ihracatta vergi indirimi, ihracatı teşvik etmek amaçlı verilen ucuz krediler ve gümrük vergisiz ara mallarını ithal etme izni verildi. Gaziantep'te faaliyet gösteren firmalar bu kararlar birlikte üretimlerini artırmış, yabancı tüketicilerin tüketecekleri mal üretimi ile dış pazar bulma yönünde teşvik politikası düzenlenmiştir.

Beşer yıllık kalkınma plânlarından altıncı plânda, bölge plânlanması kavramından daha kapsamlı ve çok boyutlu plâna geçilmiştir. Tanımlanan on altı bölgesel plân bırakılarak yeni yerleşim kademelenmesi çalışması yapılması, Türkiye genel yerleşme deseni hazırlanması, bölge plânlamasının Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) kaydırılması benimsenmiştir.⁷

Bölgesel politikanın belirlenmesinde, ilk defa Avrupa Birliği'nin bölgesel politikasının ön plâna alınma ilkesi benimsenmiştir. Bu plân döneminde, Türkiye'de

---

⁶ E. Alkin, ve Arkadaşları, Düünden Bugüne Gaziantep Raporu, Türkiye İhracatçılar Meclisi, İstanbul, 2007, s.134.

⁷ DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1990-1994, Ankara, 1990, <http://www.dpt.gov.tr/Portal/Design/Portal/Controls/webicerik-gosterim.aspx/Plân6> (30 Aralık 2010).

olduğu kadar Gaziantep şehrinde de özel kesimin sanayileşmedeki rolünün artırılması, ihracatın sürekliliği ve çeşitlendirilmesinin sağlanması, sanayi politikalarının değişen üretimi ve pazarı göz önünde tutularak belirlenip, yeni yatırımların bu çerçevede gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Gaziantep'te bu politika çerçevesinde ihraç ettiği ürün kalitesinde artışa ve makineleşme sayesinde seri üretime gidilmiştir.

Rekabet edebilirlik kavramı, dokuzuncu kalkınma plânının temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır. Plânda en önemli konu, rekabet politikası ile ileri teknolojinin benimsenmesi ve desteklenmesidir. Rekabet gücü için iş ortamı iyileştirilip, finansal sistemin geliştirilerek genel ekonomik istikrarın kalıcılığı sağlanmalıdır.⁸

Bu dokuzuncu beş yıllık plân çerçevesinde Gaziantep'te faaliyet gösteren işletmelerin rekabet gücünün artırılması için Avrupa Birliği uyum sürecine önem verilmiştir. Bunun en önemli sebebi, Avrupa Birliği'nde belirli kriterlerin ve kalitenin öncelikli olarak kabul görmesidir. Gaziantep'te faaliyet gösteren işletmelerin sanayi sektörüne katılımı ve ihracatın önemi bu dönemde daha da artmıştır.

Bununla beraber Gaziantep şehrinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması, işletmelerin rekabet gücüne etki edeceği düşünülmektedir. İleri teknoloji ürünler desteklenmeli, işletmelerin ar-ge'si özendirilme yöntemiyle geliştirilmelidir. Diğer bir destek ise kredi sistemidir. Verilen kredilerin vadesi bu dönemde uzatılmıştır. İleri düzeyde teknoloji için imalât sanayiine önem verilmiş ve sektörde kobilere destek sağlanmıştır. Gaziantep sanayi gelişim süreci anlatıldıktan sonra ana hatlarıyla genel ekonomik yapısını özetlersek:

Tablo 2.1. Sektörlerin Gayri Safi Katma Değer İçindeki Pay, Gaziantep'in Türkiye İçindeki Sektörel Payı, 2008

Sektörler	Türkiye (%)	Gaziantep (%)	Gaziantep'in Türkiye Genelindeki % Oranı
Tarım	9.4	7.6	1.1
Sanayi	28.2	34.3	2.6
Hizmetler	62.4	58.1	1.5

Kaynak: Tük, Türkiye İstatistik Yıllığı, 2009, www.tuik.gov.tr

⁸ DPT, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Plâni 2007-2013, [http://www.dpt.gov.tr/Portal/Design/Portal Controls webicerim-gosterim.aspx/ Plân 9](http://www.dpt.gov.tr/Portal/Design/Portal%20Controls%20webicerim-gosterim.aspx/Plân%209) (6 Ocak 2011).

Tablo.2.2. Gaziantep İstihdamının, Türkiye Toplam İstihdamı ile Karşılaştırılması, 2009

Faaliyet Konuları	Türkiye		Gaziantep	
	İstihdam	%	İstihdam	%
Tarım ve Hayvancılık	12.576.827	49.73	146.625	39.13
İmalat ve Sanayi	3.276.173	12.96	78.332	20.94
Ticaret	2.512.777	9.93	42.824	11.43
İnşaat ve Madencilik	142.111	0.56	22.885	6.18
Turizm ve Ulaştırma	853.255	3.37	2.887	3.44
Hizmetler	5.806.690	22.97	69.550	18.56
Elektrik, Gaz, Su	98.172	0.39	1.197	0.32
Toplam	25.266.085	100	364.300	100

Kaynak: Gto, Rakamlarla Gaziantep 2010, TRC1 Gaziantep, Adıyaman, Kilis, www.gto.org.tr

Gaziantep'in Türkiye içindeki sektörel payında, tarımın düşük bir orana sahip olduğu, sanayinin oransal payının Türkiye genelinden yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Bu durum Gaziantep şehrinin tarıma dayalı bir sektörel yapıya değil de, sanayiye dayalı bir sektörel yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Sektörlerin Gayri Safi Katma Değer içindeki paylarına göre, Gaziantep şehrinin sanayisi, Türkiye geneline göre % 2.6' lık bir paya sahiptir.⁹

Gaziantep istihdamının, Türkiye toplam istihdamı ile karşılaştırılması sonucu sanayisine ve ticari faaliyet konularına olan istihdam sayısı, tarım ve hayvancılık faaliyet konularına göre daha yüksek bir orana sahiptir.¹⁰

Gaziantep şehrinde 1970 yılından 2010 yılına kadar olan dönemde tarım faaliyetinin azalarak geldiğini ve son yıllarda sanayi faaliyet konusu altında bulunan, gıda sektörü aracılığıyla, tarımın üretim kapasitesini birkaç ürün kaleminin ton bazında üretimini sürdürmesiyle devamlılığını sağladığını görmekteyiz. Bunun en önemli nedeni gelişmekte olan Gaziantep ekonomisinin tarımdan sanayiye doğru eğilim göstermesidir.

Tablo 2.3. Gaziantep Tarımsal Ürünlerinin Üretim kapasiteleri, 2010

Ürün Adı	Ekilen Alan (Ha)	Verim (Kg/Ha)	Üretim (Ton)
Buğday	75.708	3.985	301.728
AntepFıstığı	96.366	39	38.225
Zeytin	23.697	2261	53.589
Pamuk	15.180	3.950	59.970
Arpa	36.159	2.760	99.804

⁹ TC. İpekyolu Kalkınma Ajansı, "TRC1(Gaziantep,Adıyaman,Kilis) Bölgesi Bölge Plânı", DPT, 2011, s.36.

¹⁰ Gto, Rakamlarla Gaziantep 2010, TRC1 Gaziantep, Adıyaman, Kilis, www.gto.org.tr, 2010.

Üzüm	21.791	6.853	149.346
Kırmızı Mercimek	8.239	1.324	10.913
Mısır (I. ve II. Ürün)	4.810	9.666	46.495
Kırmızı biber (Kuru)	2.550	3.196	8.150
Nohut	9.636	1.876	18.078

Kaynak: Gso, Rakamlarla Gaziantep, 2010, www.gso.org.tr

Gaziantep tarımsal üretiminde bazı ürün kalemleri ön plâna çıkmaktadır. Bu tarımsal ürün kalemleri şehrin karakteristik özelliğidir. Gaziantep şehrinde, üretimi yapılan ve Türkiye genelinde bilinen meşhur ürünleri antepfıstığı, kırmızı pul biberi, bulguru ve mercimeğidir. Bunun yanında makarnada ön sıralarda bulunan Gaziantep, zeytinyağı, ayçiçek yağı ve buğday ununda da Türkiye genelinde küçümsenmeyecek bir orana sahiptir.

Tablo 2.4. Gaziantep Tarımsal Üretiminin Türkiye'deki Yeri, 2010

Sektör	Türkiye Ton/Yıl	Gaziantep Ton/Yıl	Gaziantep'in Payı %
Buğday Unu	12.000.000	1.100.000	9.16
Ayçiçek Yağı	650.000	38.372	5.9
Zeytinyağı	150.000	18.000	12
Bulgur	1.000.000	400.000	40
Makarna	1.000.000	400.000	40
Mercimek	535.236	121.141	22.63
Antepfıstığı	120.000	60.000	50
Kırmızı Pul Biber	45.000	12.000	26.6

Kaynak: Gso, Rakamlarla Gaziantep, 2010, www.gso.org.tr

Gaziantep yukarıda belirtilen ürünlerin yanı sıra şehrin adı ile anılan Antepfıstığı, Türkiye üretimi (120.196 ton), dünya üretiminin (566.963 ton) % 21,2'sini karşılamaktadır. Türkiye bu üretimiyle İran ve ABD'den sonra üçüncü sırada yer almaktadır.¹¹

Tablo 2.5. Gaziantep'te Hayvancılık, 2010

Cinsi	Toplam (Adet)
Küçük Baş Hayvan	317.280
Büyük Baş Hayvan	93.769
Kümes Hayvanları	1.086.732
Arı Kovanları	16.804

Kaynak: Gso, Rakamlarla Gaziantep, 2010, www.gso.org.tr

Gaziantep şehrinde hayvancılıkta yetiştirilen küçük baş, büyük baş, kümes hayvanları ve arı kovanlarıdır. Şehir kendi kendine yetebilecek düzeyde hayvan

¹¹ TC. İpekyolu Kalkınma Ajansı, s.53.

yetiştirmektedir. Türkiye'nin büyük şehirlerine (İstanbul, İzmir vs.), küçük baş hayvan satışları yapılmaktadır.

Gaziantep sanayiinde faaliyet konusu olarak en yüksek orana sahip, tüketim malı alanında gıda ve tekstil sektörü, ara malı üreten sanayiler arasında kimya, kağıt ve kağıt ürünleri, çimento ve yatırım malı üreten sanayisinde makine imalâtı ve elektronik ürünler en başta gelmektedirler.¹² TOBB'un 2010 yılı kapasite raporunda Gaziantep, ürün bazında Türkiye üretim payı yüksek olan kalemler ise; dokunmamış kumaş, makine halısı, akrilik, sentetik, polyester iplik, makarna-bulgur, antepfıstığı, buğday unu, mercimek, kırmızıbiber, zeytinyağı, ayçiçekyağı, bebek bezi, battaniye ve ev tekstilidir.¹³

Tablo 2.6. Gaziantep'in Ürün Bazında Türkiye Üretiminde Payı (%), 2010

Fıstık Üretimi ve İşleme	60
Makine Halısı	55
Non-Woven Kumaş	45
Mercimek – Bulgur	35
Plastik Poşet ve Çuval	45
Un – Makarna - İrmik	35
Akrilik - Sentetik - Polyester - PP İplik	30
Gofret - şekerleme - Bisküvi - Çikolata	25
Örgü - Giyim - Battaniye - Ev Tekstili	8
Bitkisel Yağ	8
Bebek Bezi	6
PVC Pencere - İnşaat Malzemeleri - Çimento	6

Kaynak : TOBB Kapasite Raporu, Sanayi Kapasite Raporu İstatistikleri, www.tobb.org.tr

Gaziantep, sanayide ihracatı gelişmiş bir şehrimizdir. Gaziantep şehrinde ihracat yapan firma sayısı 1.284 olup ülke sıralamasında en fazla ihracat yapan altıncı şehrimizdir.¹⁴

Tablo 2.7. Gaziantep İhracat Rakamları, 2010

İhracat Geliri	3.887 (milyar dolar)
İhracat Yapan Firma Sayısı	1.284
İhracat Yapılan Ülke Sayısı	168
Türkiye'nin Toplam Üretiminde Gaziantep'in Payı	% 5
Türkiye'nin Toplam İhracatında Gaziantep'in Payı	% 3,4

Kaynak : TİM,Türkiye İhracatçılar Meclisi, www.tim.org.tr

¹² GSO, **Rakamlarla Gaziantep 2011**, Gaziantep, 2011, s.26.

¹³ TOBB, www.gtb.org.tr, (24.06.2010).

¹⁴ TC. İpekyolu Kalkınma Ajansı, s.69.

Gaziantep şehri Türkiye'nin toplam sanayi üretiminde % 5, Türkiye toplam ihracatında Gaziantep %3,4'lük bir paya sahiptir.¹⁵

Tablo 2.8. En Fazla İhracat Yapan 10 İl Arasında Gaziantep'in Yeri, 2010

Sıra	İl	2010 Yılı İhracatı (\$)	Pay
1	İstanbul	51.833.871.732	45.6
2	Bursa	10.927.885.933	9.6
3	Kocaeli	8.880.173.150	7.8
4	İzmir	7.201.910.608	6.3
5	Ankara	5.186.288.221	4.6
6	Gaziantep	3.887.663.321	3.4
7	Manisa	3.524.252.913	3.1
8	Denizli	2.143.886.907	1.9
9	Hatay	1.732.129.659	1.5
10	Sakarya	1.665.431.104	1.5
İlk 10 Toplam		96.983.493.548	85.3
TÜRKİYE TOPLAM		113.685.989.000	

Kaynak : TİM,Türkiye İhracatçılar Meclisi, www.tim.org.tr

Türkiye genelinde ilk bin ihracatçı firma arasında Gaziantep, 53 firma sayısı ile (2010) ilk beş şehir arasındadır.¹⁶

Tablo 2.9. İlk 1000 İhracatçı Firma Arasında Gaziantep'li Firma Sayısı

İl	2007	2008	2009	2010
İstanbul	535	503	492	483
İzmir	63	65	67	66
Bursa	57	55	52	55
Gaziantep	33	48	49	53
Ankara	42	48	52	47
Kocaeli	41	47	41	44
Denizli	29	28	22	27

Kaynak : TİM,Türkiye İhracatçılar Meclisi, www.tim.org.tr

Gaziantep'te 2010 yılı için toplam 15.067 kayıtlı firma bulunmaktadır. Bu firmaların 8.500 firması (% 52) limited, 1.400'ü anonim (% 10), 4.900'ü şahıs (% 30) ve 120'si yabancı (% 8) uyrukludur. Bu şirketlerin İstanbul Sanayi Odası'nın 500 büyük sanayi firması araştırmasına göre 2009 yılında, Türkiye'de birinci 500 firmasının 16 firması ve ikinci 500 firmanın 16 firması, Gaziantep menşeli firmalardır.¹⁷

¹⁵ Gso, Rakamlarla Gaziantep 2011, Gaziantep, s.37.

¹⁶ Türkiye İhracatçılar Meclisi, İllere göre ihracat rakamları, www.tim.gov.tr, (02.05.2013).

¹⁷ ISO, <http://www.iso.org.tr/tr/web/besyuzbuyuk/turkiye-nin-500-buyuk-sanayi-kurulusu--iso-500-raporunun-sonuclari.html>.

Tablo 2.10. Firmaların Hukuki Yapılarına Göre Dağılımı, 2010

Şirket Türü	Sayısı
Anonim Şirket	1.333
Limited Şirket	8.477
Kollektif Şirket	21
Komandit Şirket	2
Kooperatifler	252
Yabancı Uyruklu	111
Şahıs Firması	4.871
TOPLAM	15.067

Kaynak: Gaziantep Sanayi Odası, Rakamlarla Gaziantep 2010, www.gso.org.tr

Kentlerin ekonomik gelişiminin temel ölçütü olarak, 1970'lere kadar Gayri Safi Hasılları ele alınırken, bu tarihten sonra kişi başına düşen gelir, ölçüt olarak alınmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllardan sonra Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından sosyal gelişme anlamında, hesaplama olarak Beşeri Sermaye Endeksi (HDI) kullanılmaya başlanmıştır. HDI, satın alma gücü paritesi, hayat standardı, yaşam süresi, iletişim gibi değişik göstergelerin ortalama değeri olarak 0-1 arasında değer almaktadır. Son yıllarda HDI karşılaştırmalarda yetersiz görülmüştür. Bunun yerine, Temel Bileşenler Analizi çok boyutlu çeşitli göstergelere dayalı bir bileşik endeksi yöntemi getirilmiştir. Bu endekste, değişkenler birbirinden bağımsız, kendi arasında da bir bağımlılık bulunmayan faktörlerin hesaplânmasını içermektedir. Nitekim, Devlet Plânlama Teşkilatı (DPT) ve Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) tarafından yapılan, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında bu yöntem kullanılmaktadır.¹⁸ Devlet Plânlama Teşkilatı'nın Türkiye Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralamasında 2003 yılı itibariyle 0,46175 endeks puanla, 23. sırada gelmektedir. 2010 yılında ise 0.419 endeks puanı ile 33. sırada yer almıştır.¹⁹

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, Gaziantep şehrinde sosyal sermayenin daha yoğun olarak kent yaşamına girmesi gerekir.

Gaziantep büyüme oranlarından da anlaşılacağı üzere 1987 döneminden başlamak üzere 2000 yılından itibaren büyük gelişim göstermiştir. Gaziantep 1980-2010 büyüme oranı tablosu şöyledir:

¹⁸ DPT, İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, 2004, s.117.

¹⁹ Devlet Plânlama Teşkilatı, İllerin Türkiye Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması, www.dpt.gov.tr, (08.05.2011).

Tablo 2.11. Gaziantep Ekonomik Büyüme Oranı Tablosu, 1981-2010

YIL	BÜYÜME HIZI (%)	YIL	BÜYÜME HIZI (%)	YIL	BÜYÜME HIZI (%)
1981	4,6	1991	1,7	2001	-3,2
1982	3	1992	2	2002	6
1983	6	1993	12,3	2003	5,6
1984	6,7	1994	-12,4	2004	9
1985	1,3	1995	10,1	2005	10,4
1986	5,8	1996	2,2	2006	6,7
1987	10,8	1997	6	2007	4,7
1988	7,9	1998	1,1	2008	1,9
1989	3,5	1999	-5,4	2009	-1
1990	11,6	2000	11	2010	9,5

Kaynak: TÜİK, Türkiye İstatistikleri, 21.02.2011, www.tuik.gov.tr

Gaziantep büyüme hızı bazı dönemlerde düşme eğilimine girmiştir. Hatta eksi değerler aldığı yıllar olmuştur. Bunun en önemli nedeni, Türkiye'nin kendi içerisinde ya da dünyada yaşanan krizlerin etkisidir. 1988-1989, 1991, 1994, 1998-1999, 2001 ve 2008 yıllarında yaşanan krizlerin, Gaziantep'in büyümesine etkisi farklı boyutlarda olmuştur.

Gaziantep'in gelişme için gösterdiği performansı, Türkiye reel büyüme oranları ile karşılaştırmak istersek; Türkiye'nin reel büyüme oranını yıllar itibariyle incelememiz gerekecektir.

Bunun için Türkiye yıllık reel büyüme oranlarına baktığımızda da :

Tablo 2.12. Türkiye'de Reel Büyüme Oranları (1999-2010)

Yıllar	Reel Büyüme Oranı (%)	Yıllar	Reel Büyüme Oranı (%)
1999	-3,4	2005	8,4
2000	6,8	2006	6,9
2001	-5,7	2007	4,7
2002	6,2	2008	0,7
2003	5,3	2009	-4,8
2004	9,4	2010	9,0

Kaynak: Devlet Plânlama Teşkilatı, Türkiye İstatistikleri, 04.03.2011, www.dpt.gov.tr

Yıllar itibariyle, Gaziantep büyüme oranları Türkiye'nin büyüme oranlarından çok az olsa da yüksek seviyededir. Kriz dönemlerinde, Gaziantep büyüme açısından Türkiye genelinden daha az etkilenmiştir. Bunun en önemli sebebi Gaziantep sanayiindeki yüksek oranda ve geniş coğrafi alanda ihracatın olmasıdır.

Gaziantep'te bölgesel kalkınma anlamında yaşanan en önemli sorunlardan biri de üretimdeki katma değerın düşük olmasıdır. Türkiye kişi başı reel Gayri Safi Katma Değeri 2008 yılı itibariyle 9384 Türk Lirası iken, Gaziantep kişi başı reel Gayri Safi Katma Değeri 4297 Türk Lirası'dır.²⁰

2.2. Gaziantep Sanayii ve Alt Sektör Yapısı

Gaziantep sanayii, imalât, ve ticari yönden gelişen, bölge insanının yakın bölgedeki diğer şehirlere göre daha girişimci ruha sahip olmaları nedeni ile hızlı bir gelişim göstermiştir. Başlangıçta aile şirketi şeklinde kurulan ve kendi özsermayesiyle büyüyen Gaziantep işletmeleri, zamanla gelişim göstermiş ve Türkiye piyasasını genişleterek ihracat yoluyla dış ülkelere açılmıştır.

Gaziantep sanayii finansal ve ekonomik açıdan imalât sanayii yapısını temelde üç şekil ile yapmaktadır.

a) Evde Yapılan İmalât: Şehrin gereksinimlerini gidermek için evde karmaşık yapıdan uzak basit yöntemlerle ürünlerin imalâtı yapılmaktadır. İmalât sanayinin, insan emeğiyle üretilebilecek ürünleri de evlerde fason olarak yapılmaktadır.

b) Atölye Tipi İmalâtı: Gaziantep'te atölye tipi imalât oldukça gelişmiş durumdadır. Büyük fabrikalardan daha küçük yerlerde üretilen, ürünlerin yapımında yetenek ve kabiliyet isteyen imalât türüdür.

c) Fabrika Tipi İmalât: Daha seri ve daha kompleks bir yapıya sahip sanayi dallarında üretilen ürün, Türkiye sanayii açısından Gaziantep sanayiinin önemli bir yeri bulunmaktadır.²¹

Gaziantep şehrindeki işletmeler rekabetçi firmaların ve girişimci işadamlarının toplandığı kümeler halindedir. Gaziantep sanayiini temsil eden ve gelişmeyi sağlayan ve aynı zamanda kentin daha iyi yerlere gelmesini sağlayan bu sanayi kümelenmelerini kısaca incelemek gerekmektedir.

²⁰ TÜİK, Gayri Safi Katma Değer, <http://www.tuik.gov.tr>, s.86, (20.06.2011).

²¹ Gaziantep Serbest Bölgesi, Gaziantep Ekonomik Yapısı, 2011, <http://www.gasbas.com.tr/g5.aspx>, (28.09.2011).

Gaziantep'te birbiriyle koordineli alt yapısı tamamlanmış beş Organize Sanayi bölgesi mevcuttur.

Tablo 2.13. Gaziantep Organize Sanayi Bölgeleri, 2010

I.Bölge		II.Bölge		III.Bölge		IV.Bölge		Toplam	
Kuruluş Yılı	1969	1987	1998	2002					
Toplam Alan	2.100.000	4.500.000	5.400.000	11.700.000	23.700.000				
Yeri - Konumu	Başpınar - Adana Karayolu	Başpınar - Kahramanmaraş Karayolu	Tarsus - Adana Karayolu	Gaziantep - Araban Karayolu					
Firma Sayısı	138	268	233	51	690				
İstihdam	18.000	24.000	21.000	13.000	73.000				
SEKTÖREL DAĞILIM									
Tekstil	55	109	122	18	304				
Gıda	29	66	38	13	146				
Plastik	16	23	17	6	62				
Kimya	12	21	26	4	63				
Diğer	26	49	30	10	115				

Kaynak: Gaziantep Ticaret Odası, Rakamlarla Gaziantep 2010, www.gto.org.tr

Bu Organize Sanayi Bölgesinin yapılarını ve kısa bilgilerini özetlemek gerekir ise;²²

- Birinci Organize Sanayi Bölgesi(OGS), 1970'li yılların başında kurulmuş ve Türkiye'de ilk oluşturulan bölgedir. Birinci OGS'de 2010 yılı itibariyle aylık 35 milyon kwh elektrik,100.000 ton su, 2 milyon metreküp doğalgaz tüketilmektedir. 18 bin kişi istihdam edilmektedir. Bölgelerin kurulu alanı 210 hektar, 140 firma sayısı vardır.
- İkinci Organize Sanayi Bölgesi; 1987 yılında sanayi ve ticaret bakanlığının %99'luk kredi desteğiyle kurulmuştur. Bölgede 2010 yılı itibariyle 270 tesis, 27 bin çalışanı tekstil, gıda, kimya ve plastik sektörlerinde faaliyet göstermektedir.
- Üçüncü Organize Sanayi Bölgesi, 1998 yılında kurulan ve 2010 yılı itibariyle 275 firma, 25 bin kişi faaliyet göstermektedir.
- Dördüncü Organize Sanayi Bölgesi, Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca 1200 hektarlık alana 2002 yılında kurulmuştur. Dördüncü bölgede aylık

²² Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü, Organize Sanayi Bölgeleri ve Firmalar, 2011, <http://www.gaosb.gov.tr/firmalar>, (05.10.2012).

20 milyon kwh elektrik, 50 bin ton su, bir milyon metreküp doğalgaz tüketilmektedir. Bu bölgede dört bin kişi istihdam edilmektedir.

- Beşinci Organize Sanayi Bölgesi, 2013 yılı itibariyle 11 milyon metrekare alanda kuruludur. Mevcut yer satışları devam etmektedir.

Ayrıca 2013 yılı itibariyle Gaziantep'te bulunan sekiz adet küçük sanayi sitesinde toplam dört bin işyeri bulunmaktadır. Otuz yedi bin işçi istihdam edilmektedir.²³

Tablo 2.14. Gaziantep Serbest Bölgesinin Yıllar İtibarıyla Ticaret Hacimleri, 2010

2000	35.671.398 \$
2005	132.431.759 \$
2010	128.337.659 \$
TOPLAM	1.251.074.362 \$

Kaynak: Gaziantep Ticaret Odası, Rakamlarla Gaziantep 2010, www.gto.org.tr

Gaziantep Serbest Bölgesi, 1999 yılında faaliyete geçen Gaziantep Serbest Bölgesi (GASBAŞ), bölgelerin toplam alanı 1.389.725,91 m olup, 2010 yılı sonunda faaliyet ruhsatı alan firma sayısı 45, toplam 202 kişi istihdam edilmektedir. 8 firma üretim, 32 firma alım satım, 1 firma bankacılık, 1 firma müteahhitlik, 1 firma işyeri kiralama ve 1 firma da depo işletmeciliği faaliyetinde bulunmaktadır. GASBAŞ'ın yıllık işlem hacmi 2008'de 143.306.438 \$, 2009'de 110.740.103. \$ ve 2010 yılında 128.337.659 \$ olarak gerçekleşmiştir. En yüksek işlem hacmi rakamını 2003 yılında, 207.261.408 \$ yapmıştır. İş yeri, ofis, sosyal tesis ve kafeterya binaları tamamlanarak kullanıcıların hizmetine sunulmuştur. Ayrıca serbest bölgenin İskenderun Limanına 200 km, Mersin Limanına 300km uzaklıkta olması ve Ortadoğu ile ticaretimizde önemli sınır kapısı olan Habur sınır kapısına 550 km mesafede olması büyük avantajlar sağlamaktadır.²⁴

Tablo 2.15. Gaziantep Serbest Bölgesi'ndeki İşlem Hacimleri, 2011

İşlem Yönü	2009	2010
Bölgeden Yurtdışına Mal Çıkışı	13.411.808	26.296.622
Bölgeden Türkiye'ye Mal Çıkışı	42.716.884	41.057.402
Bölgeye Türkiye'den Mal Girişi	5.910.040	7.774.237
Bölgeye Yurtdışından Mal Girişi	45.562.434	52.253.236
Transit (Giriş)	47.695	-
Transit (Çıkış)	63.557	-

²³ DPT, İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler, 2011, s.118.

²⁴ Gaziantep Serbest Bölgesi, Gaziantep Ekonomisi, <http://www.gasbas.com.tr/gaziantep.aspx>, (24.09.2011).

TOPLAM	110.740.103	128.337.659
---------------	--------------------	--------------------

Kaynak: Gso, Gaziantep Sanayi Sektörünün Türkiye ve İl İçindeki Payları, 2011, www.gso.org.tr

Gaziantep sanayii dokuz ana sektörden oluşmaktadır. Gaziantep sanayii tekstil, gıda, makine-metal ve kimya-plâstik sanayii olmak üzere dört sektör, % 70' lik payla da ekonomik büyümesini itici sektörlerdir. Bu dört sektör diğer beş sektörü (İnşaat yan, orman-ağaç-kağıt, ayakkabı ve yan, otomotiv yan ve diğer sektörler) de tetiklemiştir.²⁵

Tablo 2.16. Gaziantep Sanayi Sektörlerinin İl ve Türkiye İmalat Sanayi İçindeki Payı ve Sıralaması, 2008

Sanayi Sektörleri	Gaziantep imalât sanayii içindeki %	İl içindeki paya göre sektör sırası	Türkiye imalât sanayii içindeki %	Türkiye imalât sanayii genel sırası
Tekstil Sanayi	33	1.	3	5.
Makina-Metal	22	2.	3	6.
Gıda	6	3.	4	3.
Kimya-Plastik	8	4.	5	4.
İnşaat Yan	5	5.	4	6.
Orman,Ağaç,Kağıt	4	6.	3	9.
Ayakkabı ve Yan	3.4	7.	2.5	-----
Otomotiv Yan	2.8	8.	2	-----
Diğer Sektörler	15.8	9.	-----	-----

Kaynak: Gaziantep Ticaret Odası, Rakamlarla Gaziantep, 2008, www.gto.org.tr

İlk dört sektör (tekstil, gıda, makine-metal ve kimya- plastik sanayii sektörü) il içinde sınırlı kalmamıştır. Üretim gücüyle Türkiye ekonomisi içinde de önemli bir yere sahiptir.

Bu imalât sanayi kollarının ne tür mal üretimi yaptığı ve firma artış oranları daha detaylı incelendiğinde:

Şirketlerin çoğu ara malın yanında tüketim malı ve bir kısmı da yatırım malı üretmektedir. Şirketler genelde ihracat yapmakta olup, ihracatta yatırım mallarına önem vermektedir.²⁶

Gaziantep sanayi yapısını alt sektörler bazında detaylı incelediğimizde, aşağıdaki sanayi sektörleri ve bunların yapısal özellikleri ile karşılaşmaktayız.

²⁵ TC. İpekyolu Kalkınma Ajansı, s.84.

²⁶ GSO, **Invest in Gaziantep**, Gaziantep, 2010, s.25.

Tablo 2.17. Gaziantep İli İmâlât Sanayii Kolları, Firma Sayıları ve Değişimleri, 2010

İMALAT SANAYİ KOLLARI		2008	2009	2009/2008 Artış oranı % (+,-)
		Firma Sayısı	Firma Sayısı	Firma Artışı
TÜKETİM MALI ÜRETEEN SANAYİLER	Gıda	450	472	5%
	Tekstil	725	914	26%
	Giyim ve Kürk Ürünleri	195	-	-
	Ambalaj Sanayi	74	9	-88%
	Deri ve Deri Ürünleri	20	7	-65%
ARA MALI ÜRETEEN SANAYİLER	Kağıt ve Kağıt Ürünleri	33	63	91%
	Basım ve Yayım	18	5	-72%
	Kok ve Petrol Ürünleri	86	13	-85%
	Kimya	74	345	366%
	Lastik ve Plastik Ürünler	139	-	-
	Cam	10	12	20%
	Çimento	5	36	620%
YATIRIM MALI ÜRETEEN SANAYİLER	Metal Eşya İmalat Sanayi	65	-	-
	Makine imalatı	94	109	16%
	Tarım Makineleri	25	6	-76%
	Elektrikli Makineler	21	-	-
	Elektronik	4	72	1700%
	Motorlu Kara Taşıtları	41	-	-
	Mobilya	35	22	-37%

Kaynak: Gaziantep Sanayi Odası

2.2.1. Tekstil Sanayii

Tekstil sanayii, Antep imalât sanayii içinde 1., Türkiye'de ise 4. sırada; oluşturduğu istihdamla ülke sıralamasında 11., bölge toplam sanayisi içinde %33 payıyla 2. sırada yer almaktadır. Tekstilde özellikle alt sanayi olarak sentetik iplik ve akrilik, makine halısında ulusal piyasada diğer bölgelere göre belirgin bir üstünlüğe sahiptir. Gaziantep ihracatının büyük bir kısmını tekstil sanayii oluşturmakta ve döviz girdisinin %70'ini sağlamaktadır.²⁷

Tablo 2.18. Tekstil Sanayi Sektöründe Gaziantep ve Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008

Tekstil Sektöründeki Önemli Ürün Kalemleri	Gaziantep		Türkiye		Gaziantep'in Türkiye Genelindeki % Oranı
	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	
Karde Pamuk İpliği	19	29.052	93	292.876	9.92
Kamgarn İplik	12	26.625	27	57.120	46.61
Sentetik İplikler	100	134.738	185	214.574	62.79
Pamuklu Kumaş Basma	5	1.728	78	32.123	20.10

²⁷ Rıza Alagöz, Gaziantep Sanayii Potansiyeli ve Yatırım Alanları Araştırması, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ankara 2004, s.37.

El Örgü İplikleri	36	11.342	140	44.122	25.31
Şönil İpliği	30	6.381	67	11.835	53.92
Jüt İpliği	8	3.232	9	3.282	98.48
Non Women Kumaş	5	18.689	14	39.447	47.38
Hazır Havlu ve Bornoz	6	4.087	310	25.350	16.12
Çuval ve Torba	27	644.984	128	751.879	85.78
Örme Giyim Eşyası	30	4.055.097.107	2486	210.707.107	16.64
Halı (Makine Dokusu)	222	175.567	275	314.656	55.80

Kaynak: Gaziantep Ticaret Odası, 2008 Rakamlarla Gaziantep, www.gto.org.tr

Türkiye'de ilk 500 şirket içinde 2010 yılı itibariyle sadece 5 kuruluş (Sanko Tekstil-69, Gülsan 104, İsko Dokuma 111, Merinos Halı 151, Akteks 331) yer almaktadır. Oysa 10 yıl önce ilk 500 şirket arasına giren Gaziantepli tekstil şirketi sayısının, 7'sinin Sanko grubunda yer alması ve (Sanko Örgü 70, İsko Dokuma 78, Sanko İplik 130, Esko Tekstil 142, Gülsan Sentetik 205, Arılık 312, Asko Tekstil 356,) Sanko Grubunun konsolide bilanço yöntemi kullanarak, Sanko şirketlerini bir isim altında toplanması, bu sayının azalmasında etkense bile, Gaziantep tekstil sanayiine, 10 yıllık dönemde listeye yeni isimlerin girmemesi düşündürücüdür.²⁸

Türkiye'nin tekstil sektörü payında Gaziantep, göreceli bir şekilde ivme kaybı yaşamaktadır. Gaziantep tekstil sektöründe, emek ve makine yoğun bileşkesinde oluşan yapısı ile yenilikçi karakteri ve olgunlaşmış ürün kompozisyonu zayıf özelliklere sahiptir. Bu ürünlerin aynı üretim anlayışını benimseyen bölge ve ülkelerce kolaylıkla üretebilmesi, varolan rekabetçi üstünlüğü gelecekte zorluk teşkil etmektedir.

Gaziantep tekstil işletmeleri, Levis, Adidas Nike gibi dünya markası birçok firmaya ara ürün ihracatı gerçekleştirmektedir.²⁹ Bu üretim şekli ise marka olmasına engel oluşturmaktadır. Gaziantep işletmeleri marka olmak istiyorsa; kaliteli ve markalaşma yolunda ilerleyen nihai mallar üretmelidir.

Gaziantep'te genellikle tekstil sanayii; hammadde ve yan mamül şeklinde yoğunlaşmıştır. Tekstil alanındaki bir alt sektör ise halıcılıktır. Döviz kazandırıcı etkinliğiyle öne çıkan makine halısı, Gaziantep tekstil girişiminin öncülerindedir. Pamuk ipliği, Akrilik iplik ve Polipropilen iplik imalâtının yanı sıra son on senede farklı alanlarda tekstil ürünleri de üretilmektedir.

²⁸ GSO, Rakamlarla Gaziantep 2011, s.27.

²⁹ Kenan Mortan, Osman S. Arolat, **Gaziantep Ekonomisine Bakış**, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2009, s.19-20.

2.2.2. Metal ve Makine Sanayii

Gaziantep sanayiinde 2010 yılı verilerine göre metal ve makine sanayii 2. büyük sektördür. Makine sanayiinin, üretim kapasitesi ülke içinde 6. sırada, oluşturduğu istihdam ise 15. sırada yer almaktadır. Gaziantep için ise katma değer sıralamasında bu sektör bölge içinde 3., Türkiye genelinde ise ancak 22. sıradadır. Türkiye'nin ilk 500 şirketi sıralamasına, bu sektörden girebilen bir kuruluş yoktur.³⁰

1980'lerde, para kasası ve yürüyen merdiven üretimiyle başlayan, halı yan sanayii makineleriyle devam eden başarı öyküleri, rekabet gücüyle ölçülen kıstaslara kavuşamamış, gelişmenin devamı sergilenememiştir.

Tablo 2.19. Makina-Metal Sanayi Sektöründe Gaziantep ve Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008

Makina-Metal Sanayi Sektöründeki Önemli Ürün Kalemi	Gaziantep		Türkiye		Gaziantep'in Türkiye Genelindeki % Oranı
	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	
Buhar, Kalolifer Kazanı	9	2.869	229	48.801	5.88
Hububat Öğütme Mak.	8	3.161	81	20.256	15.61
Diğer Gıda Makinaları	4	1.464	114	15.543	9.42
İplik ve Dokuma Makina	4	394	69	5.931	6.64
Tekstil Makina aksamı	15	3.568	190	38.386	9.30
Havalandırma ve Klima	4	2.980.120	121	3.008.866	99.04
Asansör Aksam ve Mak.	6	1.167	213	45.721	2.55
Hidrafor	5	2.259	85	9.478	23.83
Treyler, Dorse, römork	6	1.432	216	13.370	10.71
Çocuk bezi Makinası	8	500.400.000	58	5.655.336.180	8.85
Pik Döküm	8	11.922	364	456.144	2.61

Kaynak: Gaziantep Ticaret Odası, 2008 Rakamlarla Gaziantep, www.gto.org.tr

Gaziantep'te ar-ge ve tasarım esaslı bir üretim altyapısı oluşturacak teknoloji bölgesi, henüz etkin değildir. Makine sanayii ile elektronik aksam kullanımı arasında gereken bağın kurulamaması nedeniyle üstünlük mekanik üretiminden ibaret kalıyor. Elektronik parçalarla, mekanik parçaların birbiriyle ilişkilendirilip, pekiştirilmesiyle daha ileri bir teknolojiye ulaşılır. Metal ve makine imalât sanayii, il içinde ikinci sıradadır. Bu sektörün 8 milyar \$'a ulaşan ihracatına rağmen, Eximbank kredileri, makine sektörünün yapısına uygun olmadığından kullanılamamaktadır.³¹

³⁰ Mortan, Arolat s.21.

³¹ İsmail Kutlar, **İşletmelerdeki Vergisel Uyuşmazlıkların İdari Aşamada Çözüm Yolları ve Gaziantep Uygulaması**, 2005, s.90.

Gaziantep'te metal ve makine sanayi, gıda, tekstil ve plastik sanayiine dayalı olarak gelişmiştir. Elektronik sektöründeki değişime uygun gelişme gösteremeyen, makine sanayii sektöründe herhangi bir sektör için makine yapımında sadece mekanik parçaların yapılabilmesi alt yapının zayıf olduğunun bir göstergesidir.³²

2.2.3. Gıda Sanayii

Gaziantep imalât sanayii, işyeri sayısı ve sağladığı istihdam açısından tekstil sektöründen sonra, en önemli sektördür. 2011 yılında sanayi alanında yapılan bir analiz çalışmasına göre, Gaziantep imalât sanayii içinde gıda, 2. sırada yer almaktadır. İşyeri sıralamasında ise Türkiye içinde 3. gelmektedir. Gaziantep gıda sanayiisinin kapasitesi, 2010 yılı itibariyle Türkiye makarna üretiminin %35'ini, 13 bin ton işleme kapasitesiyle mercimek üretiminin %20'ini karşılayacak konumdadır.³³

Tablo 2.20. Gıda Sektöründe Gaziantep ve Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008

Gıda Sektöründeki Önemli Ürün Kalemi	Gaziantep		Türkiye		Gaziantep'in Türkiye Genelindeki % Oranı
	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	
Yağ, Ayçiçek Rafine	11	82.167.413	103	84.345.575	97.42
Un-Buğday	46	1.645.142	1138	29.214.872	5.63
Mercimek	4	13.461	21	67.650	19.90
Bulgur (ince-kalın)	49	80.564	204	354.276	23.93
İrmik	19	353.258	55	943.404	37.44
Makarna	12	413.489	39	1.185.235	34.89
Kraker	5	298.032	38	1.006.286	29.62
Baklava	15	847	362	15.332	5.52
Lokum	10	6.743	411	94.464	90.00
Çikolatalı Mamüller	27	88.262	167	356.226	24.78
Antep Fıstığı	32	528.966	138	901.290	58.69
Nişasta, Buğday	4	2.649	9	9.357	28.31
Cips, Mısır,vb.	9	2.315	53	19.904	11.63

Kaynak: Gaziantep Ticaret Odası, 2008 Rakamlarla Gaziantep, www.gto.org.tr

Gaziantep bu sektördeki gelişmişliğine rağmen Türkiye'nin ilk 500 büyük şirketi sıralamasında 1998'de de ilk 500 de 1 gıda kuruluşu (Oba Gıda -487) yer

³² Alagöz, s.39.

³³ Mortan, Arolat, s.22.

alıyordu. Fakat 2010 yılında sonuç pek farklı olmamakla birlikte sadece 2 kuruluşla (Şölen Çikolata -245, Beşler Makarna-450) yer almıştır.³⁴

2.2.4. Kimya, Plâstik Sanayii

Gaziantep imalât sanayii; içerisinde %8 lik pay ile 4. sırada, Türkiye imalât sanayii genelinde %5 pay ile 4. sırada bulunan, kimya- plastik sektörü istihdam açısından %10 pay ile Gaziantep içinde istihdam potansiyeli en yoğun olan 4. sektör konumundadır. Gaziantep kimyasal madde ve ürünleri sektörü imalâtının konuları;³⁵

Tablo 2.21. Kimya-Plastik Sanayi Sektöründe Gaziantep ve Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008

Kimya-Plastik Sektöründeki Önemli Ürün Kalemi	Gaziantep		Türkiye		Gaziantep'in Türkiye Genelindeki % Oranı
	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	
Polipropilen Elyaf	5	8.038	10	27.520	29.21
İnşaat Boyası	22	42.878	289	707.388	6.06
Tiner, Reçine,Çözücü	34	33.570	400	661.020	5.08
Kalıp Sabun	33	113.315	108	535.992	21.14
Sıvı Deterjan	8	11.191	203	486.032	2.30
Kolonya	15	1.705.160	350	81.430.672	2.09
Solisyonlar	16	23.713.440	121	181.852.185	13.04
Sentetik Yapıştırıcılar	5	6.784.000	66	123.758.909	5.48
Tutkal	12	43.723.700	50	128.788.244	33.95
Plastifianlar, Plastik.	6	8.742.649	19	88.139.649	9.92
Biyodizel	25	308.898	346	27.562.263	1.12
Makina Yağları	12	263.446	264	4.498.447	5.86
Plastik Film	8	83.200.974	199	227.835.741	36.52
Plastik Profil, Çubuk	11	46.131.160	283	403.194.631	11.44
Plastik Masa, Sehpa	4	3.075	65	43.949	7.00
Ambalaj ve Torbalar	27	52.653.886	706	577.477.589	9.12
Plastik Ayakkabı	96	53.816.727	232	63.797.725	84.36
Plastik Şişe Kapakları	9	15.605.277	228	78.879.762	19.78

Kaynak: Gaziantep Ticaret Odası, 2008 Rakamlarla Gaziantep, www.gto.org.tr

2.2.5. İnşaat Sanayii

Gaziantep oluşturduğu istihdam potansiyeli nedeniyle, çevre illerden göç almakta ve buna bağlı olarak nüfus artışı yaşanmaktadır. Nüfus artış hızı dolayısıyla,

³⁴ Murat Karahan, Türkiye'de kayıtdışı ekonomi Gaziantep Örneği, Yüksek Lisans Tezi, 2002, s.118.

³⁵ Gaziantep Serbest Bölgesi, Gaziantep Ekonomik Yapısı, <http://www.gasbas.com.tr/g5.aspx>, (30.09.2011).

hızla gelişen Gaziantep'in konut ihtiyacına paralel olarak sanayi sektörü içindeki %5'lik pay oranıyla inşaat yan sanayii gelişmiş durumdadır.³⁶

Tablo 2.22. İnşaat Yan Sanayi Sektöründe Gaziantep-Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008

İnşaat Yan Sanayi Sektöründeki Önemli Ürün Kalemi	Gaziantep		Türkiye		Gaziantep'in Türkiye Genelindeki % Oranı
	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	
Mermer Levha	9	438.180	1150	103.674.591	0.42
Hazır Beton	9	2.038.027	544	133.620.400	1.53
Mozaik Yapı	9	16.589	342	314.179	5.28
Prefabrik Yapı	5	3.052.426	134	4.792.881	63.69
Beton Blok, Briket	5	6.720	109	5.350.575	0.13
Hazır sıvalar	5	10.515	79	650.704	1.62
Cam İşletmeciliği	6	297.000	149	390.059.662	0.08
Çift Cam Isı cam	7	527.560	186	15.329.007	3.44

Kaynak: Gaziantep Ticaret Odası, 2008 Rakamlarla Gaziantep, www.gto.org.tr

2.2.6. Ayakkabı ve Yan Mamulleri

Gaziantep'te dericilik sektöründe büyük bir ham ve işlenmiş deri potansiyeli bulunmasına, büyükbaş ve küçükbaş hayvan ihracatı yapılmasına rağmen dericilik sektörü istenen düzeyde gelişmemiştir. Dericilik, bölgede geleneksel yöntemlere dayalı olarak, basit işleme yöntemleriyle yapılmaktadır.

Tablo 2.23. Ayakkabı ve Yan Sanayii Sektöründe Gaziantep ve Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008

Ayakkabı ve Yan Sanayi Sektöründeki Önemli Ürün Kalemi	Gaziantep		Türkiye		Gaziantep'in Türkiye Genelindeki % Oranı
	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	
Erkek Ayakkabıları	12	1.349.360	269	45.997.871	2.93
Bayan Ayakkabıları	7	742.400	212	22.291.119	3.33
Terlikler, Sandaletler	5	4.032.626	80	51.909.202	7.77

Kaynak: Gaziantep Ticaret Odası, 2008 Rakamlarla Gaziantep, www.gto.org.tr

Gaziantep'teki mevcut deri, ayakkabı imalâthaneleri, 2000 yılına kadar, genellikle küçük atölye şeklinde yapılmış olup diğer yakın şehirlerin de gereksinimlerini gidermiştir.

³⁶ Mortan, Arolat, s.61.

2.2.7. Ağaç ürünleri ve Mobilya sektörü

Bu sektör Gaziantep'te gelişmeye en açık potansiyele sahiptir. Şehirlerdeki işyeri sayısının %14,6'sını oluşturan küçük firmaların sahip olduğu bilgi birikimi ile imalât alışkanlıkları, uygun eğitimler ve plânlı yönetim sistemleriyle Gaziantep'e ve ülkeye daha fazla katma değer kazandırabilecek hale getirilebilir.³⁷

Tablo 2.24. Orman, Ağaç, Kağıt Sanayi Sektöründe Gaziantep ve Türkiye'de Önemli Ürün Kalemleri, 2008

Orman, Ağaç, Kağıt Sanayi Sektöründeki Önemli Ürün Kalemi	Gaziantep		Türkiye		Gaziantep'in Türkiye Genelindeki % Oranı
	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	Toplam Üretici	Toplam Kapasite Ton	
Kereste	4	21.600	668	6.025.394	0.36
Mutfak Takımı	7	9.768	152	220.266	4.43
İskemle, Sehpa,Tabure	6	66.250	353	5.081.561	1.30
Büro Mobilyaları	8	20.136	178	1.040.516	0.73
Temizli Kağıtları	7	5.690	148	525.936	2.25

Kaynak: Gaziantep Ticaret Odası, 2008 Rakamlarla Gaziantep, www.gto.org.tr

Yerli ve yabancı yatırımcıların bu sektöre, Gaziantep şehri il sınırları içerisinde yapacakları yatırımın, sektörün sahip olduğu imalât kabiliyeti ile bölge ülkelerin yüksek ihracat potansiyeli bulunmaktadır.

2.3. Gaziantep'in Çevre Şehirlerle Arasında Ekonomik Farklılıklar ve Yakınlıklar

Akdeniz Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi' nin birleştiği noktada bulunan Gaziantep; Suriye'ye komşu, sınır ilimizdir. Gaziantep iline yakın illerin birbirleriyle olan uzaklıkları; ticaret ve ekonomik etkileşimde bulunabilmesi açısından önem arz etmektedir. Gaziantep şehrine komşu iller ve uzaklıkları şu şekildedir:

Tablo 2.25. Gaziantep'e komşu iller ve uzaklıkları; 2010

İL	YÖN	UZAKLIK(KM)
OSMANIYE	BATI	127
HATAY	GÜNEYBATI	196
ADYAMAN	KUZEYDOĞU	153
ŞANLIURFA	DOĞU	142
KAHRAMANMARAS	KUZEY	78
KİLİS	GÜNEYBATI	58

Kaynak: <http://www.gaziantep.com/tr/sehir/gaziantepe-komsu-iller-ve-uzakliklari>, 2010, (22.06.2013)

³⁷ Yahya Ağır, İmalat Verimliliğini Ölçme ve Artırma Yöntemleri, Gaziantep, 2007, s.50.

İllerin mevcut ekonomik yapısı içerisinde yapmış olduğu, kendisini daha iyi ifade edebilecek olan karakteristik özellikleri; finansal yapısı, rekabet gücü, iş gücü niteliği gibi özellikleri düşünüldüğünde bir sektör için yapılacak yatırımları analiz etmede yeterli değildir. Eğer yatırımda doğru bir tespit ve analiz yapılması gerekiyorsa, o bölgenin ve yakınında bulunan şehirlerin özelliklerini, ekonomik durum ve etkileşim ilişkilerini iyi analiz etmek gerekir. Böylece yatırım yapılacak yerin durumu konusunda, daha sağlıklı ve bilinçli tespitler yapılmış olacaktır.³⁸

Tablo 2.26. Şehirlerin Gayri Safi Katma Değer'in Sektörel Dağılımı, 2008

Şehirler	Tarım %	Sanayi %	Hizmet %
Gaziantep	7.6	34.3	58.1
Kahramanmaraş	15.5	24.5	62.4
Şanlıurfa	21.5	16.6	61.9
Kilis	17.9	19.7	62.4
Adıyaman	16	21.2	62.8

Kaynak: TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllığı 2009, www.tuik.gov.tr

Gaziantep şehrinin diğer komşu illerle arasındaki Gayri Safi Katma Değer'inin sektörel dağılımını yapısal olarak incelediğimizde, tarım ve hizmet sektöründe oransal olarak düşük iken; sanayi sektöründe diğer komşu illere göre oldukça yüksek olduğunu görmekteyiz.

Tablo 2.27. İl İl Türkiye Göç Alış-Veriş Rakamları, 2010

Şehirler	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç hızı
Gaziantep	34.313	32.247	2.066	1.4
Kahramanmaraş	21.716	31.005	-9.289	-8.77
Şanlıurfa	35.888	41.57	-5682	-3.31
Kilis	4.692	6.420	-1728	-13.79
Adıyaman	13.873	23.939	-10.066	-1681

Kaynak: TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllığı 2011, www.tuik.gov.tr

Gaziantep şehrinin komşu illerle göç alış-veriş karşılaştırılması sonucu; çevre iller göç verirken, Gaziantep şehrinin göç aldığını, bunun çoğunun çevre illerden karşılandığını tablodaki rakamlarla görmekteyiz. Bundan dolayı Gaziantep sanayii, istihdam açısından daha yüksek bir oranda iş potansiyeli oluşturmaktadır.

İlk olarak, Gaziantep'e en yakın, sanayi alanındaki gelişmiş şehir olan Kahramanmaraş'ı incelemek gerekmektedir. Kahramanmaraş, tarım ve sanayi ağırlıklı bir ekonomiye sahiptir. Şehrin ekonomisinde sanayi ön plândadır. Bunu sırasıyla tarım, ticaret, ulaştırma ve haberleşme, devlet hizmetleri ve inşaat sanayii sektörleri takip etmektedir.

³⁸ Alagöz, s.59.

Kahramanmaraş, tarım ağırlıklı kısmı Gaziantep'te bulunan işletmelere, ham madde sağlamaktadır. Gaziantep ticaret sektörünün Kahramanmaraş'a göre gelişmiş olması, Gaziantep'te üretilen malların pazarlanması açısından önemli bir potansiyel sağlar. Ayrıca Kahramanmaraş, Gaziantep'te imalât sanayiinde yetişmiş nitelikli iş gücü ile ihtiyaç duyulan sektörlere kalifiye eleman potansiyelini de gidermektedir.

Kahramanmaraş'ın bir milyon civarındaki nüfusu ve kişi başına düşen milli gelirin Gaziantep'le aynı seviyelerde olması sebebiyle, Gaziantep sanayii için iyi bir pazar konumundadır. Ayrıca Gaziantep'le Kahramanmaraş arası mesafenin yakın olması ve Kahramanmaraş'ta bulunan teşvik ve kalkınma politikalarından yararlanmak için Gaziantep işletmeleri buraya yatırım yapmaktadırlar.¹³⁹

Gaziantep'in kuzeydoğu komşusu olan Adıyaman ekonomisi tarım, hayvancılık ve sanayiye dayanmaktadır. %32,3 ile tarım sektörü ilk, %22,4 oranla sanayi sektörü 2.'dir. Bunları sırası ile ticaret, ulaştırma-haberleşme ve devlet hizmetleri ile mali kuruluşlar takip etmektedir.⁴⁰

Adıyaman'da üretilen tarım ürünleri, Gaziantep gıda ve tekstil sanayisinin ham madde ihtiyacını kısmen karşılamaktadır. Adıyaman'da tarım ve hayvancılık ürünlerinin Gaziantep ticaret sektörü tarafından pazarlanması, ticari açıdan Gaziantep'e olumlu bir katkı sağlayabilir. Gaziantep gelişmiş makine sanayii yapısı ve kalifiye eleman varlığıyla, Adıyaman'da kurulacak sanayi tesislerine destek sağlayabilecek bir konumdadır. Adıyaman'ın GSYİH yanında kişi başına düşen geliri, Türkiye geneline göre düşük seviyededir. Bundan dolayı Adıyaman şehri Gaziantep işletmelerinin ürettikleri ürünleri pazarlaması açısından, potansiyel satış yeri olmaktan uzaktır. Fakat Gaziantep'li sanayiciler, ihtiyaç duydukları ara malı ya da fason üretim için Adıyaman'a yatırım yapmaktadırlar.

Şanlıurfa, Gaziantep'in doğu komşusu olup GAP'ın merkezinde olması sebebiyle ekonomik yapısını, %57 gibi yüksek bir oranla tarım oluşturmaktadır. Ulaştırma ise %11' lik paya sahiptir. Şanlıurfa, tarım ve hayvancılık ağırlıklı ekonomik yapıya sahiptir. Gaziantep, gelişmiş makine sanayii yapısı ve kalifiye elemanı varlığıyla, Şanlıurfa'da kurulacak yeni sanayi tesislerine destek

---

³⁹ Alagöz, s.63.

⁴⁰ Gaziantep Serbest Bölgesi, Gaziantep Ekonomik Yapısı, <http://www.gasbas.com.tr/g5.aspx>, (30.09.2011).

sağlayabilecek konumdadır. Gaziantep'li sanayicilerin ihtiyaç duydukları ara malı ya da fason üretimi, Şanlıurfa'da yapma imkanları vardır.

Kilis, Gaziantep'in güneybatı komşusu olup, iklimin elverişli olması sebebiyle üzüm ve zeytincilik alanında bağcılık yapılmaktadır. Kilis ekonomisi %40 ticarete bağlı olmasına rağmen genel olarak sanayi yatırımları yapılmamaktadır. Kilis, ticaret sektörünün hareketli olması sebebiyle, Gaziantep'te üretilen ürünlerin pazarlanmasında etkinlik sağlayabilecektir. Kilis, kişi başına düşen milli gelirin Gaziantep'e oranla yüksek olmasından Gaziantep için iyi bir pazar konumundadır. Kilis'te üretilen tarımsal ürünlerden, özellikle zeytin ve üzüm, Gaziantep'te kurulmuş ve sanayii yatırımları için tarımsal ham madde olarak değerlendirilebilir.

Hatay, Gaziantep'in güney komşusu olup, ekonomisinde ticaret %27 oranı ile ilk sırada yer almaktadır. Hatay, tarımsal alanda Gaziantep için ham madde temin edebilecektir. İskenderun limanı, Gaziantep'in ticaret ve sanayi mallarının deniz yoluyla taşınmasında, önemli ekonomik katkı sağlamaktadır. Üretim bakımından Türkiye'nin ikinci en büyük demir-çelik tesisi olan İsdemir'in İskenderun'da olması, demir-çelik ve makine sanayii sektöründe Gaziantep için kalifiye işgücü sağlayacaktır.⁴¹

Osmaniye, Gaziantep'in batı komşu olup, nüfus yapısı ile Gaziantep için ucuz iş gücü temin edebilecektir. Gaziantep'li sanayicilerin ihtiyaç duydukları ara malı ya da fason üretim için Osmaniye'de yatırım yapmaları önerilmektedir.

Tablo 2.28. Sınır ticareti kapsamında Suriye'ye Yapılan İhracat (1000 dolar), 2010

İl	2007	2008	2009
Gaziantep	72.741	138.720	121.544
Şanlıurfa	8.709	32.918	57.558
Kilis	4.691	3.690	4.377

Kaynak: Kilis Sanayi ve ticaret odası, 2010

Gaziantep'e yakın şehirlerin yanı sıra, sınır ülke olarak Suriye'nin de yer alması önemli bir avantaj doğurmaktadır. Suriye ile olan dış ticaretimiz ham madde petrol, yaş meyve sebze, tekstil, pamuk, mamul mal, makineler, taşıtlar, gıda maddeleri, canlı hayvanlar ve kimyasal maddelerdir. Suriye, ile Gaziantep arasında sınır ticareti 1992 yılından beri devam etmektedir. Ayrıca Gaziantep ve Suriye

⁴¹ Gaziantep Serbest Bölgesi, GaziantepEkonomik Yapısı, <http://www.gasbas.com.tr/g5.aspx>, (30.09.2011).

arasında sınır ve bavul ticareti çok gelişmiştir. Ancak Türkiye ve Suriye arasındaki siyasi gerginlikten dolayı Gaziantep sınır ticareti olumsuz etkilenmektedir.⁴²

2.4. Gaziantep'te Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları

Gaziantep şehrinde uygulanan son yıllardaki bölgesel kalkınma politikalarını beş kısımda incelemek mümkündür:

2.4.1. Dokuzuncu Kalkınma Plânı (2007-2013)

Gaziantep bölgesel kalkınması ve gelişmesi bakımından oldukça önem arz eden, Türkiye'nin 9. beş yıllık kalkınma plânına kısaca bir göz atmak gerekmektedir.

Dokuzuncu kalkınma plânı, önceki beş yıllık kalkınma plânından farklı olarak rekabet edebilirlik kavramını ön plâna çıkarmaktadır. Plâna göre ulusal, bölgesel ve firma düzeyi olmak üzere üç temel düzeyde rekabet edebilirliğin artırılması hedeflenmektedir. Bölgelerde, altyapıda finansman desteği yanında bilgi ve iletişim teknolojilerinin, ar-ge ve yenilikçiliğin geliştirilmesi gerekmektedir. Bölgesel kalkınmanın canlılık kazanması için, istihdamın artırılması önemli bir etkidir. Dokuzuncu beş yıllık kalkınma plânında, ulusal kalkınma amaçlı geri kalmış bölgeler arasında yer alan kırsal kalkınmanın hızlandırılması, yerel düzeyde kurumsal kapasitesinin artırılması için geleneksel yönetim tarzından-modern yönetim tarzına geçilmesi, daha uyumlu ve daha etkin hale getirilmesi öncelikli olarak belirtilmiştir.⁴³

2.4.2. GAP Master Plânı

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) bölgesi, Mardin ve Şanlıurfa illerinin tamamıyla, Adıyaman, Diyarbakır, Siirt, Batman, Şırnak, Kilis, ve Gaziantep illerinin bir kısmını kapsar. Master plân çalışması, makro düzeyde, bölgenin kalkınma hedeflerini belirleyerek, GAP bölgesinin diğer bölgeler ile ekonomik dengeyi sağlaması yönünde yapılmış bir plândır. GAP Master Plânı, diğer örnek projelerle karşılaştırıldığında fiziksel olarak büyük ve hedefleri doğrultusunda iddialı

---

⁴² Alagöz, s.68.

⁴³ DPT, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Plânı 2001-2005, <http://www.dpt.gov.tr/Portal/Design/PortalControls/webicerik-gosterim.aspx/Plân9> (10 Ocak 2011).

bir projedir. GAP Master Plânı 1989 yılında hazırlanmıştır. 2002 yılında ise bu plân yenilenmiştir.

GAP Master Plânı hedeflerinde bölgeler arası farklılıkların giderilmesini, az gelişmiş bölgelerin kalkındırılmasına yardımcı olacak devlet müdahaleleri ve politikasını gerçekleştirmek, yer almaktadır. Bu gelişmenin sonuçları, ekonomik ve sosyal sektörlerde kalkınmayı, oluşturacağı istihdam ve nüfus artışının sağlık ve kentsel alt yapı ihtiyaçlarına etkisini belirlemiştir.⁴⁴

GAP Master Plânı için 2005 yılında alınan stratejik kararlar, günümüze kadar devam etmiştir. Bu stratejik kararlar sadece tarıma dayalı işletme yönetimi için değil; imalât sanayiilerini teşvik etmeye, nitelikli personeli bölgeye çekmeye, yöre halkının ihtiyaçlarını daha iyi karşılamaya ve sosyal hizmet ile kentsel alt yapı sorununu iyileştirmeye yöneliktir.

2.4.3. GAP Eylem Plânı

GAP Eylem Plânı GAP Master Plânı'ndan farklı bir durum içerisinde eylem ve uygulamaya yönelik stratejiler ortaya koymaktadır. GAP Eylem Plânı, istihdam artışları ile bölgede yaşayan halkın refah düzeyini daha üst seviyeye çıkarmayı amaçlamıştır.

GAP Bölge Kalkındırma İdaresi GAP Eylem Plânı'nın uygulamasından sorumludur. Bu uygulamaları izleme, değerlendirme sistemidir. GAP Bölge Kalkındırma İdaresi bakanlık ve kurumların, üst düzey yöneticilerin katılım göstermesi ile düzenli olarak toplanmaktadır. Ayrıca toplanan komitenin, plân uygulamalarını değerlendirip, hedefe yönlendirecek gelişmeleri programlamaya ve bütçelemeye çalışmaktadır. Aynı zamanda izlemek ve değerlendirmek zorundadır. Bunun için yıllık dönemler itibariyle raporlar hazırlamakla yükümlüdür.

Bu raporda dört ana başlık altında stratejik gelişme sağlanmaktadır.

- 1- Alt yapının geliştirilmesi,
- 2- Kurumsal kapasitenin geliştirilmesi,

---

⁴⁴ Müsiad, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine Yönelik Sosyo-ekonomik Kalkınma Önerileri", *Araştırma Raporları*, 2009, s.29.

3- Sosyal gelişmenin oluşturulması,

4- Ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesidir.⁴⁵

Bu dört stratejik yaklaşım çerçevesinde bölgede uygulanması gereken temel politikalar, yeni iş sahaları sağlayacak şekilde, refah düzeyi yükseltmek için iş ortamını etkinleştirilmelidir. Bölge işletmelerinin üretim verimliliğine ve rekabet edilebilirliğini artırmaya yönelik uygun teşvik araçlarının kullanılması yoluyla, bölgenin cazip hale gelmesi sağlanmalıdır.

GAP Eylem Plânı çerçevesinde, teşvik araçlarının kullanılmasına yardımcı destek kuruluşlar olarak; kalkınma ajansları, teknoparklar ve cazibe merkezleri kurulmuştur.

2.4.4. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Hazırlanmış Projeler

Büyük firmalara karşı ayakta kalma amacına yönelik, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ) ülkemizde aktif olarak çalışmasını desteklemek amacıyla, Yüksek Plânlama Kurulu'nun 2003 tarih ve 2003/57 sayılı kararı ile onaylanan "KOBİ Stratejisi ve Eylem Plânı" oluşturulmuştur. KOBİ stratejisinin gelişmesi ve uygulanması kapsamında düzenlenen plân ve program dahilinde küçük ve orta ölçekli işletmelere destek oluşturulmuştur.⁴⁶

2007 yılında Avrupa Birliği (AB) müzakere süreci, ülkemizde ve dünyada yaşanan gelişmelere ayak uydurmak için plânda gerekli revizeler yapılmıştır. Kobi Stratejisi ve Eylem Plânı 2007 yılındaki küçük ve orta ölçekli işletmelerin, AB'ye uyum sağlamak için plân ve stratejik yönetim sürecini dikkate alarak gelişimcilik kültürünün oluşturulması amaçlanmıştır. 2007'de hazırlanan bu plânda temel olarak, kobilerin verimlilikleri, üretimin diğer büyük firmalara karşı tutunabilmesi ve ulusal bir kalite değeri ön plânda tutulmuştur. Kobileri desteklemeyi, geliştirmeyi sağlamak için girişimciliğin geliştirilmesine, işletmelerin rekabet gücüne ayak uydurabilmesi için bölgenin kalkındırılmasına çalışılmıştır. Ayrıca KOBİ'lerin uluslararası pazarla

---

⁴⁵ T.C. Kalkınma Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP Genel Çerçevesi, <http://www.gap.gov.tr/gap-eylem-plani>, (12.09.2011).

⁴⁶ Ö. Genç, "Güneydoğu Anadolu Bölgesi Ekonomik ve Sosyal Durum Raporu", **Türkiye'ye Kalkınma Bankası Yayınları**, www.tkb.com.tr. 2004, s.47 (22.10.2010)

bütünleştirilmesine, ürün gruplarının artırılmasına ve işletmelerin ihracata yönlendirilmesine dikkat edilmiştir.⁴⁷

2.4.5. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi

DPT Müsteşarlığı koordinasyonunda, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı işbirliğiyle Yüksek Plânlama Kurulu'nun 25 Ocak 2006 yılında ve 2006/ 1 sayılı kararı sonucu kabul edilen Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi; ekonomik ve sosyal yapının tutarlı bir şekilde gelişmesini yönlendirmek için hazırlanan sektörel plânlardan biridir. Hazırlanan bu Ulusal Kırsal Kalkınma plânının temel katkısı ülkemiz kırsalındaki beşeri ve doğal kaynak potansiyelini, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımıyla değerlendirerek, kırsal nüfusun iş ve yaşam koşullarının kendi yöresinde iyileştirilmesi yönünde olacaktır. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, alan kapsamı geniş olup, kırsal kalkınmanın tüm bileşenlerini içeren, sadece tarımsal üretime yönelik değil, tarım dışı sektörlerde de müdahaleler öngörmektedir. Kırsal kalkınma, işbirliği, koordinasyon, örgütlenme yanında sektörler arası eşgüdümün sağlanması ve sunulan yatırımlar ve hizmetlerin birlikte plânlanmasını ve uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. 2006-2010 yıllarında Avrupa Birliği'ne uyum sektörün kalkınma ve geliştirilmesini sağlamak için hazırlanmıştır.

---

⁴⁷ Kosgeb, 2006 Yılı Çalışma Programı, Ankara, 2006, s.112.

BÖLÜM 3

GAZİANTEP'İN SANAYİ DİNAMİKLERİ

Büyüme kuramlarında yerel ekonomik gelişmeyi etkileyen dinamiklerin başlıcaları; ticarete dışa açıklık, yatırım ve yenilikçilik, istihdam düzeyi ve yapısı, küçük ve orta ölçekli işletmelerin varlığı, girişimcilik kapasitesi, marka ve markalaşma, banka kredileri ve teşvikli krediler, nüfus, eğitim gibi dinamiklerdir. Yerel ekonomik gelişmeyi etkileyen bu dinamikler, Gaziantep ili bazında, izleyen bölümlerde ayrıntılı ve veriler kendi içerisinde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

3.1. Nüfus Hareketleri

Gaziantep ili nüfusunun hızlı bir biçimde geliştiğini görmekteyiz. Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerinde Gaziantep, Güneydoğu Anadolu'nun, nüfusu en hızlı ve en fazla artan ilidir.¹ Gaziantep'in Türkiye ortalamasının da çok üstünde bir nüfus artış hızı vardır. Gaziantep nüfus artışının sebebi sadece doğum olaylarının gerçekleşmesinden değil, aynı zamanda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sanayisi gelişmiş il olma özelliğinin de etkisiyle, çevre illerdeki insanların, Gaziantep şehrini cazip bir şehir olarak görüp iş bulmak için göç etmelerine neden olmuştur.

Tablo 3.1. Nüfus ve Göç Rakamları, 2008-2010

	2008	2009	2010
Gaziantep Nüfus	1.612.223	1.653.670	1.700.763
Gaziantep Nüfus Artış Hızı	32,91 (Binde)	25,38 (Binde)	28,08 (Binde)
Türkiye Nüfus Artış Hızı	13,10 (Binde)	14,50 (Binde)	15,8 (Binde)
Gaziantep Aldığı Göç	37.184	36.075	34.313
Gaziantep Verdiği Göç	36.229	34.125	32.247
Net Göç	955	1950	2.066
Net Göç Hızı	1	1,2	1,4

Kaynak: TÜİK, Nüfus İstatistikleri, www.tuik.gov.tr, (12.04.2011).

Hızla büyüyen nüfusun yoğunluğu şöyledir; %89 kentsel, %11 kırsal kesimdedir. Gaziantep şehri içinde kırsal kesimden kente doğru iç göç yapılmaktadır.² Gaziantep'in göç durumuna göre çevresindeki diğer iller eksi değerlerde bulunurken, Gaziantep şehrinin 2010 yılı net göç hızı 1,4'tür. Bu oran

¹ TÜİK, "Bölgesel Göstergeler TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) 2011", TÜİK Yayınları, Ankara, 2011, s.24-32.

² GSO, "İstatistiklerle Gaziantep", 2011, s.32.

dünya standartları doğrultusunda gelişmiş ülkelerde net göç hızı 0.5-1 ve gelişmekte olan ülkelerde net göç hızı 1-3 oranında artmaktadır. Net göç; Belirli bir alanın aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farktır. Belirli bir alanın aldığı göç verdiği göçten fazla ise, net göç pozitif, verdiği göç aldığı göçten fazla ise net göç negatiftir. Net göç hızı ise; göç edecek her bin kişi için net göç sayısıdır. Gaziantep şehrinde nüfus yapısına göre genç nüfusun daha yoğun olduğunu görmekteyiz. Bunun sebebi; yüksek doğum oranı ve çevre illerden alınan göçlerdir. Kırk yaş altı nüfus, toplam nüfusun dörtte üçünü teşkil etmektedir. 15-24 yaş arası ise hemen hemen nüfusun dörtte birini (374.657 kişi) oluşturmaktadır. Gaziantep'teki nüfusun durumuna göre; Türkiye yaş ortalaması 28,8 iken Gaziantep'te yaş ortalaması 23'tür.³ Ayrıca, Gaziantep nüfusunun eğitim durumuna göre yüksek okul, lise ve fakülte mezunu, nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır. Gaziantep bölgesel kalkınmasında eğitilmiş nüfusun çoğunlukta olması, gelecek yıllar açısından kilit rol oynamasını sağlayacaktır.

3.2. İstihdam Durumları

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde istihdamın artmasını sağlamak üzere yetki ve sorumluluklar verilmiş pek çok kamu kurumu, firmaların bölgede kalmasını, büyümesini ve yeni firmaların gelmesini özendirme amacıyla politikalar ve reformlar üzerinde çalışmalar yapmaktadır.

İstihdamla ilgili en önemli sorunlardan biri de işçilerin kayıt dışı çalışmasıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yüksek oranda sigortasız işçi çalıştırılmaktadır. Nüfus artış oranının ya da şehirleşme oranının yüksek olduğu yerlerde kayıt dışı ekonomilerin işgücü miktarı da büyümektedir.⁴

Bunun yanı sıra, sosyal güvenlik sisteminin etkin işlemediği ekonomilerde kayıt dışı çalışanların payı artmaktadır. Schneider tarafından 110 ülke için yapılan çalışmada, Türkiye'de sosyal güvenlik kurumuna kayıt yaptırmamış çalışan işçi oranı, %32 dolaylarındadır.⁵

---

³ Tüik, s.41.

⁴ ILO, The Informal Economy Governing Body Session, www.ilo.org/public/english/support/lib/resource, 2008, (12.09.2010).

⁵ F. Schneider, Size and Measurement of The Informal Economy in 110 Countries Around The World, www.econ.puc-rio.br/gfranco/schneider, 2002, (14.09.2010).

İstihdam artışında sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmanın dışında, istihdamın yapısı üzerinde de durulmalıdır. İstihdam sorunu yalnızca tarım istihdamının azaltılıp, sanayi istihdamının artırılmasıyla giderilebilecek bir sorun değildir.

Tablo 3.2. İstihdam Ve İşsizlik Rakamları, 2008-2010

	2008	2009	2010
Gaziantep 15 ve 15 Yaş Üstü İstihdam	530.000	531.000	614.000
Gaziantep İşsizlik Oranı	% 16,8	% 17,4	% 12,1
Türkiye İşsizlik Oranı	% 11	% 14	% 11,9
Gaziantep İşsiz Sayısı	104.000	110.000	85.000
Gaziantep İşgücüne Katılma Oranı	% 43,9	% 42,8	% 44
Türkiye İşgücüne Katılma Oranı	% 46,9	% 47,5	% 48,8
G.antepe İstihdam Ortalaması	% 36,5	% 35,3	% 37,8
Türkiye İstihdam Ortalaması	% 41,7	41,2	43

Kaynak: TÜİK, İş İstatistikleri, www.tuik.gov.tr, (12.04.2011).

Gaziantep sanayii dört organize sanayi bölgesinde 75 bin kişi (2010 yılı) istihdam etmektedir.⁶ Gaziantep'teki küçük sanayi siteleri ise 25 bin kişi (2010 yılı) istihdam etmektedir.⁷

Tablo 3.3. Organize Sanayi Bölgesinde ve Küçük Sanayi Sitelerinde Çalışan Sayısı, 2010

İLLER	O.S.B.'de Çalışan Sayısı	K.S.S.'de Çalışan Sayısı
Adana	16.500	7.728
Bursa	74.136	8.525
Denizli	23.015	1.112
Gaziantep	59.000	17.709
İstanbul	164.095	21.111
Kayseri	33.892	5.662
Kocaeli	15.961	7.961
Konya	9.400	12.044

Kaynak: Kosgeb, 2006, www.kosgeb.gov.tr, (11.03.2010).

⁶ Mortan, Arolat, s.41.

⁷ GSO, Ekovizyon 2010 Gaziantep, www.gso.org.tr, Gaziantep, s.18.

KOSGEB alt bölge raporlarına göre, 2006 yılında O.S.B ve küçük sanayi sitelerindeki çalışan sayısının en yüksek olduğu il, İstanbul'dur. İstanbul'dan sonra Bursa ve Gaziantep gelmektedir. Gaziantep O.S.B. VE K.S.S.'de çalışan işçi sayısı yüksek olmasına rağmen; bunların ekonomik büyümeye etkisi düşüktür. Bunun sebebi istihdamın içindeki kayıt dışı işçi sayısının yüksek olmasıdır. Gaziantep şehrinde yapılan yatırımlarla beraber istihdam, dolaylı olarak etki etmektedir. 2007 yılı illere ve bölgelere göre kayıt altına alınmamış işgücü durumu, verilere göre; Gaziantep ili, Türkiye ortalaması ve diğer sanayileşmiş illerin kayıt dışı işgücü oranından daha yüksektir. Bunun nedeni, Gaziantep'te faaliyet gösteren firma işçilerinin sosyal güvencesi yapılmadan çalıştırılmasıdır. Bir diğer sebep ise 18 yaşın altında çalışan işçi oranının yüksek olmasıdır.⁸

Tablo 3.4. Türkiye'deki İllerin Kayıt Altına Alınmamış İşgücü Durumu(2007)

İLLER	Kayıt Altına Alınmamış İşgücü Oranı %
Adana	54,3
Bursa	35,1
Denizli	50,9
Gaziantep	62,9
İstanbul	39,8
Kayseri	42,1
Kocaeli	39,8
Konya	46,5
Türkiye	46,9

Kaynak: Muhasebe Dergisi, 2008, www.muhasabedergisi.com, (11.03.2010)

Kayıt dışı istihdam Türkiye genelinde % 47'lik orana sahipken, Gaziantep'te ise % 62,9'luk orana sahiptir.⁹

Tablo 3.5. Gaziantep Sosyal Güvenlik Sistemindeki Nüfus, 2010

Aktif Sigortalı	265.106
Tarım Sigortalı	19.432
İsteğe Bağlı Sigortalı	4.721
Bağ-Kur Kayıtlı Üye	108.354
Emekli Maaşı Alan	119.087
Toplam	516.700

⁸ KOSGEB, Alt Bölge Raporları, 2006, www.kosgeb.gov.tr, (11.03.2010).

⁹ Tüik, İllerin Kayıtdışı İstihdam Oranları, <http://www.tuik.gov.tr>, 2008, s.37.

Kaynak: Gaziantep Sosyal Güvenlik Kurumu, 2010, www.sgk.gov.tr, (10.07.2011)

Gaziantep şehri 2010 yılı toplam sigortalı işçi sayısı 516.700'dir. Bu işçi sayısının 119.087'si emekliye ayrılmıştır.

Tablo 3.6. Gaziantep Şehrinde Sosyal Sigortalar Kurumu'na Kayıtlı Ve Kayıt Dışı Çalışan Yıllık İşçi Sayısı Rakamları

Yıllar	Kayıt Dışı Çalışan İşçi Sayısı	Kayıtlı İşçi Sayısı
2003	146.705	83.903
2004	166.100	92.079
2005	145.368	99.413
2006	176.803	110.595
2007	214.974	125.355
2008	219.996	130.610
2009	214.872	127.576

Kaynak : SSK il müdürlüğü, www.sgk.gov.tr, (12.03.2010).

Sosyal Sigorta Kurumu'nun kayıtlarına göre; kayıtlı ve kayıt dışı işçi sayısı arasındaki fark, yukarıdaki tabloda net bir şekilde anlaşılmaktadır.¹⁰ İşsizlik oranı verilerine göre Gaziantep, Türkiye geneli işsizlik oranından, daha yüksek bir işsizlik oranına sahiptir. İşsizlik oranının yüksek olması, emek piyasasında işgücü talebinin işgücü arzından daha az olmasındandır. İşçi maliyetleri daha ucuz olması, aradığı türde işçi bulma oranının yükselmesine sebep olmaktadır. Gaziantep'te işgücüne katılma oranı 2010 yılında %44 olsa da, Türkiye ortalamasının (%48.8) altında kalmıştır.¹¹

Gaziantep'te işgücüne katılma oranının düşük olmasının sebeplerini incelediğimizde en büyük faktörlerden biri teknolojik gelişme olan makine alımları sonucu insan faktörüne ihtiyacın azalmasıdır. Diğer bir faktör de nitelikli insan gücünün daha az olmasıdır.

¹⁰ Gaziantep SSK İl Müdürlüğü, 2010, <http://www.sgk.gov.tr>.

¹¹ GSO, Gaziantep'te İstihdam, 2010, <http://www.gso.gov.tr>, s.34.

Günümüzde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin en ciddi sorularından biri nitelikli ve eğitilmiş işgücüdür. ILO tarafından yapılan araştırmaya göre, nitelikli işgücüne duyulan ihtiyaç oranı yükselirken, işsizlik oranının da yükselmiş olması, sanayi sektörü için sıkıntıyı beraberinde getirmektedir.¹²

Bir ülkenin modern toplumlar sınıfında yer alabilmesi, siyasi, ekonomik ve finans durumunun kuvvetli olabilmesine; ülkede yaşayan bireylerin ve istihdam edilen işgücünün eğitilmiş ve nitelikli olmasına bağlıdır.¹³ Son on yılda bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi, sanayi sektöründe nitelikli ve eğitilmiş işgücüne olan talebi önemli hale getirmiştir.

Ülkemiz, işgücünde nitelikli ve eğitilmiş işçi istihdamında çeşitli zorluklar yaşamaktadır. Özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde bu sorun daha fazla hissedilmektedir.¹⁴ Yüksek kalitede ve verimli bir üretim için, eğitilmiş işçi istihdamı önem taşımaktadır.

Gaziantep firmaları ekonomik gelişmelerini devam ettirebilmek için, yüksek kalite ve daha yeni teknolojileri ön plânda tutmak zorundadır. Bunun en önemli sebebi; ihracatının yüksek oranda olması, üretilen malların yarısından fazlasının rekabeti yüksek piyasalara, daha yüksek kalitede ve teknolojik bakımdan daha üst seviyelerdeki ülkelere yapılmasıdır. Gaziantep firmaları nitelikli ve eğitilmiş işçi bulmakta zorlandığı noktalarda, sorunu çözmek için farklı çözümler üretebilir. Gaziantep'te faaliyet gösteren firma işçilerine, iş ve çalışma koşullarına yönelik mesleki gelişim için seminer ve eğitim almaları sağlanmalıdır.

3.3. Dış Ticaret

Dış ticaret faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde, bölge ekonomisi ve finansı diğer bölgelere göre daha çabuk büyüme göstermektedir. İhracata dayalı büyüme üzerine kurulu bölge ekonomileri, daha verimli ve etkili bir performans

---

¹² ILO., "Working out of Poverty, Somavia Presents New Anti-poverty Proposals to ILO Annual Conference", **International Labour Organization-Press Releases**, <http://www.ilo.org/public/english/bureau/info/pr/index.htm>, 2003, (22.02.2010).

¹³ P. M. Romer, "Economic Integration and Endogenous Growth", **Quarterly Journal of Economics**, 1991, s.535.

¹⁴ OECD, "Small and Medium Sized Enterprises in Turkey", www.oecd.org/finddocument/ (09.03.2010).

göstermektedir.¹⁵ Ayrıca ihracata dayalı ekonomik gelişme gösteren bölge veya şehirler, yeni teknolojiye daha çabuk adapte olurlar. Bunun yanında daha kaliteli mal üretirler ve rekabet edebilmek için daha düşük fiyattan ürünlerini satarlar. Ayrıca işçi verimliliği de artmaktadır.¹⁶ Bunun sebebi; ihracata dayalı üretim yapan firmalar, rekabet edebilmek için ürün kalite ve standartlarını belli bir seviyenin üstünde tutmalarındandır.

Tablo 3.7. Türkiye İhracatında Gaziantep'in Yeri (Milyon \$)

Sıra No	Şehir	2008	2009
1	İstanbul	56.503	55,541
2	Bursa	9.317	9.057
3	Kocaeli	6.646	4.557
4	İzmir	6.421	6.118
5	Ankara	5.508	4.909
6	Gaziantep	3.237	2.953
7	Sakarya	3.125	1.722
8	Denizli	1.739	1.587
9	Hatay	1.714	1.416
10	Manisa	1.441	912
10 İL	Toplamı	95.651	88.772
Türkiye	Toplamı	102.143	113.930

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, İllerin Dış Ticareti
www.tim.org.tr, (20.03.2010)

Ülkemizde bu tanıma uyan şehirlerden biri olan Gaziantep, ihracat rakamı yüksek olan 6. ildir.¹⁷ Ayrıca Gaziantep ihracatı, ithâlatını geçen az sayıdaki illerden biri olup Türkiye'de en fazla ihracatçı firmaya (988 firma) sahip olması ile ülkemizde bu konuda 5. il durumundadır. Gaziantep ihracat rakamı 2010 yılında 3,5 milyar dolar iken, 2023 yılına kadar 10 milyar dolara ulaşması hedeflenmektedir. Gaziantep ihracatı, 2010 yılına göre bir önceki yıldan daha fazla artış oranıyla %22 ile Türkiye genel ortalamasından 5 puan daha fazladır.¹⁸

Gaziantep, ihracat artışında da son on yıldır Türkiye artışının üstündedir. İhracat değeri diğer dört sanayi şehrinden (Adana, Konya, Kayseri ve Denizli) daha

¹⁵ WORLD BANK, Competitive European Cities: Where Do The Core Cities Stand?, <http://siteresources.worldbank.org/NTLED/resources>, (09.12.2010).

¹⁶ J. Kotkin, The Daily Resource for Entrepreneurs, www.inc.com (19.03.2010), s.17.

¹⁷ Alagöz, s.43.

¹⁸ GSO, “Rakamlarla Gaziantep 2011”, Gaziantep, s.36.

fazla olup; Kayseri, Konya ve Maraş'ın ihracat toplamından da Gaziantep'in ihracatı daha fazladır.¹⁹

Tablo 3.8. Türkiye'de Bölgelere Göre En Çok İhracat Yapan Şehirlerin Rakam ve Oranları, 2007

Bölgenin Adı	Bölgenin Toplam İhracat (Milyon TL.)	Bölgede öne çıkan il	Öne çıkan ilin ihracatı (Milyon \$)	Bölge içindeki payı
Güneydoğu Anadolu	3.187	Gaziantep	2.447	% 73,1
Marmara	46.082	İstanbul	32.908	% 71,4
İç Anadolu	5.032	Ankara	3.242	% 64,4
Ege	8.573	İzmir	4.513	% 52,6
Akdeniz	3.776	Hatay	1.034	% 27,4
Doğu Anadolu	562	Malatya	146	% 26
Karadeniz	1.654	Trabzon	403	% 24,4

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, Bölgesel ve Sektörel Bazda Dış Ticaret, 2007

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, Gaziantep şehri, ihracatta en çok paya sahip (%74) ildir. Gaziantep, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan diğer şehirler için ana merkezdir. İş imkanı için de büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. Çünkü Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kutup şehir görevi görmektedir. Ayrıca çevre iller düşük gelir potansiyeline sahip olduğu için, Gaziantep gelir yüksekliğiyle cazip bir şehir konumundadır.

Tablo 3.9. Gaziantep İhracatının Ülke Gruplarına Göre Oranları (Mart 2011)

Avrupa Birliği Ülkeleri	% 33	Afrika	% 7
Orta Doğu Ülkeleri	% 12	A.B.D.	% 13
Suriye ve İran	% 9	Asya Ülkeleri	% 6
Bağımsız Devletler Topluluğu	% 4	Irak	% 6
Türk Cumhuriyetleri	% 5	Diğer Ülkeler	% 5

Kaynak: GSO, Rakamlarla Gaziantep, 2011

Gaziantep sanayiine canlılık kazandıran ve hızla ekonomik büyümesine etkisi olan ihracat tablodan da açıkça anlaşılacağı üzere birçok ülkeye yapılmaktadır. Hemen hemen dünyanın her yerine ihracat yapan Gaziantep, en çok ihraç ettiği ülkeler; Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Fransa, İtalya, S. Arabistan, Suriye, Türk Cumhuriyet'leridir. Gaziantep ihracatının %93'nü imalât sanayi ürünleri oluşturmaktadır.

¹⁹ Metin, Arolat, s.51.

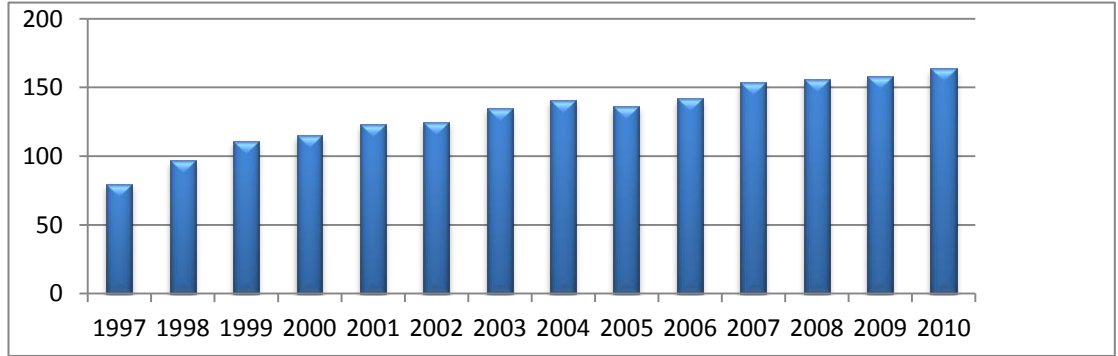
Tablo 3.10. İhracatın Yıllara ve Ülkelere Göre Dağılımı (\$), 2009-2010

Ülke Grupları	2009	2010
AB Ülkeleri	669.561.512	767.062.492
Almanya	113.631.103	144.401.065
İngiltere	66.954.857	102.005.555
İtalya	102.712.866	85.278.173
Belçika	45.682.160	65.708.534
Polonya	57.790.565	60.876.139
Hollanda	42.203.735	53.768.167
Fransa	38.157.770	51.616.030
Romanya	47.186.589	50.682.633
Suriye	121.544.634	133.052.402
ABD	93.385.236	143.886.079

Kaynak: GSO, Rakamlarla Gaziantep, 2011

Gaziantep ilinin ihracat yaptığı ülke sayıları her yıl daha fazla artış göstermiştir. Kriz dönemlerin dahi ülke sayısında eksilme olmamıştır.

Şekil 3.1. Yıllar İtibariyle Gaziantep'in İhracat Yaptığı Ülke Sayıları

Kaynak: Gaziantep Sanayi Odasının 2010 yılı verilerinden araştırmacı tarafından düzenlenmiştir.

Gaziantep, dış ticarete yıl itibariyle hızlı bir gelişme göstermiş, kriz dönemlerinde düşüş eğilimi yaşamıştır.

Tablo 3.11. Gaziantep Dış Ticaretinde Yıllara Göre İthalat Ve İhracat Durumu (Sabit fiyatlarla):

Yıllar	İhracat (1000 \$)	İthalat (1000 \$)
2000	435.000	510.000
2001	600.000	440.000
2002	620.000	658.000
2003	865.000	1.000.000
2004	1.295.000	1.332.000
2005	1.652.000	1.686.000

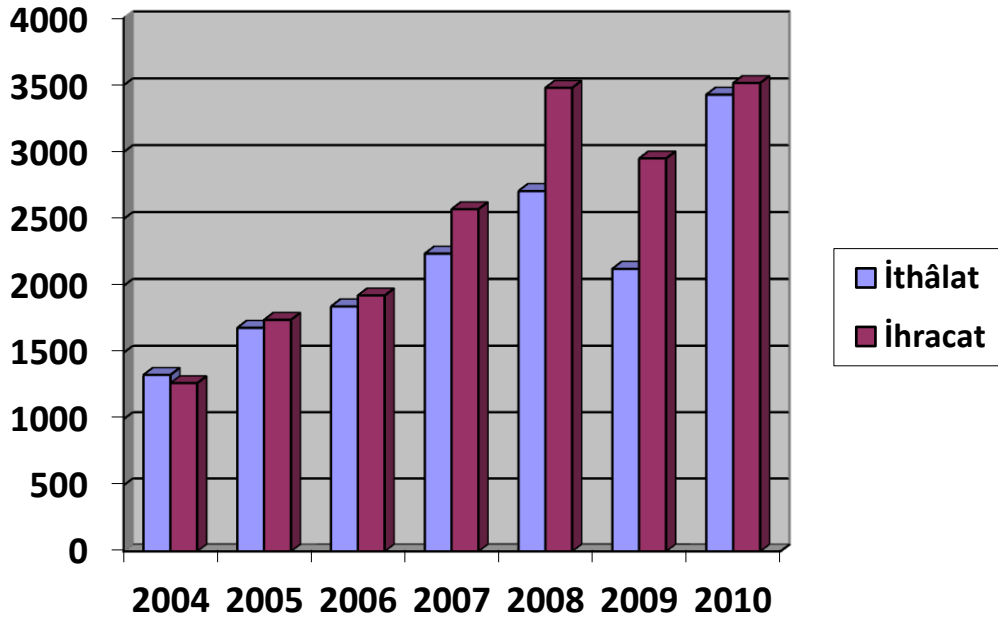
2006	1.857.000	1.846.000
2007	2.447.000	2.265.000
2008	3.237.000	2.794.000
2009	2.953.000	2.127.000
2010	3.517.000	3.430.000

Kaynak: Gaziantep İhracatçı Birlikleri, Gaziantep İthalat ve İhracat Rakamları, 2011.

Gaziantep'de yıllar itibariyle bazı dönemlerde ithâlat rakamları, ihracat rakamlarından yüksek olmakla beraber, 2005 yılından sonra Gaziantep ihracatı, ithâlatından daha yüksektir. İhracatın ilk beş ürünü 1 milyar \$'lık girdi sağlamaktadır. Sıralamaya göre bu ürünler;²⁰

1. Makine halısı,
2. Kimyevi maddeler,
3. Çimento,
4. Dokuma ve dokunmamış kumaşlar
5. Konfeksiyon ürünleri şeklindedir.

Şekil 3.2. Yıllara göre İthâlat - İhracat karşılaştırması (Milyon \$)

Kaynak: Gaziantep İhracatçı Birlikleri, Gaziantep İthalat ve İhracat Rakamları, www.gaib.org.tr, (21.05.2011).

²⁰ Mortan, Arolat, s.52-53.

İhraç mallarının bu kompozisyonuna göre 100 milyon dolar ihracata girebilecek olan ürünlerin dağılımı, akrilik ipliği, un, polipropilen iplik ve sıvı yağlardır. Ayrıca makine aksamı için 18 milyon dolar, dokunmamış kumaşlar 40 milyon dolar, örme kumaşlar 70 milyon dolar ile yatay seyir halinde iken; sıçrama yapmayan bir ihracat durumu vardır.

Tablo 3.12. Gaziantep Sanayiinin Önemli İhraç Kalemleri

Ürün	2009 (Milyon \$)	2010 (Milyon \$)
Makine Halısı	746.3	903.4
Kimyevi Maddeler	284.9	395.8
Polipropilen İplikler	139.2	216.1
Dokuma Kumaşlar	164.5	179.9
Kuru Kayısı	128.1	142
Çimento ve Toprak Ürünleri	372.2	274.8
Buğday Unu	175.9	193
Örme Kumaşlar	106.5	159.9
Akrilik İplikler	108.5	106.9
Pamuk İpliği	99.1	95.2
Kakaolu Mamüller	91.9	97.3
Dokunmamış Kumaşlar	54.7	71
Bitkisel Sıvı Yağlar	124.2	108.9
Bisküvi - Pasta	102.2	143.8
Bulgur	32.9	47
Makarna	49.5	64.5
Konfeksiyon Ürünleri	104.8	195.8
Mercimek	43.7	35.9

Kaynak : GAİB (Birliğe Bağlı Tüm İllerin Verileri)

3.4. Yatırım ve İnovasyon

Gaziantep şehrinde 120 adet yabancı sermayeli firma, Türkiye'deki toplam yabancı sermayeli firmaların % 0,54'ü dür.²¹ Gaziantep'te son yıllarda artmaya başlayan yabancı yatırımcıların sayısal dağılımı ise; 71'i motor ve yan sanayi ile imalât ve tekstil sektöründe, 8'i taşıma sektöründe, 7'si inşaat sektöründe ve diğerleri ise gıda, kimya, plâstik-kauçuk, otel-lokanta, elektrik, ulaştırma ve seyahat gibi sektörlerde faaliyet göstermektedir.²²

²¹ Hazine Müsteşarlığı, Teşvik İstatistikleri, 2005, www.hazine.gov.tr.

²² Hazine Müsteşarlığı, Doğrudan Yabancı Yatırımın İl Bazında Faaliyet Gösterdiği Sektör ve Kuruluş Sayıları, www.treasury.gov.tr.

Tablo 3.13. Gaziantep'te Yabancı Sermaye Kaynaklı Ülkeler

Ülke	Firma Sayısı	Ülke	Firma Sayısı
Irak	46	A.B.D.	6
Suriye	22	İran	4
Almanya	16	Suudi Arabistan	4
İtalya	8	Romanya	2
Fransa	7	Diğer Ülkeler	5

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Doğrudan Yabancı Yatırımın İl Bazında Faaliyet Gösterdiği Sektör ve Kuruluş Sayıları, www.treasury.gov.tr, 2005, (12.04.2010).

Bunların yanı sıra deri, makine teçhizat, eğitim, mobilya, posta-iletişim, sağlık, tarım-avcılık, basın-yayın sektörlerinde hizmet veren kuruluşlar da bulunmaktadır.

2009 yılında ülke çapında verilen yatırım teşvik belgelerinin illere göre dağılımında, Gaziantep 89 belge ile, 7. sırada yer almaktadır. Gaziantep toplam belge sayısında Türkiye'nin % 3,41'ini, toplam yatırım anlamında ise % 4.09'unu oluşturmaktadır.²³

Gaziantep için artan sayıdaki yatırım teşvik belgesinin temel nedeni ise, sanayisi gerek fabrika kurmaya ve sanayileşmeye elverişli düz arazilerin varlığı gerekse deprem riskinin oldukça az olması nedeniyle hem yerli hem de yabancı yatırımcılar için cazibe merkezidir. Bunun yanı sıra; Avrupa ve Ortadoğu'ya yakın konumu, esnek sanayisi ile büyük sermaye yatırımlarına hazır bir görünümündedir.

Kamu sektörü, optimum büyüklüğe ulaştığında, kaynaklar daha etkin biçimde devlet ve özel sektör arasında ayrılmakta, adil gelir dağılımı sağlanabilmekte ve ekonomik istikrar devam ettirilmektedir.²⁴

Gaziantep'e 2010 yılı itibariyle 263.758.000 TL. (sabit fiyatlarla) kamu yatırımı yapıldığı görülmektedir. Gaziantep'e yapılan toplam yatırımların tutarı Türkiye toplam kamu yatırımlarının % 1,5'idir. İller için kamu yatırımları sıralaması yapıldığında Gaziantep, 16. sıradadır. Gaziantep şehri, adil gelir dağılımı ve ekonomik istikrarı sağlayamamıştır. Gaziantep şehrinde kamu yatırımları, Türkiye

²³ GSO, s.54.

²⁴ Orhan Şener, **Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2007, s.334.

geneline göre düşük miktardadır. Bununla beraber enerji sektöründe ve imalat sanayiinde kamu yatırımları yok denecek kadar azdır.

Tablo 3.14. DPT, Kamu Yatırımları, 2010 (Milyon TL.) (Sabit fiyatlarla)

İller	Türkiye	Gaziantep
Tarım	4.188	81
Madencilik	1.420	20
İmalat	333	0,80
Enerji	3.376	-----
Haberleşme - Ulaştırma	11.077	53
Eğitim	4.248	67
Sağlık	1.868	16
Diğer Kamu Hizmetleri	6.982	26
Toplam	33.492	263,80

Kaynak: DPT, Kamu Yatırımları, 2010, www.dpt.gov.tr

İnovasyon (yenilik), “yeni veya önemli ölçüde geliştirilmiş mal veya hizmet ürününün veya sürecinin, yeni pazarlama veya örgütsel yöntemin işletme içi uygulamaları ve işyeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde uygulanmasıdır.”²⁵

İnovasyon kavramı teknoloji ile ilgili bir kavram gibi algılansa da kapsamı oldukça geniştir. Firmalarda üretim süreçlerindeki her alanda yapılan yenilikleri ve iyileştirmeleri kapsamaktadır.

Yapılan yenilikleri geliştirmek üzere, modern bir teknolojik yapının küresel piyasalara adapte olması ve uluslararası standartların ön plânda tutulması gerekmektedir. Hızlı bir gelişme gösteren örnek bölge, ülke veya şehirleri gözlemlediğimizde ilk başlarda düşük kazanç sağlayacak sektörlerden, yüksek kazanç elde edilecek sektörlerle geçiş sağlayarak büyüme göstermiştir. Buna verilecek en güzel örnek Güney Kore, Japonya gibi ülkelerdir. Güney Kore, kişi başı geliri 100 dolardan 13 bin dolara çıkarmıştır. Bunu yaparken gelişmemiş olan bölgelere ilk etapta düşük teknolojik ürünler getirilmiş, daha sonra teknolojisi yüksek ürünlerin üretimine plânlı ve kademeli bir şekilde geçilmiştir.²⁶

²⁵ Çağla Yavuz, "İşletmelerde İnovasyonun İncelenmesi", **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2010, s.145.

²⁶ ICC, The World Bussiness Organizations Intellectual Property: Source of Innovation, Creativity, Growth and Progress, www.iccwbo.org, 2005, s.12-16.

OECD, kalkınmış ülkelerin 1970 - 1995 yılları arasındaki kazançlarının toplam büyümenin yarısına yakını, inovasyon kaynaklıdır. İnovasyonun etki boyutuna göre buluşlar, marka isimleri, bir çiftçinin kurak bir bölgede uyguladığı yeni sulama yöntemi gibi geniş kapsamlıdır. 2000 yılında ABD şirketlerinin ekonomik durumlarındaki oran %70'ler dolaylarındadır.

4.5 Marka ve Markalaşma

Markalaşma, firmaların ürettiği mal veya hizmetlerin başka firmalar tarafından taklidini önlemek amacıyla, değer ve farklılık oluşturulmasıdır. Markalaşma, kalkınmanın en önemli dinamiklerinden biridir. Şehir pazarlamasının gerçekleştirilmesi Gaziantep Sanayi Odası tarafından başlatılan Marka Şehir Gaziantep Projesi Türkiye'de ilk defa uygulanmaktadır.²⁷ Proje hedefi, Gaziantep'in kendiliğinden marka haline gelen bazı değerlerini öne çıkarmak ve kenti, yatırımcılar, ziyaretçiler için cazibe merkezi haline getirmektir. Projenin tamamlanmasıyla Gaziantep şehri, markalaşmış olarak sanayi ve ticaretinde daha çok katma değer oluşturacak; kent rekabetçi bir yapıya dönüşecektir.

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu'nun 2007-2008 İller arası Rekabetçilik Endeksi sıralamasında Gaziantep, "Markalaşma Becerisi ve Yenilikçilik" açısından Türkiye içinde 6.sırada yer almaktadır.²⁸

2000 yılından bu yana 51 ilimizde, orta ve ileri teknoloji temelli ürünlerin ihracat payında artışlar gözükmektedir. Ekonomi Bakanlığınca 2011'de yapılan 81 ilin ihracat performanslarının incelediği analizin temel göstergelerden birisi olan ihracatın, teknolojik yapısı ve dağılımı belirlenmiştir. Araştırmaya göre, yüksek teknoloji ve yüz milyon \$ üstü mal veya hizmet ihraç eden illerimiz listelenmiştir. Gaziantep, Türkiye genelinde sekizinci sırayı almıştır.²⁹

Türk Patent Enstitüsünün 2009 yılı verilerine göre, Gaziantep, 81 il arasında; marka başvurularında 1780 başvuru ile 5. sırada iken, tescil alan 1080 marka ile 7. sıradadır. Türkiye'de yapılan marka başvurularında % 1,3'lük düşüş yaşanmasına karşın, Gaziantep, "marka başvuru sayısını artırmayı başaran şehir"

²⁷ Gaziantep Sanayi Odası, Gaziantep'te Markalaşma Süreci, Gaziantep, 2005, s.14.

²⁸ URAK, İllerarası Rekabetçilik Endeksi, www.urak.org, (17.02.2009).

²⁹ Ekonomi Bakanlığı, İl il dış ticaret potansiyeli, 2011, www.ekonomi.gov.tr, s.12.

olmuştur. Aynı yıl patent başvurularında, 19 başvuru ile 14. sırada iken, 5 patent tescili ile 8. sırada yer almaktadır. Faydalı model sıralamasında Gaziantep 29 başvuru ile 14. sırada, tescilde ise 22 tescil alan faydalı modelle 14. sıradaki yerini korumaktadır. Endüstriyel tasarım başvurularında 173 başvuru ile 6. sırada yer alan Gaziantep, tescil sıralamasında 1228 tescille 4. sıradadır.³⁰

Tablo 3.15. Yüksek Teknolojili Mal İhraç Eden Yüz milyon \$ Üstü illerimiz, 2010

Sıra	İl	Yüksek Teknolojili Ürün İhracat Rakamı (milyon ABD doları)
1	İstanbul	20.290
2	Bursa	7.980
3	Kocaeli	1.949
4	Ankara	1.847
5	İzmir	1.598
6	Sakarya	1.519
7	Manisa	545
8	Gaziantep	415
9	Konya	413
10	Adana	393

Kaynak: İl il dış ticaret potansiyeli, Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr,

2011

Marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarıma ilişkin veriler Gaziantep'in geleneksel girişimcilik anlayışının yenilikçi bir girişim anlayışına dönüşmekte olduğunu göstermektedir. Ayrıca Gaziantep, ihracata dayalı gelişme göstermesi ve ihracatının üçte birini Avrupa ülkelerine yapması nedeni ile standart hale gelmeye başlayan kaliteli mal üretimi zorunluluğu ile sanayi yapısındaki makinelerde ve ürettiği üretimlerde inovasyona gerek duymaktadır.³¹ Bir başka nokta da ihracattan kazanılan gelirin bir kısmının yeni makine alımında kullanmasından dolayı devamlı olarak sanayisinin yenilenmesini sağlamaktadır.

3.5. Banka Kredileri ve Teşvikli Krediler

Teşvik kavramı, “belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişimini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen

³⁰ Türk Patent Enstitüsü, www.tpe.gov.tr, 2010.

³¹ H. Bağcı, “Makine Demek Sanayi Demek Sanayide Makine”, **Lonca Dergisi**, KSO Yayını, Sayı: 25, 2007.

maddi ve/veya gayri maddi destek, yardım ve özendirmelerdir”.³² Teşvikler yatırım oranının artırılması veya ihracatın yüksek seviyelere ulaşmasında önemli bir yere sahiptir. Teşvik araçları üç ana grupta incelenebilir.³³

1. Mali teşvik araçları olup (orta ve uzun vadeli düşük faizli yatırım kredileri, faiz ve vergi iadeleri, özel reeskont kredi faiz oranları vs.), devlet tarafından doğrudan verilen,
2. İktisadi teşvik araçları olup (gelir ve kurumlar vergisi indirimi, ihracatta vergi iadesi, katma değer vergisi muafiyeti, ihracat kredi sigortası vs.) devlet tarafından alınmayan
3. İdari ve teknolojik teşvik araçları olup (verimlilik artırma çalışmalarının desteklenmesi, işgücüne yetenek kazandırma programları, araştırma ve geliştirme harcamaları vs.) devlet tarafından geliştirme amaçlı verilen teşvik araçlarıdır.

Tüm dünya ülkeleri tarafından rekabet gücünü artırma amacıyla farklı biçimlerde kullanılan teşvik uygulamalarına uygun olarak, Türkiye'de sanayinin rekabet gücünü korumak ve güçlendirmek amacıyla, uluslararası kurallar çerçevesinde teşvik sistemini düzenli bir yapıya kavuşturmalıdır. Bunun için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki teşviklerin işleyiş biçimleri izlenip, benzer uygulamalara yönelerek kaldırılan veya devam eden teşvikler nedeniyle sanayinin rekabet gücünü kaybetmesi önlenmelidir.³⁴

Ülkemizde teşviklerin kullandırılmasında illerin GSH'sı ne kadar yüksekse o oranda çok teşvikten yararlanması sağlanmaktadır. Örneğin, Gaziantep şehri sanayide ne kadar gelişirse gelişsin GSH düşük olduğundan 3.bölge teşvik kısmına girdiği için teşviklerden daha az yararlanmaktadır. Bu nedenle, ülkemizdeki teşviğin düzenlenmesi gerekmektedir.

Türkiye’de iller teşvik yasası esas alınarak Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi kullanılarak Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan sınıflandırmaya göre,

---

³² Turan Serdengeçti, “Türkiye’de Yatırım Teşvik Uygulamaları”, TC. Başbakanlık Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2000, s.5.

³³ Mustafa Duran, “Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları”, Ekonomik Araştırma Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2003, s.2.

³⁴ E. Yıldırım, “Sanayileşme Stratejileri ve Türkiye’de Sanayi Politikası”, TMMOB Makine Mühendisler Odası Yayını, 1. Çukurova Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu Bildirileri, Sayı: 24, Adana, 2007,s.11.

ülkemiz dört bölgeye ayrılmıştır. Teşvikli bölgelere yatırımların desteklenme oranı 1. bölgeden 4. bölgeye doğru artmaktadır. TRC1 Bölgesi (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) bu sınıflamaya göre 3. bölgede yer almaktadır. Bundan dolayı teşviklerden daha az yararlanabilmektedir. Hazine Müsteşarlığı tarafından teşvik sisteminde yapılan değişiklikler ile , 2012 son bölgesel ve yerel teşvik yasasında da seviye olarak altı bölgeye ayrılmış ve Gaziantep yerel teşvik yasasında 3. bölgede yer alması öngörülmüştür.³⁵

Tablo 3.16. Sektörlere Göre Banka Kredileri (Merkez Bankası Dahil)

Kredi türleri	2007	2008
İmalat Sanayii	53 Milyon TL.	78 Milyon TL.
Tarım	11 Milyon TL.	13 Milyon TL.
Tüketici	69 Milyon TL.	74 Milyon TL.
Bina İnşaatı	11 Milyon TL.	16 Milyon TL.
Konut Sahipliği	18 Milyon TL.	25 Milyon TL.
Bütün Krediler Toplamı	276 Milyon TL.	360 Milyon TL.

Kaynak: Tüik, Mali Aracı Kuruluş İstatistikleri, www.tuik.gov.tr, (26.05.2010).

Yapılan teşvik düzenlemesinden sonra Gaziantep yatırımcıları, çevre illere verilen teşvikleri kendi lehine çekmeye çalışmaktadır. Örneğin, Kahramanmaraş'a verilen teşvikten yararlanmadığı için Gaziantep'teki firmalar Kahramanmaraş'ın sınırında ve Gaziantep'e ulaşımı yakın bölgelere fabrika kurmaktadır. Gaziantep'ten servislerle bu fabrikaya ulaşım sağlanır.

Sektörlere göre banka kredilerini incelediğimizde; Merkez Bankası da dahil olmak üzere yıllar itibariyle banka kredilerinde hızla gelişen kredi türü imalât sanayiine verilen krediler olmuştur. Şube başı ortalama mevduatın türlerini incelediğimizde; tasarruf mevduatı toplam mevduatın üçte birini teşkil etmektedir.³⁶

3.6. Gaziantep Firmalarına Swot Analiz Uygulaması

Gaziantep iline yönelik yapılan anket çalışmalarından elde edilen veriler ile şehrin gelişme dinamiklerini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen faktörler ile avantaj ve dezavantaj oluşturan faktörlerin toplam bölgesel kalkınmaya etkisini belirleme

³⁵ Hazine Müsteşarlığı, Teşvik İstatistikleri , 2005, www.hazine.gov.tr.

³⁶ Tüik, Mali Aracı Kuruluş İstatistikleri, www.tuik.gov.tr, (26.05.2010).

açısından Gaziantep firmalarına SWOT / GZFT analizi yapılarak bu unsurların belirlenmesi amaçlanmıştır. Genel kullanım açısından stratejik yönetim ve plânlamada yaygın olan bu teknikle geleceğe yönelik işletmelerin stratejik görünümüne ilişkin tahminler yapılmaktadır.

Gaziantep'in gelişme dinamiklerini olumlu yönde etkileyen faktörler yerel özelliklerinden kaynaklanıyorsa kuvvetlilik; çevresel oluşumlardan kaynaklanıyorsa fırsat olarak adlandırılır. Benzer biçimde il gelişmesini sınırlayan faktörler yerel özelliklerden kaynaklanıyorsa ilin zayıf yönleri; çevresel oluşumlardan kaynaklanıyorsa tehditler olarak sınıflandırmaya tabi tutulmuştur.

Gaziantep imalât sanayiinde bölgesel kalkınma stratejisinin izlediği, çeşitli mal gruplarıyla pazarların en küçük bölümlerine girebilmesine olanak sağlayan bir politika doğrultusunda yeni mal gruplarının bilinmesi için gerekli koşullar oluşturulmalıdır. Bu koşulların oluşturulmasında ise Swot analizi kullanılmıştır.

Gaziantep İli Kuvvetli Yönleri (Strengths)

- Eğitim Olanakları:** Gaziantep'te eğitim olanaklarını incelediğimizde okul sayılarının Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en yüksek rakamına 2010 yılı itibariyle (1467) sahip olduğunu bunun yanında Gaziantep Üniversitesi'nin alanının büyük olması ve çeşitli bölümlere sahip olması bunun yanında birkaç özel üniversitenin açılmış olması, eğitim olanakları yönünden nüfusu tatmin etmekte ve diğer illerden eğitim göçü almaktadır.
- Genç Nüfus Varlığı:** Gaziantep'in nüfusu her geçen gün daha çok artmaktadır. Genç nüfusu incelediğimiz zaman şehrin % 25'ini oluşturmaktadır.
- Ulaşım ve Haberleşme:** Mersin ve İskenderun limanlarına uzak olmasına rağmen, coğrafi konum açısından kritik bir noktadadır. Ulaşım altyapısı bölgenin diğer yerlerine göre iyi ve kilit bağlantı noktalarına ulaşabilecek bir konumdadır. Yaptığı ihracatın da etkisiyle ulaşım ve haberleşme sektörü gelişmiş ve lojistik destek için altyapıyı tamamlamıştır. Ayrıca Gaziantep şehrinde bölgenin diğer illerine hizmet verebilecek yüksek bir potansiyel mevcuttur.

4. **Girişim Yeteneği-Sermaye Birikim:** Gaziantep firmaları rekabetçi bir yapıya sahiptir. Eğer bir firma kâr etmişse ve gelişme eğilimi içerisinde olduğu gözlemleniyorsa; işyeri açmak için gerekli fizibilite raporu bile yapılmadan sermaye birikiminin de çok olması sebebiyle işe başlanmaktadır.
5. **Coğrafi Konum:** Gaziantep konum açısından hem Ortadoğu ülkelerine hem Avrupa ülkelerine hem de sınır ticareti yapılan ülkelere yakın bir konumdadır.

Gaziantep İli Fırsatları (Opportunities);

1. **Bölgesel Kalkınma Projeleri (GAP):** Gaziantep, GAP projesinin içerisinde yer alan illere yakın bir konumda bulunmaktadır. Bundan dolayı GAP bölgesinde yer alan illerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir konumdadır.
2. **Sınır Ticareti Olanakları:** Sınır ticareti için ticari olanakları ticaret yapmaya elverişli bir durumdadır.
3. **Bölge Sanayi Şehri Olması:** Bölgenin sanayi şehri olması, Gaziantep'i yaşantı açısından daha cazip hale getirmektedir.
4. **Fuarlar:** Gaziantep fuarlara önem vermekte ve tanıtımına yardımcı olmaktadır.
5. **Enerji:** Enerji düzeyi düşük ama sanayisi yüksek bir yapısı olduğu için enerjiye önem verilip bunu bir fırsat olarak değerlendirmek gerekir.

Gaziantep İli Zayıf Yönleri (Weaknesses)

1. **Kredi Olanakları:** Gaziantep ili muhafazakar bir yapıya sahip olmasının vermiş olduğu etki ve kredi faiz oranlarının yüksek olması nedeniyle mevcut kredi potansiyelini iyi bir şekilde kullanamamaktadır. Kredi olanaklarının cazip bir yapıya getirilmesi sağlanmalıdır.
2. **Kurumsallaşma:** Gaziantep'te aile şirketlerinin potansiyeli yüksek ve bu aile şirketinin başındaki kişilerin şirketin içindeki her tarafa yetişme kaygısı içerisinde bulunması nedeniyle profesyonelleşme yapısından uzak kalmaktadır.

3. **Risk Sermayesi Yokluğu:** Sermaye birikimi olmasına karşın riskli olabilecek iş ve üretimden kaçınılmaktadır. Hatta ürün çeşitliliği açısından farklı talep gören ürünün aksine talep görmemiş ama potansiyel özellikli bir ürün niteliği taşıyabilen ürün çeşitlerine riskli olduğu için girilmemektedir.
4. **Yüksek Vergi Yüğü:** Gaziantep'te ülke genelindeki gibi yüksek vergi yükü bulunması ve sınır ticaretindeki son derece hızlı gelişmeler nedeni ile mevcut gelişme; vergisel açıdan kısmen vergi kaçakçılığına neden olmaktadır. Bunun yerine vergi oranları düşürülmeli ve çeşitli kolaylıklar sağlanmalıdır.
5. **Bölgesel Teşvikler:** Gaziantep'in teşvikler açısından 3. teşvik bölgesi olması nedeniyle, gelişme için gerekli teşviklerden uzak kalmaktadır. Buna karşın çevre illerdeki teşviklerden yararlanılmakta olup bu etki yeterli düzeyde değildir.
6. **Reklam Tanıtım:** Gaziantep sanayii açısından gelişmiş olmasına karşın reklam tanıtımının gereği kadar yapılmadığı ve bundan dolayı yabancı yatırımcı tarafından bu şehrin potansiyeli bilinemediği için yabancı yatırımcıdan uzak kalınmaktadır.
7. **Geleneksel Yönetim Tarzı:** Gaziantep firmalarının çoğunluğunun aile şirketi olmasının da verdiği etkiyle geleneksel yönetim tarzı benimsenmiş ve modern yönetim tarzına istenilen düzeyde geçilememiştir.

Gaziantep İli Tehditleri (Threats)

1. **Kamusal Yatırımlar Yetersiz:** Gaziantep ölçeğine göre düşük oranda kalan kamusal yatırımlardan dolayı ekonomik kalkınmada problemler yaşanmaktadır. Türkiye genelinde potansiyeli olan illere daha fazla kamu yatırımları ve kaynak oluşturulmalıdır.
2. **Yatırımdan Ranta Kayma:** Gaziantep'teki firmalar yatırımlarının gayrimenkul kaynaklı rant geliri daha yüksek olan sektörlerle kayması sonucunda, imalâta ve diğer farklı sektörlerin gelişimine daha az kaynak aktarmaktadır. Bundan dolayı eksik sermaye sorunu ortaya

çıkılmaktadır. Örneğin bir firma yüksek bir rant elde ettiği yatırım sonucunda diğer firmalarda bunu görerek üretimlerini veya yatırımlarını o yöne kanalize etmektedir.

3. **Yakın Bölge İlleri Kalkınmaya Öncelikli Yörelere(KÖY) Statüsü:** Yakın bölge illerin KÖY statüsünde olması ve gelişmemesi nedeniyle işgücü mobilitesi yüksek ama kalifiye eleman yetersizliği çoğalmaktadır.
4. **Yönetici Sıkıntısı:** Gaziantep firmalarının aile şirketi olması ve geleneksel bir yapı içerisinde, işlere aile şirketinin başında bulunan kişilerin yoğun bir şekilde karışmasının da verdiği etkiyle yönetici bulmakta sıkıntıya düşülmektedir. Ayrıca firma içerisinde profesyonel bölümlaşmelerin de azlığı ve eğitilmiş kişilerin firma yönetiminde baş yönetici olamamaları yönetici sıkıntısı olarak tehdit etmektedir.
5. **Doğu Pazarı Düşük Kalite:** Doğu bölgelerine yapılan ticaretlerde Çin faktörünün etkili olması ve kalitesiz ürünlerin ucuz bir şekilde yapılması sebebiyle rekabet tehditi oluşturmaktadır.

Gaziantep'te faaliyet gösteren firmalara SWOT Analizine göre genel olarak baktığımızda, sermaye birikimi girişimcilik yeteneği, sınıai kültürü olarak bölge illerin sınıai potansiyelinin düşük olması, tesis ve işletme giderlerinin düşük olması ve altyapı yeterliliği önemli avantajları olarak karşımıza çıkmaktadır. Gaziantep ilinin önemli dezavantajları, işgücü mobilitesinin yüksek ve kalifiye olmaması, girişimcinin sınıai kültürünün eksik olması, kalite bilincinin oluşturulması, profesyonel yönetim eksikliği, ilgisiz alanlara yatırım, bölgesel talep ve gelir düşüklüğü, kurumlaşma eksikliği, potansiyel pazarlardaki istikrarsızlıklar ve sosyal göstergelerin düşüklüğü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.17. Gaziantep SWOT Analizi, 2010

KUVVETLİ YÖNLERİ (STRENGTHS)	ZAYIF YÖNLERİ (WEAKNESSES)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Eğitim olanakları 2. Genç nüfus varlığı 3. Ulaşım ve Haberleşme 4. Girişim Yeteneği-Sermaye birikim 5. Coğrafi konum	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kredi Olanakları 2. Kurumsallaşma 3. Risk Sermayesi Yokluğu 4. Yüksek Vergi Yüğü 5. Bölgesel Teşvikler 6. Reklam Tanıtım 7. Geneleksenel Yönetim Tarzı
FIRSATLAR (OPPORTUNITIES)	TEHDİTLER (THREATS)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Bölgesel kalkınma Projeleri (GAP) 2. Sınır Ticareti Olanakları 3. Bölge sanayi şehri olması 4. Fuarlar 5. Enerji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kamusal Yatırımlar Yetersiz 2. Yatırımdan Ranta Kayma 3. Diğer Bölge İlleri KÖY Statüsü 4. Yönetici Sıkıntısı 5. Doğu Pazarı Düşük Kalite

Kaynak: Araştırmacı tarafından yapılmıştır.

Bölüm 4

GAZİANTEP SANAYİİ EKONOMİK BÜYÜME MODELİ UYGULAMALARI

Bu araştırmanın konusu; Gaziantep bölgesinin ekonomik kalkınmasını oluşturan nedenleri ve değişkenleri belirlemek ve bu değişkenler doğrultusunda gelecek açısından Gaziantep bölgesel kalkınmasının günümüzdeki durumunu ve gelecek açısından devamlılığını oluşturacak olan ekonomik etkenlerini belirlemeye ve çözüm önerileri getirmeye çalışmaktır.

Araştırmanın kapsamı, Gaziantep bölgesel ekonomik kalkınmasının neden ve sonuçlarını bölgesel ekonomik kalkınma teorileri kapsamında değerlendirmek, şehir ekonomilerinin gelişmelerini oluşturan teorik modeller doğrultusunda, 1980 – 2010 yılları arasında meydana gelen ekonomik ve sosyal değişimler ve bu değişimlerden elde edilen veriler, araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Bu verilerin elde edilmesinde, Türkiye İstatistik Kurumu ve Gaziantep mesleki kuruluşlarının yıllar içindeki yayınları ve konu hakkında yapılan diğer yayınlar ile bölgede yapılan fiili çalışmalar sonucu

- Gaziantep şehrinin ekonomik büyüme hızının yıllar itibariyle ölçülmesi;
- Gaziantep şehrinin ekonomik büyüme hızına etki eden değişkenlerin tespit edilmesi;
- Gaziantep şehrinin ithâlatı üzerinde etkili olan değişkenlerin tespiti;
- Gaziantep şehrinin ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin tespiti;
- Gaziantep şehrinde yatırımların ne yönde yapılması gerektiği, kredinin kullanılma ve istihdam edilen işçinin durumunun tespiti;
- Gaziantep şehrinde inovasyonun nasıl bir yönde olduğu ve inovasyon adına yapılması gerekenler; incelenmiştir.

Araştırmanın amacı; Gaziantep sanayiinin büyüme hızına etki eden değişkenlerin tespit edilerek, bu değişkenlerin yıllar itibariyle nasıl değiştiği ve etkileri ölçülmeye çalışılmıştır. Aynı şekilde Gaziantep şehrinin ithâlat ve ihracatında

etkili olan değişkenler tespit edilerek bu değişkenlerin yıllar itibariyle değişimi ölçülmeye çalışılmıştır.

Gaziantep'in ekonomik ve sosyal büyüme hızını ölçerken, zaman serisi analizi, nedensellik ve çoklu regresyon modeli teknikleri kullanılmıştır. Gaziantep'in ekonomik göstergesi olan Gayri Safi Hasıla değişkeni ile ihracat, yatırım, istihdam, inovasyon ve krediler arasındaki ilişkileri ve bu değişkenlerin kendi aralarında nedensellik durumu incelenmiştir. Bu değişkenlerin kullanımı ile araştırma amacına uygun olarak çoklu regresyon modelleri uygulanmıştır.

Gaziantep ithâlatı üzerinde etkili olan değişkenlerin tespiti için, ortalama dolar kuru, yurt içi enflasyon, OECD ve Avrupa ülkeleri enflasyon değerleri ve Türkiye'nin milli geliri ile ilişkilerine bakılmıştır. Aynı şekilde bu değişkenlerle çoklu regresyon modeli uygulanmıştır.

Gaziantep ihracatı üzerinde etkili olan değişkenlerin tespiti için ortalama dolar kuru ve Gaziantep'in en fazla ihracat yaptığı dört ülkenin (Fransa, Almanya, İtalya, USA) milli gelirleri ile çoklu regresyon modeli uygulanmıştır.

Araştırmanın toplama yöntemi ve verilerin analizi; veriler Türkiye Bankalar Birliği, Dünya Bankası, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Türkiye İstatistik Kurumu, Devlet Plânlama Teşkilatı, Hazine Müsteşarlığı, Gaziantep Sanayi ve Ticaret Odası, Gaziantep İhracatçı Birlikleri, Gaziantep Üniversitesi'nden araştırılarak elde edilmiştir. Veriler, 1980 – 2010 yılları arasında eksiksiz olarak elde edilmiştir.

Zaman serileri analizinde ve çoklu regresyon modellerinde 30 yıllık veri ile çalışılmıştır. Nominal değerlere sahip veriler enflasyona göre deflate edilmiş, reel değerlere sahip veriler direk (1987 yılı sabit fiyatlarıyla) logaritmaları alınmış halleri ile modellere konulmuştur.

Bu çalışmada zaman serileri analizi kapsamında Ortak bütünleme modeli, korelogram analizi, birim kök sınamaları, nedensellik sınamaları, etki tepki analizleri yapılmıştır. Çoklu regresyon modeli kapsamında ise en küçük kareler yöntemine göre tam logaritmik çoklu regresyon modelleri kurulmuş, t testi, f testi, korelogram

analizi, yapısal kırılma testleri ve değişen varyans testleri yapılarak modellerin geçerlilikleri araştırılmıştır.

Araştırmada kullanılan teknikleri ve neden kullanıldıklarını kısaca özetlersek;

Dickey Fuller Testi, bir serinin nasıl bir süreçten geldiğini anlamak için serinin her dönemdeki değerleriyle regresyonunun bulunması, bunun içinde birim kök test edilmesi ve serilerin durağan olup olmadıklarını belirlemek için kullanılır. Dickey Fuller Testi, D. A. Dickey ve W. A. Fuller'ın ortak çalışmasıyla geliştirilen bir yöntemdir.¹

Bilimsel alanda neden sonuç ilişkisine yönelik çalışmalarda değişkenler arasındaki nedenselliğin tespitine yönelik testlerin yapılması gerekmektedir. Nedensellik konusunda ilk çalışma Granger (1969) tarafından yapılmıştır.² Granger nedensellik testi, değişkenler arasındaki zaman serisi verilerine dayanır. Bir zaman serisi, bir değişkenin zaman içindeki hareketini gözlemler. Bu gözlemler sonucunda birbirinin nedeni olup olmadığını bulmak için aralarında kurulan ilişkilendirme yöntemidir.³

Regresyon analizi, bir bağımlı yani amaç değişken ile birden çok bağımsız yani araç değişkenin birbirleriyle olan ilişkisini açıklayan bir analiz yöntemidir. Bağımlı değişken Y, bağımsız değişkenler X ile gösterilir.⁴ Çoklu regresyon analizi ise, bağımlı değişken ile, o bağımlı değişkeni etkileyen birden çok bağımsız değişken arasındaki ilişkinin analiz edilmesidir.

Ekonometrik modellerin yapılmasında yaygın paket programlardan olan Eviews 4 paket programı kullanılmıştır.

Gaziantep bölgesel ekonomik kalkınmasına yönelik araştırma amacına uygun şekilde yapılan çalışmaların incelenmesi sonucunda ekonometrik olarak dört adet ekonometrik model kurulmuştur. Bu modeller kısaca şöyledir:

---

¹ D. A. Dickey, W. A. Fuller, "Distribution of The Estimators for Autoregressive Zaman Series with a Unit Root", **Journal of American İstatistikal Association**, 1979, s.427.

² C. W. J. Granger, "Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Methods", **Econometrica**, 37, 1969, s.425.

³ R. F. Engle, C. W. J. Granger, "Cointegration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing", **Econometrica**, Vol.55 No:2, 1987, s.255.

⁴ Recep Tari, **Ekonometri**, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2010, s.65.

Büyüme Modeli: Gaziantep sanayiinin büyüme oranı (Gsh) bağımlı değişkendir. Bağımsız değişkenler yatırımlar, ihracat, istihdam, inovasyon ve kredilerdir. Dickey Fuller Testi, zaman serisi ile Granger nedensellik analizi ve çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Gaziantep sanayiinin büyüme hızını etkileyebilecek bağımsız değişkenlerin olumlu-olumsuz etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için kendi içlerinde yapılan zaman serisi ile nedensellik analizleri incelenmiştir.

Dış Ticaret Modeli: Gaziantep ekonomik büyümeyi etkileyen dış ticaret etkenlerinin modellenmesi ile ithâlat ve ihracat ile ekonomik büyüme arasında ilişki bağlantısı kurulmuştur.

İthâlat fonksiyonu için ithâlat ile yurtiçi enflasyon / yurtdışı enflasyon, döviz kuru ve kendi ülke gelirimiz ile ilişkilendirilir. Dickey Fuller testi ve zaman serisi Granger analizi yapılmıştır. İthâlat ile kendi ülke gelirimiz arasında ortak bütünleme modeli kurulmuştur. En son çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

İhracatta ise, ihracat ile döviz kuru ve en çok ihracat yapılan dört dış ülkenin milli geliri alınarak ilişkilendirilmiştir. Dickey Fuller testi ve zaman serisi Granger analizi yapılmıştır. En son çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

4.1. Gaziantep Büyüme Modeli Uygulaması

Gaziantep sanayiinin sürekli olarak geliştiğini, büyüme gösterdiğini ve bu büyümeye hangi faktör veya faktörlerin etki ettiği, araştırmamızın amacıdır. Araştırmayı yaparken literatürde adı geçen büyüme modellerinde kullanılan bağımsız değişkenler incelenip, Gaziantep'in ekonomik büyümesine en uygun olan değişkenler (ekonomik büyümede ön plâna çıkan değişkenlerin, diğer çalışmalarla paralel şekilde ve güvenilirlik kontrol ve testleri yapılmış) dikkatlice seçilerek oluşturulan model, analiz edilmeye çalışılmıştır. Ekonomik büyüme için; hem bağımlı değişkeni hem de büyüme hızı kriteri olarak reel büyüme oranı alınmıştır. Bunun nedeni, bu konuyla ilgili diğer çalışmalarda da aynı bağımlı değişken alınmıştır. Bağımsız değişkenler ise yatırım, krediler, inovasyon, istihdam ve ihracat olarak belirlenmiştir.

Balassa çalışmasında gelişmekte olan on ülkede, farklı periyotlarda (1960-66 ve 1967-73) İDBS'ni incelemiştir. Çalışmada, bağımlı değişken olarak; GSMH ve bağımsız değişkenler olarak da; ihracattaki reel büyüme, istihdam ve yatırımlar belirlenmiştir.⁵

Ram (1987), gelişmekte olan seksen sekiz ülkeyi ele aldığı çalışmasında, En Küçük Kareler ile reel büyüme bağımlı değişkeni, reel ihracat, nüfus artışı, reel yatırımlar ve 1973 petrol şoku için bir kukla değişkenin, bağımsız değişkenleri oluşturduğu bir regresyon modeline uygulanmıştır.⁶

Sharma, Norris & Cheung, dönemin gelişmiş beş ülkesine (Batı Almanya, Japonya, ABD, Birleşik Krallık (United Kingdom) ve İtalya) ait 1960 ve 1987 arası reel büyüme, reel ihracat, işgücü ve yatırım verileri yardımıyla yapmış oldukları dört değişkenli, Granger Nedensellik kullanmıştır.⁷

Karunaratne, Avustralya'ya ait, 1971 ve 1992 yıllarında, reel büyüme ile ihracat, OECD Sanayi Üretim Endeksi (OECD Industrial Production Index), reel

---

⁵ Balassa, s.181-189.

⁶ R. Ram, "Exports and economic growth in developing countries: evidence from time-series and crosssection data", **Economic Development and Cultural Change**, 36, 1987, s.51-72.

⁷ S.C. Sharma, M. Norris and, D.W. Cheung, "Exports and economic growth in industrialized countries". **Applied Economics**, 23, 1991, s.697-707.

döviz kuru endeksi, ticaret hadleri endeksi ve teknolojik yenilik değişkenleri ile yapmış olduğu Varyans Analiz Testini kullanmıştır.⁸

Shan & Sun, Avustralya ile ilgili çalışmasında; imâlat sanayii çıktı düzeyi, imâlat sanayii ihracat miktarı, istihdam, reel ithâlat ve reel yatırımlar ile beş değişkenli Granger Wald Testi uygulaması yapılmıştır.⁹

Awokuse, Japonya'ya ait, 1960 ve 1991 yılları arasındaki istihdam, reel ihracat, reel dış ticaret hadleri, yatırımlar ve yurtdışı çıktı şokları verileri ile gerçekleştirilen Granger nedensellik testlerini uygulamıştır.¹⁰

Esfahani, 1960-73, 1973-81 ve 1980-86 dönemleri için gelişmekte olan otuz bir ülke üzerine zaman serisi analizi ve değişkenlerden aramalı ithâlatı, ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır.¹¹

Lee çalışmasında, 1960–1985 dönemini ve seksen dokuz ülke verilerini analiz etmiştir. Lee çalışmasında büyüme oranı ile okullaşma oranını, yatırımların GSYİH içindeki payı ve nüfus artış hızı değişkenlerinin yanında yerli yatırım mallarına ithâl edilen yatırım mallarının oranını da dikkate almıştır.¹²

Zhang ve Zou, GOÜ'lerdeki ekonomik büyüme ve yatırım malı ithâlatı arasındaki ilişkileri ele aldıkları çalışmalarında, 1965–1988 dönemi ile gelişmekte olan elli üç ülke için analizler yapmışlardır.¹³

Lawrence ve Weinstein, 1963–1983 dönemine ait verileri kullanarak Japonya ve Güney Kore'deki ekonomik büyümenin ihracata mı, yoksa ithâlata mı dayalı olduğunu incelemişlerdir.¹⁴

Hossain ve Karunaratne, imâlat sanayii ihracatının, ekonomik büyümenin motoru olup olmadığı sorusunu ele almışlardır. Çalışmada yapılan iki değişkenli

---

⁸ N.D.Karunaratne, "Growth and trade dynamics under regime shifts in Australia", **Journal of Economic Studies**, 23, 1996, s.55-69.

⁹ J. Shan, F. Sun, "Export-led growth hypothesis for Australia: an empirical re-investigation", **Applied Economics Letters**, 5, 1998, s.423-8.

¹⁰ T. O. Awokuse, "Export-led growth and the Japanese economy: evidence from VAR and directed acyclic graphs", **Applied Economics Letters**, 12, 2005, s.849-858.

¹¹ Esfahani , s.93-116.

¹² Lee, s.91-110.

¹³ Hang, Zou, ErişimTarihi:25.06.2013.

¹⁴ Lawrence, Weinstein, s.55-69.

Granger nedensellik testlerinde, toplam ihracat, GSYİH ve imâlât sanayii üretimi değişkenleri kullanılmıştır.¹⁵

Taştan bu çalışmada, 1985-2009 yılları arasındaki dönemi Türkiye ekonomisinde, ihracat, sanayi üretimi ve ithâlat değişkenleri arasındaki karşılıklı etkileşimi ve nedensellik ilişkilerini incelemektedir.¹⁶

Yardımcı çalışmasında, ihracat ve ithâlat yoluyla ortaya çıkan bilgi taşımalarının, ev sahibi ülke de teknolojik gelişme hızını arttırarak, ekonomik büyüme performansını olumlu yönde etkileyeceğini öne süren, modern büyüme teorilerini de dikkate almıştır. Çalışmada, Johansen ve Pesaran Sınır Testi tekniklerine başvurmuştur.¹⁷

Değer ve diğerleri, 1980–2006 dönemi Türkiye yıllık büyüme verilerinden hareketle, Türk ekonomisinde ihracat ve ekonomik büyüme ilişkilerini ortaya koymaya çalışmışlardır. İthâlat büyümesinin modele dahil edilmesiyle, ihracatın istatistiki açıdan anlamlılığını kaybettiği gözlenmiştir.¹⁸

Artan ve Berber'in çalışmasında, 1987–2003 dönemi kamu harcamaları, yatırım harcamaları ve GSYİH değişkenleri yanında ithâlat ve ihracat değişkenlerini de modele dahil etmişlerdir.¹⁹

Tuncer, 1980–2000 dönemi için ihracat, ithâlat, yatırımlar ve GSYİH arasındaki nedensellik ilişkilerini, Vektör Otoregressif (VAR) model eşliğinde incelemiştir.²⁰

Aydoğuş, 1971-1988 yıllarını kapsayan çalışmasında, Türkiye'nin imâlât sanayiinin ekonomik büyümeye etkisini, ithâlat ve ihracat artışı ile ilişkilendirerek inceler.²¹

Özer ve Erdoğan çalışmalarında, 1987-2006 yılları arasında Türkiye'de reel

---

¹⁵ Hossain, Karunaratne, s.307.

¹⁶ Taştan, s.88-98.

¹⁷ Yardımcı, s.27.

¹⁸ Değer, Gerni, Emsen, s.90-121.

¹⁹ Artan, Berber, s.22.

²⁰ Tuncer, s.90–106.

²¹ Aydoğuş, s.457.

ekonomik büyüme, ithâlat ve ihracat arasındaki nedensellik ilişkilerini araştırmıştır.²²

Aktaş çalışmasında, Türkiye'nin 1996-2006 dönemindeki verilerle ihracat, ithâlat ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmıştır.²³

Bilgin ve Şahbaz çalışmalarında, 1987–2007 dönemi için üç aylık veriler kullanarak, Türkiye'de ihracat ile büyüme arasındaki ilişkileri incelemiştir.²⁴

Gaziantep'in gayri safi hasılasının incelenmesinde ise otuz yıllık ve Türkiye'nin dışa açık büyümesine paralel olan 1980-2010 yılları incelenmiştir. Bu dönemlerle ilgili, direkt gayri safi hasıla konulduğu zaman verilerin tutarlılığında ekonometrik olarak bir yanlışlık oluşmaması için, matematiksel olarak gayri safi hasıla değerinin tüm yıllar itibariyle yüzdesel olarak büyüme oranı alınmıştır.

Bu aşamada ilk başta veri serilerinin birim kök sınamaları yapılacaktır. Birim kök sınamaları ile değişkenlerin durağan olup olmadığını ortaya çıkaracağız. Aynı mertebeden, durağan seriler için ortak bütünleme modeli kuracağız. Birim kök sınamalarında olası değişen varyans olasılık denklemi ile karşılaşmamak için tüm değişkenlerin logaritmaları alınmış hallerine testler yapılacaktır.²⁵ Otekorelasyon sorununun, korelogram analizlerinde karşılaşılmaması nedeni ile değişkenlerin birinci dereceden farkları alınmış hallerine ADF testi yapılacaktır. Bununla beraber modelin doğru sonucunu kontrol etmek için güvenilirlik ve multicollarity (çoklu doğrusal bağlantı) durumuna bakılacaktır.

Model olarak tüm değişkenler için trendli ve sabit terimli model belirlenmiştir. Her bir değişkene birim kök testi yapılarak durağan olup olmadığı incelenecek. Eğer değişken durağan değilse fark alarak durağanlaştırıyoruz. ADF tipi denklemlerde uygun gecikme uzunluğu Eviews 4.1 programında otomatik belirlenmiştir. Bilgi kriteri olarak ise Schwartz kriteri kullanılmıştır. En son bağımlı ve bağımsız değişkenlerin kendi içinde nedensellik analizi yapılarak aralarında ilişki olup olmadığı incelenmiş ve toplu olarak çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

---

²² Özer, Erdoğan, s.93-110.

²³ Aktaş, s.35 - 47

²⁴ Bilgin, Şahbaz, s.177-198.

²⁵ Tarı, s.375.

Birim Kök Testi

Değişkenlerin ilk başta birim kök testi yapılmış ve değişkenlerin durağan oldukları sınıanmıştır. Bakınız EK1.

Zaman Serisinde Granger Nedensellik Analizi

Birim kökleri, durağanlık mertebeleri ve gecikme uzunlukları bulunan, bağımlı değişken olan Gaziantep büyüme oranı ile bağımsız değişkenler olan Gaziantep ihracatı, yatırımı, istihdamı, inovasyonu, kredileri arasında teker teker nedensellik ilişkilerini inceleyeceğiz. Ekonometrik modeller için bir değişkendeki değişimler, diğer değişkendeki değişmelere de neden oluyor ise Granger Nedenselliğinden bahsedilir. Değişkenleri ele alırken kullanılan istatistiksel model tipi otoregresif model tipidir. Granger nedensellikte temel varsayım, serilerin kovaryans durağan olmasıdır. Bunun için araştırmanın başındaki durağanlığı sağlanmış seriler, Granger analizinde kullanılmıştır.

Tablo 4.1. Gaziantep Büyüme Modeli Değişkenleri Arasındaki Nedensellik Testi Sonuçları, 1980-2010

Sıra	Değişkenlerin Nedensellik Yönü	F-Değeri	P-Değeri	Sonuç
1	Büyüme Oranı Yatırımların Nedenidir	1.55239	0.22350	Ret
	Yatırımlar Büyüme Oranının Nedenidir	0.92310	0.03424	Kabul
2	Büyüme Oranı İnovasyonun Nedenidir	12.15552	0.00188	Kabul
	İnovasyon Büyüme Oranının Nedenidir	4.42919	0.04512	Kabul
3	Büyüme Oranı İstihdamın Nedenidir	0.85888	0.59706	Ret
	İstihdam Büyüme Oranının Nedenidir	1.14537	0.46105	Ret
4	Büyüme Oranı Kredilerin Nedenidir	0.08214	0.92141	Ret
	Krediler Büyüme Oranının Nedenidir	5.68185	0.00990	Kabul
5	Büyüme Oranı İhracatın Nedenidir	1.20158	0.31890	Ret
	İhracat Büyüme Oranının nedenidir	4.83086	0.01772	Kabul

Araştırmacı tarafından yapılmıştır.

1- Büyüme oranı - yatırım Granger nedensellik: Modelin F İstatistik değeri 0,92310 çıkmış olasılık değeri 0,03424 çıkmıştır. Bu değer 0,05'den küçük olduğu için yatırımlar değişkeninin Gaziantep ekonomik büyüme değişkenini etkilediği kabul edilir.

Model sınamalarına göre F İstatistik değeri 1,55239, olasılık değeri 0,22350 çıkmıştır. Bu değerler 0,05'den büyük olduğu için Gaziantep ekonomik büyüme değişkeni, yatırımların nedeni olmadığından, bu sınama ret edilir.

Yatırımlar ile imalât sanayii genişlemektedir ve doğrudan Gayri Safi Milli Hasılayı (GSMH) etkilemesi gayet mantıklıdır. Ayrıca yatırımlar ile istihdam artışı meydana gelir. Bu durumda GSMH olumlu etkiler. Harold-Domar modelinde hasıla / sermaye oranı model üzerinde de direkt etkilidir.²⁶ Bu oran küçüldükçe GSMH üzerinde başlangıçta etkisi artar. Önemli olan yatırımların doğru ve iyi fizibilite sonucunda yapılmasıdır.

2- Büyüme oranı - inovasyon Granger nedensellik: Modelin F istatistik değeri 4,42 ve olasılık değeri ise 0,04512 dir. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğundan inovasyon değişkeninin Gaziantep büyüme değişkenine etki yaptığı yani nedenlerinden olduğuna karar verilir.

Modelin F İstatistik değeri 12,1555 ve olasılık değeri ise 0,00188 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğundan Gaziantep büyüme değişkeninin inovasyona etki yaptığı yani nedeni olduğuna karar verilir. Değişkenler arasında çift yönlü bir etkilenme vardır.

Granger nedensellik analizi sonucu, değişkenler arasında %5'e göre çift yönlü nedensellik olduğu bulunmuştur. İnovasyon ve ekonomik büyüme oranı karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir.

İnovasyonları geniş anlamda düşündüğümüzde, Gaziantep işletmelerinin markalaşması, işçilerin eğitim durumu, ar-ge araştırmaları, ürün çeşitliliği vb. konular ekonomik büyüme oranını etkiler. Nedensellik araştırmamızda almış olduğumuz inovasyonu ise markalaşma ve eğitim durumları oluşturmaktadır. İşçilerin eğitim durumunun Gaziantep işletmelerinin nitelikli işgücüne etkisi kaçınılmazdır. Ekonomik büyüme ise inovasyona gerekliliği arttıracaktır. Bundan dolayı çift yönlü bir etkilenme olacaktır. İnovasyon Gaziantep ekonomik büyümesini etkileyecek, ekonomik büyüme de inovasyona gerekliliği arttıracaktır.

---

²⁶ Osman Zekayi Orhan, Seyfettin Erdoğan, "İktisada Giriş", Palme Yayıncılık, Ankara, 2008, s.573.

3- Büyüme oranı - istihdam Granger nedensellik: Modelin F İstatistik değeri 1,145, olasılık değeri ise 0,46105 olarak bulunmuştur. Olasılık değeri 0,05'den büyük olduğu için istihdam Gaziantep büyüme değişkenine etkisi olmadığından bu sınama ret edilir.

Modelin F İstatistik değeri 0,858 ve olasılık değeri ise 0,59706 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den büyük olduğu için Gaziantep büyüme değişkeni istihdamın nedeni olmadığına karar verilir. Aralarında nedensellik ilişkisi yoktur.

İstihdam artışından kaynaklı GSMH artışı meydana gelmemiştir. Bunun nedeni ise genel olarak sermaye yatırımı yapılmasıdır. 1980 – 1987 dönemine bakılınca Gaziantep'te sanayileşme sonucu yoğun bir şekilde makineleşmeye gidilmiştir. Makineler yarı manuel kullanıldığı için bir makine başına en az bir adam düşmekteydi. Günümüzde ise otomatikleşme ile makineler birkaç kişinin yaptığı işlemi yapabilmektedir. 1987 sonrasında büyümenin etkisi teknolojik gelişmeyle dengelenmiştir. Böylece istihdam teknolojiden dolayı etkilenmemiştir. Fakat istihdamdaki artışa bakıldığında devamlı olarak yükselme göstermiştir. Teknolojik ilerlemeler büyümeyi etkilememiştir. Gaziantep'te faaliyet gösteren işletmeler yatırım yaptıkça doğal olarak genişlemenin verdiği etkiyle istihdam oranı da artacaktır. Bu nedenle yatırımların istihdamı tetikleyici etkisi vardır. İstihdam etkisi yatırımları doğrultusunda etkileme yaptığı için Gayri Safi Hasıla doğrudan değil dolaylı olarak (yatırım yapıldıkça) etkilenmiştir.

İstihdam ile büyüme oranı arasında ilişki olmamasının bir diğer nedeni ise Gaziantep işletmelerinde kayıt dışı istihdamın yüksek seviyede olmasıdır. Verisel olarak işçileri yüksek oranda Sosyal Sigortalar Kurumu'na kayıtlı gözükmemektedir. Bu durum kayıtlı işçi verisinin düşük düzeylerde yer almasına neden olmaktadır. Bu durumun da değişkenler arasında ilişki olmayacağına etki edeceğini gözardı etmemeliyiz.

4- Büyüme oranı - krediler Granger nedensellik: Modelin F İstatistik değeri 5,68 ve olasılık değeri ise 0,00990 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için alınan kredilerin Gaziantep büyüme oranı değişkeninin nedeni olduğuna karar verilir.

Model F İstatistik değeri 0,08214 ve olasılık değeri ise 0,92141 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den büyük olduğu için Gaziantep ekonomik büyüme değişkeni kredilerin nedeni olmadığı kararı alınır.

Değişkenlerin aralarında tek yönlü bir nedensellik vardır.

Gaziantep'te alınan krediler etkili ve alınan kredi büyüme hızını etkilemektedir. Fakat Gaziantep işletmeleri çok yüksek miktarlarda kredi kullanmamakla beraber kredilerin çoğunu yeni makine alımında kullanmaktadır. İşi büyütme veya girişimciliğinde vermiş olduğu karakteristik yapının etkisiyle yüksek risk alabileceği iş olanaklarında kredi kullanmayı nadiren tercih etmektedir. Gaziantep işletmelerinin krediyi yüksek miktarlarda kullanmamasının ve Gaziantep'te kredilerle ekonomik büyüme arasında iki nedenle ilişki azalmaktadır:

- 1- Gaziantep'te aile şirketi sayısı oldukça fazladır. Gaziantep şehrinde aile şirketlerinin fazla sayıda olduğu için üst yönetimde profesyonelleşmeye gidilmemiştir. Bundan dolayı yatırım yaparken risk alma olasılığını düşük tutmaktadırlar.
- 2- Gaziantep, muhafazakar bir yapıya sahip olması nedeni ile kredi alma oranı düşüktür.

5- Büyüme oranı-İhracat Granger nedensellik: Modelin F İstatistik değeri 4.83086 ve olasılık değeri ise 0,01772 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için ihracat değişkeninin Gaziantep ekonomik büyüme değişkenine etkisi olduğuna karar verilir.

Modelin F İstatistik değeri 1.20158 ve olasılık değeri ise 0.31890 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den büyük olduğu için Gaziantep büyüme değişkeninin ihracat değişkenini etkilemediği şeklinde karar verilir.

Değişkenler arasında tek yönlü bir nedensellik vardır.

Etki Tepki Analizi

Etki tepki analizi ile ihracatın Gaziantep büyüme üzerine yaptığı etkiyi rakamsal olarak kısa ve uzun dönemde görmeye çalışacağız.

Periyod					
1	0.000000	11	0.011194	21	0.022078
2	-0.016948	12	0.013024	22	0.022571
3	-0.015065	13	0.014630	23	0.023004
4	-0.010059	14	0.016038	24	0.023384
5	-0.006259	15	0.017274	25	0.023717
6	-0.002530	16	0.018358	26	0.024009
7	0.000966	17	0.019308	27	0.024266
8	0.004033	18	0.020142	28	0.024491
9	0.006731	19	0.020874	29	0.024688
10	0.009108	20	0.021515	30	0.024861

Görüldüğü gibi ilk yılda ihracatın Gaziantep gayri safi hasıla üzerinde herhangi bir etkisi yoktur. 2. ile 6. yıl arası kısa dönemde ihracatın Gaziantep gayri safi yurt içi hasıla üzerinde etkili olmadığı görülmektedir. Fakat 7. ile 20. yıl arasında yani uzun dönemde ihracatın, Gaziantep gayri hasılası üzerinde pozitif ve büyüme etkisi oluşturmaktadır. Özellikle yıllar itibariyle artan bir etkisi ortaya çıkmaktadır. 20 ile 30 yılları arasında bu etki devam etmekte olup, artan etkisi sürmüştür.

Sonuç olarak baktığımızda, ihracat Gaziantep Gayri Safi Hasıla üzerinde uzun dönemde kararlı bir şekilde arttırıcı etki oluşturmaktadır. İhracat büyümesi üretim artışının ana unsurlarından birisidir.²⁷ İhracat büyümesi, $(Y=C+I+G+(X-M))$ formülle üretim büyümesini etkiler. Örneğin, ihracat sektörü ihracat dışı sektörler üzerinde daha etkin yönetim tarzları ve iyileştirilmiş üretim teknikleri vasıtasıyla, pozitif dışsallıklara neden olabilir. Ayrıca ihracat büyümesi, ihracatçı firmalarda ölçek ekonomilerini artırabilir ve kaynak dağılımında etkinlik artışı ile dinamik bir rekabet ortamına neden olabilir. Eğer yatırımları ve teknolojik iyileşmeleri arttırmak için bir takım uyarıcılar bulunuyorsa, bu durum ihracat sektörü lehinde verimlilik farklılıkları anlamına gelir. Dolayısıyla marjinal faktör verimlilikleri, ekonominin geri kalan kesimlerine oranla ihracat sektörlerinde daha yüksek olacak ve benzer maliyet yapıları altında ihracat artışı, toplam yurtiçi üretim üzerinde pozitif bir net etkiye sebebiyet verecektir.

Ayrıca ihracat genişlemesi ile yabancı döviz sınırlandırmalarının kaldırılması, toplam büyümeyi etkileyebilir. Bu nedenle ihracat genişlemesi hammadde, ara malı ve sermaye malı girdilerinin ithâlatında bir artışa izin vererek,

²⁷ Değer, s.121.

önemli bir darboğazın aşılmasına imkan tanır ve son teknolojileri içeren girdilerin ithâlatını kolaylaştırır.

İhracatta 7. yıldan 30. yıla kadar olan dönem içinde yukarıda saydığımız nedenler dışında, Gaziantep ihracat sektörünün dinamik yayılma etkileri ve artan ölçek ekonomilerinin rolü üzerine vurgu yapan içsel büyüme teorisi, ihracat, ar-ge, beşeri sermaye birikimi ve yaparak öğrenmeden kaynaklanan ölçek ekonomilerine sahip sektörlerde uzmanlaşmak için ülkelere fırsat vererek, uzun dönem büyümeyi artırabilir. Bu çatı altında artan ölçek kazançları, beşeri ve fiziksel sermaye arasındaki tamamlayıcılık ve yeni teknolojilerin kullanımıyla ilişkilendirilir.

Bağımsız Değişkenlerin Kendi Aralarında Nedensellik Analizi

Bağımlı değişken olarak alınan büyüme oranı ile bağımsız değişken olarak alınan yatırım, ihracat, inovasyon, nakdi krediler, teşvikli krediler ve istihdam değişkenleri arasında ilişki olup olmadığı ve nedenselliği incelenmiştir. Nedensellik ve ilişkinin daha iyi açıklanabilmesi açısından bağımsız değişkenlerin kendi arasındaki nedensellik ilişkisinin olup olmadığı da incelenecektir.

Bu nedensellik incelemesi ile, yatırımların ne ölçüde olduğu, büyüme oranını etkilemeyen istihdamın neden etkilemediği veya neleri etkilediği, büyüme oranını çift yönlü etkileyen inovasyonun diğer değişkenlerle olan nedensellik ilişkisi incelenecektir.

Tablo 4.2. Bağımsız Değişkenlerin Kendi Arasındaki Nedensellik Testi Sonuçları, 1980-2010

Sıra	Değişkenlerin Nedensellik Yönü	F-Değeri	P-Değeri	Sonuç
1	Yatırımlar Kredilerin Nedenidir	0.26514	0.95277	Ret
	Krediler Yatırımların Nedenidir	3.18051	0.01914	Kabul
2	Yatırımlar İstihdamın Nedenidir	2.16234	0.15342	Ret
	İstihdam Yatırımların Nedenidir	1.19410	0.02850	Kabul
3	Yatırımlar İhracatın Nedenidir	1.97266	0.01696	Kabul
	İhracatlar Yatırımların Nedenidir	0.98929	0.06425	Ret
4	İnovasyon İhracatın Nedenidir	0.16073	0.02850	Kabul
	İhracat İnovasyonun Nedenidir	1.95432	0.16450	Ret
5	İnovasyon İstihdamın Nedenidir	2.68150	0.12612	Ret

	İstihdam İnovasyonun Nedenidir	5.76943	0.03486	Kabul
--	--------------------------------	---------	---------	-------

Araştırmacı tarafından düzenlenmiştir.

1- Yatırım - Krediler Granger Nedensellik Testi: F İstatistik değeri 0,26514 ve olasılık değeri ise 0,95277 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den büyük olduğu için yatırım değişkeninin Gaziantep krediler değişkeninin nedeni olmadığı için, ret kararı verilir.

F İstatistik değeri 3,18051 ve olasılık değeri ise 0,01914 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için Gaziantep krediler değişkeni yatırımların nedeni olduğuna karar verilir. Değişkenler arasında tek yönlü bir nedensellik vardır.

Gaziantep işletmelerinin aldıkları kredileri daha çok yatırımlarda kullandıklarını söyleyebiliriz.

2- Yatırım - İstihdam Granger Nedensellik Testi: F İstatistik değeri 2.1623 ve olasılık değeri ise 0,15342 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den büyük olduğu için Gaziantep yatırım değişkeni istihdam değişkeninin nedeni değildir şeklinde karar verilir.

F İstatistik değeri 1.1941 ve olasılık değeri ise 0.02850 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için istihdam değişkeninin Gaziantep yatırım değişkeninin nedeni olduğu şeklinde karar verilir. Değişkenlerin aralarında tek yönlü nedensellik vardır.

Gaziantep işletmelerine yatırım yapıldıkça istihdam artmaktadır. İstihdamın Gaziantep'in büyümesini doğrudan etkilememektedir. İstihdam, Gaziantep büyümesini dolaylı bir şekilde yatırımlar sonucu etkilediğini, istihdamın yatırımları artırdığını görmekteyiz.

3- Yatırım-İhracat Granger Nedensellik Testi: F İstatistik değeri 1.97266 ve olasılık değeri ise 0,01696 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için Gaziantep için yatırım değişkeninin ihracat değişkenini etkilediği yani nedeni olduğuna karar verilir.

F İstatistik değeri 0.98929 ve olasılık değeri ise 0.06425 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den büyük olduğu için ihracat değişkeninin Gaziantep yatırım

değişkeninin nedeni olmadığı için, ret kararı verilir. Değişkenler arasında tek yönlü nedensellik vardır.

Gaziantep şehrinde yatırımlar hem büyümeyi hem de ihracatı artırmaktadır. Fakat tersi durum olarak ise Gaziantep işletmelerinin ihracatı, yatırımı etkilememektedir. Bu sonuç Gaziantep'teki firmaların ihracata önem verdiğini fakat yapılan ihracat sonucunda yatırımların artmadığına, yani nedensellik ilişkisinin olmadığı göstermektedir. İhracat artıka makina alımları ve üretimde artış olur.

4- İhracat - İnovasyon Granger Nedensellik Testi: F İstatistik değeri 0.16073 ve olasılık değeri ise 0.02850 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için inovasyon değişkeninin ihracat değişkeninin nedeni olduğu şeklinde karar verilir.

F İstatistik değeri 1.95432 ve olasılık değeri ise 0.16450 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den büyük olduğu için ihracat değişkeni inovasyon değişkeninin nedeni olmadığı şeklinde karar verilir. Değişkenler arasında tek yönlü nedensellik vardır.

Gaziantep'te ihracatın büyümesi inovasyon değişkenini etkilememektedir. Fakat tersi durum ile yapılan inovasyonlar sonucunda ihracat etkilenmektedir.

5- İnovasyon - İstihdam Granger Nedensellik Testi: F İstatistik değeri 2.68150 ve olasılık değeri ise 0.14612 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den büyük olduğu için inovasyon değişkeni istihdam değişkeninin nedeni olmadığı için, sınama ret edilir.

F İstatistik değeri 5.76943 ve olasılık değeri ise 0.03486 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için istihdam değişkeni inovasyon değişkeninin nedeni olduğu şeklinde karar verilir. Değişkenler arasında tek yönlü nedensellik vardır.

Granger nedenselliğe göre, sadece istihdam inovasyon değişkeninin nedeni bulunmuştur. İnovasyondan istihdama doğru ise nedensellik bulunamamıştır.

Gaziantep işletmeleri uygun personel sağlama ve seçme teknikleri kullanmasının işletmelerin inovasyon geliştirmelerini olumlu yönde etkilemektedir. Çoğu inovasyon gelişmesi bireysel değilde takım çalışmasından dolayı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda inovasyon gelişimi için istihdamın artırılması

gerekmektedir. Ayrıca inovasyona yönelik çalışmalarda Gaziantep işletmeleri, nitelikli, becerikli ve uzman kişilerin alınmasını tercih etmelidir.

Çoklu Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken: BO				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 08/23/13 Zaman: 16:15				
Örneklem: 1980 2010				
İçeren gözlemler: 31				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
C	0.621820	0.209699	2.965295	0.0067
LOGYATIRIMDEF	2.030050	0.019982	4.503811	0.0016
LOGISTIHDAMDEF	-0.029373	0.017365	-1.691521	0.1037
LOGKREDİDEF	2.021371	0.016978	4.258760	0.0048
LOGIHRACAT	4.154098	0.017486	6.202422	0.0012
LOGİNOVASYON	1.757174	0.024330	3.349942	0.0043
R-kare	0.922745	Bağımlı değiş. ort.		0.044790
Düzeltilmiş R-kare	0.153431	S.D. bağımlı değiş.		0.055062
S.E. regresyonu	0.050662	Akaike bilgi ölçütü		2.931586
Toplam kare artanı	0.061600	Schwarz kriteri		2.607783
Logaritmik Olabilirlik	52.43959	Hannan-Quinn kriteri		2.826034
F-İstatistik	1.906191	Durbin-Watson kan.		2.230742
Olasılık(F-İstatistik)	0.004203			

Yukarıda yer alan çoklu regresyon modelinde logaritmik Gaziantep büyüme oranı bağımlı değişken olduğu logyatırım, logihracat, logteşvik, lognakdikrediler, logistihdam ve loginovasyon bağımsız değişkenlerden oluşmaktadır. Model tam logaritmik regresyon modelidir. Modele baktığımızda inovasyon modelde anlamlı çıkmıştır. İnovasyon değişkeni Gaziantep büyüme oranı değişkenini pozitif yönde hatta çift yönlü etkilemektedir. İnovasyonda meydana gelen %1'lik artış büyüme oranında % 1,75'lik yükselişe neden olmaktadır. İhracatta meydana gelen %1'lik artış Gaziantep büyüme oranında % 4.15'lik yükselişe neden olmaktadır. İhracat Gaziantep'in gayri safi hasılasının yükselmesinde itici güç olmaktadır. Yatırımlar değişkeni pozitif yönde etkilemektedir. Yatırımlar meydana gelen %1'lik artışlar Gaziantep büyüme oranında % 2.03'lük bir artışa neden olmaktadır.

Krediler, değişkeni pozitif yönde etkilemektedir. Kredilerde meydana gelen %1'lik artışlar Gaziantep büyüme oranında % 2.02'lik bir artışa neden olmaktadır. Gaziantep'te istihdam büyüme oranını etkilememektedir. Ayrıca ithâlat değişkeni çoklu doğrusal bağlantı sorununa neden olduğu ve modelin anlamlılığını bozduğu için dahil edilmemiştir.

Modelin R^2 değerine baktığımızda % 92 çıkmıştır. Bağımlı değişken bağımsız değişkenler tarafından % 92 oranında açıklanmaktadır. Modelin F İstatistik değerine baktığımızda 2,96 çıkmış olasılık değeri 0,0067 çıkmış, bu değer 0,05'den küçük olduğu için model genel olarak anlamlı ve geçerlidir.

4.2. Gaziantep'in Ekonomik Büyümesini Etkileyen Dış Ticaret Etkenlerinin Modellenmesi

Gaziantep'in ekonomik büyümesini etkileyen dış ticaret etkenlerinden olan ihracat ve ithâlat olmak üzere iki açıdan incelenecektir.

4.2.1. İthâlat ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Modellenmesi

Modelin başlamadan önce bağımlı değişken olan ithâlat ile bağımsız değişkenler olan milli gelir, döviz kuru ve enflasyon oranı (yurtiçi/yurtdışı) değişkenleri incelenmiştir.

Taştan bu çalışmada, 1985-2009 yılları arasındaki dönemi Türkiye ekonomisinde, ihracat, sanayi üretimi ve ithâlat değişkenleri arasındaki karşılıklı etkileşim ve nedensellik ilişkilerini incelemiştir.²⁸

Altay'ın 1988 yılındaki çalışmasında, Türkiye için ithâlatın reel GSMH'ya esnekliği, çeşitli dönemlerdeki üçer aylık verilerle analiz etmiştir.²⁹

Berksoy 1994 yılı çalışmasında; 20 yıllık verilerle, ithâlat bağımlı değişken olarak alınmış, döviz kuru ve milli gelir arasında zaman serisi ve nedensellik analizi yapmıştır.³⁰

Özatay ise 1997 yılı çalışmasında, 1987-1996 dönemi için 10 yıllık dönemdeki verilerle Türkiye'nin ithâlat talebini Engle-Granger yöntemi çerçevesinde incelemiştir. Reel ithâlat talebi için açıklayıcı değişken olarak, reel milli gelir ve reel döviz kurunu kullanmıştır.³¹

Saygılı ve Koton çalışmalarında, ithâlat fonksiyonunu incelemiştir. Metod

---

²⁸ Taştan, s.88-98.

²⁹ Altay, s.10.

³⁰ Berksoy, s.22.

³¹ Özatay, s.28.

olarak Engle-Granger nedensellik modelini kullanmıştır. Veriler üç ay olarak alınmıştır. İthâlat ile yurt içi enflasyon, döviz kuru, ve gelir değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir.³²

Saatçioğlu'nun çalışmasında, 1990 sonrası Türkiye'nin ithâlatını belirleyen değişkenler, zaman serisi yöntemiyle Gayri Safi Milli Hasıla, enflasyon ve döviz kurudur.³³

Değişkenler arasında birim kök testi yapıp, durağanlık olup olmadığı ve var ise durağanlığın mertebesi analiz edilecektir. Zaman serisi analizi olan Granger nedensellik sınaması ile bağımlı değişken olan ithâlat ile diğer bağımsız değişkenler arasında bir nedensellik olup olmadığı incelenecek ve etki-tepki analizi yapılacaktır. Daha sonra Türkiye'nin Milli Geliri (GDP) ile Gaziantep ithâlatı arasında ortak bütünleme modeli varsa kurulacaktır. En son olarak aralarındaki ilişki çoklu regresyon analiziyle incelenecektir.

Birim Kök Testi

Değişkenlerin ilk başta birim kök testi yapılmış ve değişkenlerin durağan oldukları sınıanmıştır. Bakınız EK.1.

Zaman Serisinde Granger Nedensellik Analizi

Birim kökleri, durağanlık mertebeleri ve gecikme uzunlukları bulunan bağımlı değişkeni Gaziantep ithâlatı ile bağımsız değişkenleri; Türkiye milli gelir, döviz kuru, iç ve dış enflasyon olan modelin değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkilerini inceleyeceğiz. Bir değişkendeki değişmeler, diğer değişkendeki değişmelerin nedeni oluyorsa Granger Nedensellikten bahsedilir. Değişkenleri ele alırken kullanılan model tipi otoregresif model tipidir. Granger nedensellikte temel varsayım, serilerin kovaryans durağan olmasıdır. Bunun için araştırmanın başındaki durağanlığı sağlanmış seriler, Granger analizinde kullanılacaktır.

---

³² Koton, Saygılı, s.17.

³³ Saatçioğlu, s.210.

Tablo 4.3. İthâlat Değişkenleri Arasındaki Nedensellik Testi Sonuçları, 1980-2010

Sıra	Değişkenlerin Nedensellik Yönü	F-Değeri	P-Değeri	Sonuç
1	G.anteper İthâlatı Oecd Toplam Enflâsyonunun Nedenidir	0.49820	0.61377	Ret
	Oecd Toplam Enflâsyon G.anteper İthâlatının Nedenidir	2.95146	0.04114	Kabul
2	G.anteper İthâlatı Oecd Euro Enflâsyonunun Nedenidir	4.17993	0.02770	Ret
	Oecd Euro Enflâsyon G.anteper İthâlatının Nedenidir	6.03387	0.00754	Kabul
3	G.anteper İthâlatı Yurtiçi Enflâsyonunun Nedenidir	0.31519	0.73262	Ret
	Yurtiçi Enflâsyonu G.anteper İthâlatının Nedenidir	8.73522	0.00141	Kabul
4	Dolar kuru G.anteper İthâlatının Nedenidir	7.34564	0.00324	Kabul
	G.anteper İthalatı Dolar Kurunun Nedenidir	0.77838	0.47040	Ret
5	G.anteper İthâlatı Türkiye GDP'nin Nedenidir	0.32920	0.23402	Ret
	Türkiye GDP G.anteper İthâlatının Nedenidir	9.24644	0.00116	Kabul

Araştırmacı tarafından düzenlenmiştir.

1- İthâlat – OECD Toplam Enflâsyon Granger Nedensellik Sınaması: F İstatistik değeri 2,95 ve olasılık değeri ise 0,07144 çıkmıştır. Bu değer 0,05'den büyük olduğu için OECD TOPLAM Enflâsyon ithâlat değişkeninin nedeni değildir şeklinde karar verilir.

Yurtdışı OECD ülkelerinin enflâsyonu, ithâlatımızı etkilememektedir. Bize göre göreceli olan bu dönemler 1980-2000 arasında özellikle OECD ülkelerinin enflâsyon oranları düşük fakat ülkemizin enflâsyon oranı yüksektir. Bu ülkelerdeki enflâsyon artışı bizi etkileyecektir. Ama ülkemizdeki yüksek enflâsyon olduğu için oluşacak etki daha az düzeydedir.

3- İthâlat – OECD EURO Enflâsyon Granger Nedensellik Sınaması: F İstatistik değeri 6,03 ve olasılık değeri ise 0,00754 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için OECD EURO Enflâsyon değişkeni ithâlat değişkeninin nedeni şeklinde karar verilir.

Etki Tepki Analizi

Etki tepki analizi ile doların ihracatın üzerine yaptığı etkiyi rakamsal olarak, kısa ve uzun dönemde görmeye çalışacağız.

Periyod					
1	0.048552	11	0.389649	21	0.555445
2	-0.006421	12	0.420591	22	0.561318
3	0.012443	13	0.447107	23	0.566273
4	0.057841	14	0.469703	24	0.570454
5	0.107209	15	0.488884	25	0.573981
6	0.161591	16	0.505125	26	0.576958
7	0.215894	17	0.518853	27	0.579470
8	0.266670	18	0.530446	28	0.581590
9	0.312821	19	0.540229	29	0.583379
10	0.353828	20	0.548482	30	0.584890

OECD EURO değişkeninde meydana gelen şoklara karşılık ihracat değişkeni tüm yıllarda pozitif yönde tepki vermiştir. Ortalama olarak 30 yılda meydana gelen şoklara karşılık %40,4 pozitif yönde artarak tepki vermiştir.

Kur artışı ile yurt dışından yapılan ithâlat miktarı ve tutarında azalmalar meydana gelir. Bunun yanı sıra enflasyon farklarında da, Türkiye’de enflasyon çok daha aşırı tepki vermesinden dolayı ithal mallarında alırken ucuzlama olmuştur. Bundan dolayı daha çok ithal malı alınması ise yükselmesinin en önemli sebebidir.

3- İthâlat – Yurtiçi Enflasyon Modeli Granger Nedensellik Sınaması: F İstatistik değeri 8,73 ve olasılık değeri ise 0,00141 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05’den küçük olduğu için enflasyon değişkeninin ithâlat değişkeninin nedeni olduğuna karar verilir.

Etki Tepki Analizi

Etki tepki analizi ile enflasyonun ithalâtın üzerine yaptığı etkiyi rakamsal olarak kısa ve uzun dönemde görmeye çalışacağız.

Periyod					
1	0.025117	11	0.626583	21	0.907386
2	0.050073	12	0.667646	22	0.923714
3	0.134553	13	0.705116	23	0.938604
4	0.214620	14	0.739256	24	0.952181
5	0.284036	15	0.770398	25	0.964562
6	0.354705	16	0.798800	26	0.975852

7	0.419728	17	0.824695	27	0.986147
8	0.478109	18	0.848310	28	0.995535
9	0.532205	19	0.869844	29	1.004096
10	0.581657	20	0.889480	30	1.011902

Enflasyon değişkeninde meydana gelen şoklara karşılık ithâlat değişkeni tüm yıllarda pozitif yönde tepki vermiştir. Ortalama olarak 30 yılda meydana gelen şoklara karşılık %15,3 pozitif yönde artarak tepki vermiştir.

Yurtiçi enflasyon Gaziantep ithâlatını etkiliyor. Türkiye'de yüksek enflasyon varken dış ülkelerde % 10 enflasyon olunca dışardaki mallar daha da ucuzluyor.¹⁰ Ucuzladığından dolayı ithâlatımız artıyor. Mal aldığımız için kur göreceli olarak sabit kur olduğu için enflasyon % 10 artarken; kurda % 10 artarsa etki azalır. Bundan dolayı dalgalı kura geçsek de kur sabit gibidir. Ekonomi büyüdükçe yatırım hacmi artar. Bu yüzden ithâlat enflasyona gösterdiği tepki zamanla yükselir. Yüksek enflasyon varken ithâlat azalır. İthâlat artarsa, enflasyon azalır.

4- İthâlat – Dolar kuru Modeli Granger Nedensellik Sınaması: F İstatistik değeri 7,34 ve olasılık değeri ise 0,00324 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için dolar değişkeninin, ithâlat değişkeninin nedeni olduğu şeklinde karar verilir.

Etki Tepki Analizi

Etki tepki analizi ile doların, ithâlatın üzerine yaptığı etkiyi rakamsal olarak kısa ve uzun dönemde görmeye çalışacağız.

Periyod					
1	0.000000	11	0.264723	21	0.074343
2	0.066281	12	0.237590	22	0.064153
3	0.220180	13	0.211732	23	0.055042
4	0.284050	14	0.187975	24	0.046896
5	0.331180	15	0.166154	25	0.039612
6	0.358523	16	0.146419	26	0.033098
7	0.353532	17	0.128683	27	0.027271

¹⁰ Orhan, Erdoğan, s.354.

8	0.340492	18	0.112750	28	0.022059
9	0.318974	19	0.098494	29	0.017396
10	0.291842	20	0.085745	30	0.013225

Dolar kuru değişkeninde meydana gelen şoklara karşılık ithâlat değişkeni tüm yıllarda negatif yönde tepki vermiştir. Ortalama 30 yılda meydana gelen şoklara karşılık %15,3 pozitif yönde artarak tepki vermiştir.

Türkiye olarak ithâlattaki para birimini Dolar'dan Euro'ya kaydırdık. Dolar, Euro'ya göre başlangıçta daha değerli iken zamanla çapraz kur etkisi ile değerini yitirmeye başlamasıyla dolar cinsinden ithalâtımız daha az etkilenmektedir. Bu sebeple, Amerika'dan yapılan ithâlat miktarı ise Euro'nun değerlenmesiyle birlikte azalma eğilimine girmiştir. Bundan dolayı Amerika'dan yapılan ithalâtımız genel olarak Euro ülkelerine kaymıştır.

5- İthâlat-Türkiye GDP Modeli Granger Nedensellik Sınaması: F İstatistik değeri 9.24 ve olasılık değeri ise 0,00116 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için Türkiye GDP değişkeninin, ithâlat değişkeninin nedeni olduğu şeklinde karar verilir.

İthâlat Fonksiyonu - TR-GDP Ortak Bütünleme Modeli

Modeli yazacak olursak; $\Delta \text{Logithâlat} = -8.026367 + 7.292506 * \text{logTURKEY}$

Yukarıda yazılan modelde bağımsız değişken ile sabit terimin olasılık değerleri 0,000 çıkmış bu değer 0,05'den küçük olduğu için modele giren bağımsız değişken anlamlıdır. Modelin R^2 değeri %95 çıkmış bağımlı değişken bağımsız değişken tarafından %95 oranında açıklanmaktadır. Modelin anlamlılığına bakarsak F İstatistik değeri olasılık değeri 0,000 çıkmış bu değer 0,05'den küçük çıktığı için model genel olarak anlamlıdır.

Bağımlı Değişken: LOGİTHÂLAT				
Method: En küçük kareler				
Örneklem: 1980 2010				
İçeren gözlemler: 31				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
C	-8.026367	2.444151	-23.83799	0.0000
LOGTURKEY	7.292506	0.292920	24.89590	0.0000

R-kare	0.955302	Bağımlı değişken ort.	2.424462
Düzeltilmiş R-kare	0.953761	S.D. bağımlı değişken	4.603744
S.E. regresyonu	0.989953	Akaikebilgi ölçütü	2.880022
Toplam kare artanı	28.42019	Schwarz ölçütü	2.972537
Sistem olabilirliği	-42.64034	F-İstatistik	619.8058
Durbin-Watson kan.	0.246122	Olasılık(F-İstatistik)	0.000000

Yukarıda yer alan modelde TR-GDP İthâlatı açıklamakta olup %1'lik TR-GDP artışlarında ithâlat %7 yükselecektir. Bu modelin ortak bütünleme modeli olup olmadığını modelin artıklarına temel düzeyde uygulanacak birim kök sınaması ile test edeceğiz.

Sıfır Hipotezi: D(ARTANIİTHÂLATTURKEY) birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik SIC, MAXLAG=8 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi		-3.907533	0.0057
Testte kritik değerler :	1% seviye		-3.679322	
	5% seviye		-2.967767	
	10%seviye		-2.622989	

Modelin artık terimlerine yaptığımız birim kök sınaması sonucunda test istatistiği 3,9 çıkmış, bu değer istatistiksel %1, %5 ve %10 anlam düzeylerindeki değerleri kapsadığı için aralarında uzun dönemli kararlı bir ilişki vardır. İthalatın bağımlı, TR-GDP'nin bağımsız değişken olduğu bir ortak bütünleme modeli yukarıdaki nedenlerden dolayı oluşturulabilir.

Etki Tepki Analizi

İthalat tahsilatlarının bağımlı değişken, TR-GDP'nin bağımsız değişken olduğu ortak bütünleme modeline göre etki tepki analizi yaptığımızda;

Periyod					
1	0.014642	11	0.265160	21	0.292697
2	-0.040534	12	0.274619	22	0.293798
3	-0.115192	13	0.278291	23	0.294499
4	-0.099972	14	0.279654	24	0.294912
5	-0.060862	15	0.280639	25	0.295147
6	0.012208	16	0.282146	26	0.295289
7	0.090768	17	0.284257	27	0.295394
8	0.158633	18	0.286686	28	0.295489
9	0.211333	19	0.289068	29	0.295581
10	0.245502	20	0.291117	30	0.295669

TR-GDP değişkeninde meydana gelen şoklara karşılık ithâlat değişkeni tüm yıllarda pozitif yönde tepki vermiştir. Ortalama 30 yılda meydana gelen şoklara karşılık %20,6 negatif yönde tepki vermiştir.

Gelirimiz artıyor, bu da dış talebi artırıyor. Son ürünü ve yatırım adına makine alıyoruz. Büyüme döneminde beklentilerde bir iyileşme ile yatırım oranı artırıyor. Türkiye'nin 1983 - 1987 'de genel büyümesi, Gaziantep şehrinin ivme olarak büyümesini tetikliyor. Bu dönemdeki ithâlat artışı sebebi ise genel olarak uygulanan ihracata dayalı büyüme yaşanmasındandır. Büyümenin 1988 sonrası ihracatın önemiyle beraber ve belli bir ivme kazanması sonucu ithâlat yerinde sayacak kadar az artış göstermeye başlar.

İthâlat Fonksiyonu Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken: LITH				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 08/23/13 Zaman: 15:32				
Örnekleme: 1980 2010				
İçeren gözlemler: 31				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
C	-3.756452	13.35973	-6.269322	0.0000
LENFORAN	-1.750256	0.781567	-6.077860	0.0000
LDOLAR	-1.106326	0.038094	-9.042324	0.0000
LGSYIH	2.022446	0.312531	2.951536	0.0065
R-kare	0.996136	Bağımlı değiş. ort.		2.426455
Düzeltilmiş R-kare	0.995706	S.D. bağımlı değiş.		4.600273
S.E. regresyonu	0.301433	Akaike bilgi ölçütü		0.559373
Toplam kare artanı	2.453263	Schwarz kriteri		0.744404
Logaritmik Olabilirlik	-4.670288	Hannan-Quinn kriteri		0.619689
F-İstatistik	23.20093	Durbin-Watson kan.		1.082705
Olasılık(F-İstatistik)	0.000000			

Yukarıda yer alan çoklu regresyon modelinde logaritmik Gaziantep ithâlatın bağımlı değişken iken, bağımsız değişkenlerin ise logturkey, logenflâsyon, logdolar olmaktadır. Model tam logaritmik regresyon modelidir. Modele baktığımızda tüm bağımsız değişkenler modelde anlamlı çıkmıştır. Değişkenlerin etkilenmesinde ise; logturkey (milli gelir) değişkeni %1 arttığı zaman logithâlat değişkeni %2,02 pozitif yönde etkilenecektir. Logenflâsyon (yurtiçi enflâsyon / yurtdışı enflâsyon) %1 arttığı zaman logithâlat %1,75 negatif yönde etkilenecektir. Logdolar %1 arttığı zaman logithâlat %1,10 negatif yönde etkilenecektir.

Modelin R^2 değerine baktığımızda %99 çıkmıştır. Bağımlı değişken bağımsız değişkenler tarafından %99 oranında açıklanmaktadır.

4.2.2. İhracat ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Modellenmesi

Araştırmanın kalkınma modellerinde açıklanan ihracat ile büyüme ilişkisine göre yapılan ekonometrik modelleme çalışmasında, bağımlı değişken olan ihracat ile bağımsız değişkenler olan döviz kuru ve Gaziantep şehrinin en fazla ihracat yaptığı dört ülke (ABD, Almanya, İtalya, Fransa), milli gelirinden oluşan modeldir.

Taştan çalışmasında, 1985-2009 yılları arasındaki dönemi Türkiye ekonomisinde, ihracat, sanayi üretimi ve ithâlat değişkenleri arasındaki karşılıklı etkileşimi ve nedensellik ilişkilerini incelemektedir.³⁴

Gül ve Ekinci çalışmasında, Türkiye' 1990-2006 yılları arasında ihracat, ithalat ve reel döviz kuru arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiştir.³⁵

Aydoğuş, 1971-1988 yıllarını kapsayan çalışmasında, Türkiye'nin imalât sanayiinin ekonomik büyümeye etkisini, ithâlat ve ihracat artışı ile ilişkilendirerek inceler.³⁶

Yamak ve Korkmaz çalışmalarında, Türkiye için ihracat, ithâlat ve reel döviz kuru arasındaki ilişkiyi incelemiştir.³⁷

İlk olarak birim kök testi yapıp, durağanlık ve mertebesi belirlenecektir. Daha sonra ise süreye bağlı değişimin belirlenmesi amacı ile zaman serisi analizi ve Granger nedensellik sınaması ile ihracatla diğer bağımsız değişkenler (ABD, Almanya, İtalya, Fransa milli geliri ve döviz kuru)arasında bir nedensellik olup olmadığı incelenecektir. En son olarak ise değişkenler aralarındaki ilişki çoklu regresyon analiziyle incelenecektir.

Birim Kök Testi

Değişkenlerin ilk başta birim kök testi yapılmış ve değişkenlerin durağan oldukları sınıanmıştır. Bakınız EK.1.

---

³⁴ Taştan, s.88-98.

³⁵ Gül, Ekinci, s.41-58.

³⁶ Aydoğuş, s.457.

³⁷ Yamak, Korkmaz, s.17-34.

Zaman Serisi Analizi

Tablo 4.4. İhracat Değişkenleri Arasındaki Nedensellik Testi Sonuçları, 1980-2010

Sıra	Değişkenlerin Nedensellik Yönü	F-Değeri	P-Değeri	Sonuç
1	G.antepe İhracatı Dolar Kurunun Nedenidir	2.26609	0.12546	Ret
	Dolar Kuru G.antepe İhracatının Nedenidir	8.73319	0.00141	Kabul
2	G.antepe İhracatı Fransa GDP'nin Nedenidir	3.73892	0.24738	Ret
	Fransa GDP G.antepe İhracatının Nedenidir	6.34167	0.00322	Kabul
3	G.antepe İhracatı ABD GDP'nin Nedenidir	8.95787	0.31456	Ret
	ABD GDP G.antepe İhracatının Nedenidir	4.85932	0.02431	Kabul
4	G.antepe İhracatı İtalya GDP'nin Nedenidir	3.88735	0.42354	Ret
	İtalya GDP G.antepe İhracatının Nedenidir	8.78621	0.00607	Kabul
5	G.antepe İhracatı Almanya GDP'nin Nedenidir	8.76621	0.69737	Ret
	Almanya GDP G.antepe İhracatının Nedenidir	3.88937	0.04849	Kabul

Araştırmacı tarafından düzenlenmiştir.

1- İhracat–Dolar kuru Granger Nedensellik Sınaması: F İstatistik değeri 8,73 ve olasılık değeri ise 0,00141 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05’den küçük olduğu için dolar kuru ihracat değişkeninin nedenidir şeklinde karar verilir.

Etki Tepki Analizi

Etki tepki analizi ile doların ihracatın üzerine yaptığı etkiyi rakamsal olarak kısa ve uzun dönemde görmeye çalışacağız.

Periyod					
1	0.144144	11	0.781418	21	0.636998
2	0.116857	12	0.787453	22	0.629711
3	0.217326	13	0.781961	23	0.626008
4	0.318476	14	0.767955	24	0.625372
5	0.414670	15	0.748421	25	0.627164
6	0.513280	16	0.726093	26	0.630704
7	0.599598	17	0.703314	27	0.635327
8	0.670388	18	0.681935	28	0.640437
9	0.724582	19	0.663284	29	0.645531
10	0.761178	20	0.648184	30	0.650222

Dolar kuru değişkeninde meydana gelen şoklara karşılık ihracat değişkeni tüm yıllarda pozitif yönde tepki vermiştir. Ortalama 30 yılda meydana gelen şoklara karşılık %60,4 pozitif yönde artarak tepki vermiştir.

Dış ticaret açıklarını azaltmak için, TL'nin değeri önemli oranda devalüe edilir ve döviz kurunun sık aralıklarla ayarlanacağı açıklanır. Böylelikle, enflasyonla fiyatı artan ürünlerin dünya piyasasında rekabet gücü kazanmasını sağlayarak, ihracatın artırılması hedeflenir. Ayrıca dünyada kredi patlaması yaşandı. Bu yüzden ihracat ve ithâlat arttı. Bununla beraber Türk Lirası ucuzlayınca Amerika için bizim mallar ucuzlamış oluyor. Böylece Amerika'ya ihracatımız artıyor. 1990 yıllarda Amerika'ya olan ihracatımız arttığı için tepki analizinde 90'dan sonra doygunluğa ulaşmıştır.

2- İhracat–Fransa Granger Nedensellik Sınaması: F İstatistik değeri 6.34 ve olasılık değeri ise 0,00322 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için Fransa ihracat değişkeninin nedenidir şeklinde karar verilir.

Gaziantep ihracatının Fransa'ya 2009 yılında 38.157.770 \$, 2010 yılında ise 51.616.030 \$ dir.³⁸ Fransa günümüzde gelişmiş ve kalkınmış bir turizm ve sanayi ülkesi olması yanında, modern bir tarım ülkesidir. Ülke ihracatında tarım ürünleri önemli bir yer tutmaktadır. Dünyanın önemli ihracat ve ithâlat ülkelerinden biri olan Fransa, ülkemizin en fazla ihracat ve ithâlat yaptığı beşinci ülke konumundadır. Fransa ihracatı Gaziantep şehrinde ihracatta dördüncü sıradadır. Gaziantep'ten, Fransa'ya daha çok iplik, halı, dokunmuş ve dokunmamış mensucat, çuval satmaktadır.³⁹

3-İhracat–ABD Granger Nedensellik Sınaması: F İstatistik değeri 4.85 ve olasılık değeri ise 0,02431 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için ABD, ihracat değişkeninin nedenidir şeklinde karar verilir.

---

³⁸ GTO, Rakamlarla Gaziantep 2011, <http://www.gto.org.tr>, s.37, (23.08.2012).

³⁹ Güneydoğu Anadolu İhracatçı Birlikleri, Fransa'ya İhracat Ürünleri, <http://www.gaib.org.tr/web/İstatistik/ulke.asp>, (20.08.2012).

Gaziantep'ten Amerika'ya yapılan ihracat ürünleri, pamuk, sentetik iplik, pamuklu mensucat, ev tekstili ve çuvaldır. Gaziantep'in ABD'ye ihracat rakamı 2009 yılında 93.385.236 \$, 2010 ise 143.886.079 \$ dır.⁴⁰

4- İhracat-İtalya Granger Nedensellik Sınaması: F İstatistik değeri 8.78 ve olasılık değeri ise 0,00607 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için İtalya ihracat değişkeninin nedenidir şeklinde karar verilir.

Gaziantep şehrinin İtalya'ya ihracat rakamı 2009'da 102.712.866 \$, 2010 ise 85.278.173 \$ dır. Türkiye'nin hem ihracatında hem de ithâlatında üçüncü sırada yer almaktadır. Gaziantep, İtalya'ya daha çok plastik mamülleri, pamuk ve sentetik iplik, halı, hububat bakliyat, örme kumaş satmaktadır.⁴¹

5- İhracat-Almanya Granger Nedensellik Sınaması: F İstatistik değeri 3.88 ve olasılık değeri ise 0,04849 çıkmıştır. Olasılık değeri 0,05'den küçük olduğu için Almanya ihracat değişkeninin nedenidir şeklinde karar verilir.

Bir Orta Avrupa ülkesi olan Almanya, dünyanın önde gelen sanayi ülkelerinden birisidir. Özellikle dünya otomotiv ve eczacılık ürünleri sanayinde dünyanın en önemli ülkelerindedir. Gaziantep Almanya'ya pamuk ipliği, dokuma kumaşlar, bakliyat, plâstik mamülleri, ev tekstili ve halı satmaktadır. Gaziantep şehrinin, Almanya ülkesine ihracat rakamı 2009 yılında 113.631.103 \$, 2010 yılında ise 144.401.065 \$ dır.⁴²

---

⁴⁰ GSO, ABD GTS Hakkında, <http://www.gso.org.tr/gsoyuru>, (22.08.2012)

⁴¹ GTO, Rakamlarla Gaziantep 2011, <Http://www.gto.org.tr>, s.40, (23.08.2012).

⁴² Güneydoğu Anadolu İhracatçı Birlikleri, Almanya'ya İhracat Ürünleri, <http://www.gaib.org.tr/web/İstatistik/ulke.asp>, (20.08.2012).

İhracatta Çoklu Regresyon Modeli

Bağımlı Değişken: LOGIHRACAT				
Method: En küçük kareler				
Tarih: 09/29/12 Zaman: 10:05				
Örnekleme: 1980 2010				
İçeren Gözlemler: 31				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
C	53.21022	11.50569	4.624686	0.0001
LOGDOLAR	0.607377	0.124675	4.871676	0.0001
LOGFRANSA	12.61134	2.964014	12.254819	0.0003
LOGALMANYA	3.228870	2.106882	7.532535	0.0379
LOGITALYA	9.620959	1.787845	15.381317	0.0000
LOGABD	5.917170	2.206590	9.681590	0.0128
R-kare	0.996676	Bağımlı değişken ort.		2.340358
Düzeltilmiş R-kare	0.996011	S.D. bağımlı değişken		4.678139
S.E. regresyonu	0.295460	Akaike bilgi ölçütü		0.571421
Toplam kare artanı	2.182421	Schwarz ölçütü		0.848967
Sistem olabilirliği	2.857032	F-İstatistik		1499.177
Durbin-Watsonkan.u	1.710006	Olasılık(F-İstatistik)		0.000000

Yukarıda yer alan çoklu regresyon modelinde logaritmik Gaziantep ihracatının bağımlı değişken olduğu logdolar, logfransa, logalmanya, logitalya ve logabd bağımsız değişkenlerden oluşmaktadır. Bağımsız değişkenler ülkelerin milli gelirleridir. Model tam logaritmik regresyon modelidir. Bağımsız değişkenler modelde anlamlı çıkmıştır.

Yorumlayacak olursak logdolar değişkeni %1 arttığı zaman logihracat değişkeni %0,6 pozitif yönde etkilenecektir. Logfransa milli geliri %1 arttığı zaman logihracat %12 pozitif yönde etkilenecektir. Log almanya milli geliri %1 arttığı zaman logihracat %3.2 pozitif yönde etkilenecektir. Logitalya milli geliri %1 arttığı zaman logihracat %9,6 pozitif yönde etkilenecektir. Logabd milli geliri %1 arttığı zaman %5,9 logihracat pozitif yönde etkilenecektir.

Modelin R^2 değerine baktığımızda %99 çıkmıştır. Bağımlı değişken, bağımsız değişkenler tarafından %99 oranında açıklanmaktadır.

Modelin F İstatistik değerine baktığımızda 1499,177 ve olasılık değeri 0,00000 çıkmış bu değer 0,05'den küçük olduğu için model genel olarak anlamlıdır ve geçerlidir.

4.3. Gaziantep Ekonomik Büyüme Modeli Sonucu

Ekonomik büyüme, her ülkenin incelediği ve geliştireceği faktörlerin belirlenip, o yönde ilerlemesi için çaba sarfetmektedir. Fakat bu çabalarla birlikte büyüme; ülke, bölge veya şehirden şehire durum, koşullar ve faktörler açısından farklılıklar göstermiştir. Bazı ülkelerin veya şehirlerin büyüme için kullanmış olduğu faktörler diğer bir ülke veya şehir için aynı sonucu vermemektedir. Örneğin; gelişmekte olan bir yer ile gelişmiş bir yer arasında ekonomik büyümeye etki eden unsurlar farklıdır. Ekonomik büyüme, değişik faktörlerle, (yapılan yatırımları, dış ticareti, istihdamı, alınan kredileri, yabancı sermaye, verilen teşvikler gibi) bulunduğu yerin özelliğine göre farklı şekilde büyümesine etki etmektedir.

Ekonomik büyümeyle ilgili dünyada ve Türkiye'de yapılan çalışmalar ile yapmış olduğumuz çalışmalar paralel sonuçlar vermekle beraber, birkaç yönde farklılıklar göstermektedir. Gaziantep'in ekonomik büyümesine etki eden etkenleri belirlerken bu yapılan çalışmalarda alınan değişkenler, ön planda olan etkenlerden seçilmiştir. Güvenirlik ve anlamlılık testlerinden geçirildikten sonra birkaç faktörün (ithalat, teşvikli kredi gibi) ekonomik büyümeye etkisinin verimli yansımaları görememekteyiz.

Gaziantep'in ekonomik büyümesine etki eden, sayısal olarak ölçülebilen, unsurlar belirlendiğinde en başta yatırımların, inovasyon, alınan krediler ve ihracatın ekonomik büyümeye etki ettiği görülmüştür. Diğer yapılmış olan çalışmalarda gelişmiş olan yerlerin aynı değişkenlerle ekonomik büyümeyi sağladığı görülmüştür. Türkiye'de bulunan şehirlerde reel ihracatı, reel ithalatından yüksek olan yerlerde ihracata dayalı büyümenin olduğunu görmekteyiz. Gaziantep ile ilgili yapmış olduğum çalışmada ihracat, ithalden yüksek olduğu için Gaziantep'te ekonomik büyüme ihracata dayalı büyüme şeklinde gerçekleşmektedir.

Gaziantep'te faaliyet gösteren firmaların yapmış oldukları yatırımlar hem büyümeyi hem de ihracatı geliştirmiştir. Gaziantep sanayiine yapılan yatırımlar Gaziantep'in istihdam yapısını artırmaktadır. Ayrıca Gaziantep ihracatının rakamsal olarak büyümesi, beraberinde inovasyonun da gelişmesine katkı sağlamaktadır. İnovasyonun gelişimi Gaziantep şehrinin ekonomik olarak büyümesini, ekonomik büyüme de inovasyonun gelişmesini zorlar.

Krediler, genelde makine alımları için kullanılmaktadır. Bu da teknolojik gelişimi sağlamış ve Gaziantep'te faaliyet gösteren firmaları üst düzey makinalara yönlendirmiştir.

Gaziantep'in ekonomik büyümesine etki eden, dış ticaret faktörü olan, ihracat ve ithâlat faktörü daha detaylı bir şekilde incelenmiştir. İthâlat; etki eden değişkenler, ithâlat fonksiyonu yöntemiyle bakılmıştır. Buna göre Gaziantep ithâlatında ülke milli gelirindeki artış ve azalışlar etkili olmaktadır. Gaziantep ithâlatı ülke gelir esnekliği 2,02 bulunmuştur. Bu oran Türkiye'deki oranlara göre gayet makul bulunmaktadır. Bununla beraber enflasyon oranı ve döviz kurundaki artışlar Gaziantep ithâlatını olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun tersi durumu olan enflasyon oranı ve döviz kurundaki azalışlar ise Gaziantep ithâlatını olumlu yönde etkilemektedir.

Gaziantep ihracatını incelediğimizde en çok ihracat yapmış olduğu ülkelerin milli gelirlerindeki artış veya azalışlar yanında döviz kurundaki artış ve azalışlardan da etkilenmektedir.

Bölüm 5

GAZİANTEP BÖLGE KALKINMASINA YÖNELİK ANKET UYGULAMASI

Araştırmanın konusu; Gaziantep şehrinde faaliyet gösteren firmaların bölge kalkınmasına etkilerinin ve bu etkileri doğrultusunda gelecek açısından Güneydoğu Bölgesi'nde bulunan Gaziantep şehrinin kalkınmasına nasıl bir katkı sağlayacağını, bununla beraber firmaların günümüzdeki durumu ve gelecek açısından devamlılığını oluşturacak olan ekonomik etkenleri belirlemeye ve çözüm önerileri getirmeye çalışmaktır.

Araştırmanın kapsamı; Gaziantep sanayiinde, bölgesel sanayi kalkınmasının sağlanabilmesi için Gaziantep şehrinde faaliyet gösteren firmaların ne tür politikalar uygulaması gerektiğinin ortaya konulmasıdır. Bu amaçla öncelikle ülkemizde uygulanan bölgesel sanayi kalkınma politikaları incelenmiş ve bu politikalardan hangisinin veya hangilerinin Gaziantep sanayiinde faaliyet gösteren firmalar için uygun olduğunu belirlemek amacıyla bir alan çalışması yapılmıştır.

Devlet Plânlama Teşkilatı tarafından gerek 2003 yılında yayınlanan “Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru) Raporu”nda gerekse 2007 yılında yayınlanan “Dokuzuncu Kalkınma Plâni 2007 – 2013 Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu”nda bölgesel sanayi kalkınmasının öneminden bahsedilmiş ve bölgesel sanayi kalkınması için uygulanacak politikalar anlatılmıştır.

Bu politikalar, sentez edilerek Gaziantep şehrinde faaliyet gösteren firmaların yapısı da göz önünde tutularak aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

1. Kurumlar Arası Yetki ve Sorumlulukların Rasyonelleştirilmesi
2. Rekabet Gücünün Arttırılması
3. Girdi Maliyetlerinin Düşürülmesi
4. Finansal Sistemin İyileştirilmesi
5. Pazarlama

6. Teknolojik Kapasite ve AR – GE'nin Gelistirilmesi
7. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
8. İhracatın Tesvik Edilmesi
9. Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Artırılması
10. KOBİ'lerin Desteklenmesi
12. Kurumsallaşma

Bu verilerin elde edilmesinde Gaziantep şehrinde faaliyet gösteren firmalara yapılan anket ile Gaziantep mesleki kuruluşlarının ve Gaziantep şehrinde bulunan firmaların başında üst düzey yöneticilerle yapılan röportajlar vasıtasıyla bölgede yapılan fiili çalışmalar sonucu;

- Gaziantep şehrinde faaliyet gösteren şirketlerin genel profili;
- Gaziantep'te faaliyet gösteren firmaların sektörel ve sanayi yapısının tespit edilmesine;
- Gaziantep'te faaliyet gösteren firmaların şehrin sanayisine, ekonomik büyüme ve kalkınmasına etki eden değişkenlerin tespit edilmesi;
- Gaziantep'te faaliyet gösteren firmaların üretim ve finansal yapısı ile ürünlerin pazarlamasının nasıl olduğunun tespit edilmesi;
- Gaziantep'teki firmaların teknolojik kapasite ve ar-ge yapısının analizi;
- Firmaların sektör içinde ve Avrupa Birliği'ne entegrasyon sürecindeki ülke içi ve dışındaki rekabet durumları;
- Firmaların yatırımları ne yönde yaptığını ve yapması gerektiğini, bununla beraber şirketlerin yabancı sermayeye ve borsaya açılma durumları;
- Gaziantep'te faaliyet gösteren firmaların dışa açılması yönünde ihracat teşviği ve kobilere verilen kredilerin ne yönde olduğunun analiz edilmesi;
- Gaziantep'teki firmaların girişimcilik yönünden sergilediği performansın ölçülmesi;

- Gaziantep'te faaliyet gösteren firmaların kurumsallaşma yoluyla geleneksel yönetim tarzından - modern yönetim tarzına geçiş için yapılması gerekenler; incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı; Gaziantep şehrinde faaliyet gösteren firmaların genel profili tespit edilerek, Gaziantep şehri sanayiinde yer alan öneminin ölçülmesidir.

Gaziantep şehrinde faaliyet gösteren firmaların genel yapısı ve şehrin sanayisinde oynadıkları rolde olumlu ve olumsuz yönler belirtilmeye çalışılmıştır. Gaziantep'te sanayinin boyutu ve Gaziantep şehrinde faaliyet gösteren firmaların hangi kıstasların etkisi altında büyüme gösterdiği araştırılmıştır.

Araştırmanın verilerini toplama yöntemi ve verilerin analizi; veriler, birinci dereceden veri toplama yöntemlerinden olan anket yöntemiyle toplanmıştır. Anketler, Gaziantep şehrinde yer alan firmalara konunun içeriğine uygun ve Gaziantep yapısına göre sorular hazırlanarak uygulanmıştır. Anket; Gaziantep'te faaliyet gösteren firmaların vergi ve sermayesine bakılarak büyük, orta ve küçük ölçekli firmalar, rastlantısal şekilde seçilmiş ve seçilen firmalarda sanayi sektöründeki ve alt sektörlerdeki yüzdesel oran dikkate alınarak uygulanmıştır.

Anket yüz yüze görüşmeler ile 150 firmaya 12 konu başlığı altında 73 soru şeklinde yapılmıştır. Sorular anket yapısına, konuya ve Gaziantep'te öne çıkan noktalara uygun değişik soru tipi ve sistemi kullanılarak hazırlanmıştır. Anketteki bu sorular birebir görüşme ve bizzat inceleme yapılarak uygulanmıştır. Çalışma da Gaziantep şehrinde faaliyet gösteren firmaların profilleri ile Gaziantep şehri sanayii üzerindeki rolleri araştırılmıştır.

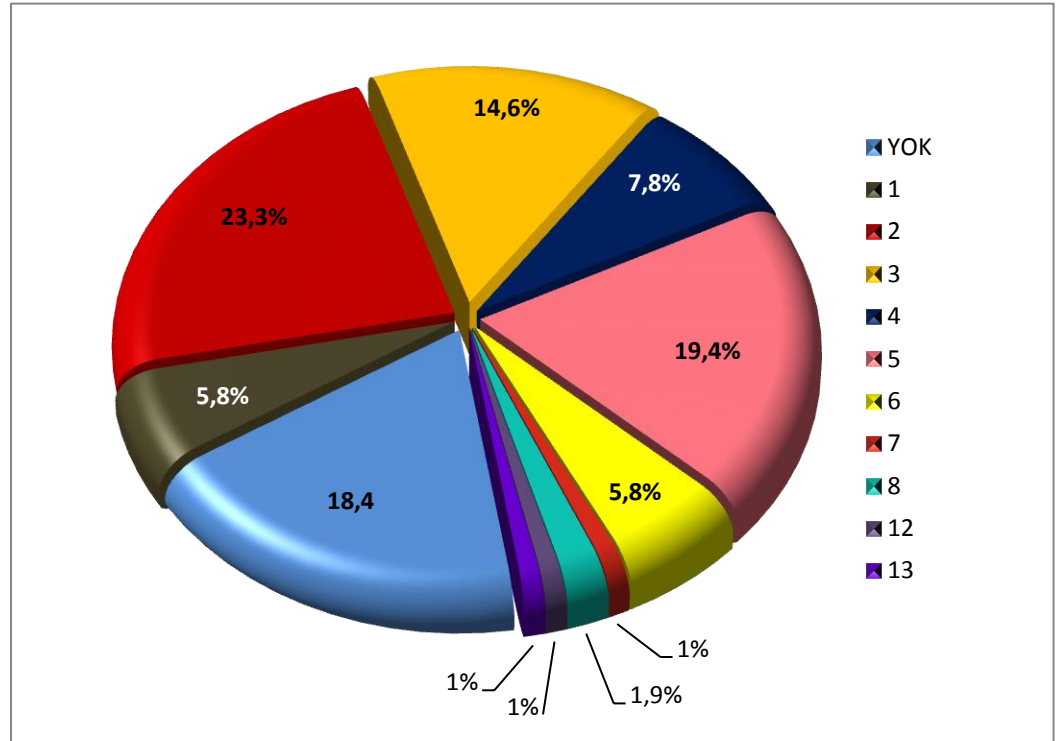
Verilerin analizinde frekans analizinden ve pasta grafiklerinden yararlanılmıştır. SPSS 17.0 istatistik paket programı kullanılmıştır.

5.1. Sanayi Şirketlerinin Genel Yapısı

Yaptığımız ankette 110 şirket bulunmaktadır. Hukuki statüleri bakımından genelde; anonim, limited ve şahıs şirketleridir. Anket rakamlarında limited şirket %50, anonim %32 ve şahıs şirketleri %18 dir. Gaziantep şehrinin genelinde de bu rakamların benzeri gözükmemektedir. Bundan dolayı, yapmış olduğumuz anket bir yönde gerçek rakamın da temsilcisi konumundadır. İşletmelerde ortak sayısı ise; % 20'si şahıs olarak tek iken; diğer kümelenmeler 2 ile 7 ortaktan oluşur. İmâlat sanayiini incelediğimizde de bu durum böyledir.

İşletmelerin Gaziantep'te kurulmasının nedeni; sanayisinin gelişmiş olması ve bölgesel konumunun ön plânda olmasıdır. Bunun yanında çok azı istihdamı kolaylaştırırken; ve Ortadoğu Ülkeler'ine ihracatın güçlüğü nedeniyle bir kapı teşkil ettiği düşünülmektedir. Bunun yanında, firma yönetenlerinin enteresan bir tezi de şirketlerin ekonomiyi canlandırıp, Gaziantep şehrinin prestijini artırdığı ve aynı şekilde çok azı sanayisini geliştirip, istihdam oluşturduğu düşünülmektedir.

Şekil 5.1. İşletmelerde ortak sayısı:

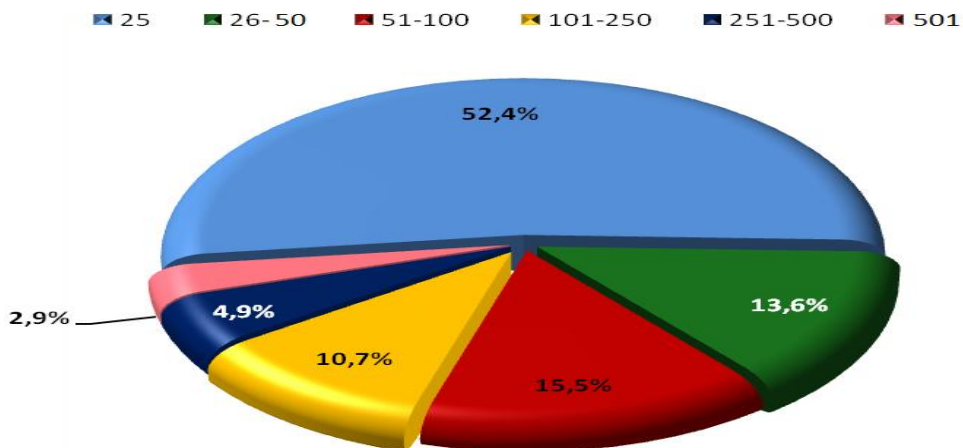

Anket yapılan şirketlerin çoğunun markalaştığını ve patentli ürünler olduğunu ve çok azının da serbest bölgede yerinin olduğunu görmekteyiz.

Firmaların istihdam oranlarına göre büyük bir çoğunluğunun küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Ankette küçük ölçekli, 25 kişiden az işçi sayısı istihdam eden işletmeler %53 iken, orta ölçekli firma % 29 ve büyük ölçekli firma sayısı %18 civarındadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmekte olan ekonomilerde dinamizm sağlayan bir rolü vardır.¹

Günümüzde küreselleşme, getirmiş olduğu rekabetle KOBİ'lerin büyük işletmelere göre avantajlarının daha fazla olduğu gözlenmektedir. Şehir içindeki küçük imalat sanayiinin boyut ve niteliğinin yerel girişimciliğin geliştirilmesine ve birbirine eklenen birikmiş etkisi ile şehrin genel ekonomik yapısının genişleyerek büyümesine katkısı olmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin, bölgelerin ve şehirlerin yeniden canlanmasına, dinamizm kazanmasına etkisi ve katkısı vardır. Büyük şehirlerin ekonomisinde, küçük şehirlerin ekonomisinden daha net bir üretim tarzı, iş bulma olanakları ve yeni sektörlere adapte olması daha kolay sağlanmaktadır. Bu durum şehirlerin tanımlanması ve karakterize edilmesinde en temel etmen olarak; küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük şehirlerde güçlüklerle karşılaşmasına rağmen daha çabuk adapte olduğunu göstermektedir.²

Şekil 5.2. Gaziantep İşletmelerinde Çalışan Eleman Sayısı Ortalaması:

¹ KOSGEB, "KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Gaziantep İli Değerlendirme Raporu", **Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını**, Temmuz 2005, Ankara, s.7.

² UEAPME, "Crafts And SME's : Keys For The Success Of Urban Policy", **Position Paper**, www.ueapme.com/docs/pos-papers/2007, 2007, (26.10.2011).

Firmaların etkin çalışması ölçüle alakalı değil, nitelikli eleman sağlayabilecek, araştırma ve geliştirmeye destek olacak, finansal danışmanlık yapabilecek, yeni ürün üretimlerine yardımcı olabilecek kurum ve kuruluşlarla beraber faaliyetlerde bulunması ile yakından ilgilidir. Son yıllarda önemli olan, farklı ölçekteki firmaların birbirleriyle, teknoparklar veya kalkındırma ajanslarıyla, üniversitelerle, araştırma kurumları gibi kuruluşlarla işbirliği ve etkileşim halinde bulunmuş olmalarıdır.³

Gaziantep'te küçük ve orta ölçekli işletmelerin yapmış oldukları başarı büyük işletmeler için de önem arz etmektedir. Çünkü büyük işletmelere küçük işletmeler tedarikçi, yan sanayii, ve tamamlayıcı özellik kazandırmaktadır. Böylece Gaziantep'te Küçük ve orta ölçekli firmaların, şehrin işsizlik sorununun çözümünde de katkısı bulunmaktadır.

ABD'de yeni iş olanaklarının dörtte üçü küçük işletmeler tarafından oluşturulmaktadır. Günümüzde iş geliştirme kapasitesi ve girişimcilik güçlü ekonomilerin tanımlanmasında nihai gösterge kabul edilmektedir.⁴

Örneğin; Avrupa'nın en yüksek istihdam oranı, Danimarka'da %95'i küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından sağlanmaktadır.⁵

5.2. Rekabet Durumu

Anket yapılan işletmelerin %60'ı bölgesel kalkınma ve strateji plânı geliştirmektedir. Yine anket yapılan işletmelerin %85'i, kendi sektöründeki diğer firmaların rekabet politikalarını izlemektedir. İşletmelerin % 65'i sektörel raporları incelemektedir. Böylece Gaziantep'te işletmeler birbirleriyle devamlı rekabet halinde olup aralarında bir yarış durumu bulunmaktadır. Bu rekabet ortamı şehre dinamizm ve canlılık katmakta ve Gaziantep şehrinin ekonomisini geliştirmektedir. Fakat, rekabet ortamının getirileri olduğu kadar işletmelerin rekabet ortamı nedeniyle sektörde yaptığı yığılma, komşunun yaptığı işi tekrarlamaya dayanan mantıkla birleşince, gereksiz kapasiteler, birbirini yıpratıcı rekabet ortamları ortaya

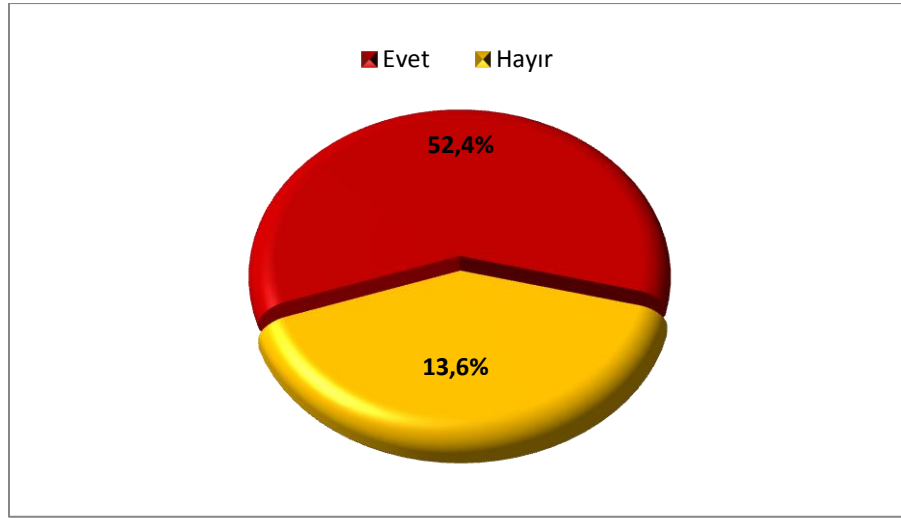
³ Ş. Saygılı, **Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Durumu**, www.dpt.gov.tr/e-kutuphane, 2008.

⁴ J. Kotkin, *The Daily Resource for Entrepreneurs*, www.inc.com, 2006, s.74, (23.08.2011).

⁵ N. Hansen, "Regional Development Policies: Past Problems and Future Possibilities", **Canadian Journal of Regional Science**, <http://dsp-psd.pwgsc.gc.ca/collection>, 1996, s.22.

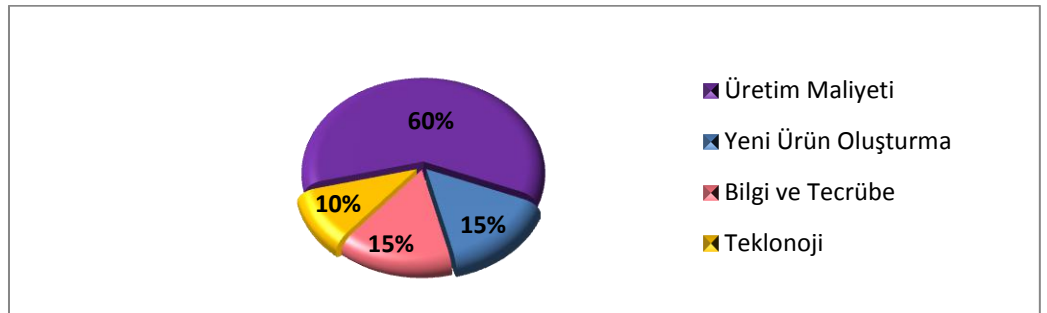
çıkılmaktadır. Örneğin; bir işletme yüksek kâr elde ettiği bir sektörde daha çabuk rekabet ve girişimcilik sağlaması nedeniyle çoğu işletme, yüksek kâr elde edilen sektöre yönelmektedir.⁶ Bundan dolayı o sektörde yığılma meydana gelmektedir. Bu, üretimdeki her sektör için söz konusudur. Bu kâr elde edilen sektöre yeni giren firmalar fizibilite yapmamaktadır. Bundan dolayı kaynak israfı yaşanmaktadır.

Şekil 5.3. Gaziantep Şirketleri Bölgesel Strateji Ve Kalkınma Plânı Geliştirmekte Midir?

Ankete göre Gaziantep'te şirketler rekabet edebilmek için üretim maliyetinin düşürülmesinin etkili olacağını düşünürken; kalitenin rekabette etkili olmadığını, sadece Avrupa ülkelerine yapılan ihracatta önemli olduğunu düşünmektedirler. Rekabette pazara yakınlıktan ziyade, bilgi ve tecrübenin önemli olduğu ve ürün çeşitliliğinden daha çok teknolojinin rekabet ortamını etkilediği düşünülmektedir.

Şekil 5.4. Gaziantep İşletmelerine Rekabet Gücüne Etki Eden Faktörler ve Oranları

⁶ E. Erdiren, "Sektörde Rekabet Çok Yüksek", *Lonca Dergisi*, KSO Yayını, Sayı: 18, 2005, s.32.

İmâlat sanayiinde bulunan firmaların piyasada tutunup rekabet edebilmesi, büyümesi ve kalkınması açısından üretilen ürünün maliyetinin düşürülmesi, uygulanacak temel politikalardan biridir. Maliyetlerin ilk düşüş anı firmaların ürün üretmek için hammadde fiyatlarını en uygun şekilde satın almasıyla başlar. Firmalarda maliyet politikası; ürettiği üründe harcadığı elektrikten, işçi fiyatlarına hatta üretilen ürünün pazarlanarak satılmasına kadar devam etmektedir. İşletmelerin maliyetlerini doğrudan etkileyen girdi maliyetleridir.⁷

Gaziantep'te de girdi maliyetlerinden ziyade vergi ve sosyal güvenlik gibi maliyetler ön plânda tutulmaktadır. Gaziantep'te işletmeler rekabette daha belirleyici olduğunu düşünmektedirler. Enerji, ulaşım gibi maliyetler rekabette daha az önemlilik arz etmektedir. Ayrıca Gaziantep sanayicileri girdi maliyetleri ile ilgili eksik bilgiye sahiptir.

Gaziantep işletmeleri, maliyetlerle ilgili stratejiler kadar pazarda rekabet edebilmek için rekabet stratejilerine de dikkat etmesi gerekir. Rekabet ile ilgili stratejiler farklılaştırma, odaklanma ve maliyet liderliği olmak üzere üç tanedir.

İşletme, farklılaştırma stratejisi kullanarak rakiplerden farklı olarak müşteri beklenti ve memnuniyetini yerine getirerek ve bunun karşılığında müşterinin ödemeyi onayladığı daha yüksek bir fiyat uygulayarak sektör ortalaması üzerinde bir getiri elde etmeye çalışır. Dolayısı ile bu stratejide temel hareket noktası kapsamlı olarak araştırılmalıdır. Müşteri beklentileri ürün, kalite, hizmet, teknoloji, davranış gibi hususlarda gerçekleşebilir. Bu özelliği ile farklılaştırma sadece ürün farklılaştırması anlamına gelmemektedir.⁸

Maliyet liderliği stratejilerinde olduğu gibi burada da teknik olarak değer zinciri analizi kullanılmaktadır. Zira farklılaştırma işletmenin tüm faaliyetlerine uygulanabilir. Birbirine bağlı tüm faaliyetlerde gerçekleştirilecek farklılaştırmalar, toplam değeri artıracaktır. Müşteriler de beklentilerinin karşılanması nedeni ile daha yüksek bir fiyat ödemeye hazır olacaklardır. Farklılaştırma stratejisi, hem talep edilecek fiyatı yükseltirken hem de marka bağlılığı oluşturmada etkili olmaktadır.

---

⁷ Ahmet Daldan, Girdi Maliyetleri , Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, <http://www.tisk.org.tr>, 2006, (19.10.2011).

⁸ Pazarlamada farklılaştırma stratejisi, <http://tantalosmaket.blogspot.com/2009/06/pazarlamada-farklilastirma-stratejisi.html>, (20.10.2011).

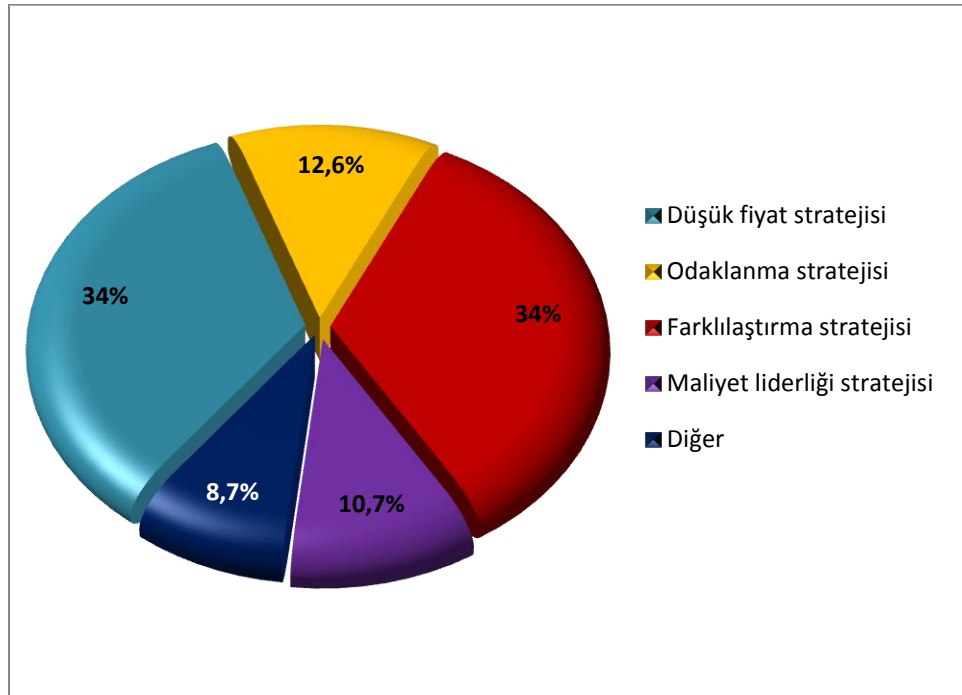
Farklılaştırma stratejisi ile işletme; olası rakiplerin, ikame malların, tedarikçilerin, müşterinin pazarlık gücünün ve mevcut rakiplerinin yarattıkları tehditleri bertaraf edebilir. Farklılaştırma stratejisinin sakıncaları ise; müşterilerin farklılığı algılayamaması, rakiplerin farklılıklarını taklit edebilmesi, farklılığın zamanla müşteri için önemini yitirmesi ve maliyetlerin artması olarak ifade edilir.⁹

Maliyet liderliği ile ilgili stratejide, işletmelerin kaliteden, genel piyasa kriterlerinden ödün vermeden; diğer sektördeki işletmelerin ortalama maliyetinden daha az maliyetle ürün satarak ortalamanın üstünde kâr elde etmesidir.¹⁰

Bu rekabet Gaziantep işletmelerinde pazarlara ürünü diğer rakip ürünlerden farklı sunarak, bunun yanında düşük fiyat stratejisi oluşturularak yapılmaktadır. Düşük fiyat stratejisi, sürümden kazanmasını sağlamakta; bundan dolayı ihracatta da düşük karlarla çalışılmaktadır.

Bazı işletmeler ise bu yöntemler dışında kalarak rekabette tek bir pazara yönelmiştir.

Şekil 5.5. Pazarda Rekabet Edebilmek İçin İşletmelerin Kullandıkları Strateji Türü:

⁹ Almula Köksal, Stratejik Yönetimde Rekabet Stratejileri, <http://yapiuretimi.redbilisim.com>, (14.08.2010).

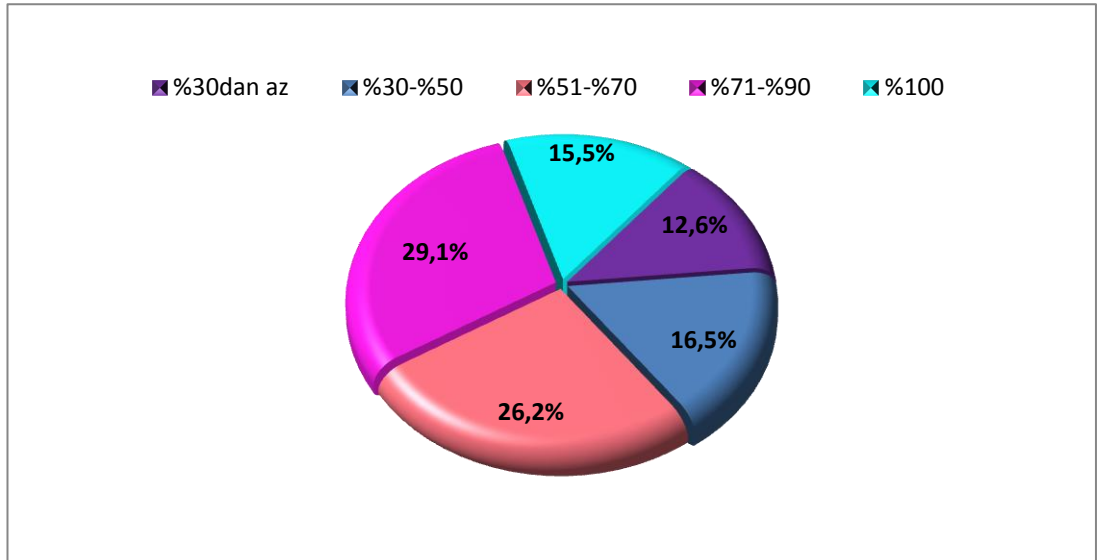
¹⁰ Barış Baraz, Rekabet stratejileri, <http://bbaraz.home.anadolu.edu.tr>, 2010, (22.11.2011).

5.3. Üretim Yapısı

Gaziantep şehrinde üretimde büyük imalât sanayi birim sayısının oldukça kısıtlı olduğu, küçük ölçekli birimlerin büyük sayılara ulaştığı bir bölge merkezidir. En çok yoğunlaşılan sektörler; iplik, dokuma sanayi ile halı/kilim ipliği sektörleridir. Sanayinin kullandığı girdilerin %35'i il içinden sağlanmaktadır.¹¹

Üretim sürecinde işletmeler, özellikle ihracat yapan işletmelerin kaliteyi ön plânda tutması gerekmektedir. Fakat işletmeler, rekabet edebilmek için maliyeti kısma, işçi sigortaları ve vergilerden kaçırma şeklinde yapmaktadır. İkinci plânda markalaşmayı düşünen Gaziantep işletmeleri bu düşüncenin kârı arttıracığına inanmaktadır. Gaziantep'teki işletmeler 2010 yılı itibariyle %70'i yıllık kapasite kullanım oran ortalaması %60 ile %90 arasında gerçekleşmektedir. Bu oran, Türkiye ortalamasının biraz üstündedir.¹²

Şekil 5.6. İşletmelerin Yıllık Kapasite Kullanım Oranları:

Gaziantep işletmelerinde tam kapasite ile çalışılmamasının en büyük nedeni, iç talep yetersizliğidir. Bunun yanında, finansman sorunları da yaşanmaktadır. Ankete göre üretimdeki ürünleri yenileme süresi, 3 ayla 6 ay arasında gerçekleşirken,

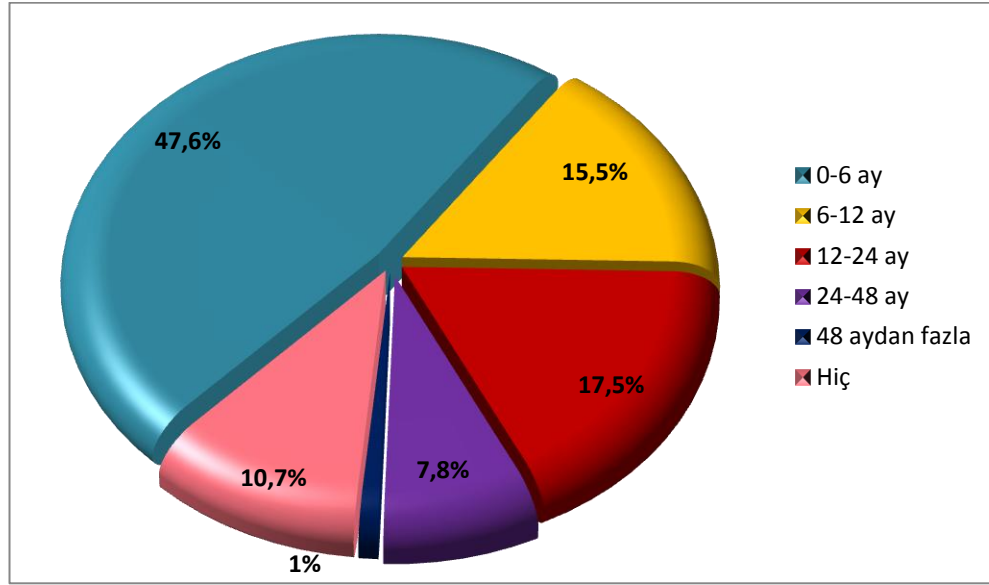
¹¹ GSO, s.44.

¹² Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, İmalat Sanayii Kapasite Kullanım Oranı, <http://www.tcmb.gov.tr/imalat/KKO.html>, (24.10.2011).

bir yıl bulan işletmeler de bulunmaktadır. Sadece %8'lik bir kısmı, iki yıldan fazla ürünleri yenilemeye gitmektedir. Anketteki işletmeler, uzun dönemli ticaret yapmadıklarını bunun yerine kısa dönemli projeler aldığını ve kısa dönem alınan proje bize ara malı ürettiğini göstermektedir. Anket yapılan işletmelerin %80'i belli periyodlarla yeni birkaç ürün üretmektedir.

Şekil 5.7. Gaziantep İşletmelerinin Genel Olarak Ürünlerini Yenileme Süresi

5.4. Finansal Yapısı

İşletmelerdeki finansal olaylar, dış gözlemler yanında işletme içi gözlemlere de dayanmaktadır. İşletmelerin kendini idame ettirmesi açısından sermayesi ve kredi şekilleri gibi özel finans durumları önem arz etmektedir. Ayrıca işletmelerin karşılaştıkları kuruluş, sermaye artırımı, sermaye azaltımı ve tasfiye gibi özel finans konuları da finansal yapı içerisinde önem arz etmektedir.¹³

Finans, işletmelerin gözetim altında işlenmesine katkıda bulunduğu gibi kaynak tahsisinde, aynı zamanda hızlı değişen ve gelişen piyasa yapısındaki değişim süreçlerini de kolaylaştırır. Firmaların finansal açıdan piyasadaki değişimlere ayak uydurabilmesi için, finansal kararları hızlı ve etkili şekilde uygulaması gerekir.

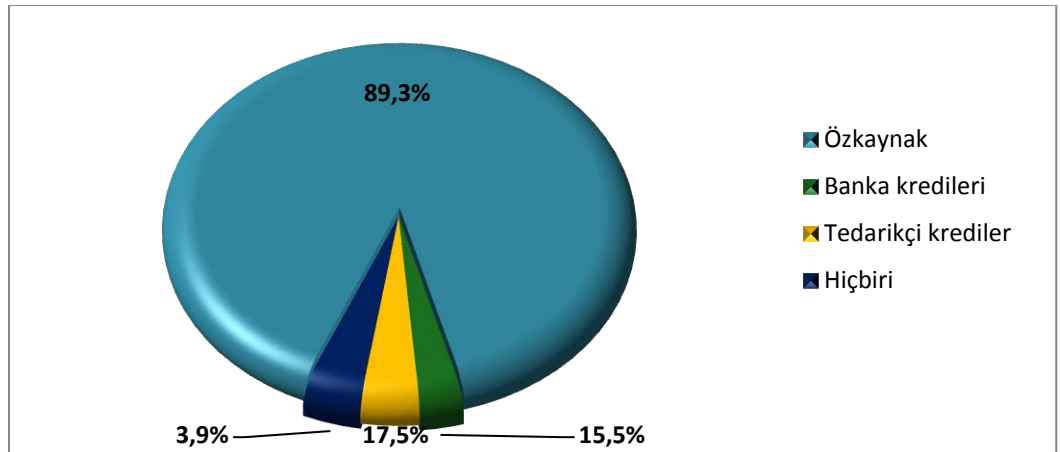
¹³ Niyazi Berk, s.3-5.

Finansal kararlar kısa dönemde elde edeceği kârı, uzun dönemde ise işletmenin pazar değerini etkiler. Temel hedef, işletme ortaklarının varlıklarının pazar değerini maksimize etmek olduğuna göre, alınan kararlar firmanın pazar değerini maksimum kılmak yönünde olmalıdır.

Serbest ticaret olgusuna benzer şekilde sermaye hareketleri de kaynakların küresel tahsisinin etkinliğini ve tasarrufların en etkin kullanımını sağlayarak ekonomik büyüme ve refahı arttırmaktır. Küresel tasarruf havuzu, yükselen ekonomiler hükümetleri ve şirketleri için daha ucuz finansman olanağı sağlamıştır. Ayrıca yabancı sermaye akımları yükselen ekonomilere de yeni finansal tekniklerin kullanımını ve yaygınlaşmasını sağlamaktadır.¹⁴

Gaziantep sanayi sektöründe bulunan işletmeler finansal yapı açısından problem yaşamaktadır. En önemli problem, kayıt dışı ekonominin yüksek olmasından dolayı, işletmelerin tutmuş oldukları defterler gerçekleri yansıtmamasıdır. Finansmana ulaşmada bir diğer sorun, hatalı ve yetersiz vergi teşvikleridir. Ayrıca kamu açıklarının yüksek miktarda olması sebebiyle, yatırımcının desteklenmesi için gereken güveni de zedelemektedir. Devletin kamu açıklarını kapatmak adına özel sektör kurum ve kuruluşlarının finansal kaynaklardan yeterince yararlanamamış olmasıdır. Gaziantep'te bulunan işletmeler özkaynaklarıyla büyümektedirler. Bu durumda Gaziantep'in hızlı büyümesini önemli ölçüde etkilemektedir.

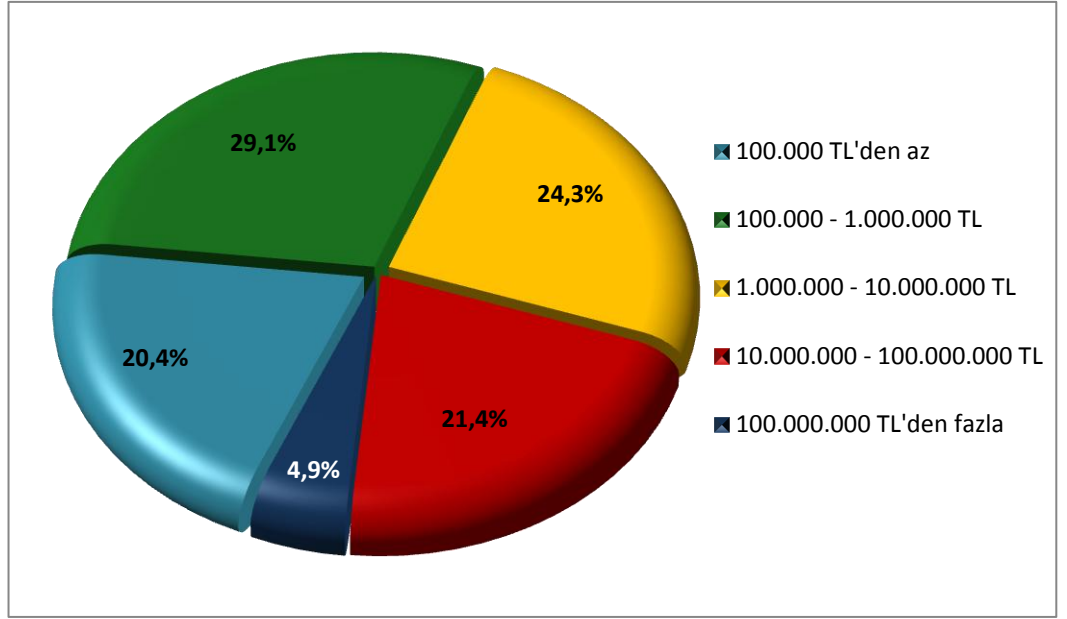
Şekil 5.8. Gaziantep'te İşletmeler İlk Kurulurken En Önemli Finansman Kaynağı:

¹⁴ Parasız, s.233.

Gaziantep'teki genel olarak işletmeler kurulurken en önemli finansal kaynağının %90'ını özkaynakları oluşturmuştur.¹⁵ %9'u banka kredisi, %1'i ise yabancı sermaye kullanmıştır. Gaziantep işletmelerinin büyük bir çoğunluğu aile şirketi veya tek kişiden oluşmakla beraber, %20'si birçok ortak tarafından ve %18'i yabancı şirket tarafından sermayeleri oluşmaktadır.

Şekil 5.9. Gaziantep'te İşletmelerin Toplam Yıllık Ciroya Göre Oranları:

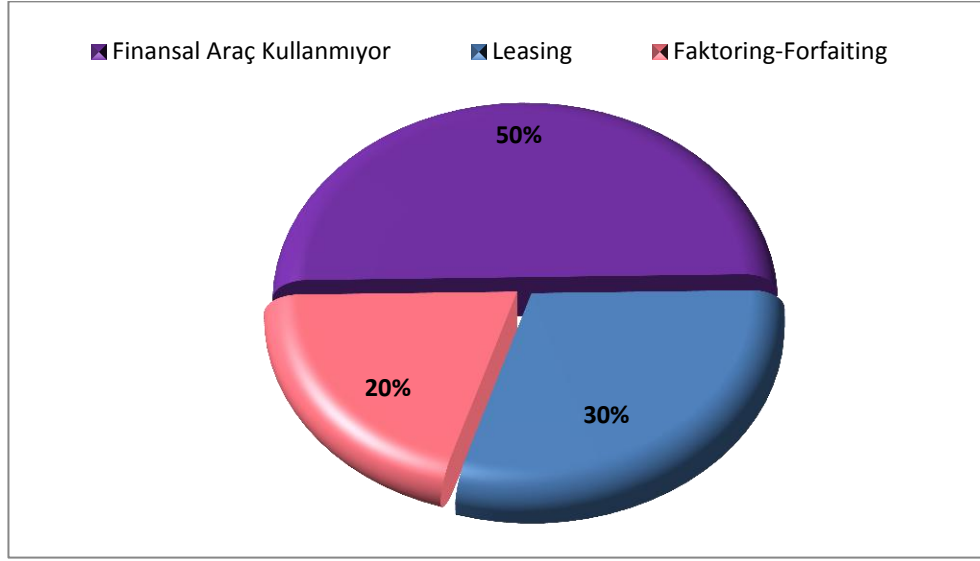

Ankete göre, işletmelerin yarısı finansal teknik kullanmamaktadır. Diğer yarısı ise finansal tekniklerden; leasing, faktoring ve forfaiting kullanmaktadır. Leasingi kullanma sebebi, ihracat yapmak için teknolojisini geliştirme amaçlı almış olduğu makinelerdir.

Son birkaç yılı göz önünde bulundurarak, işletmeler yatırımlarının çoğunu, makine alımı ile yenilemeye ya da alınan makinelerin tamir vs. yolla düzeltilmesine kullanmaktadır. Bunun yanında Gaziantep firmaları başka bölgelere yönelerek genişleme yatırımı yapmaktadır.

¹⁵ GSO, s.11.

Şekil 5.10. Gaziantep İşletmelerinin Kullandığı Finansal Teknikler:

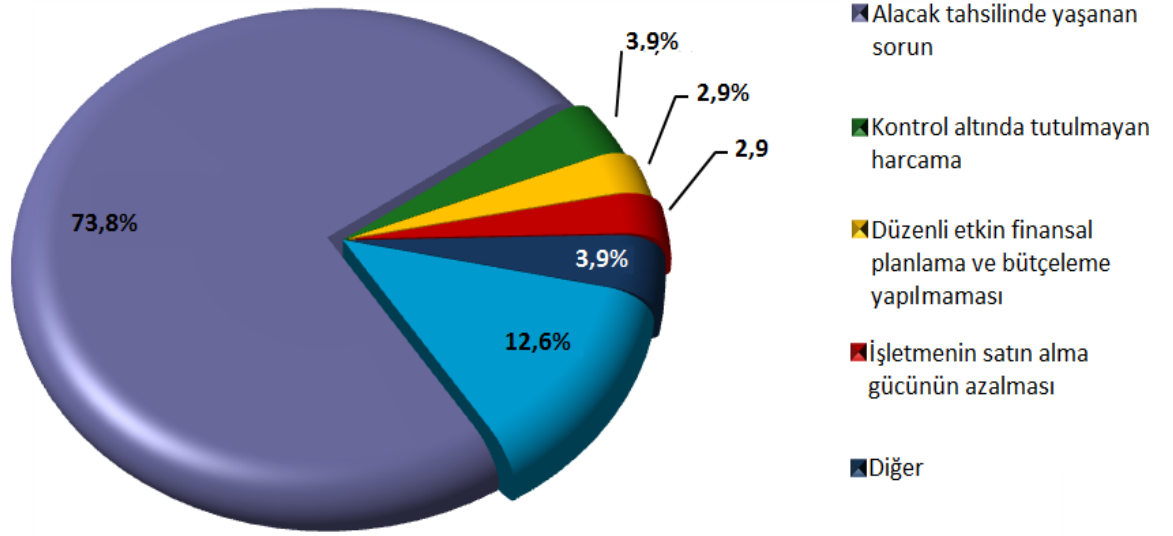

Gaziantep işletmeleri, yeni yatırımları (yeni iş, yeni arsa alımı vs.) daha az yapmaktadırlar. Bunun nedeni; kâr etme arzusu nedeniyle yeni bir işin hemen kâr edemeyeceği ve rekabet ortamında işletmelerin sermayesinin başka bir yere kanalizasyon edip, zayıflamamasını istemesindedir. Çek-senet alacakları için ise işletmelerin %25'i faktoring ve forfaiting kullanmaktadır. Bu durumda piyasada nakit paradan ziyade, çek-senetin kullanılmaktadır. Bundan dolayı, anket yapılan işletmelerin %75'i alacak tahsilinde sorun yaşamaktadır. İç piyasaya satma prensibi olarak mal mukabilini kullanmaktadırlar. Firmalar alacaklarını tahsil edemeyip nakit sıkıntısına düştüğü zaman ya sermaye artırımına ya da faktoring-forfaiting finansal araçlarını kullanmaktadır. Eğer daha büyük bir nakit sıkıntısı varsa, bunu banka kredileriyle karşılamaktadırlar.

Kriz dönemlerinde satış hacmindeki azalmalarla, ürünlerde de azalmaya gidilmiştir. Küçük ölçekli firmalar ayakta durmaya çalışmıştır. Fakat üretim kapasite ortalamasına bakıldığında, kriz dönemi dahil %60 ortalama ile çalışılmıştır.¹⁶ Bunun en büyük sebebi ihracatın artış göstermesidir. Bundan dolayı firmaların %80'i kriz öncesi durumuna kısa zamanda dönmüşlerdir.

¹⁶ TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr/imalat/KKO.html>, (06.11.2011).

Şekil 5.11. İşletmede Nakit Sıkıntısına Düşme Nedenleri:

İşletmeler faaliyet kapsamında en çok yönetimde sıkıntıya düşmektedir. Bunun sebebi, aile şirketi olmasından dolayı yönetimi elinde bulundurmak istemesi ve profesyonel yöneticiler almamasıdır. İşletmeler ar-ge konusunda da sıkıntıya düşmekte, bunun yanında pazarlama ve finans konusunda da sorunlar yaşamaktadırlar.

Firmalar bankalarla, en çok işletme kredisi kullanmaktadır. Makine ve hammadde alımı için ithalat kredisi de kullanılmaktadır. Yatırım için kredi alımı ise %10 bile değildir. Kredi kullanırken firmalar ipotek veya çek-senet teminat göstermektedir. Kredi kullanımında yaşanan sorunlardan en önemlisi, faiz oranlarının yüksek olması ve bürokratik mevzuat sorunlarıdır. Bazı firmalar, teminat göstermekte zorluk yaşamaktadır. Firmalar mevduatlarını, muhafazakar oldukları için genelde vadesiz kullanmaktadırlar. İhracat nedeniyle yabancı para mevduatı da kullanılmaktadır.

Gaziantep'te finansal piyasaların daha etkin çalışması ve finansal araçların daha etkin kullanılması gerekmektedir. Ülkemiz finansal piyasalar hususunda Avrupa Birliği ortalamasının oldukça altında bulunmaktadır. Bu nedenle, gerekli

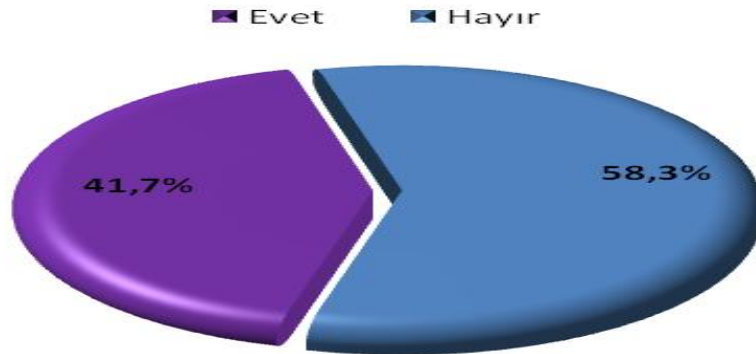
iyileştirmelerin yerine getirilmesi hususundaki plânların hemen gerçekleştirilmesi gerekmektedir.¹⁷

5.5. Pazarlama

Gaziantep temel pazar alanı kendi il sınırları içinde ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde olmasına karşın, ihracatta 150'yi aşkın ülkeye ürünlerini satmaktadır. Fakat Gaziantep ekonomisinin nihai tüketim malı üreten yapısı, Güney Asya bölgesinin düşük maliyetli üretim yapısı karşısında, yakın gelecekte pazarda daha iyi yerlere gelmesi için üretim yapısında da değişime gitmesi gerekmektedir.¹⁸

Pazarlamada maliyet ve kalitenin önemli olduğu, bunun için firmaların markalaşmaya gittiğini görmekteyiz. İşletmelerin dış ticaret pazarını; maliyetlerin düşük, kaliteli ve farklı ürün yelpazesine bağlı olması etkilemektedir.

Şekil 5.12. Gaziantep İşletmelerinde Swot Analizi

Pazarlamada en önemli noktalardan birisi de tanıtımdır. Gaziantep işletmeleri tanıtıma önem vermekte fakat yabancı sermayeyi çekecek kadar tanıtım yapmamaktadır. Tanıtım olarak genelde, fuar ve internet kullanılmaktadır.

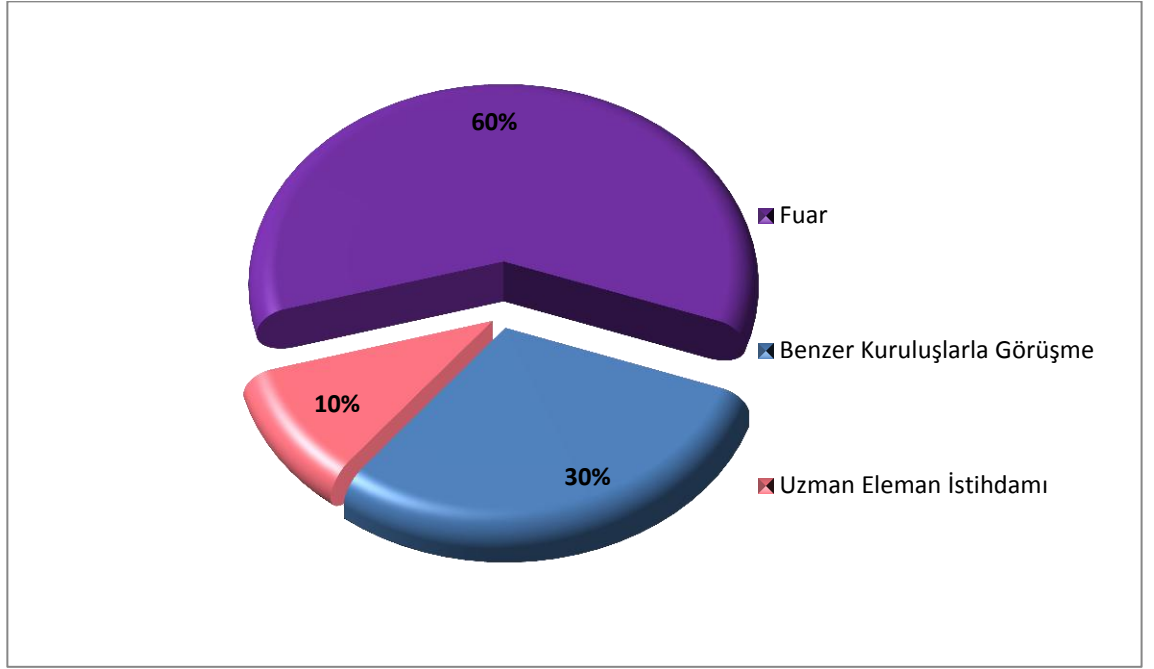
Gaziantep işletmelerinde fuarcılık anlayışı gelişmiş ve olumlu sonuçlar vermiştir. Ana fuarlar olan; Hannover, Irak ve İstanbul fuarlarında Gaziantep firmaları çok başarılıdır.¹⁹ Ayrıca dış fuarlarda satın alınan makinelerin yıllar itibariyle benzeri ve hatta daha iyisi yapılmaktadır.

¹⁷ Gökhan Taşpınar, "Bankacılık Sektörü AB'ye Hazır mı?", www.makale.com, 2008.

¹⁸ GSO, Ekovizyon, s.43.

¹⁹ World Of Industry, <http://www.win-fair.com>, (20.01.2013).

Şekil 5.13. İşletmelerin En Çok Yararlandığı Araçlar:

5.6. Teknolojik Kapasite ve AR-GE

Frank Lichtenberg'in yapmış olduğu araştırma çalışmasında; "ar-ge faaliyetleri için harcanan her dolar, yeni makinelere harcanan her dolara oranla sekiz kat daha yüksek getiri" sağlamaktadır.²⁰

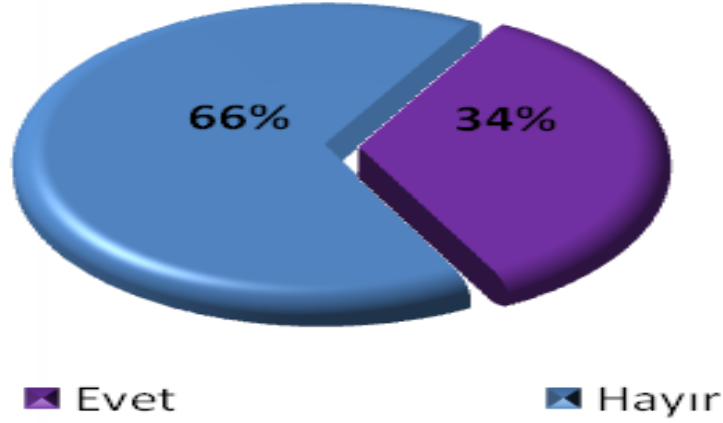
Dünya Ticaret Örgütü'nün, Avrupa Birliği'nin ve diğer kurum ve kuruluşların ar-ge faaliyetlerine destek olması, ar-ge faaliyetlerinin işletmelerin kalkınmasındaki rolünü daha da arttırmaktadır. İleri teknoloji ürünler, işletmelere yüksek kârları beraberinde getirmektedir. İleri teknolojik ürünler sayı olarak daha az üretilerek daha fazla kârlılık kazandırırken, orta veya daha düşük bir üründe aynı kazancı elde etmek için daha fazla ürün üretmek gerekir.

Gaziantep'teki işletmelerde teknoloji ön plândadır. İşletmenizdeki teknoloji hangi kısımlarda yapılıyor diye sorulduğunda ise; Gaziantep'teki işletmelerin cevabı, üretim yapan teknolojik tabanlı makineler olduğunu göstermektedir. Makine alımları, gelecek için piyasanın gidişatına yönelik sinyalleri algılamak açısından önem teşkil ettiği düşünülerek yapılmaktadır.

²⁰ Mina Özveren, Sebahattin Yıldız, "Entellektüel Sermayenin Ölçüm Yöntemleri ve Kriterlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F., 29:2, 2010, s.282.

İşletmelere sorduğumuzda, inovasyon ve en önemlisi ar-ge'ye önem vermedikleri görülmektedir. Anketteki işletmelerin %66'ı ar-ge kullanmamaktadır. %34'lük dilimde ar-ge bölümü bulunmaktadır. Fakat bu %34'lük kısmın yarısından çoğu ar-ge anlayışın makinelerde yenilik anlamında düşünmekte ve uygulamaktadır. İşletmelere ar-ge bilincinin öncelikle anlatılması gerekmektedir.

Şekil 5.14. İşletmeniz Ar-Ge Bölümü Bulunuyor Mu?

Yenilik yapmak isteyen profesyonel yöneticilerin çoğuna devlet destek vermemektedir.²¹ Büyük firmalar dışında diğer firmaların ar-ge bölümü bulunmamaktadır. Büyük firmalarda da ar-ge bölümünü incelediğimiz zaman laboratuvar şeklinde yapıldığını görmekteyiz. Bu laboratuvarlarda ürünlerin testi ve kalite yapısı incelenmektedir. Maalesef ki Gaziantep işletmelerinin çoğu yeni ürün oluşturma ya da ürünlerini çeşitlendirmek amaçlı ar-ge yapmamaktadır.²²

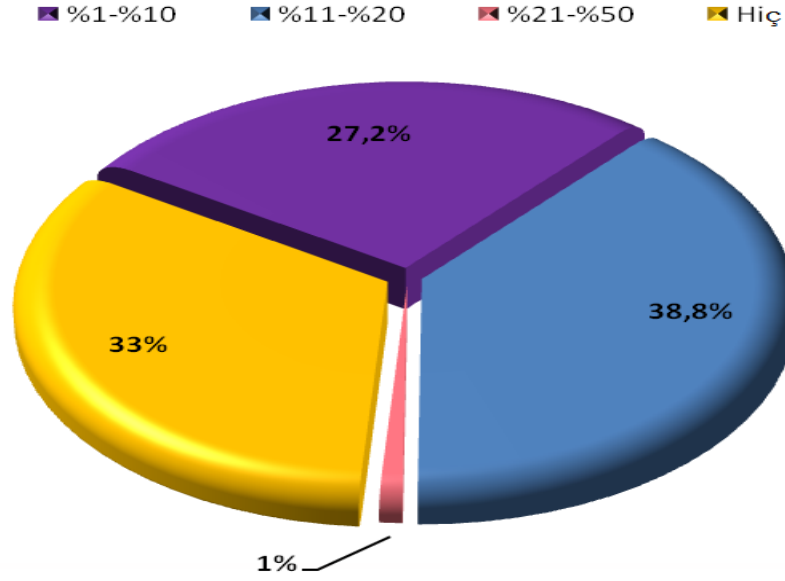
Anket sonuçlarına göre; işletmelerin %60'ı ar-ge için hiç bir harcama yapmamaktadır. %38'i, işletme cirosunun %10'nu ar-ge'ye ayırmaktadır. %2'lik kısmı, cirosunun %20'den fazlasını ayırmak gerektiğini düşünmektedir. İşletmeler ar-ge'ye para ayırmadıklarını ve ar-ge'ye ayrılan paranın masraf değil, yatırım olacağını düşünmektedir; fakat ar-ge'nin getireceği yararları tahmin etmemektedirler.

²¹ Nüket Eriş, "Tübitak'tan Sanayiye Ar-ge Destekleri", **Lonca Dergisi**, Sayı:25, Konya, 2007, s.28.

²² Ekonomi Bakanlığı, İl İl Dış Ticaret Potansiyeli, <http://www.ekonomi.gov.tr/idusk/dosya/kitapmakro.pdf>, 2011, s.14, (18.09.2011).

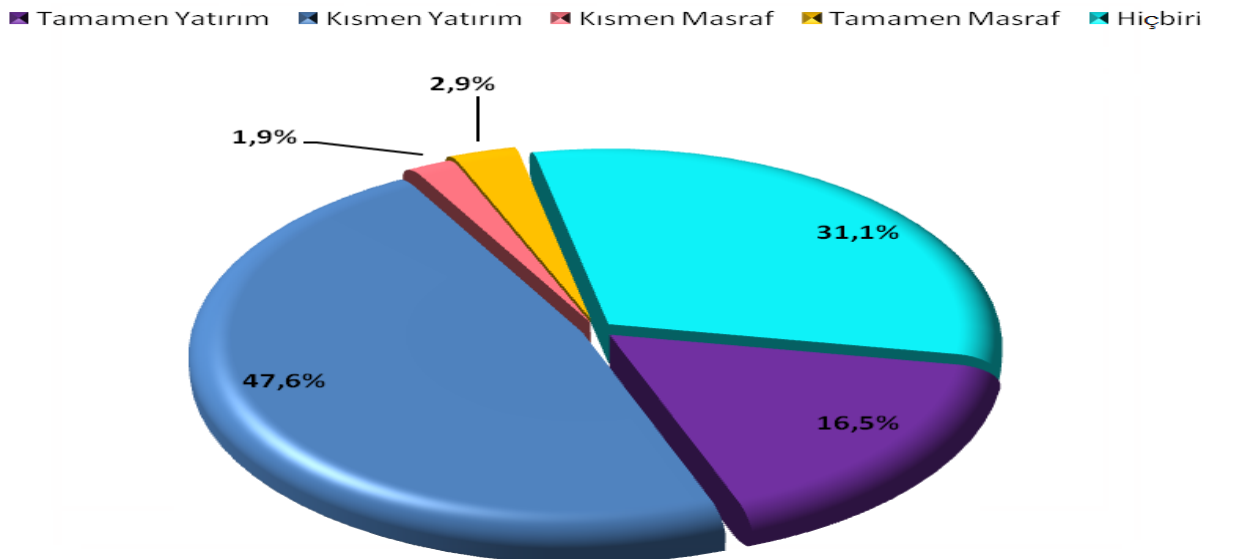
Şekil 5.15. İşletmelerin Cirolarının % Kaçını Ar-Ge'ye Ayırmaktadır:

Gaziantep'teki işletmeler daha fazla bütçe ayırmalı, hatta ar-ge'ye harcanan parayı yatırım olarak düşünmeli ve yaptığı ürünleri ar-ge bölümü kurarak geliştirmelidir. Gaziantep'teki işletmeler de aynı düşünce içerisindeyler. Ar-ge'ye yapılan harcamaları Gaziantep işletmelerinin çoğu yatırım olarak düşünmelerine rağmen ar-ge'ye yatırım yapmamaktadır. Bu konuda devletin destek olması ve kolaylıklar sağlaması önem arz etmektedir.

Gaziantep işletmeleri, önem verdikleri fuarları çok yakından takip etmektedir. Gaziantep sanayii işletmelerinin ar-ge ile ilgili geliştirilmesi için devlet, tarafından seminer ve sempozyumlar yaparak bilinçlendirilmeli ve eğitilmelidir.

Şekil 5.16. İşletmeler Ar-Ge'ye Ayrılan Parayı Nasıl Görmektedir:

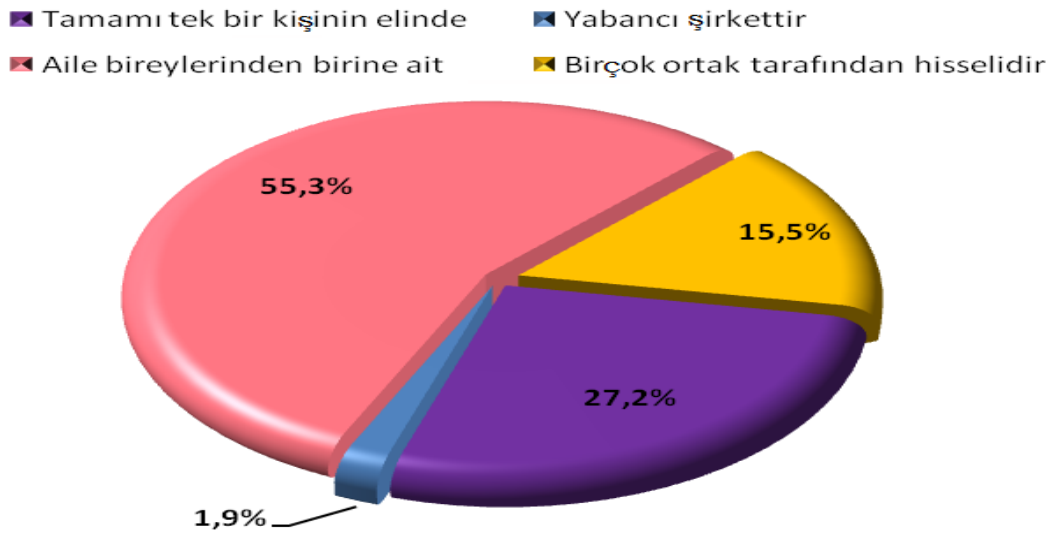
Gaziantep işletmelerinin ar-ge bölümü olmayan firmaların belirli bir miktar hesaplanarak cirosu belirlenip bu miktarı geçen firmalara ar-ge bölümü açma zorunluluğu ve ar-ge faaliyetleri için nitelikli personel yetiştirilmesi konusunda önemli çalışmalar yapılmalıdır.²³ Ar-ge konusunda teknik eleman yetiştiren kuruluşlara verilen destekler arttırılmalıdır.

Araştırma ve geliştirme faaliyetlerini direk destekleyen kuruluşların (TÜBİTAK, TEKMER, KOSGEB, TTGV gibi) performanslarını değerlendirecek, eksik noktalarını giderecek, etkili ve verimli çalışmasını sağlayacak bir kontrol mekanizması oluşturulmalıdır. Sektörel araştırma merkezleri kurulup, geliştirilmelidir. Böylece sanayide sektörel bazda analizler yapılabilecektir. Böylece Gaziantep firmalarının ar-ge konusundaki eksiklikleri tespit edilerek, akılcı stratejiler oluşturulabilecektir.

5.7. Yabancı Sermaye Yapısı

Ankete göre Gaziantep işletmelerini incelediğimizde yabancı sermayeli şirket %2 civarındadır. Yaptığımız anket araştırmasında sorduğumuz soruda:

Şekil 5.17. Şirketinizin Sermaye Büyüklüğü Açısından Dağılımı Nasıldır?

²³ DPT, "Türkiye Sanayi Politikası", DPT Yayınları, Ankara, 2003, s.17.

Gaziantep'teki işletmeler aile şirketi, birçok ortak tarafından hisseli (genelde 2-7 ortak arasında) veya tek ortaklıdır. Yabancı şirketleri incelediğimizde ülke bazında en yüksek orana sahip ülkeler Irak, Suudi Arabistan, ABD ve Avrupa ülkeleridir. Aslında bu oran daha yüksektir. Fakat yabancı şirketlerin daha yüksek oranda gözükmemesinin birkaç sebebi vardır. Irak, terör olayları nedeniyle şehir halkı tarafından hoş karşılanmayacağını düşünmektedir. Suudi Arabistan ise kraliyet ailesinin ülkesindeki siyasi nedenlerden dolayı yatırımlarının bilinmemesini istemektedir. Ayrıca, yabancı firmaların kurulma olasılığı oranının düşüklüğünün nedeni, vergiler ve yabancı sermayeye getirilen bazı kısıtlamalardır.²⁴

Yabancı sermayeli işletmelerin sektördeki varlığının çoğalmasıyla sanayinin gelişmesi, ürünlerin çeşitlenmesi, rekabetin daha iyi bir seviyeye gelmesi ve enerji gibi maliyeti yüksek sektörlerin daha hızlı gelişmesine yardımcı olacaktır.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımı “bir şirketin üretimini, kurulu bulunduğu ülkenin sınırlarının ötesine yaymak üzere ana merkezinin dışındaki ülkelerde üretim tesisi kurması veya mevcut üretim tesislerinin satın alınmasıdır” diye tanımlanır.²⁵

Yabancı sermaye yatırımları, gelişmekte olan ülkelerdeki sanayilerin sermaye açığının kapatılmasında rol oynar ve Gaziantep sanayii sektöründeki üretkenliği artırır.

Gaziantep'te işletme sahipleri genelde aile şirketlerinden oluşmaktadır. Aile şirketinin başında bulunan kişilerin son dönemlerde yerini genç kuşağa devretmektedir. Yapılan ankette orta ve ileri yaş işletme sahiplerinin yaptıkları konuşmalarda görülüyor ki; yabancılarla ortak olmak istememektedirler. Gerekçeleri ise sermayenin dağılacağı ve birçok zorluklar aşarak kurmuş oldukları işletmelerinin ellerinden gideceği kanısı oluşturmuştur. Önceki kuşaktan devralmış genç işletme sahiplerinin ise düşünceleri dışa açılması gerektiği yönündedir.

Gaziantep'te ekonomik durumun iyi olmasına rağmen gerekli tanıtımların yapılmamasından, yabancı sermayenin ilgisini çekememektedir. Reklam ve tanıtımlar, yabancı sermayenin buraya çekilmesi açısından önem arz etmektedir.

---

²⁴ Mortan, Arolat, s.54.

²⁵ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama**, Güzem Yayınları, İstanbul, 2003, s.718.

Devletin destekleri ile altyapı eksikliğinin de hızla giderilmesi gerekmektedir. Gaziantep'in limanlara olan uzaklığı da sorun teşkil etmektedir.

Yabancı sermaye yatırımını çekebilmesi için vergilerin düşürülmesi, teknolojik yatırımların özendirilmesi gerekmektedir. Gaziantep işletmeleri tarafından yapılacak yatırımların, yüksek sermaye birikimine ihtiyaç duyulan, gelişime açık sektörlere yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Gaziantep firmalarının yurtdışına yapmış olduğu yatırımlar doğrultusunda işletmelerin başarılı bir performans gösterdiklerini söylemek mümkündür.

Gaziantep'teki işletmeler ile çok uluslu firmaların ortaklık yaparak yabancı sermaye yatırımlarının Gaziantep şehrine çekilmesi teşvik edilmelidir. Böylelikle daha yüksek teknoloji ve kalite transferi sağlanmış olur.

5.8. Dışa Açıklık ve İhracatın Teşvik Edilmesi

Günümüzde ülkelerin veya şehirlerin sanayiinin kalkınması açısından ve sanayi sektörünün kendisini geliştirmesi için uygulaması gereken politikalardan birisi de ihracat teşvikidir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, ihracat miktarlarını yükseltebilmek için çaba harcamaktadır.²⁶

İhracat miktarının arttırılabilmesi ve dış pazarlardaki başarıların sağlanabilmesi açısından çeşitli teşvik ve tedbirlere yer verilmektedir. Bu teşvik ve tedbirlerin tümüne birden ihracata yönelik dış ticaret politikası adı verilir.²⁷

İhracat değerlerini büyüten firmalar buna paralel olarak ürünlerinin kalitesini ve rekabet edebilmek için yeni ürünü veya mevcut ürünlerini geliştirerek yenilerler. Yeni ürün nedeniyle, işçi istihdam edilerek işsizlikle de bir yönde mücadele edilmiş olur.

Gaziantep'te son on yılda ihracatın geliştirilmesi ve sanayi işletmelerimizin yurtdışı pazarlara açılması yönünde gelişim gösterdiğini ihracat rakamları da belirtmektedir. Gaziantep'te faaliyet gösteren firmalar, ihracatı güçlendirmek için sanayileşme konusunda başarı sağlamıştır. Gaziantep'teki işletmelerin vizyon olarak

---

²⁶ C. Alpar, *Az Gelişmiş Ülkelerin Dış Ticaret Sorunları ve Sanayileşme*, Turhan Kitabevi Yayınları, Yayın No: 11, Ankara, 1982, s.47.

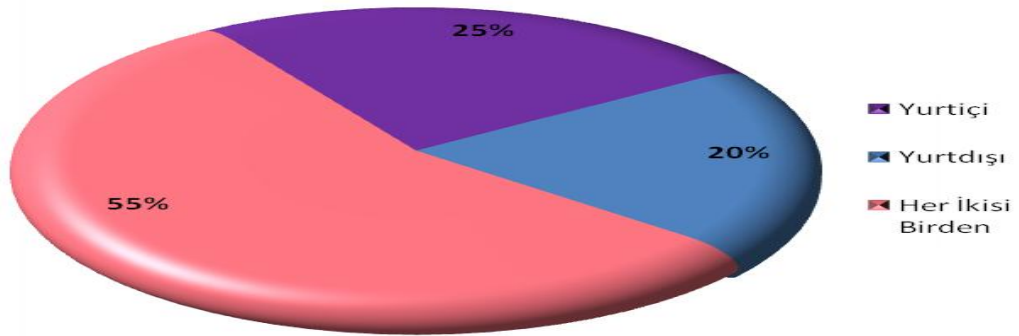
²⁷ Turan Serdengeçti, "Türkiye'de Yatırım Teşvik Uygulamaları", T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü Yayınları, Hazine Müsteşarlığı Matbaası, Mayıs/2000, Ankara, s.23.

ihracata yönelmesi, ihracatçı işletmelerimize önümüzdeki dönemde devlet tarafından destek amaçlı yapılacak yardımlarla (vergide kolaylıklar, teşvikler vs.) ihracatı özendirici hale getirecek ortam hazırlanmıştır. Dünyadaki rekabet şartlarına ulaşılmıştır.

Gaziantep sanayiinde pazar paylarını incelediğimizde, yaptığımız anketle yakın bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Genelde kurulan firmaların çoğu, girişimcilik ruhunun verdiği güçle dışa açılarak, büyüebileceği mantığı çerçevesinde ihracat yapmaktadır. Bunun yanında, Gaziantep şehrinin gelişimi açısından sadece ürünlerin ihraç edilme oranının yükselmesi değil; performans açısından yüksek teknolojiye sahip ürünlerin satılması da önem arz etmektedir. Çünkü yüksek teknoloji ürünler daha fazla getiri sağlayarak verimliliği yükseltmiş olur.

Gaziantep yüksek teknoloji mal ihraç eden yüz milyon \$ üstü ilk on ilimiz arasında gösterilmiştir.²⁸

Şekil 5.18. İşletmelerin Pazar Payı Oranları:

Gaziantep'te işletmeler ihracat yöntemi olarak doğrudan kendi ürününü kendisi veya aracı kullanarak pazarlamaktadır. İhracat yapan işletmelerin %25 lik kısmı ise fason olarak çalışmaktadır.²⁹

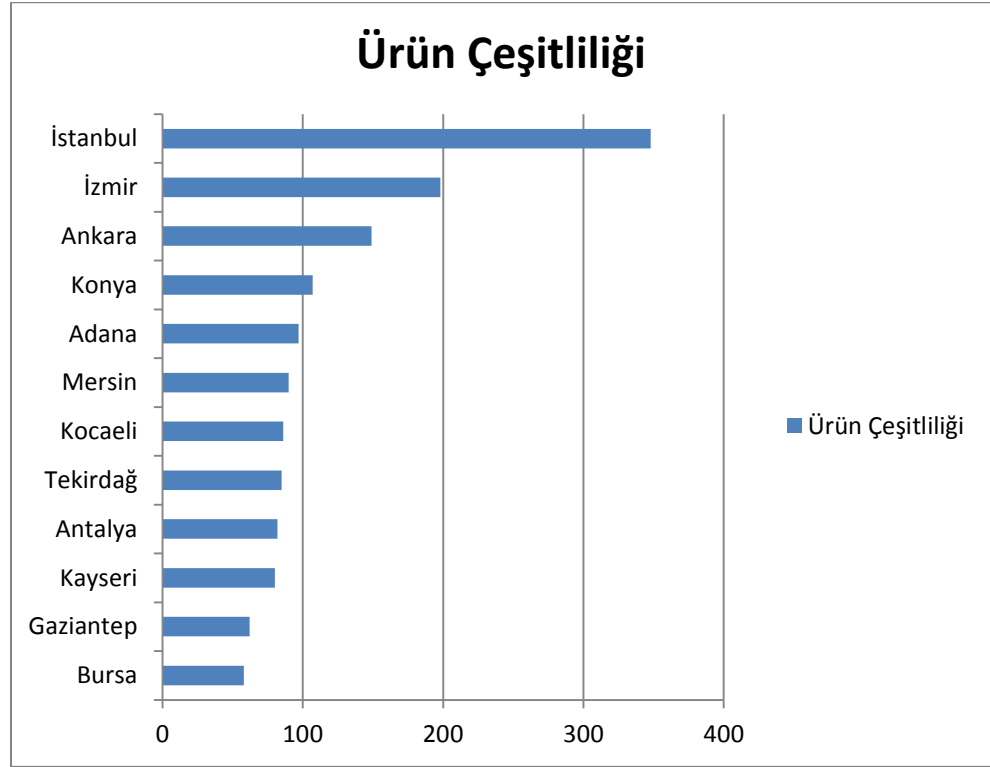
Gaziantep'te ihracat için orta ve ileri teknoloji ürünler üretilmekle beraber ürün çeşitliliğini incelediğimiz zaman 11. sıraya kadar düşmüştür. Farklı ürün veya ürün içerisinde farklı modellerin üretilmediğini göstermektedir. Bu durumda, Gaziantep firmalarına devlet tarafından ihracatın teşvik edilmesi için ar-ge yardımları yapılmasının gerekliliğini ön plâna çıkarmaktadır. Ayrıca döviz kurlarında meydana

²⁸ Ekonomi Bakanlığı, İl İl Dış Ticaret Potansiyeli, s.12.

²⁹ Mortan, Arolat, s.53.

gelen değişimlerden dolayı, işletmelerin dış ticareti oldukça etkilenmektedir. Anlaşmaya varılması ile ödemenin gerçekleşeceği tarih arasında ortaya çıkacak kurdaki yükseliş veya azalış, işletmenin nakit akım tablosunda, iyi ya da kötü yönde etkiler oluşturur.³⁰

Şekil 5.19. İllerin İhracat Yaptığı Ürünlerin Değerleri

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, İllerin İhracat Yaptığı Ürünler, www.ekonomi.gov.tr, 2011 .

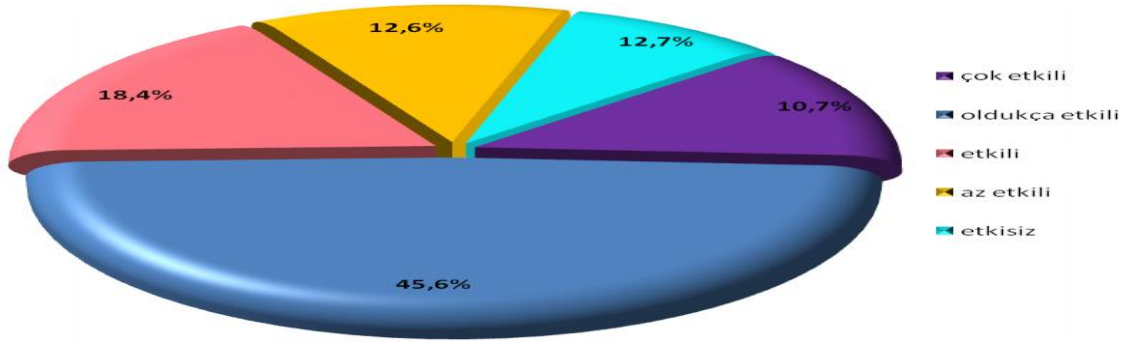
Vadeli yapılan satışlarda bu risk daha fazladır. Eğer borç sözleşmesinin vadesinde yabancı paranın değeri yükselirse; aynı tutardaki borcun yerine daha yüksek ulusal para ödemesi gerekeceği için işletmenin daha az kârı ve nakit akımda azalış meydana gelecektir. Ayrıca bir firma yurt içinde borçlanarak dış yatırımı finanse etmesi, kur riskine yol açar.³¹

Anket sonuçlarına göre; döviz değerlerindeki artış ve azalışlardan, Gaziantep'in ihracata dayalı büyüme modeline göre, yoğun döviz kullanımından dolayı direkt olarak etkilenmektedir.

³⁰ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası Finans**, Güzem Can Yayınları, İstanbul, 2003, s.248.

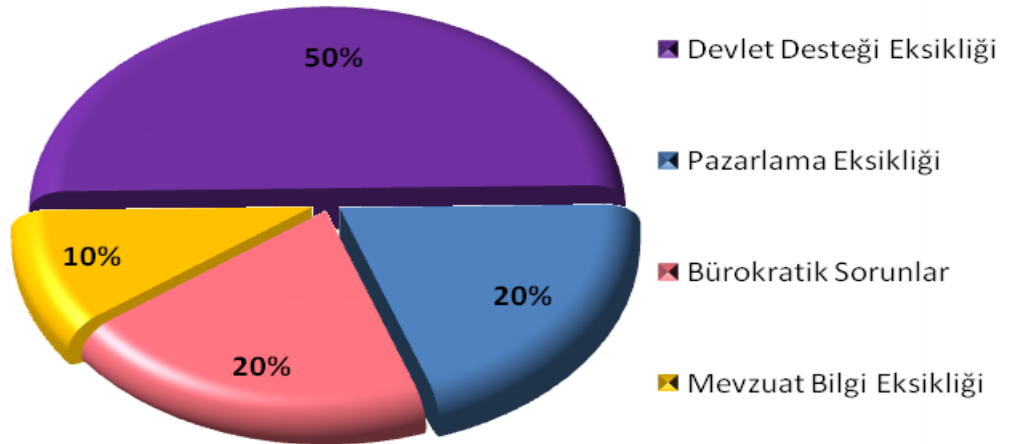
³¹ Berk, s.453.

Şekil 5.20. Döviz Değerlerindeki Artış Ve Azalışın Gaziantep İşletmelerinin Dış Ticaretine Etki Etme Oranı:

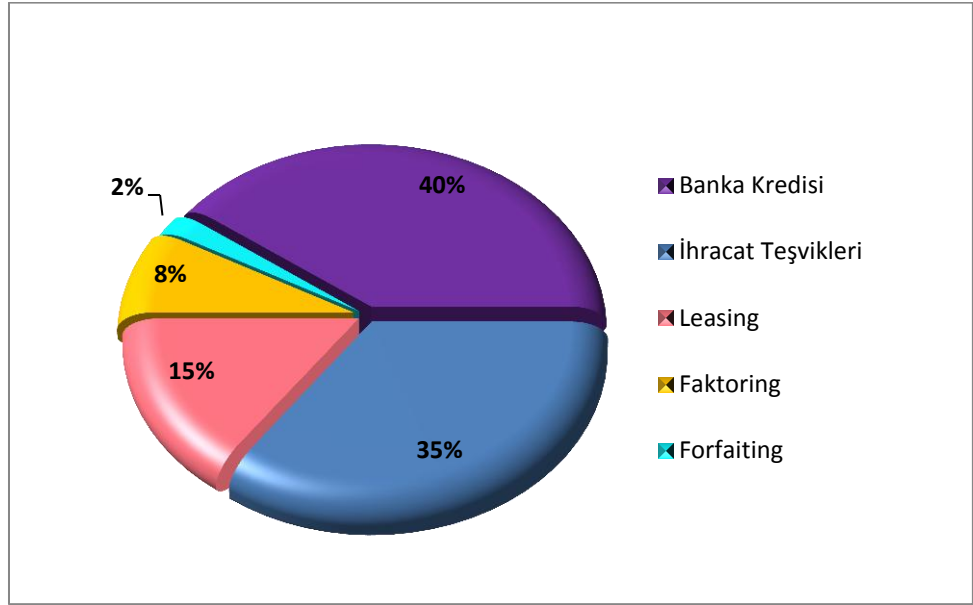
Gaziantep firmaları ihracat yaparken karşılaştığı zorluklardan önemli olanları; devlet desteğinin düşük seviyede olması ve bürokratik sorunlardır. Küçük ve orta ölçekli Gaziantep firmaları ise ihracatla ilgili mevzuat bilgisinin eksikliği konusunda sorun yaşamaktadır.

Şekil 5.21. Gaziantep İşletmelerinin İhracatta Karşılaştığı Sorunlar:

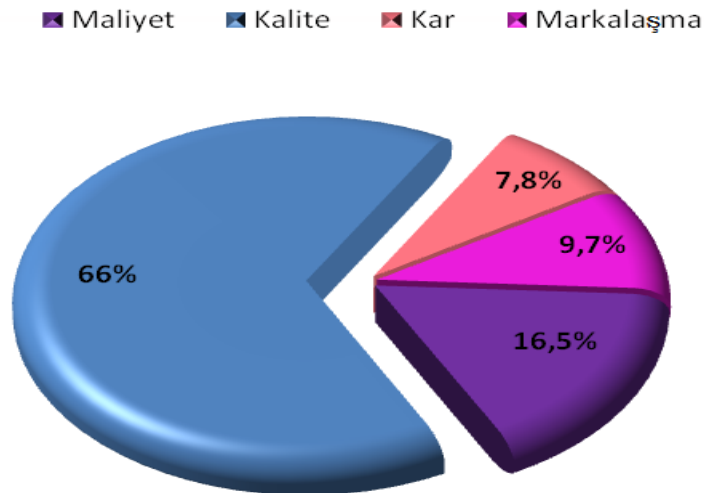
Firmalar dış ticarete en fazla finansman yöntemi olarak banka kredileri başta olmak üzere, ihracat teşvikleri ve leasingi kullanır. Kredi hacmindeki düşüş, ihracatı etkiler. Kredi miktarı ne kadar artarsa, ihracat da o kadar artmaktadır. Örneğin; kredi hacminde artış olduğunda makine ve hammadde alımı daha fazla olmaktadır. Bu da işletmelerin ihracatını daha fazla genişletmesini sağlamaktadır.

Şekil 5.22. İşletmelerin Dış Ticarete En Fazla Kullandıkları Finansman Yöntemi:

En son 2008 krizinden etkilenmemesinin nedeni, satış gelirlerinde ihracat gelir payının yüksek olmasıdır. Ayrıca Gaziantep ihracat oranı yüksek bir şehir olduğu için, ürünlerinde kalite ön plânda gözükmemektedir. Bunun nedeni yurtdışına giden ürünlerin kalitesinin daha fazla test ediliyor olmasıdır.³⁵

Şekil 5.23. Üretim Sürecinde İşletmelerin Üründe Dikkat Ettikleri Noktalar:

İhracat konusunda uygulanabilecek politikalar çeşitlilik arz etmektedir. Gaziantep'te ihracatın teşvik edilmesiyle ilgili politikaları, aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür.

1. İhracatta Prim Sistemi: Gaziantep firmalarının ihracatta yurtdışında pazarlamak amaçlı devlet desteğiyle uzun vadeli, krediler olanaklarına sahiptir³².

2. İhracatta Vergi İadesi: Gaziantep firmaları tarafından üretilen ürünlerin yurt dışına ihracı gerçekleştikten sonra, gümrük vergileri adı altında ihraç edilmek için ithâlatta alınan hammadde tutarlarının üreticiye iade edilmesidir.

3. Girdi Teşvikleri: Gaziantep'teki firmalar 2010 yılı itibariyle, 3. düzey (4 düzey mevcut) teşvik bölgesinde kaldığı için teşviklerden yararlanamamaktadır.³³ 2012 yeni teşvik paketinde de Gaziantep 3. düzey (6 düzey mevcut) teşvik bölgesindedir. Gaziantep'te ihracat konusunda, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yetersiz kaldığı konularda bu işletmelerin çeşitli teşviklerle desteklenmesidir.

4. Devlet Pazarlama Yardımları: Gaziantep'te işletmelerin yurt dışı pazarlarda karşılaştığı sorunları en aza indirmek için yapılan yardımlardır.

5. AR-GE Yardımları: Gaziantep'te faaliyet gösteren firmalar, ar-ge kurmak işletmelerine rağmen, bütçe ayıramamaktadırlar. Dış ticaret konusunda faaliyet gösteren işletmelerin yurt dışı pazarlarda başarılı olması ve diğer firmalara rekabet konusunda üstünlük sağlaması, bu firmaların teknolojik gelişmeleri yakından takip etmesiyle mümkündür. Bu nedenle ar-ge konusunda sağlanacak teşvikler ve yapılacak yardımlar ihracatı arttırıcı yönde etkiler.

6. Yurtiçi ve Yurtdışı Fuarlar Düzenlenmesine İlişkin Destekler: Gaziantep'te işletmeler fuarlara önem vermektedir.

7. Eğitim Yardımları: Gaziantep'te işletmelerin ihracat ve yurt dışı pazarlarda başarılı olabilmesinin sağlanması için nitelikli personel yetiştirilmesine ilişkin çalışmalar ve eğitimlere destek verilmesidir.

8. İhracat Kredileri: Gaziantep'teki işletmeler ihracat kredilerini verimli kullanmaktadır. Faiz oranlarının yüksekliği ve kredi hacminin düşük olması nedeniyle etkili bir biçimde faydalanamamaktadır.

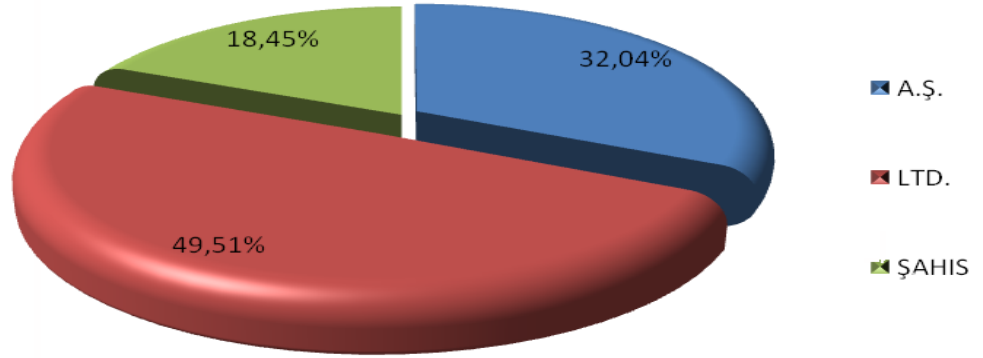
³² Coşkun Atayeter, Arzu Erol, "Türkiye'de Uygulanmakta Olan İhracat Teşvikleri", **KSÜ İİBF Dergisi**, s.4.

³³ Hazine Müsteşarlığı, İllerin Teşvik Bölgeleri, www.hazine.gov.tr.

5.9. Borsaya Arz Etme

Gaziantep işletmeleri piyasada daha etkin olmaları ve sermaye kazanımları açısından borsaya arz edilmelidir. Borsada işlem gören Gaziantep menşeli firmaların sayısı azdır. Ankete göre anonim şirket yapısının hukuki statüsü %32 olduğu için bu şirketlerin borsaya açılmasında yarar vardır. İhracat yapan firmaların %70'e yakını ürünlerini doğrudan başka aracı koymadan pazarlamaktadır. Bu da borsaya açılmalarının gerekliliğini gösterir. Ayrıca işletmelerin profesyonel bir yapı kazanma yolunda da kolaylık sağlanmış olur. Bununla beraber işletmeler piyasada daha etkin bir çalışma içine girmiş olur.

Şekil 5.24. İşletmelerin Borsaya Arz Edilmeleri Açısından Hukuki Statü Oranları:

Kurumlaşamayan Gaziantep işletmelerinin borsaya girmek için özen göstermesi, hem modern yönetim tarzına hem de yönetimde üst kademedeki alt kademeye kadar bulunan personelin daha profesyonel çalışmasına sevk etmiş olur. Ayrıca borsaya arz edilen her Gaziantep firmasının ek sermaye kazanımıyla büyümesine yardımcı olunur.

5.10. Kobilerin Desteklenmesi

Kosgeb 2003-2009 yılları arasında Gaziantep ilinde Kosgeb Destek Yönetmeliği kapsamında verilen destek adedi 865 olup bunların toplam miktarı 4.616.146 TL'dir. Verilen destek adedi incelendiğinde Gaziantep Türkiye genelinde

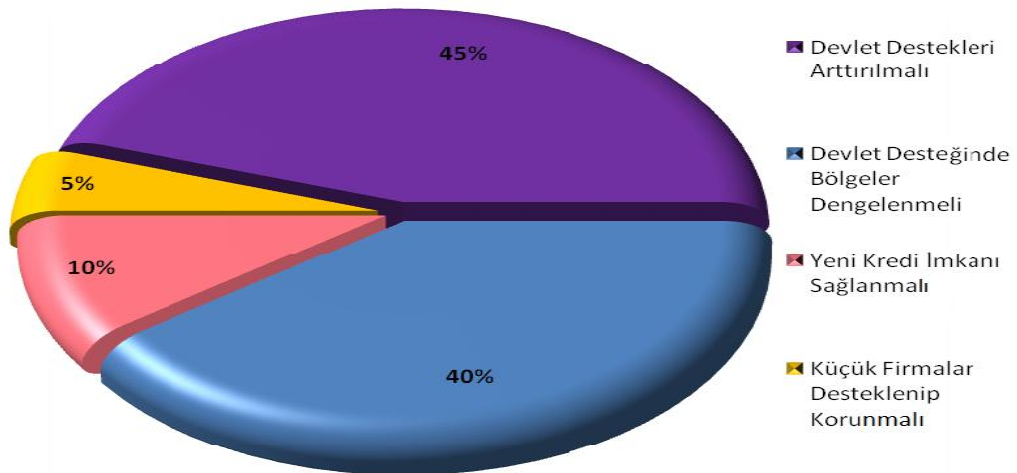
15. sırada, destek miktarı incelendiğinde ise 6. sırada yer almaktadır. 2010 tarihi ise 145 destek adedi ile 7. sırada ve 471.594 TL miktarla 6. sıradadır.³⁴

100.000 kosgeb kobi finansman destek kredi programı kapsamında Gaziantep ilinde 2010 yılında verilen destek sayısı 1390 olup muhtemel kredi hacmi 34.712.224 TL'dir. Bu program kapsamında destekler incelendiğinde Gaziantep ili, Türkiye genelinde 24. sırada bulunmaktadır.

GAP bölgesinde makine alımındaki kredi desteği programı adı altında Gaziantep'e verilen destek sayısı 298 olup, muhtemel kredi hacmi 56.668.120 TL'dir. Bu program aracılığıyla verilen destekler genelinde Gaziantep, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ilk sırada yer almaktadır. Sıfır faizli acil destek kredi programı dahilinde Gaziantep'e verilen destek sayısı 3 olup, muhtemel kredi hacmi 300.000 TL.'dir.

Firmaların yarısından çoğu devlet teşvik, hibe ve yardımların yeterli derecede verilmediğinden şikayet edilmektedir. Anket yapılan işletmelerin birçoğu ise sağlanan teşvikler konusunda bilgi eksikliği olduğunu, sağlanan teşviklerin sınırlı olup, bu teşviklerin belirli kesimlere verilmesi ve bürokratik sürecin ağır ve zor işlemeden şikayetçidir. Gaziantep sanayiinin daha hızlı gelişmesi için kobilerin muhakkak bir biçimde desteklenmesi gerekmektedir.

Şekil 5.25. Gaziantep İşletmelerinin Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde Rekabet Gücü ve Rekabet Politikaları ile İlgili Hükümetten Yardım ve Destek Konusundaki Beklentileri:

³⁴ Kosgeb, gaziantep.igem@kosgeb.gov.tr, (20.10.2011).

5.11. Girişimcilik

Hızlı büyüyen ve gelişim gösteren bölgeler, genellikle yüksek girişimcilik kapasitesine sahiptir. Girişimcilik ruhu, yeni firmaların kurulması ve geliştirilmesi sürecini, ekonomik gelişmeyi ve kalkınmayı hızlandırır. Girişimciler yaptıkları yatırımlar sayesinde; kendi çıkarlarını maksimize ederken, toplumda yaşayan diğer bireylere de önemli faydalar sağladıkları görülmektedir. Bu durum ünlü iktisatçı Adam Smith tarafından, "girişimciler, sahip oldukları imkanları, en yüksek getiriye sağlayabilecekleri alanlara yönlendirirler ve böylece kazançlarını maksimize ederken toplumsal çıkarların da artmasına neden olurlar. Fakat girişimciler toplumsal çıkarlara önemli katkılar sağladıklarını bilmezler. Çünkü bu girişimciler görünmez bir el sayesinde toplumsal çıkarlara önemli derecede hizmet ederler" şeklinde ifade edilmektedir.³⁵

Girişimcilik ülkemizde son yıllarda çok popüler ve üzerinde sıkça tartışılan bir kavram olmasına rağmen; popüler olduğu kadar işlevsel olmaması ülkemiz için bir dezavantaj oluşturmuştur. Girişimcilik performansının ölçülmesi ve ülkemizdeki girişimcilik altyapısının değerlendirilmesi için, Birleşmiş Milletler tarafından yapılan bazı araştırmalarda elde edilen verilere bakmakta fayda vardır.³⁶ Ülkemizde eğitim sisteminin revize edilmesi sürecinde, eğitim hayatının ilk kademelerinden başlayarak, girişimcilik eğitimi verilmesi ve bu yolla vatandaşlarımızın çok küçük yaşlardan itibaren girişimcilik bilinci ile yetişmesini sağlamak ülkemizdeki girişimcilik profilinin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle sanayi ve üretim konusunda yeterli bilgi birikimine sahip, tecrübeli ve profesyonel eğitmenlerin yetiştirilmesi ve bir eğitmen envanterinin oluşturulması konusunda çalışmalar yapılması bölgesel sanayi kalkınmasını tetikleyici yönde bir etki meydana getirecektir.

Gaziantep'te girişimcilik profiline göre; Gaziantep'in bu konuda başarılı bir performans sergilediği görülmektedir. Girişimcilerin uluslararası pazara açılarak, rekabet üstünlüğü oluşturma yolunda deneyime dayalı nesnel bilgilere ulaşmış olması, bunun başında geliyor.³⁷ Gaziantep girişimcisi, uluslararası piyasada iş yaparak ancak ayakta durulabileceğini öğrendi. Gaziantep girişimcisinin gelecek ile

³⁵ C. Aktan Coşkun, "Girişimcilik Felsefesi", 4. SİAD Zirvesinde Sunulan Tebliğ, Bursa, 2000, s.4.

³⁶ Milliyet, www.blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx/BlogNo=23620, 2007, (13.09.2010), s.11.

³⁷ DPT, 2007b, s.29.

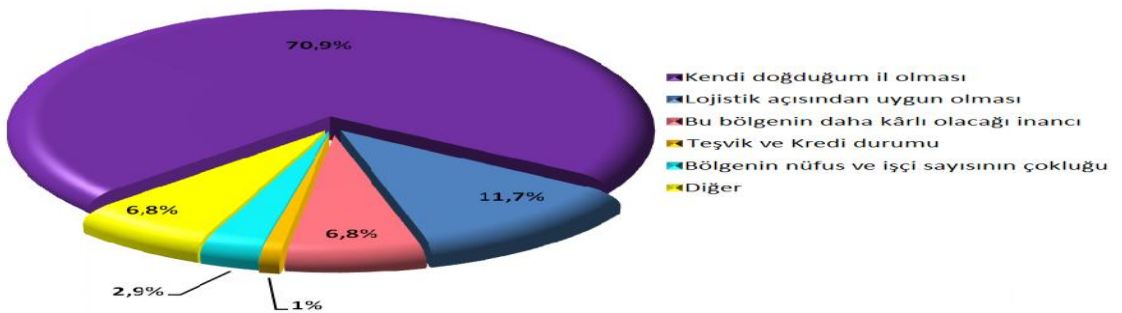
ilgili düşünceleri hep pozitif olup bu da şehrin sanayiine dinamizm kazandırmıştır. Her zorluk karşısında cesur işadamları yılmadan üzerine gitmişlerdir. Sanayiinde ithâlatından daha yüksek olan ihracat yapısı ve dünyanın çeşitli ülkelerine ihracat yapması, Gaziantep'in girişimcilik ruhunun bir kanıtıdır. Gaziantep halkının girişimcilik ruhu kendi memleketine olan duyarlılığıyla birleşmektedir.

İşletmelere "şirketinizin Gaziantep içerisinde kurulmasının gerekçesi ne olabilir?" diye sorulduğunda, "kendi doğduğum il olması" cevabını alırlar. Bunun sebebi, Gaziantep'in muhafazakar tutumundan kaynaklanmaktadır. Gaziantep'te girişimciliğin desteklenmesi ve girişimcilik performansının geliştirilmesi konusunda, politikaların hızla hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Gaziantep'te girişimciliğin geliştirilmesinde önemli bir rol oynayan İş Geliştirme Merkezleri'nin (İŞGEM) sayısının artırılıp, bu kurumların finansal açıdan desteklenmesi sağlanmalıdır.

Gaziantep'te girişimciliğin teşvik edilme amacıyla, gerek vergiler gerekse sosyal güvenlik primleri konusunda sağlanacak teşvikler sanayi sektörünün gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır. Girişim sermayesi sisteminin, finansal kaynaklarının artırılması ve bu sistemin daha yaygın bir şekilde kullanımının sağlanması gerekmektedir. Gaziantep'te girişimciliğin desteklenmesi konusunda kırsal kesimlere ve az gelişmiş bölgelere öncelik verilmesi, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasında ve bölgesel sanayi kalkınmasının sağlanmasında önemli bir rol oynayacaktır. Gaziantep üretiminin de teknolojik yenilikleri kullanan ve kendi teknolojisini kendisi üreten işletmelerin kurulması özendirilmeli ve üretimde yeni teknoloji kullanımı maliyetine bakılmaksızın teşvik edilmelidir.³⁸

Şekil 5.26. İşletmelerin Gaziantep'te Kurulmasının Gerekçeleri:

³⁸ Tusiad, "Türkiye'de Girişimcilik Özet Bulgular", **Tusiad Basın Bülteni**, www.tusiad.org.tr, 2003.

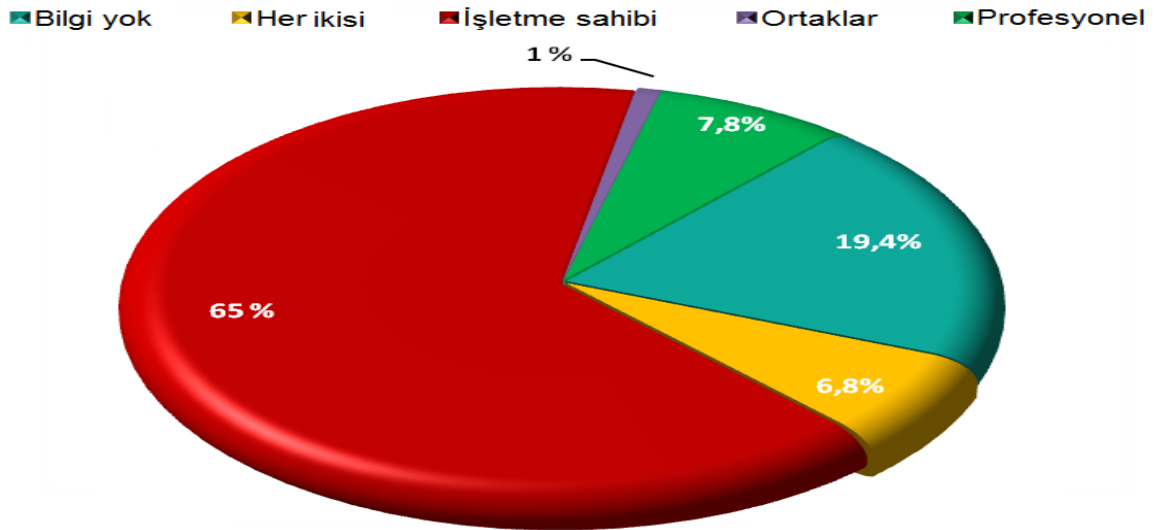
Gaziantep şehrinde teknolojik ve sanayi sektörüne yüksek katma değer sağlayacak konularda desteklenen girişimlerin performansının ölçülmesi ve bu performansların diğer şehirlerle kıyaslanarak analiz edilmesi, girişimcilik sisteminin başarısı açısından son derece önemlidir.

5.12. Kurumsallaşma ve Geleneksel Yönetim Tarzdan-Modern Yönetim Tarzına Geçiş

Kurumsallaşma; işletme yapısının uluslararası standart ve ilkelerine göre yeniden düzenlenmesi ve işletme yönetiminin profesyonel, eğitilmiş ve işinin ehli yöneticiler bırakılması olarak tanımlanabilir.³⁹

Gaziantep'te işletmelerin gerek yurtiçi gerekse yurtdışı pazarlarda başarılı olabilmesi, kurumsallaşma çalışmalarında bulunduğu noktaya bağlıdır. Özellikle Gaziantep'teki küçük ve orta ölçekli işletmelerin verimli bir şekilde büyüebilmesi için kurumsallaşması şarttır.

Şekil 5.27. Gaziantep İşletmelerindeki Yönetici Oranları:

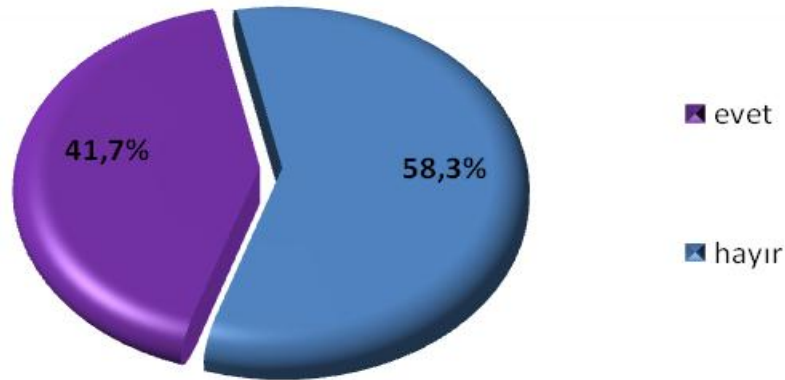
Gaziantep'teki işletme sahipleri firmalarını yönetirken her bölümün kontrolünü elinde bulundurmamak ve her yönde her bölümdeki noktaya müdahale ederek işletmede, işin başında olduğu zihniyetini göstermek istemektedir. Bundan dolayı geleneksel bir yönetim tarzında yönetilip, modern bir yönetim tarzından

³⁹ Mehmet Emin Tokur, Bölgesel Sanayi Kalkınma Politikaları ve Konya Sanayisinin Bugünü, Geleceği, Selçuk Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008, s.104.

uzaklaşmaktadır. Gaziantep işletmelerine anket sorusu olarak “İşletmeniz profesyonel yönetici tarafından mı yoksa işletme sahipleri tarafından mı yönetilmektesiniz?” diye sorduğumuzda, %80’i işletme sahibi yanıtını vermiştir.

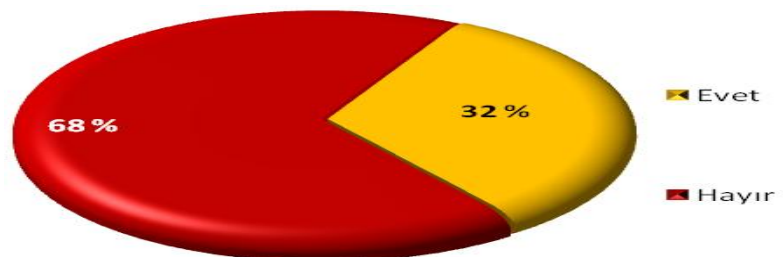
Gaziantep genelinde işletme sahipleri firmalarını hem yönetmekte hem de bütün işletmelerdeki her durumdan haberdar olup, gerekirse yetki sahibi olmaktadır. Burada işletme sahibinin böyle davranma gerekçesi de işe hakim olduğunu ve kendisi kadar kimsenin özveri ve sorumluluk içinde olmayacağı düşüncesi yatmaktadır. Böyle olunca profesyonel ve modern yönetim tarzından uzaklaşmakta ve işletmenin içerisinde etkin bir yönetim yapılamamaktadır. Bununla birlikte sorduğumuz sorular ölçütünde finans bölümü, insan kaynakları bölümü gibi günümüzde önem teşkil eden, hatta %60’ında işletmeye ait düzenli ve ayrıntılı bir organizasyon şeması bile bulunmamaktadır.

Şekil 5.28. İşletmeler Kendine Ait Ayrıntılı Bir Organizasyon Şemasına Sahip Midir?

Ankete göre ihracatı gelişmiş Gaziantep şehrindeki işletmelerin yarısından fazlası Uluslararası Finansal Raporlama Sistemi’ni (UFRS) kullanmamaktadır.

Şekil 5.29. İşletmeniz Uluslararası Finansal Raporlama Sistemi’ne Göre Mali Tablo Hazırlıyor mu?

Genelde aile şirketi yapısında olan işletmeler, zaman içerisinde yeni nesile devredilmektedir. Bu yeni nesil kuşak, almış olduğu eğitimin yüksekliği nedeniyle firmalarda modern yönetim tarzına ve profesyonelleşmeye önem vermiştir. Bu durumun gelecekle ilgili olumlu sinyaller verdiğini göstermektedir.⁴⁰

Kurumsallaşmanın ve modern yönetim tarzının Gaziantep işletmelerine sağlayacağı değişikliklerle anket sonuçlarına göre aşağıdaki faydalar sağlanabilir;

- Kurumsallaşma, Gaziantep işletmelerinin, dış çevrelerindeki ani değişimlere en hızlı şekilde ayak uydurabilmesini sağlayacaktır.
- Kurumsallaşma, Gaziantep'teki işletmelere değer ve denge kazandıran bir olgudur. Bu nedenle, kurumsallaşma sürecini başarıyla tamamlayan işletmeler süreklilik gösterebilmesini ve çevresi tarafından kabul görme konusunda önemli başarılar sağlayacaktır.
- Kurumsallaşma, Gaziantep'teki işletmeleri her konuda standart bir hale getirecektir. Bu standartlaşma, işletme departmanlarının sağlıklı şekilde iletişim kurmasını ve birbirleriyle uyum içinde çalışmalarını sağlayacaktır.
- Kurumsallaşma, Gaziantep işletmelerini kişisellikten kurtararak sistematik bir yapıya kavuşturacaktır. Bu nedenle, yıllar itibariyle işletme yönetiminde meydana gelebilecek yönetici değişiklikleri işletmeyi en asgari düzeyde etkileyecektir.

Kurumsallaşma çalışmalarının başarıya ulaşabilmesi, işletmelerin bazı temel özelliklerine bağlıdır.⁴⁶ Bunlardan birincisi; işletme çalışanlarının eğitim durumudur. Firma içinde eğitilmiş bireyler istihdam eden işletmelerin kurumsallaşma konusunda, diğer işletmelere göre daha başarılı oldukları bilinmektedir. Ayrıca örgüt kültürünün kurumsallaşma sürecini dışlamaması da büyük önem taşımaktadır. Özellikle değişime kapalı örgütsel yapıların kurumsallaşma sürecinde başarısız oldukları görülmektedir. Kurumsallaşma sürecinin başarısında, işletmelerin yönetim biçimlerinin de büyük önemi vardır. Modern yönetim anlayışla idare edilen şirketlerde kurumsallaşma hızı ve başarısı oldukça yüksektir.

---

⁴⁰ Tokur, s.104.

Bu anlatılanlar ışığında Gaziantep'te faaliyet gösteren işletmelerin sağlıklı bir kurumsallaşma sürecinin hayata geçirilmesinde aşağıdaki politikalara kararlılıkla uyulmalıdır.

- Kurumsallaşma sürecinde uygun işgücü kaynakları istihdam edilerek, işe başlanmalıdır. Gaziantep'teki işletmelere; değişime açık, kurumsallaşma sürecinin başarısını ve önemini kavramış bireylerin istihdam edilmesi, kurumsallaşma sürecinin başarısını etkileyecektir.

- Kurumsallaşma sürecinin başarılı olmasındaki temel şart; işletme sahiplerinin bu süreci benimsemesidir. Firma sahipleri tarafından benimsenmeyen bir kurumsallaşma fikrinin başarıya ulaşması, oldukça güçtür.

- Kurumsallaşma süreci esnasında, işletmenin organizasyon yapısının değişim sürecine uygunluğu kontrol edilmeli ve gereken departmanlarda yeniden yapılanmalar sağlanmalıdır.

- Kurumsallaşmanın işletmelere sağlayacağı faydalar ve getireceği maliyetler detaylı bir şekilde analiz edilmeli ve bu doğrultuda kurumsallaşma sürecinin seyir haritası çizilmelidir.

- Kurumsallaşma sürecinin, işletmenin en tepe noktasından başlaması ve tabana doğru yayılması sağlanmalıdır. Kurumsallaşma sürecinin başarısında yönetim kademesinin, bu sürece vereceği olumlu tepkiler büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, kurumsallaşma sürecinde yetenekli ve değişime açık yöneticilerle çalışılmalıdır.

- Kurumsallaşma sürecinin başarısının artırılması nedeniyle, işletmelerin yönetiminde işletme dışından kişilere de yer verilmelidir. Bu şekilde bir davranış sayesinde, yönetimde tarafsızlık ve özerklik sağlanacak ve kurumsallaşma sürecinin başarısı sağlanmış olacaktır.

- Kurumsallaşma sürecinde alınan kararların dayatma şeklinde olmaması ve işletmenin tüm departmanları arasında ortak bir mutabakatın sağlanması gerekmektedir.

5.13. Gaziantep Bölgesel Kalkınmasına Yönelik Anket Uygulamasının Sonucu

Gaziantep sanayiinde, bölgesel sanayi kalkınmasının sağlanabilmesi için ne tür politikalar uygulanmasının gerektiği ortaya konulmasıdır. Bu amaçla, öncelikle ülkemizde uygulanan bölgesel sanayi kalkınma politikaları incelenmiş ve bu politikalardan hangisinin veya hangilerinin Gaziantep sanayii için uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla alan çalışması yapılmıştır.

Ülkemizde, son yıllarda, sanayileşme konusunda önemli bir mesafe kaydeden şehirlerden biri olan Gaziantep, düzenli kent yapısı, sahip olduğu genç nüfus, ulaşım konusunda sahip olduğu üstünlükler, tarihi ve coğrafi yapısı ve düzenli sanayileşme için olanak sağlayan düz, deprem riski ihtiva etmeyen, fabrikalaşmaya elverişli geniş arazileriyle ülkemizin ve dünyanın önemli sanayi merkezlerinden biri olmaya adaydır. Ancak bu hedeflere ulaşılabilmesi için, Gaziantep sanayiinin mevcut durumunun analiz edilmesi, başarı ve problemlerinin açıkça ortaya konulması ve bu analizler ışığında, hangi kalkınma politikalarının uygulanması gerektiğinin saptanması son derece önemlidir.

Günümüzde yeni teknolojiler üreten ve kullanan, ürettiğini pazarlayabilen ülkelerin dünyanın yeni lideri olması kaçınılmazdır. Konu ülkemiz açısından değerlendirildiğinde; son yıllarda ülkemizde de sanayileşme konusunda büyük bir çaba harcanmasına rağmen, halen hedeflenen noktaya gelinebilmiştir. Neredeyse bir asırdır sağlanamayan ekonomik istikrar, ekonomik, ticari ve siyasal alanlardaki belirsizlikler, verimli teşvik politikalarının hayata geçirilemeyişi, vergi ve sosyal güvenlik sisteminde yaşanan ciddi sorunlar; teknolojik yenilikleri üretmede, kullanmada ve takip etmede yaşanan sıkıntılar ve kayıt dışı ekonominin ülkemizi tehdit edecek boyutlara ulaşması sanayi sektörünün en başlıca problemleridir. Kocaeli, Bursa, Kayseri, Gaziantep gibi şehirlerde sanayileşme konusunda olumlu gelişmeler yaşanmaktadır. Fakat bu gelişmelerin sürdürülmesi, bu bölgelerin güçlü ve zayıf taraflarının belirlenmesi ve bu veriler ışığında belirlenecek bölgesel sanayi kalkınma politikalarının uygulanmasıyla mümkün olacaktır.

Gaziantep bölgesel kalkınmayı etkileyen faktörler olarak, dış ticaret, yenilikçilik, vergi politikaları, sanayi istihdamı, girişimcilik kapasitesi, KOBİ'lerin yoğunluğu ve KOBİ teşvikleri, ve eğitim faktörleri belirlenmiştir. Gaziantep

bölgesel kalkınma düzeyini etkileyen faktörlere bakarak yapılan analiz sonucunda, Gaziantep ilinin ekonomik gelişme düzeyi açısından Bursa ve Kocaeli ile aynı kümede yer aldığı belirlenmiştir.

Türkiye'nin tüm illeri beş grupta sınıflandırılmıştır. İstanbul tek başına bir grupta, İzmir ve Ankara ikinci grupta, Bursa, Kocaeli ve Gaziantep üçüncü grupta yer almıştır. Dördüncü grupta Adana, Afyon, Antalya, Aydın, Balıkesir, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, Hatay, Mersin, Kayseri, Konya, K.Maraş, Manisa, Samsun, Ş.Urfa, Tekirdağ, ve Trabzon bulunmaktadır. Geri kalan elli yedi il ise beşinci grupta yer almıştır.

Bu sonuçlar, bölgelerarası gelişme farklılıklarının günümüzde de sürdüğünü göstermektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki illerin tamamı ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinin çoğu gelişmemiş iller grubunda yer alır. Gaziantep ili, ekonomik gelişme düzeyi düşük bir bölgede yer almaktadır. Buna rağmen, zaman içinde sanayileşmiş il niteliği kazanmıştır. Gaziantep'e özgü bu gelişme çok yerinde olmuştur. Çünkü turizm, tarım, doğal kaynaklar bakımından elverişli olmayan bir kentin sanayileşerek gelişmesi son yıllarda ortaya çıkan sürdürülebilir üretim, sürdürülebilir kalkınma trendlerine paralel bir gelişme olmuştur.

Gaziantep sanayiinin yakalamış olduğu başarı, plânlı bir sürecin sonucu olmayıp, sanayicilerimizin gelişmeler karşısında gösterdikleri reflekslerin getirileridir. Ayrıca Gaziantep'te faaliyet gösteren firmaların sanayiye etkisi tartışılmazdır. Gaziantep sanayiinin kararlı bir kalkınma plânına ihtiyacı vardır.

Gaziantep bölgesel kalkınma politikasını ve sanayi gelişim haritasını oluşturmak için, Gaziantep sanayiine yön veren firmaların, Devlet Plânlama Teşkilatı ve beşer yıllık kalkınma plânlarıyla özdeşleştirerek incelemek gerekir. Bundan dolayı Gaziantep'te faaliyet gösteren firmalara anket uygulanmıştır.

Gaziantep sanayiinin temel hedeflerinden biri, rekabet gücü yüksek bir sanayi yapısı oluşturmaktır. Sanayimizin rekabet gücünün artırılması gerek ihracat faaliyetlerimizi arttırmamız gerekse ithal ürünlerle mücadele edebilmemiz açısından son derece önemlidir. Gaziantep sanayiinin durumuna bakıldığında, rekabet gücümüzün oldukça yüksek olduğu sektörler olmasına rağmen; genel olarak sanayi işletmelerimizin rekabet güçlerinin zayıf olduğu söylenir. Gaziantep sanayiinin

rekabet gücünün arttırılmasında öncelikle istikrar ortamının oluşturulması, enflasyonla mücadele konusunda etkin tedbirlerin alınması ve haksız rekabet konusunda kayıt dışılık ile ilgili mücadelenin kararlı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yüksek girdi maliyetleri, vergi ve prim oranlarının yüksek olması gibi olumsuz durumlar, Gaziantep sanayiinin, dış piyasalardaki rekabet gücünü olumsuz bir şekilde etkileyecektir. Bu nedenle, maliyetlerin düşürülmesi için gereken politikaların hızla hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Gaziantep'teki firmalar genellikle aile şirketi şeklinde, 2-7 ortaklıdır. Bu firmalar, sermaye olarak kendi özkaynaklarını kullanırlar. Finansal teknikler olarak; leasing ve faktoring kullanırlar. Bunun nedeni, makine alımı ve piyasadaki çek-senedin yaygın olarak kullanılmasıdır.

Gaziantep'teki firmaların %1'i yabancı sermaye menşelidir. Bu oranın az olma sebepleri; yüksek vergi oranı, kısıtlamalar, tanıtımın yetersizliği, aile şirketi tarzında yönetilmesi ve derinlemesine finansal yapının olmamasıdır. Yabancı sermayenin Gaziantep'e çekilmesi için, anonim şirketlerin borsaya arz edilmesi gerekir. Böylelikle Gaziantep firmaları ek sermaye kazanmış olur.

Gaziantep sanayiindeki firmaların temel vizyonu teknolojik gelişmeleri hedef alan ve sürekli inovasyon faaliyetlerine odaklanan bir sanayi yapısı oluşturmaktadır. Bu konuda en büyük görev devlete düşmektedir. Devletin bu konudaki asli görevi; yenilik faaliyetlerini teşvik edici ve özendirici bir ortamın oluşturulmasıdır. Gerek ülkemizde gerekse Gaziantep sanayiinde teknoloji üretme konusunda ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Sanayicilerimizin yüksek maliyetlerle satın aldıkları üretim sistemleri hızla gelişen teknolojiye uyum sağlayamamakta ve böylece finansal kaynaklar boş yere harcanmaktadır. Gaziantep sanayiinin üretim faaliyetlerinde kullandığı teknolojiyi yine Gaziantep'te üretmesi için gerekli teşvik ve yardımlar sağlanmalıdır.

Sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin verimli bir şekilde çalışan ve büyümeye odaklanmış bir yapıya ulaştırılması sağlanmalıdır. Günümüzde Gaziantep sanayiinin en önemli problemlerinden biri de kurumsallaşmadır. Kurumsallaşma olgusunun, işletmenin geleceği açısından son derece hayati bir süreç olduğu işletme sahiplerine aktarılmalıdır. Kurumsallaşmanın, işletme yöneticisinin

elinden alınması değil; tam aksine işletme açısından son derece önemli faydalar sağlayacak bir yetki devri süreci olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca Gaziantep işletme sahipleri geleneksel yönetim tarzını uygulamaktadır. İşletme yönetiminde profesyonel kişilerin bulunması ve modern yönetim tarzına geçişin sağlanması gerekir.

Gaziantep sanayiinin en büyük avantajlarından biri de nitelikli hale getirilebilir gelebilecek genç nüfusa sahip olmasıdır. Gerek eğitim sistemimizden kaynaklanan sorunlar gerekse üniversite – sanayi işbirliğinin sağlanamayışı nedeniyle, nitelikli işgücü konusunda önemli problemler ortaya çıkmaktadır. Nitelikli işgücü konusunda en önemli politika, sanayicilerimizin üniversitelerde uygulanan eğitim müfredatının belirlenmesinde de etkin bir şekilde rol alır. Bu şekildeki bir uygulama ile, sanayi sektörünün ihtiyaçları üniversiteleri tarafından benimsenip; bu ihtiyaçlar doğrultusunda yetenekli öğrenciler yetiştirilmesi sağlanacaktır. Bütün bunların yanı sıra üniversite öğrencilerinin sanayi kuruluşlarında staj yapmasıyla, konusunda olanakların artırılması ve böylece öğrencilerin eğitim yıllarında sanayiye entegrasyonunun gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

Sanayi sektörünün son yıllarda yakalamış olduğu olumlu grafiği gelecek yıllarda da sürdürebilmesi için; başta devlet olmak üzere toplumsal mutabakatın sağlanması gereklidir. Gaziantep sanayii sahip olduğu pek çok avantaj ile Türkiye'nin ve dünyanın sanayi merkezlerinden biri olmaya hazırdır. Gelecek yıllarda hedeflenen noktalara gelinebilmesi için yapılması gereken; Gaziantep sanayii için gerekli kalkınma politikalarının hayata geçirilmesidir.

1990'lardan bu yana girişimcilik, yerel ekonomik kalkınmanın kritik boyutlarından biri olarak kabul edilmektedir. Çalışmalar göstermiştir ki, hızlı büyüyen bölgeler genellikle yüksek girişimcilik oranına sahiptir.

Bu nedenle, girişimciliğin geliştirilmesi sosyal sorunların çözümünde etkili olacaktır. Gaziantep, Türkiye'nin diğer illerine oranla girişimcilik kültürü ve kapasitesi yüksek bir kenttir. Ancak ulusal ekonomiye koşul olarak il ekonomisinde mikro işletmelerin egemen olması; sağladıkları tüm yararları karşın ileri teknoloji üretimine uygun yapıda değildir. Uluslararası rekabette ileri teknoloji ürünlerinin üretimi önem taşımaktadır. Bu nedenle mikro işletmeler, şirket ortaklıkları ya da

firmalar arası işbirliği özendirilmeli, bu konuda gerekli yasal, bilimsel ve profesyonel destekler sağlanmalıdır.

SONUÇ

Ülkemizde yatırımcıların büyük bir çoğunluğu yeni yatırımlar yapmayı düşünse de istikrar ortamının sağlanamayışı bu yatırımların önündeki en büyük engeldir. Yıllardır oluşmayan istikrar ve güven ortamının bir an önce sağlanması, ülkemize ve sanayimize katma değer sağlayacak yeni yatırımların hayata geçirilmesini kolaylaştıracaktır. Bu konuda hükümet başta olmak üzere sanayiciler, sivil toplum kuruluşları ve tüm toplumun ortak bir çalışma yürütmesi gerekmektedir.

Gaziantep ilinin ağırlıklı olarak tarıma dayalı sanayisiyle, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin tarım ürünlerinin değerlendirilmesinde önemli bir potansiyele sahiptir. Ancak bu potansiyelin ortaya çıkarılması için tarıma dayalı sanayi geliştirilmeli; öncelikle ve özellikle araştırma-geliştirme altyapısı oluşturulmalıdır. Bunun için özel sektör, kamu ve üniversite işbirliği sağlanmalıdır.

Son yıllarda gelişme gösteren fonksiyonel gıda pazarına yönelik üretimin geliştirilmesi desteklenmelidir. Böylece tarımsal üretimde katma değer, gelirin artması ile yeni ihraç pazarlarına açılma fırsatı sağlanacaktır. Mevcut tarımsal potansiyel kullanılarak, fonksiyonel gıda alanında yapılacak yatırımlar ile yeni olan bu pazarda güçlü markalar oluşturulmalıdır.

Gaziantep ilinde sanayinin gelişmesine bağlı olarak imâlat sanayi katma değerinde, sabit sermayeye yapılan ilavelerde ve sanayi elektriği tüketiminde Türkiye ortalamasının üzerinde artışlar gerçekleşmiştir. İmâlat sanayiinin yapısal olarak çeşitlenmesi, il ekonomilerini tek bir sektöre bağımlı olmaktan kurtarmaktadır.

Gaziantep ilinin ekonomik yapısının incelenmesinde ele alınması gereken ilk konu imâlat sanayiinin yapısıdır. İlin imâlat sanayiinde tekstil, gıda, gibi düşük teknoloji sektörleri belirgin ağırlığa sahiptir. Bu sektörler Çin, Hindistan ve Mısır rekabetinin yoğun olduğu sektörlerdir ve dünyadaki gelişmeler dikkate alındığında uzun vadede bu rekabeti sürdürmek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle, imâlat sanayiini katma değeri yüksek, orta ve ileri teknoloji sektörlerine doğru yönlendirmek; ilin gelecekteki konumu için büyük önem taşımaktadır.

Ticarette yoğunlaşan Gaziantep, ekonomide zaman içinde üretime yönelmiştir. İmâlat sanayii hızla gelişmiştir. Ticaretin gelişme hızı 1980- 2010 dönemi boyunca dalgalı bir seyir izlemiştir. Bunun nedeni, aralıklarla yaşanan ekonomik krizler olmuştur. Gaziantep, sınır bölgesinde yer alan bir kent olarak; çok uzun yıllardan beri dışa açık bir kent ekonomisine sahip olmuştur. Gaziantep şehri son yıllarda ticaretin serbestleştirilmesi konusunda uygulanan ulusal politikaların da etkisi ve desteği ile dış ticaretin hızla geliştiği az sayıdaki kentlerden biridir. Türkiye ihracatındaki payı 3,4 milyar dolar ile %3,4 dolaylarındadır. Günümüzde dış ticaretin ve dışa açıklığın artması, ekonomik getirilerin yanı sıra bölgeye bilgi akışı sağlayarak ürünlerde, üretim süreçlerinde, pazarlama yöntemlerinde, teknoloji alanında sürekli yeniliğe zorlamakta ve bilgi birikimi oluşturmaktadır.

Gaziantep ilinde yerel ekonomik gelişme düzeyini etkileyen faktörler oldukça kompleks ve dinamik bir yapıya sahiptir. Öncelikle Gaziantep, içsel koşullarından kaynaklanan bir motivasyonla kendine özgü bir gelişme modeli oluşturmuştur. Kendine özgü bu içsel koşulların en başında kentin tarihsel süreçte önemli bir bölgede konumlanması, çok çeşitli uygarlıkların karşılaşma alanı olması, tarihsel olarak yaratılan “iş iklimi” ve “girişimcilik kapasitesi” sonucunu doğurmaktadır.

Son yıllarda sergilediği başarılı performans ile Güneydoğu Anadolu'nun önemli sanayi kentlerinden birisi haline gelen Gaziantep ili, ekonomik gelişme düzeyi çok düşük bir bölgede yer almaktadır. Buna rağmen zaman içinde sanayileşmiş bir il niteliği kazanmıştır.

Gaziantep şehri, günümüzde ihracatı açısından ülkemizin sayılı şehirleri arasında yer almaktadır. Her yıl, nüfus bakımından hızlı bir gelişim içinde bulunan Gaziantep, gerek sahip olduğu organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri gerekse sanayileşmeye müsait pek çok önemli özelliğiyle yeni sanayi merkezlerinin kurulmasına hazır bir kent durumundadır.

Gaziantep sanayiinin yakalamış olduğu başarı, plânlı bir sürecin sonucu olmayıp, sanayicilerimizin gelişmeler karşısında göstermiş oldukları girişimcilik ruhunun getirisiidir. Gaziantep sanayiinin kararlı ve programlı yapılmış bir kalkınma

plânına ihtiyacı vardır. Gaziantepli sanayicilerin büyük bir kısmı hem yurtiçi hem de yurtdışı pazarlar konusunda bilgi eksikliği yaşamaktadır.

Gerek Gaziantep gerekse ülkemiz sanayiinin kalkınması için sanayicilerimize iç ve dış pazarlar konusunda bilgi sağlayacak teknoparkların oluşturulması gerekmektedir. Kamu-özel sektör işbirliği ile oluşturulacak bu yerlerin, sanayicilere ve sanayi sektörüne olumlu katkılar sağlaması kaçınılmazdır. Sanayileşme konusunda yapılan çalışmaların kalkınmaya dönüşmesi, Gaziantep sanayiinin güçlü ve zayıf taraflarının belirlenmesi ile mümkün olacaktır. Gerek ülkemizde gerekse Gaziantep sanayiinde en problemlili alanlardan birisi teknolojidir. Teknoloji gelişmelerinin hızlı bir şekilde gerçekleştiği çağda, teknoloji üretimde başarılı olmayan ülkeler, sanayileşme konusunda da teknolojiyi yine kendisi üretmek mecburiyetindedir.

Günümüzde Gaziantep, ihracatının yüksek olması ile yatırımlarını, teknolojik makineler ve yurtdışından satın almaya göre yapmaktadır. Fakat Gaziantep işletmeleri sanayii üretimine yönelik araştırma geliştirme faaliyetleri konusunda zayıf durumdadır. Bu da yenilikçilik faaliyetlerinin önündeki en büyük engeldir.

Gaziantep sanayiinin gelişiminde teşviklerin oluşturacağı olumlu etkiler gözardı edilmemelidir. Ülkemizde büyük şehirlerde yaşanan göçlerin engellenmesi ve bölgesel kalkınmanın sağlanabilmesi için hazırlanan yeni teşvik yasası kapsamına alınan şehirler, bu teşviklerin olumlu etkilerini hissetmeye başlamıştır. Fakat son yıllarda sanayisinde olumlu bir büyüme gösteren Gaziantep ilinin bu yasa dışında bırakılması ve 3. düzey teşvik bölgesi olarak düşünülmesi Gaziantep sanayiinin kalkınmasına olumsuz yönde etki etmiştir. Teşvik Yasası'nın nimetlerinden faydalanmayan Gaziantep, cazibe merkezi olarak kabul edilen iller arasında yer almasına rağmen; gerek yurtiçi gerekse yurtdışı pazarlarda rekabette önemli bir güç kaybı yaşamıştır. Teşvikler bir plân ve program içinde yapılırken Gaziantep ilinin bölgesel öncelikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle teknoloji ve araştırma geliştirme konusunda sağlanacak teşvikler; Gaziantep sanayiine çok büyük faydalar sağlayacaktır. Böylece Gaziantep şehrinde faaliyet gösteren firmalar ihracat ürünlerinin kalitesini yükseltmiş olacaklardır. Bununla beraber kobilerin, küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklemesi gerekmektedir. Teşvik sisteminin yeniden

düzenlenmesi gerekmektedir. Teşvikler belirlenirken Gaziantep ilinin bölgesel öncelikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Gaziantep'in uluslararası arenada güç sahibi olduğu makine imalat, otomotiv, ayakkabıcılık, otomotiv yedek parça vb. gibi sektörlerde ana sanayi yatırımlarına ihtiyaç duymaktadır. Bu yatırımların gerçekleşmesi için devletin teşvikleri bu bölgede çoğaltması gerekmektedir. Özellikle teknoloji ve araştırma – geliştirme konusunda sağlanacak teşvikler Gaziantep sanayiine çok büyük faydalar sağlayacaktır.

Kent ekonomisinin yenilik üretme kapasitesi, günümüzde ekonomik gelişmenin en önemli belirleyicisidir. Patent, tasarım, ticari marka, malın üretimindeki, pazarlamasındaki, dağıtımındaki, sunumundaki, paketlenmesindeki ve ticari ilişkilerin kurulmasında gerçekleştirilen her türlü yenilik, kent ekonomisinde fark oluşturmaktadır.

Gaziantep yenilik ve mülkiyet alanındaki gelişmeleri değerlendirmek üzere, patent, endüstriyel tasarım, ticari marka ve başvuru sayıları gibi göstergelere başvurulabilir.

Gaziantep sahip olduğu beş adet sanayi bölgesi ve büyük sanayi siteleri ile düzenli kentleşmenin ve sanayileşmenin gerçekleştiği bir şehirdir. Gaziantep sanayiinin temel hedeflerinden birini, rekabet gücü yüksek sanayi yapısı oluşturmaktır. Organize sanayi ve küçük sanayi siteleri gerek ihracat faaliyetlerini arttırmakta gerekse ithal ürünlerle mücadele edebilmek açısından son derece önem kazanmaktadır. Yüksek girdi maliyetleri, vergi ve pirim oranlarının yüksek olması gibi olumsuz durumlar Gaziantep sanayiinin dış piyasalardaki rekabet gücünü olumsuz bir şekilde etkileyecektir.

Gaziantep sanayiinin problemlerinden birisi ise kurumsallaşmadır. Gaziantep sanayii işletmelerinin kurumsallaşmasında temel faktör, işletmelerin değişime açık bir hale getirilmesidir. Bunun için Gaziantep işletmelerinde yöneticilerinin şirket sahipleri değil, bilgili ve ileriye görebilecek kabiliyette kişiler tarafından yönetilmelidir. Geleneksel bir yönetim tarzından modern ve profesyonel bir yönetim tarzına geçilmelidir. Gaziantep'te ki işletmelerin temel hedefleri katma değeri yüksek bir sanayi yapısı ortaya çıkarma şeklinde olmalıdır. Bunun için katma değeri yüksek ürünler üretilmeli ve seçilmelidir.

Gaziantep, kayıt dışı istihdam oranının en yüksek olduğu illerden biridir. 2007 yılında ilin kayıt dışı istihdam oranı %62,9 ile Türkiye ortalamasının çok üzerinde gerçekleşmiştir. Kayıt dışı istihdam oranının Türkiye ortalaması %46,9'dur. Kayıt dışı istihdamı azaltmak üzere istihdam odaklı teşvik sistemlerinin geliştirilmesi, sorunun giderilmesine katkı sağlayacaktır.

Gaziantep eğitim göstergeleri açısından sanayileşen bir kent için düşük sayılabilecek değerlere sahiptir. Özellikle sanayinin nitelikli teknik eleman gereksinimini karşılanma da meslek lisesi okullaşma oranı diğer kentlere oranla daha düşüktür.

Nitelikli işgücü potansiyelinin artırılmasının sanayi sektörüne sağlayacağı faydalar unutulmamalıdır. Gaziantep sanayii son yıllarda, dış piyasalara açılma konusunda olumlu performans sergilemiştir. Gaziantep son on yıllık süreçte, ihracat konusunda ülke ortalamasından daha iyi performans sergilemiştir.

Gaziantep ilinde yerel ekonomik gelişme düzeyini etkileyen faktörler oldukça kompleks ve dinamik bir yapıya sahiptir. Öncelikle Gaziantep, içsel koşullarından kaynaklanan bir motivasyonla, kendine özgü bir gelişme modeli oluşturmuştur. Kendine özgü bu koşulların en başında kentin tarihsel süreçte önemli bir bölgede konumlanması, çok çeşitli uygarlıkların karşılaşma alanı olması sonucu, tarihsel olarak oluşturulan bölgesel liderlik ve girişimcilik ruhu ön plândadır.

Sanayi açısından Türkiye'de 6. ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde 1. sırada yer alan Gaziantep şehri, istihdam ve nüfus olarak çevre illerden göç almaktadır. Gaziantep sanayisinin, bölgesel kalkınma açısından ne derece önemli olduğunu ve sanayisinin gelişmesinde hangi faktör veya faktörlerin etkili olduğu incelenmektedir. Bölgesel kalkınma ve büyüme açıklanıp, bununla ilgili modeller incelenmiş ve dünyada birkaç ülkede nasıl bir kalkınma stratejisi ve politikası olduğu incelenmiştir.

Teşvik politikalarında Gaziantep'in gelişmiş sanayisinin gözardı edilmiş ve Doğu Anadolu Bölgesi'ne verilen birçok tavizin Gaziantep'e verilmemesi, büyük bir sorun oluşturmaktadır. Fakat buna karşın; Gaziantep işletmeleri çevre illerde bulunan teşvik ve politikalardan yararlanmak için sınır alanlarına fabrika kurarak faydalanmaya çalışmıştır.

Gaziantep şehrinde sanayi yapısının ve ekonomik durumunun ne ölçüde olduğu anlatılmıştır. Gaziantep imalat sanayiine detaylı bir biçimde değinilmiştir. Gaziantep'te bölgesel kalkınma ve ekonomik büyüme plânı ve politikalarının neler olduğu anlatılmıştır.

Gaziantep sanayii dinamikleri trend analizi ve Swot analizi ile incelenmiştir. Nüfusunun diğer illerden göç aldığı alma sebebi, Gaziantep sanayii ve gelişmişliğinin ileri seviyelerde olmasıdır. İstihdamın her geçen gün büyümesinin yanında, işsizlik oranı da artmaktadır. Dış ticaretinde son on yıl içerisinde, ihracatı ithâlatını geçen sayılı şehirlerimizden birisidir Gaziantep işletmeleri makine ve gayrimenkule yatırım yapmakla beraber girişimcilik ruhunun etkisiyle yeni işlere de yatırım yapmaktadır. İnovasyon açısından Gaziantep işletmeleri makinelere yatırım yapmakta; fakat önemini bilmesine rağmen araştırma geliştirme yatırımlarını kısıtlı olarak yapmaktadır.

Gaziantep sanayiinin büyüme hızını 1980-2010 yılları arasında hangi faktörlerin etki ettiği incelenmiştir. Büyüme hızı olarak gayri safi hasıla rakamı alınmış ve büyüme oranı formülde yerine koyup hesaplayarak büyüme oranına çevrilerek daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesi sağlanmıştır. Gaziantep sanayiinin büyümesine etki eden unsurlar ele alınmıştır. Etki eden unsurlar; ihracat, yatırım, istihdam, inovasyon ve kredilerdir. Gaziantep sanayiisinde büyüme hızına; ihracat, yatırım ve krediler tek yönlü; inovasyon ise çift yönlü etki etmektedir. Bu ekonometrik modelde de görülmektedir.

İhracatta meydana gelen %1'lik artış, büyüme oranında 4,15'lik yükselişe neden olmaktadır. İhracat Gaziantep'in gayri safi hasıla yükselmesinde itici güç olmaktadır. Yatırımlarda meydana gelen %1'lik artış, Gaziantep büyümesinde 2,03'lük yükseliş sağlamaktadır. Kredilerin %1 oranında artması, Gaziantep büyüme oranında % 3'lük yükselme sağlar. İnovasyonda %1 oranında artış, Gaziantep büyüme oranında % 1,75'lik bir artışa neden olmaktadır.

Gaziantep'te istihdam büyüme oranını etkilememektedir. Ayrıca bağımsız değişkenlerin kendi aralarında ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Bağımsız olarak kullanılan yatırım değişkenini, bağımlı değişken olarak düşünelim. İstihdamla arasındaki ilişki incelendiğinde, istihdamın büyüme oranıyla doğrudan ilişkisinin

olmamasının nedenini daha iyi anlamaktayız. Çünkü Gaziantep'te istihdam yatırımıyla ilişkili olup, dolaylı olarak yatırım vasıtasıyla büyüme oranını etkilemektedir. Gaziantep'te inovasyonu incelediğimizde, ihracata doğru nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Bununla beraber istihdamın inovasyonu da etkilediği görülmektedir.

İthâlat fonksiyonu; ithâlat ile yurtiçi enflasyon, yurtdışı enflasyon, döviz kuru ve ülke gelirimiz ile ilişkilendirilir. İthalat milli gelirimizle doğru orantılıdır. Döviz kuru ve enflasyonla ters orantılıdır. Gayri safi hasıla %1, artış ithâlatı %2.02 artırıyor. Yurtiçi enflasyon / yurtdışı enflasyon ithalâtımızı 1.75 negatif yönde etkilemektedir. Döviz kuru, ithalât değişkeninin nedenidir şeklinde karar verilir. % 1'lik kur artışı, %1.1 ithâlatımızı azaltır. Dolar kuru değişkeninde meydana gelen şoklara karşılık ithâlat değişkeni tüm yıllarda negatif yönde olmuştur.

İhracat ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki baz alınarak, ihracat ile döviz kuru ve en çok ihracat yapılan dört dış ülkenin milli geliri ilişkilendirilmiştir. Dolar kuru değişkeninde meydana gelen şoklara karşılık ihracat değişkeni tüm yıllarda pozitif yönde tepki vermiştir. Ortalama olarak 30 yılda meydana gelen şoklara karşılık %6,4 pozitif yönde artarak tepki vermiştir. Dolar değişkeni %1 arttığı zaman ihracat değişkeni %0,6 pozitif yönde etkilenecektir. Fransa milli geliri %1 arttığı zaman, ihracat %12 pozitif yönde etkilenecektir. Almanya milli geliri %1 arttığı zaman, ihracat %3.2 pozitif yönde etkilenecektir. İtalya milli geliri %1 arttığı zaman ihracat %9,6 pozitif yönde etkilenecektir. ABD milli geliri %1 arttığı zaman, %5,9 ihracat pozitif yönde etkilenecektir.

Gaziantep'te büyük, orta ve küçük işletmeler, sanayide aldıkları paylar ölçüsünde ve hangi sektör % kaç oranında ise, o kadar sayı ve oranda firmalar ankete konulmuştur. Anket sonucuna göre şirket yapısı, rekabet durumu, üretim ve finansal yapısı, pazarlama, yabancı sermaye gibi durumlar ele alınmıştır. Gaziantep sanayiinin gelişimi ve şeffaflığı açısından anonim şirketlerinin birçoğu, borsaya arz edilmelidir. Gaziantep işletmelerinde yabancı sermaye açısından 120 firma bulunmaktadır. Yabancı sermayeli firmaların düşük olması Gaziantep sanayiinin büyümesini negatif yönde etkilemiştir.

Kentlerin ya da bölgelerin ekonomik potansiyelinin geliştirilmesine yönelik araştırma ve plânlamalar yapıldıktan sonra uygulamaya koymak üzere, etkili bölgesel

gelişme stratejileri belirlenmelidir. Etkili bölgesel yada kentsel gelişme stratejisi ise, yerel kaynakların, yerel avantajların, fırsatların iyi tanımlanması ve bu faktörlerin küresel ekonomik rekabette bölgenin ya da kentin ekonomik potansiyelini güçlendirecek şekilde değerlendirilme unsurlarını içermelidir.

EK1. BİRİM KÖK TESTİ

Değişkenler, logaritmaları alınarak kullanılacaktır. Bu aşamada ilk başta serilerin birim kök sınamaları yapılacaktır. Birim kök sınamaları ile değişkenlerin durağan olup olmadıklarını test edeceğiz .

Büyüme Serisi

a)Dickey-Fuller (1979) Durağanlık Sınaması

Büyüme değişkeni serisinin birim kökü ve durağanlık mertebesi sonucu şöyledir:

$H_0 : \delta_1 = 0$ birim kökü vardır.

$H_a : \delta_1 < 0$ birim kökü yoktur.

Yukarıdaki sınamaya göre büyüme serisi model aşağıdaki gibidir;

Sıfır Hipotezi: Büyüme birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller İstatistik testi			-9.161398	0.0000
Testte kritik değerler:	1% seviye		-3.679322	
	5% seviye		-2.967767	
	10%seviye		-2.622989	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(BUYUME)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 08:20				
Örneklem (düzeltilmiş): 1982 2010				
İçeren gözlemler: 29 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
BUYUME(-1)	-1.520931	0.166015	-9.161398	0.0000
C	0.056248	0.012078	4.657244	0.0001
R-kare	0.756606	Bağımlı değiş. ort.		0.000624
Düzeltilmiş R-kare	0.747591	S.D. bağımlı değiş.		0.111910
S.E. regresyonu	0.056224	Akaike bilgi ölçütü		-2.852481
Toplam kare artanı	0.085350	Schwarz kriteri		-2.758184
Logaritmik Ola.	43.36097	Hannan-Quinn kriteri		-2.822948
F-İstatistik	83.93121	Durbin-Watson kan.		1.950071
Olasılık(F-İstatistik)	0.000000			

$$\Delta \text{Logantepbuyume} = 0.056248 - 1.520931 * \text{Logantepbuyume}_{t-1}$$

Büyüme serisi: I(0) dır.

Modelin anlamlılık değerine yani t İstatistik değerine bakıldığında sonuç - 9.16 çıkmıştır ve bu düzey %1 , %5 ve %10 anlam düzeyindeki bütün değerleri kapsadığı için, H_0 hipotezi red edilmiş ve model serisinin bu düzeyde durağan olduğu kararı alınmıştır.

Yatırım Serisi:

Yatırım değişkeni serisinin birim kökü ve durağanlık mertebesi şöyledir:

$H_0 : \delta_1 = 0$ birim kökü vardır.

$H_a : \delta_1 < 0$ birim kökü yoktur.

Yukarıdaki sınamaya göre yatırım serisi modeli aşağıdaki gibidir;

$$\Delta \text{Logyatırımdef} = 3.482158 - 0.743277 * \text{Logyatırımdef}_{t-1}$$

Sıfır Hipotezi: LYATIRIMDEF birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit, Lineer Trend				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi		-3.913127	0.0239
Testte kritik değerler:	1% seviye		-4.296729	
	5% seviye		-3.568379	
	10% seviye		-3.218382	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LYATIRIMDEF)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 14:11				
Örnekleme (düzeltilmiş): 1981 2010				
İçeren gözlemler: 30 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
LYATIRIMDEF(-1)	-0.743277	0.189945	-3.913127	0.0239
C	3.482158	0.860650	4.045964	0.0004
R-kare	0.366472	Bağımlı değiş. ort.		0.117429
Düzeltilmiş R-kare	0.319544	S.D. bağımlı değiş.		0.696907
S.E. regresyonu	0.574877	Akaike bilgi ölçütü		1.825318
Toplam kare artanı	8.923052	Schwarz kriteri		1.965437
Logaritmik Olabilirlik	-24.37977	Hannan-Quinn kriteri		1.870143
F-İstatistik	7.809229	Durbin-Watson kan.		2.050962
Olasılık(F-İstatistik)	0.002108			

Modelin anlamlılık yani T İstatistik değeri ise -3.91 çıkmıştır ve bu düzey %5 ve %10 anlam düzeyindeki değerlerden büyük olduğu için, ayrıca olasılık değeri $0.0239 < 0.05$ olduğundan dolayı yukarıdaki sonuçlara göre H_0 hipotezi reddedilir. Logaritmik yatırım deflate değişkeni, %5'e göre düzeyde durağandır $I(0)$.

İstihdam Serisi

a)Dickey-Fuller (1979) Durağanlık Sınaması

İstihdam değişkeni serisinin birim kökü ve durağanlık mertebesi sonucu şöyledir:

$H_0 : \delta_1 = 0$ birim kökü vardır.

$H_a : \delta_1 < 0$ birim kökü yoktur.

Sıfır Hipotezi: LISTDEF birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit, Lineer Trend				
Gecikme Uzunluğu: 1 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi		0.325028	0.9978
Testte kritik değerler:	1% seviye		-4.309824	
	5% seviye		-3.574244	
	10% seviye		-3.221728	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LISTDEF)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 16:35				
Örneklem (düzeltilmiş): 1982 2010				
İçeren gözlemler: 29 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
LISTDEF(-1)	0.042083	0.129474	0.325028	0.7479
C	1.659130	1.339876	1.238271	0.2271
R-kare	0.203384	Bağımlı değiş. ort.		0.468648
Düzeltilmiş R-kare	0.107790	S.D. bağımlı değiş.		0.746146
S.E. regresyonu	0.704786	Akaike bilgi ölçütü		2.265597
Toplam kare artanı	12.41808	Schwarz kriteri		2.454190
Logaritmik Olabilirlik	-28.85116	Hannan-Quinn kriteri		2.324662
F-İstatistik	2.127587	Durbin-Watson kan.		1.933243
Olasılık(F-İstatistik)	0.122061			

Modelin anlamlılık değeri olan T İstatistik değeri 0.325 çıkmıştır ve bu değerler %1 , %5 ve %10 anlam düzeyindeki bütün değerlerden büyük olduğundan ayrıca modelin olasılık değeri $0.7479 > 0.05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Bu

durumda ise model değişkeninin birinci mertebeden farkı alınıp, birim kök sınaması yapılarak modelin durağanlığı test edilmiş olacaktır.

Sıfır Hipotezi: D(LISTDEF) birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller İstatistik testi			-5.910532	0.0000
Testte kritik değerler:	1% seviye		-3.679322	
	5% seviye		-2.967767	
	10% seviye		-2.622989	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LISTDEF,2)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 16:38				
Örnekleme (düzeltilmiş): 1982 2010				
İçeren gözlemler: 29 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
D(LISTDEF(-1))	-1.227884	0.207745	-5.910532	0.0000
C	0.555470	0.159135	3.490558	0.0017
R-kare	0.564055	Bağımlı değiş. ort.		0.087657
Düzeltilmiş R-kare	0.547909	S.D. bağımlı değiş.		1.105707
S.E. regresyonu	0.743452	Akaike bilgi ölçütü		2.311448
Toplam kare artanı	14.92348	Schwarz kriteri		2.405744
Logaritmik Olabilirlik	-31.51599	Hannan-Quinn kriteri		2.340980
F-İstatistik	34.93439	Durbin-Watson kan.		1.869062
Olasılık(F-İstatistik)	0.000003			

Yukarıdaki düzeltme sonrasında modeli yeniden yazacak olursak;

$$\Delta \text{Logistihdam} = 0.555470 - 1.227884 * \text{Logistihdam}_{t-1}$$

Modelin anlamlık düzeyi olan T İstatistik değeri -5.91 çıkmış; %1 , %5 ve %10 anlam düzeyindeki bütün değerleri kapsadığından ve olasılık değeri $0.0000 < 0.05$ arasından olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Logaritmik deflate edilmiş istihdam değişkeni, birinci mertebeden farkı alındığında durağandır I(1).

İnovasyon Serisi:

a)Dickey-Fuller (1979) Durağanlık Sınaması

İlk farkı alınmış serinin ADF tipi testin İnovasyon değişkeninin birim kök analizi ile durağanlık sınaması yapılmıştır:

Birim kök incelemesinde hipotezler,

$H_0: \delta_1 = 0$; birim kökü vardır.

$H_a: \delta_1 < 0$; birim kökü yoktur.

şeklinde oluşturulur. Değişkenler, logaritmaları alınarak kullanılacaktır.

İnovasyon değişkeni için yapılan birim kök analizi sonucu:

Sıfır Hipotezi: LINO birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit, Lineer Trend				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi		-3.112893	0.1216
Testte kritik değerler:	1% seviye		-4.296729	
	5% seviye		-3.568379	
	10% seviye		-3.218382	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LINO)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 17:33				
Örneklem (düzeltilmiş): 1981 2010				
İçeren gözlemler: 30 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
LINO(-1)	-0.263222	0.084559	-3.112893	0.1216
C	1.278244	0.319423	4.001727	0.0004
R-kare	0.343740	Bağımlı değiş. ort.		0.171638
Düzeltilmiş R-kare	0.295128	S.D. bağımlı değiş.		0.244160
S.E. regresyonu	0.204989	Akaike bilgi ölçütü		-0.237085
Toplam kare artanı	1.134549	Schwarz kriteri		-0.096966
Logaritmik Olabilirlik	6.556281	Hannan-Quinn kriteri		-0.192260
F-İstatistik	7.071113	Durbin-Watson kan.		2.071490
Olasılık(F-İstatistik)	0.003393			

Modelin olasılık değeri $0.1216 > 0.05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilemez.

Bu durumda değişkenin birinci mertebeden farkı alınıp, birim kök sınaması yapılacaktır.

Sıfır Hipotezi: D(LINO) birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi		-4.593984	0.0010
Testte kritik değerler:	1% seviye		-3.679322	
	5% seviye		-2.967767	
	10% seviye		-2.622989	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				

Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LINO,2)				
Method: En Kucuk Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 17:35				
Örneklem (düzeltilmiş): 1982 2010				
İçeren gözlemler: 29 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
D(LINO(-1))	-0.875553	0.190587	-4.593984	0.0001
C	0.147509	0.056900	2.592422	0.0152
R-kare	0.438724	Bağımlı değiş. ort.		-0.002924
Düzeltilmiş R-kare	0.417936	S.D. bağımlı değiş.		0.328456
S.E. regresyonu	0.250590	Akaike bilgi lct		0.136471
Toplam kare artanı	1.695468	Schwarz kriteri		0.230768
Logaritmik Olabilirlik	0.021165	Hannan-Quinn kriteri		0.166004
F-İstatistik	21.10469	Durbin-Watson kan.		1.922405
Olasılık(F-İstatistik)	0.000091			

Birik kök sınaması sonrasında ise modeli yazacak olursak;

$$\Delta \text{Logino} = 0.147509 - 0.875553 * \text{Logino}_{t-1}$$

ADF testi istatistiği, belirlenen hata payıyla tablo değerleriyle karşılaştırıldığında ise; -4.59 değerinin kabul sınırlarının oldukça dışında ve negatif olduğu bulunmuştur. Modelin olasılık değeri ise, $0.0001 < 0.05$ olduğu için sıfır hipotezi reddedilir. Logaritmik innovasyon değişkeni, %5'e göre birinci mertebeden farkı alındığında durağandır I(1). Gecikme uzunluğu ise 1 olarak belirlenmiştir.

İhracat Serisi

a)Dickey-Fuller (1979) Durağanlık Sınaması

İhracat değişkeni için yapılan birim kök analizi sonucu:

Birim kök incelemesinde hipotezler,

$H_0 : \delta_1 = 0$; birim kökü vardır.

$H_a : \delta_1 < 0$; birim kökü yoktur.

şeklinde oluşturulur. Model değişkenlerinin logaritmaları alındığında ise;

Sıfır Hipotezi: LIHR birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit, Lineer Trend				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - temeline dayanan SIC, maxlag=7)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi		-0.603011	0.9714
Testte kritik değerler:	1% seviye		-4.296729	
	5% seviye		-3.568379	
	10% seviye		-3.218382	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LIHR)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 17:53				
Örneklem (düzeltilmiş): 1981 2010				
İçeren gözlemler: 30 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
LIHR(-1)	-0.070911	0.117595	-0.603011	0.5515
C	0.231796	0.710207	0.326378	0.7467
R-kare	0.091372	Bağımlı değiş. ort.		0.471894
Düzeltilmiş R-kare	0.024066	S.D. bağımlı değiş.		0.364202
S.E. regresyonu	0.359792	Akaike bilgi ölçütü		0.888061
Toplam kare artanı	3.495166	Schwarz kriteri		1.028180
Logaritmik Olabilirlik	-10.32091	Hannan-Quinn kriteri		0.932886
F-İstatistik	1.357558	Durbin-Watson kan.		1.987039
Olasılık(F-İstatistik)	0.274293			

Modelin anlamlık değeri olan T İstatistik değeri ise -0.603011 olarak bulunmuş ve bu değeri %1 , %5 ve %10 anlam düzeyindeki bütün değerlerden büyük olduğu ve olasılık değeri de 0.5515 > 0.05 arasında olduğundan H_0 hipotezi reddedilemez. Bu durumda model değişkeniniğn birinci mertebeden farkı alınıp, birim kök sınaması yapılacaktır.

Sıfır Hipotezi: D(LIHR) birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi		-5.144491	0.0002
Testte kritik değerler:	1% seviye		-3.679322	
	5% seviye		-2.967767	
	10% seviye		-2.622989	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LIHR,2)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 17:54				
Örneklem (düzeltilmiş): 1982 2010				
İçeren gözlemler: 29 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
D(LIHR(-1))	-0.993476	0.193115	-5.144491	0.0000
C	0.458849	0.116236	3.947550	0.0005

R-kare	0.495004	Bağımlı değiş. ort.	-0.021194
Düzeltilmiş R-kare	0.476301	S.D. bağımlı değiş.	0.515761
S.E. regresyonu	0.373241	Akaike bilgi ölçütü	0.933289
Toplam kare artanı	3.761347	Schwarz kriteri	1.027586
Logaritmik Olabilirlik	-11.53270	Hannan-Quinn kriteri	0.962822
F-İstatistik	26.46579	Durbin-Watson kan.	1.993180
Olasılık(F-İstatistik)	0.000021		

Sınaması yapılan modeli yazacak olursak;

$$\Delta \text{Logihrcat} = 0.458849 - 0.993476 * \text{Logihrcat}_{t-1}$$

ADF testi ile belirlenen hata payı ile tablo değerleri karşılaştırıldığında - 5.144 değerinin kabul değerlerinin dışında ve negatif olduğu bulunmuştur. Modelin olasılık değeri ise $0.0000 < 0.05$ olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Logaritmik ihracat değişkeni, %5'e göre birinci mertebeden farkı alındığında durağandır I(1). Gecikme uzunluğu 1 olarak belirlenmiştir.

Krediler Serisi:

a)Dickey-Fuller (1979) Durağanlık Sınaması

Nakdi krediler değişkeni için yapılan birim kök analizi sonucu:

Birim kök incelemesinde hipotezler,

$H_0 : \delta_1 = 0$; birim kökü vardır.

$H_a : \delta_1 < 0$; birim kökü yoktur.

şeklinde oluşturulur. Model değişkenlerinin logaritmaları alınarak yeniden kullanıldığında ise,

Sıfır Hipotezi: LKDEF birim köke sahiptir			
Dış Güçler: Sabit, Lineer Trend			
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - temeline dayanan SIC, maxlag=7)			
		t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi	-2.774483	0.2168
Testte kritik değerler:	1% seviye	-4.296729	
	5% seviye	-3.568379	
	10% seviye	-3.218382	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.			
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi			
Bağımlı Değişken: D(LKDEF)			
Method: En Küçük Kareler			
Tarih: 10/22/12 Zaman: 15:49			

Örneklem (düzeltilmiş): 1981 2010				
İçeren gözlemler: 30 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
LKDEF(-1)	-0.384327	0.138522	-2.774483	0.2168
C	-0.872141	0.454896	-1.917231	0.0658
R-kare	0.230206	Bağımlı değiş. ort.		0.280424
Düzeltilmiş R-kare	0.173184	S.D. bağımlı değiş.		0.807871
S.E. regresyonu	0.734592	Akaike bilgi ölçütü		2.315637
Toplam kare artanı	14.56990	Schwarz kriteri		2.455757
Logaritmik Olabilirlik	-31.73456	Hannan-Quinn kriteri		2.360463
F-İstatistik	4.037150	Durbin-Watson kan.		2.100890
Olasılık(F-İstatistik)	0.029246			

Modelin anlamlılık değeri olan T İstatistik değeri -2.774483 çıkmış; Olasılık değeri ise $0.2168 > 0.05$ kabul düzeyinde çıktığından sıfır hipotezi reddedilemez.

Sıfır Hipotezi: D(LKDEF) birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller İstatistik testi			-7.046389	0.0000
Testte kritik değerler:	1% seviye		-3.679322	
	5% seviye		-2.967767	
	10% seviye		-2.622989	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LKDEF,2)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 15:53				
Örneklem (düzeltilmiş): 1982 2010				
İçeren gözlemler: 29 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
D(LKDEF(-1))	-1.449027	0.205641	-7.046389	0.0000
C	0.402667	0.145883	2.760198	0.0103
R-kare	0.647757	Bağımlı değiş. ort.		0.111567
Düzeltilmiş R-kare	0.634711	S.D. bağımlı değiş.		1.246622
S.E. regresyonu	0.753448	Akaike bilgi ölçütü		2.338157
Toplam kare artanı	15.32745	Schwarz kriteri		2.432454
Logaritmik Olabilirlik	-31.90328	Hannan-Quinn kriteri		2.367690
F-İstatistik	49.65160	Durbin-Watson kan.		1.884862
Olasılık(F-İstatistik)	0.000000			

Bu durumda model değişkeninin birinci mertebeden farkı alınıp, birim kök sınaması yapılacaktır.

Modeli yazacak olursak;

$$\Delta \text{Lognkdef} = 0.402667 - 1.449027 * \text{Lognkdef}_{t-1}$$

ADF test istatistiği, belirlenen hata payıyla tablo değerleriyle karşılaştırıldığında -7.04 değerinin daha fazla negatif olduğu bulunmuştur. Modelin olasılık değeri ise $0.0000 < 0.05$ arasında olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Logaritmik deflate edilmiş kredi değişkeni, %5'e göre birinci mertebeden farkı alındığında durağandır $I(1)$. Gecikme uzunluğu 8 olarak belirlenmiştir.

BİRİM KÖK TESTİ

Model değişkenlerinin logaritmaları alınacak ve daha sonra serilerin birim kök sınamaları yapılacaktır. Birim kök sınamaları ile değişkenlerinin ve serinin durağan olup olmadığını analiz edilecektir.

İthalat Serisi:

a)Dickey-Fuller (1979) Durağanlık Sınaması

İthalat değişkeninin birim kök analizi yapılacaktır:

$H_0 : \delta_1 = 0$ birim kökü vardır.

$H_a : \delta_1 < 0$ birim kökü yoktur.

şeklinde oluşturulur. Değişkenler, logaritmaları alınarak kullanılacaktır.

Sıfır Hipotezi: LITH birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit, Lineer Trend				
Gecikme Uzunluğu: 1 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi		-1.157892	0.9006
Testte kritik değerler:	1% seviye		-4.309824	
	5% seviye		-3.574244	
	10% seviye		-3.221728	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LITH)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 21:12				
Örnekleme (düzeltilmiş): 1982 2010				
İçeren gözlemler: 29 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
LITH(-1)	-0.108028	0.093297	-1.157892	0.2579
D(LITH(-1))	0.524691	0.210000	2.498522	0.0194

C	-0.341718	0.623060	-0.548452	0.5882
R-kare	0.290754	Bağımlı değiş. ort.		0.454304
Düzeltilmiş R-kare	0.205644	S.D. bağımlı değiş.		0.273196
S.E. regresyonu	0.243490	Akaike bilgi ölçütü		0.139961
Toplam kare artanı	1.482185	Schwarz kriteri		0.328553
Logaritmik Olabilirlik	1.970572	Hannan-Quinn kriteri		0.199025
F-İstatistik	3.416230	Durbin-Watson kan.		2.016945
Olasılık(F-İstatistik)	0.032764			

İthalat serisinin olasılık değeri $0.9006 > 0.05$ olduğu için H_0 hipotezi ret edilemez. Bu durumda değişkenin birinci mertebeden farkı alınıp, birim kök sınaması yapılacaktır.

Sıfır Hipotezi: D(LITH) birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - temeline dayanan SIC, maxlag=7)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller İstatistik testi			-3.285191	0.0250
Testte kritik değerler:	1% seviye		-3.679322	
	5% seviye		-2.967767	
	10% seviye		-2.622989	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LITH,2)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 21:15				
Örneklem (düzeltilmiş): 1982 2010				
İçeren gözlemler: 29 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
D(LITH(-1))	-0.537563	0.163632	-3.285191	0.0028
C	0.238005	0.088981	2.674777	0.0125
R-kare	0.285572	Bağımlı değiş. ort.		-0.013435
Düzeltilmiş R-kare	0.259112	S.D. bağımlı değiş.		0.283939
S.E. regresyonu	0.244400	Akaike bilgi ölçütü		0.086451
Toplam kare artanı	1.612747	Schwarz kriteri		0.180748
Logaritmik Olabilirlik	0.746453	Hannan-Quinn kriteri		0.115984
F-İstatistik	10.79248	Durbin-Watson kan.		1.938089
Olasılık(F-İstatistik)	0.002824			

Modeli yazacak olursak;

$$\Delta L_{ith} = 0.238005 - 0.537563 * L_{ith,t-1}$$

ADF test istatistiği, belirlenen hata payının istatistiksel tablo değerleriyle karşılaştırıldığında t İstatistik değeri -3.28 çıkmış; %5 ve %10 anlam düzeylerindeki bütün değerleri kapsadığı ve olasılık değeri $0.0028 < 0.05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Logaritmik ithâlat değişkeni, birinci mertebeden durağandır I(1).

Döviz Kuru Serisi:

a)Dickey-Fuller (1979) Durağanlık Sınaması

Döviz kuru değişkeninin birim kök analizi:

$H_0 : \delta_1 = 0$ birim kökü vardır.

$H_a : \delta_1 < 0$ birim kökü yoktur.

şeklinde oluşturulur. Değişkenler, logaritmaları alınarak kullanılacaktır.

Sıfır Hipotezi: LDOLAR birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit, Lineer Trend				
Gecikme Uzunluğu: 3 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller İstatistik testi			-1.945399	0.6035
Testte kritik değerler:	1% seviye		-4.339330	
	5% seviye		-3.587527	
	10% seviye		-3.229230	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LDOLAR)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 21:24				
Örneklem (düzeltilmiş): 1984 2010				
İçeren gözlemler: 27 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
LDOLAR(-1)	-0.158736	0.081596	-1.945399	0.0652
D(LDOLAR(-1))	0.367830	0.196823	1.868834	0.0757
C	-1.583415	0.944462	-1.676526	0.1085
R-kare	0.602330	Bağımlı değiş. ort.		0.326205
Düzeltilmiş R-kare	0.507647	S.D. bağımlı değiş.		0.269206
S.E. regresyonu	0.188896	Akaike bilgi ölçütü		-0.302111
Toplam kare artanı	0.749315	Schwarz kriteri		-0.014147
Logaritmik Olabilirlik	10.07850	Hannan-Quinn kriteri		-0.216484
F-İstatistik	6.361531	Durbin-Watson kan.		2.069600
Olasılık(F-İstatistik)	0.000961			

Olasılık değeri $0.6035 > 0.05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilemez.

Değişkenin birinci mertebeden farkı alınıp, birim kök sınaması yapılacaktır.

Sıfır Hipotezi: D(LDOLAR) birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller İstatistik testi			-7.971957	0.0000
Testte kritik değerler:	1% seviye		-2.650145	

	5% seviye		-1.953381	
	10% seviye		-1.609798	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LDOLAR,2)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 21:28				
Örneklem (düzeltilmiş): 1983 2010				
İçeren gözlemler: 28 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
D(LDOLAR(-1))	-1.419252	0.178031	-7.971957	0.0000
C	0.105082	0.064936	1.618226	0.1172
R-kare	0.701626	Bağımlı değiş. ort.		-0.009513
Düzeltilmiş R-kare	0.701626	S.D. bağımlı değiş.		0.371573
S.E. regresyonu	0.202967	Akaike bilgi ölçütü		-0.316490
Toplam kare artanı	1.112276	Schwarz kriteri		-0.268912
Logaritmik Olabilirlik	5.430865	Hannan-Quinn kriteri		-0.301945
Durbin-Watson kan.	2.222231			

Modeli yazacak olursak;

$$\Delta Ldolar = 0.105082 - 1.419252 * Ldolar_{t-1}$$

ADF testi ile belirlenen hata payının tablo değerleriyle karşılaştırıldığında t İstatistik değeri -7.97 çıkmışve bu değer istatistiksel %1, %5 ve %10 anlam düzeyindeki bütün değerleri kapsaması ve olasılık değeride $0.0000 < 0.05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Logaritmik dolar değişkeni, birinci mertebeden durağandır I(1).

Milli Gelir Serisi:

a) Dickey-Fuller (1979) Durağanlık Sınaması:

Milli gelirdeğişkeninin birim kök analizi aşığıdadır:

$H_0 : \delta_1 = 0$ birim kökü vardır.

$H_a : \delta_1 < 0$ birim kökü yoktur.

şeklinde oluşturulur. Değişkenler, logaritmaları alınarak kullanılacaktır.

Sıfır Hipotezi: LGSYIH birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit, Lineer Trend				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller İstatistik testi			-2.034702	0.5595
Testte kritik değerler:	1% seviye		-4.296729	
	5% seviye		-3.568379	
	10% seviye		-3.218382	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LGSYIH)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 21:41				
Örneklem (düzeltilmiş): 1981 2010				
İçeren gözlemler: 30 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
LGSYIH(-1)	-0.246339	0.121069	-2.034702	0.0518
C	1.674518	0.790580	2.118088	0.0435
R-kare	0.141540	Bağımlı değiş. ort.		0.050880
Düzeltilmiş R-kare	0.077950	S.D. bağımlı değiş.		0.094270
S.E. regresyonu	0.090521	Akaike bilgi ölçütü		-1.871832
Toplam kare artanı	0.221239	Schwarz kriteri		-1.731712
Logaritmik Olabilirlik	31.07748	Hannan-Quinn kriteri		-1.827006
F-İstatistik	2.225833	Durbin-Watson kan.		2.100311
Olasılık(F-İstatistik)	0.127415			

Olasılık değeri $0.0518 > 0.05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilemez. Değişkenin birinci mertebeden farkı alınıp, birim kök sınaması yapılacaktır.

Sıfır Hipotezi: D(LGSYIH) birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller İstatistik testi			-6.100055	0.0000
Testte kritik değerler:	1% seviye		-3.679322	
	5% seviye		-2.967767	
	10% seviye		-2.622989	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LGSYIH,2)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 21:43				
Örneklem (düzeltilmiş): 1982 2010				
İçeren gözlemler: 29 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
D(LGSYIH(-1))	-1.161599	0.190424	-6.100055	0.0000
C	0.057956	0.020200	2.869128	0.0079
R-kare	0.579509	Bağımlı değiş. ort.		0.000627
Düzeltilmiş R-kare	0.563935	S.D. bağımlı değiş.		0.145816
S.E. regresyonu	0.096290	Akaike bilgi ölçütü		-1.776441
Toplam kare artanı	0.250335	Schwarz kriteri		-1.682145
Logaritmik Olabilirlik	27.75840	Hannan-Quinn kriteri		-1.746909
F-İstatistik	37.21067	Durbin-Watson kan.		1.990132

Olasılık(F-İstatistik)	0.000002			
------------------------	----------	--	--	--

Modeli yazacak olursak; $\Delta LGSYIH = 0.057956 - 1.161599 * LGSYIH_{t-1}$

ADF testi ile belirlenen hata payının tablo değerleriyle karşılaştırıldığında t İstatistik değeri -6.10 çıkmış ve bu değer istatistiksel %1, %5 ve %10 anlam düzeylerindeki bütün değerleri kapsaması ve olasılık değeri $0.0000 < 0.05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Logaritmik milli gelir değişkeni, birinci mertebeden durağandır I(1).

Enflasyon Oranı (Yurtiçi Enflasyon / Yurtdışı Enflasyon) Serisi:

a) Dickey-Fuller (1979) Durağanlık Sınaması

Enflasyon oranı değişkeninin birim kök analizi aşağıdadır:

$H_0 : \delta_1 = 0$ birim kökü vardır.

$H_a : \delta_1 < 0$ birim kökü yoktur.

şeklinde oluşturulur. Değişkenler, logaritmaları alınarak kullanılacaktır.

Sıfır Hipotezi: LENFORAN birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit, Lineer Trend				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller İstatistik testi			-1.554740	0.7868
Testte kritik değerler:	1% seviye		-4.296729	
	5% seviye		-3.568379	
	10% seviye		-3.218382	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LENFORAN)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 21:54				
Örneklem (düzeltmiş): 1981 2010				
İçeren gözlemler: 30 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
LENFORAN(-1)	-0.227265	0.146176	-1.554740	0.1317
C	3.968108	2.551353	1.555295	0.1315
R-kare	0.096518	Bağımlı değiş. ort.		0.012104
Düzeltmiş R-kare	0.029593	S.D. bağımlı değiş.		0.048110
S.E. regresyonu	0.047393	Akaike bilgi ölçütü		-3.166035
Toplam kare artanı	0.060645	Schwarz kriteri		-3.025915
Logaritmik Olabilirlik	50.49052	Hannan-Quinn kriteri		-3.121209

F-İstatistik	1.442187	Durbin-Watson kan.	1.772939
Olasılık(F-İstatistik)	0.254047		

Olasılık değeri $0.1317 > 0.05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilemez. Değişkenin birinci mertebeden farkı alınıp, birim kök sınaması yapılacaktır.

Sıfır Hipotezi: D(LENFORAN) birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi		-5.210348	0.0002
Testte kritik değerler:	1% seviye		-3.679322	
	5% seviye		-2.967767	
	10% seviye		-2.622989	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LENFORAN,2)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 21:58				
Örneklem (düzeltilmiş): 1982 2010				
İçeren gözlemler: 29 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
D(LENFORAN(-1))	-1.011151	0.194066	-5.210348	0.0000
C	0.011846	0.009489	1.248435	0.2226
R-kare	0.501364	Bağımlı değiş. ort.		0.000816
Düzeltilmiş R-kare	0.482896	S.D. bağımlı değiş.		0.069268
S.E. regresyonu	0.049811	Akaike bilgi ölçütü		-3.094694
Toplam kare artanı	0.066990	Schwarz kriteri		-3.000398
Logaritmik Olabilirlik	46.87306	Hannan-Quinn kriteri		-3.065161
F-İstatistik	27.14773	Durbin-Watson kan.		1.972905
Olasılık(F-İstatistik)	0.000017			

Modeli yazacak olursak; $\Delta \text{Lenforan} = 0.011846 - 1.011151 * \text{Lenforan}_{t-1}$

ADF testi ile belirlenen hata payının istatistiksel tablo değerleriyle karşılaştırıldığında t İstatistik değeri -5.21 çıkmış ve bu değer istatistiksel %1, %5 ve %10 anlam düzeyindeki bütün değerleri kapsadığı ve olasılık değeri $0.0000 < 0.05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Logaritmik enflasyon oranı değişkeni, birinci mertebeden durağandır I(1).

BİRİM KÖK TESTİ

Modelde değişkenlerinin logaritmaları alınarak kullanılacaktır. Bu aşamada ilk başta serilerin birim kök sınamaları yapılacaktır. Birim kök sınamaları ile değişkenlerin durağan olup olmadığını ortaya çıkaracağız. İhracat ve dolara birim kök analizi yapılmıştır. Tekrardan yapılmasına gerek yoktur.

Fransa Serisi:

a) Dickey-Fuller (1979) Durağanlık Sınaması:

Fransa'ya yapılan ihracat değişkeninin birim kök analizi aşağıdadır:

$H_0 : \delta_1 = 0$ birim kökü vardır.

$H_a : \delta_1 < 0$ birim kökü yoktur.

şeklinde oluşturulur. Değişkenler, logaritmaları alınarak kullanılacaktır.

Sıfır Hipotezi: LFRANSA birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 3 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi		-3.878535	0.0411
Testte kritik değerler:	1% seviye		-3.699871	
	5% seviye		-2.976263	
	10% seviye		-2.627420	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LFRANSA)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 09/28/12 Zaman: 01:18				
Örneklem (düzeltilmiş): 1984 2010				
İçeren gözlemler: 27 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
LFRANSA(-1)	-0.032650	0.011343	-3.878535	0.0087
D(LFRANSA(-1))	0.404424	0.196175	2.061550	0.0513
D(LFRANSA(-2))	-0.200865	0.245997	-0.816534	0.4229
D(LFRANSA(-3))	-0.426353	0.216987	-1.964879	0.0622
C	0.372404	0.117404	3.171985	0.0044
R-kare	0.540675	Bağımlı değiş. ort.		0.039273
Düzeltilmiş R-kare	0.457161	S.D. bağımlı değiş.		0.022460
S.E. regresyonu	0.016548	Akaike bilgi ölçütü		-5.199563
Toplam kare artanı	0.006024	Schwarz kriteri		-4.959593
Logaritmik Olabilirlik	75.19410	Hannan-Quinn kriteri		-5.128207
F-İstatistik	6.474088	Durbin-Watson kan.		2.047281
Olasılık(F-İstatistik)	0.001334			

Modeli yazacak olursak;

$$\Delta Lfransa = 0.372404 - 0.032650 * Lfransa_{t-1}$$

ADF test istatistiği, belirlenen hata payıyla tablo değerleriyle karşılaştırıldığında t İstatistik değeri -3.87 çıkmış; %5, %10 anlam düzeyindeki

bütün değerleri kapsadığı ve Olasılık değeri $0.04 < 0.05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Logaritmik Fransa değişkeni, birinci mertebeden durağandır $I(0)$.

Almanya Serisi:

a) Dickey-Fuller (1979) Durağanlık Sınaması:

Almanya'ya yapılan ihracat değişkeninin birim kök analizi aşağıdadır:

$H_0 : \delta_1 = 0$ birim kökü vardır.

$H_a : \delta_1 < 0$ birim kökü yoktur.

Sıfır Hipotezi: LAlmanya birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 1 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi		-1.313838	0.6094
Testte kritik değerler:	1% seviye		-3.679322	
	5% seviye		-2.967767	
	10% seviye		-2.622989	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LAlmanya)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 09/28/12 Zaman: 01:18				
Örnekleme (düzeltilmiş): 1982 2010				
İçeren gözlemler: 29 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
LAlmanya (-1)	-0.016878	0.012846	-1.313838	0.2004
D(LAlmanya (-1))	0.342518	0.175870	1.947564	0.0623
C	0.193181	0.129382	1.493102	0.1474
R-kare	0.255853	Bağımlı değiş. ort.		0.042874
Düzeltilmiş R-kare	0.198611	S.D. bağımlı değiş.		0.025106
S.E. regresyonu	0.022475	Akaike bilgi ölçütü		-4.655106
Toplam kare artanı	0.013134	Schwarz kriteri		-4.513662
Logaritmik Olabilirlik	70.49904	Hannan-Quinn kriteri		-4.610807
F-İstatistik	4.469677	Durbin-Watson kan.		1.807852
Olasılık(F-İstatistik)	0.021457			

şeklinde oluşturulur. Değişkenler, logaritmaları alınarak kullanılacaktır.

Olasılık değeri $0.6094 > 0.05$ olduğu için sıfır hipotezi reddedilemez.

Değişkenin birinci mertebeden farkı alınıp, birim kök sınaması yapılacaktır.

Sıfır Hipotezi: D(LAlmanya) birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi		-3.458349	0.0168
Testte kritik değerler:	1% seviye		-3.679322	
	5% seviye		-2.967767	
	10% seviye		-2.622989	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LAlmanya,2)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 09/28/12 Zaman: 01:19				
Örneklem (düzeltilmiş): 1982 2010				
İçeren gözlemler: 29 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
D(LALMANYA(-1))	-0.566137	0.163701	-3.458349	0.0018
C	0.023545	0.008430	2.792917	0.0095
R-kare	0.306985	Bağımlı değiş. ort.		-0.001676
Düzeltilmiş R-kare	0.281317	S.D. bağımlı değiş.		0.026866
S.E. regresyonu	0.022775	Akaike bilgi ölçütü		-4.659791
Toplam kare artanı	0.014006	Schwarz kriteri		-4.565495
Logaritmik Olabilirlik	69.56697	Hannan-Quinn kriteri		-4.630259
F-İstatistik	11.96018	Durbin-Watson kan.		1.862218
Olasılık(F-İstatistik)	0.001818			

Modeli yazacak olursak; $\Delta LAlmanya = 0.023545 - 0.566137 * LAlmanya_{t-1}$

ADF test ikanı istığı, belirlenen hata payıyla tablo değerleriyle karşılaştırıldığında t İstatistik değeri -3.45 çıkmış; %5, %10 anlam düzeyindeki bütün değerleri kapsadığı için, ve Olasılık değeri $0.04 < 0.05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Logaritmik Almanya değişkeni, birinci mertebeden durağandır I(1).

İtalya serisi:

a) Dickey-Fuller (1979) Durağanlık Sınaması:

İtalya'ya yapılan ihracat değişkeninin birim kök analizi aşağıdadır:

$H_0 : \delta_1 = 0$ birim kökü vardır.

$H_a : \delta_1 < 0$ birim kökü yoktur.

şeklinde oluşturulur. Değişkenler, logaritmaları alınarak kullanılacaktır.

Sıfır Hipotezi: LİTALYA birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 4 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller	İstatistik testi		-4.808181	0.0007
Testte kritik değerler:	1% seviye		-3.711457	
	5% seviye		-2.981038	
	10%seviye		-2.629906	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LİTALYA)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 09/28/12 Zaman: 01:19				
Örnekleme (düzeltilmiş): 1985 2010				
İçeren gözlemler: 26 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
LİTALYA(-1)	-0.094537	0.019662	-4.808181	0.0001
D(LİTALYA(-1))	0.242142	0.173101	1.398849	0.1772
D(LİTALYA(-2))	-0.413549	0.199723	-2.070610	0.0516
D(LİTALYA(-3))	-0.125611	0.203469	-0.617347	0.5440
D(LİTALYA(-4))	-0.658338	0.202978	-3.243395	0.0041
C	1.005047	0.204737	4.908969	0.0001
R-kare	0.686212	Bağımlı değiş. ort.		0.035138
Düzeltilmiş R-kare	0.607765	S.D. bağımlı değiş.		0.029048
S.E. regresyonu	0.018192	Akaike bilgi ölçütü		-4.976461
Toplam kare artanı	0.006619	Schwarz kriteri		-4.686131
Logaritmik Olabilirlik	70.69400	Hannan-Quinn kriteri		-4.892857
F-İstatistik	8.747472	Durbin-Watson kan.		1.994843
Olasılık(F-İstatistik)	0.000159			

Modeli yazacak olursak; $\Delta Litalya = 1.005047 - 0.094537 * Litalya_{t-1}$

ADF test istatistiği, belirlenen hata payıyla tablo değerleriyle karşılaştırıldığında t İstatistik değeri -4.80 çıkmış; %1, %5, %10 anlam düzeyindeki bütün değerleri kapsadığı için, ve olasılık değeri $0.0007 < 0.05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Logaritmik İtalya değişkeni, birinci mertebeden durağandır $I(0)$.

ABD serisi:

a) Dickey-Fuller (1979) Durağanlık Sınaması:

ABD'ye yapılan ihracat değişkeninin birim kök analizi aşığıdadır:

$H_0 : \delta_1 = 0$ birim kökü vardır.

$H_a : \delta_1 < 0$ birim kökü yoktur.

şeklinde oluşturulur. Değişkenler, logaritmaları alınarak kullanılacaktır.

Sıfır Hipotezi: LABD birim köke sahiptir				
Dış Güçler: Sabit				
Gecikme Uzunluğu: 3 (Otomatik - SIC, maxlag=7 temeline dayanan)				
			t-İstatistik	Olasılık*
Genişletilmiş Dickey-Fuller İstatistik testi			-3.627720	0.0999
Testte kritik değerler:	1% seviye		-3.699871	
	5% seviye		-2.976263	
	10% seviye		-2.627420	
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerler.				
Genişletilmiş Dickey-Fuller Denklem Testi				
Bağımlı Değişken: D(LABD)				
Method: En Küçük Kareler				
Tarih: 09/28/12 Zaman: 01:19				
Örneklem (düzeltilmiş): 1984 2010				
İçeren gözlemler: 27 düzeltilmiş son noktadan sonra				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
LABD(-1)	-0.045909	0.017471	-3.627720	0.0154
D(LABD(-1))	0.233684	0.214953	1.087142	0.2887
D(LABD(-2))	-0.373212	0.254792	-1.464771	0.1571
D(LABD(-3))	-0.156711	0.232878	-0.672929	0.5080
C	0.523142	0.187796	2.785691	0.0108
R-kare	0.388788	Bağımlı değiş. ort.		0.042609
Düzeltilmiş R-kare	0.277658	S.D. bağımlı değiş.		0.027399
S.E. regresyonu	0.023287	Akaike bilgi ölçütü		-4.516268
Toplam kare artanı	0.011930	Schwarz kriteri		-4.276298
Logaritmik Olabilirlik	65.96962	Hannan-Quinn kriteri		-4.444912
F-İstatistik	3.498509	Durbin-Watson kan.		1.986907
Olasılık(F-İstatistik)	0.023468			

Modeli yazacak olursak; $\Delta LABD = 0.523142 - 0.045909 * LABD_{t-1}$

ADF test istatistiği, belirlenen hata payıyla tablo değerleriyle karşılaştırıldığında t İstatistik değeri -3,62 çıkmış; %5, %10 anlam düzeyindeki bütün değerleri kapsadığı için, ve Olasılık değeri $0.0154 < 0.05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilir. Logaritmik ABD değişkeni, birinci mertebeden durağandır I(0).

EK 2.

Zaman Serisi Analizleri

Nedensellik sınaması ile yatırımların Gaziantep büyümesinin nedeni olup olmadığı incelendiğinde;

İkili Karşılaştırmalı Granger Nedensellik Testi			
Tarih: 10/22/12 Zaman: 18:15			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 1			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
LOGYATIRIMDEF BO oranının Granger nedeni değildir	30	0.92310	0.03424
BO LOGYATIRIMDEF oranının Granger nedeni değildir		1.55239	0.22350

Nedensellik sınaması ile inovasyonun Gaziantep büyümesinin nedeni olup olmadığı incelendiğinde;

İkili Karşılaştırmalı Granger Nedensellik Testi			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 1			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
D(LINO) BO oranının Granger nedeni değildir	29	4.42919	0.04512
BO D(LINO) oranının Granger nedeni değildir		12.1555	0.00188

Modelin Granger nedensellik sınaması ile istihdamın, Gaziantep büyümesinin nedeni olup olmadığı incelendiğinde;

İkili Karşılaştırmalı Granger Nedensellik Testi			
Tarih: 10/23/12 Zaman: 15:27			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 8			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
D(LISTDEF) BO oranının Granger nedeni değildir	22	1.14537	0.46105
BO D(LISTDEF) oranının Granger nedeni değildir		0.85888	0.59706

Nedensellik sınamasında kredilerin Gaziantep büyümesinin nedeni olup olmadığı incelendiğinde;

İkili Karşılaştırmalı Granger Nedensellik Testi			
Tarih: 10/23/12 Zaman: 15:38			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 2			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
D(LKDEF) BO oranının Granger nedeni değildir	28	5.68185	0.00990

BO D(LKDEF) oranının Granger nedeni değildir	0.08214	0.92141
--	---------	---------

Nedensellik sınaması ile ihracatın değişkeninin Gaziantep büyümesinin nedeni olup olmadığı incelendiğinde;

İkili Karşılaştırmalı Granger Nedensellik Testi			
Tarih: 10/23/12 Zaman: 15:42			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 2			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
D(LIHR) BO oranının Granger nedeni değildir	28	4.83086	0.01772
BO D(LIHR) oranının Granger nedeni değildir		1.20158	0.31890

Logaritmik enflasyondan arındırılarak deflate edilmiş krediler ile yatırım değişkeni arasındaki nedensellik ilişkisi, Granger Nedensellik sınamasıyla incelenecektir.

Granger nedensellik sınamasına geçmeden istatistiksel uygun gecikme uzunluğunun seçilmesi gerekir. Bunun için gecikme uzunluğu;

Pairwise Granger Nedensellik testi sonucu görülmektedir:

İkili Karşılaştırmalı Granger Nedensellik Testi			
Tarih: 10/22/12 Zaman: 16:23			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 8			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
LYATDEF D(LKDEF) oranının Granger nedeni değildir	22	0.26514	0.95277
D(LKDEF) LYATDEF oranının Granger nedeni değildir		3.18051	0.01914

Nedensellik sınaması ile yatırımlar ile istihdam arasında nedensellik olup olmadığı incelendiğinde;

İkili Karşılaştırmalı Granger Nedensellik Testi			
Tarih: 10/22/12 Zaman: 16:45			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 1			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
LYATIRIMDEF D(LISTIHDAMDEF) oranının Granger nedeni değildir	29	2.16234	0.15342
D(LISTIHDAMDEF) LYATIRIMDEF oranının Granger nedeni değildir		1.19410	0.02850

Nedensellik sınaması ile bir başka yönden ihracatın Gaziantep yatırımının nedeni olup olmadığı incelendiğinde;

İkili Karşılaştırmalı Granger Nedensellik Testi			
Tarih: 10/22/12 Zaman: 17:59			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 2			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
LYATIRIMDEF D(LIHR) oranının Granger nedeni değildir	28	1.97266	0.01696
D(LIHR) LYATIRIMDEF oranının Granger nedeni değildir		0.98929	0.06425

Nedensellik sınaması ile bir başka yönden ihracatla inovasyon arasında nedensellik olup olmadığı incelendiğinde;

İkili Karşılaştırmalı Granger Nedensellik Testi			
Tarih: 10/22/12 Zaman: 20:56			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 2			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
D(LINO) D(LIHR) oranının Granger nedeni değildir	28	0.16073	0.02850
D(LIHR) D(LINO) oranının Granger nedeni değildir		1.95432	0.16450

Nedensellik sınaması ile bir başka yönden ihracatla inovasyon arasında nedensellik olup olmadığı incelendiğinde;

İkili Karşılaştırmalı Granger Nedensellik Testi			
Tarih: 10/22/12 Zaman: 21:04			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 8			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
D(LISTDEF) D(LINO) oranının Granger nedeni değildir	22	5.76943	0.03486
D(LINO) D(LISTDEF) oranının Granger nedeni değildir		2.68150	0.14612

İki değişken arasında nedensellik analizi incelendiğinde;

İkili karşılaştırmalı nedensellik testleri			
Tarih: 10/23/12 Zaman: 16:17			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 2			
Sıfır Hipotezi:	Olasılık	F-İstatistik	Olasılık
LOGOECDTOP LOGİTHĀLAT'ın Granger nedeni değildir	29	2.95146	0.04144
LOGİTHĀLAT LOGOECDTOP'un Granger nedeni değildir	29	0.49820	0.61377

Modelin iki değişkeni arasında nedensellik analizi incelendiğinde;

İkili karşılaştırmalı nedensellik testleri			
Tarih: 10/23/12 Zaman: 15:35			
Örnekle m: 1980 2010			
Gecikmeler : 2			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
LOGİTHÂLAT LOGOECDEURO'nun Granger nedeni değildir	29	4.17993	0.02770
LOGOECDEURO LOGİTHÂLAT'ın Granger nedeni değildir	29	6.03387	0.00754

İki değişken arasında nedensellik analizi incelendiğinde;

İkili karşılaştırmalı nedensellik testleri			
Tarih: 10/23/12 Zaman: 19:10			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 2			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
LOGİTHÂLAT LOGENFLÂSYON'un Granger nedeni değildir	29	0.31519	0.73262
LOGENFLÂSYON LOGİTHÂLAT'ın Granger nedeni değildir	29	8.73522	0.00141

İki değişken arasında sadece nedensellik analizi incelendiğinde;

İkili karşılaştırmalı nedensellik testleri			
Tarih: 10/23/12 Zaman: 14:15			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 2			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
LOGDOLAR LOGİTHÂLAT'ın Granger nedeni değildir	29	7.34564	0.00324
LOGİTHÂLAT LOGDOLAR'ın Granger nedeni değildir	29	0.77838	0.47040

İki değişken arasında nedensellik analizi incelendiğinde;

İkili karşılaştırmalı nedensellik testleri			
Tarih: 09/28/12 Zaman: 02:07			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 2			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
LOGIHRACAT LOGDOLAR'ın Granger nedeni değildir	29	2.26609	0.12546
LOGDOLAR LOGIHRACAT'ın Granger nedeni değildir	29	8.73319	0.00141

İki değişken arasında nedensellik analizi incelendiğinde;

İkili karşılaştırmalı nedensellik testleri			
Tarih: 09/29/12 Zaman: 09:22			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 1			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
LOGIHRACAT LOGFRANSA'nın Granger nedeni değildir	29	3.73892	0.24738
LOGFRANSA LOGIHRACAT'ın Granger nedeni değildir	29	6.34167	0.00322

İki değişken arasında nedensellik analizi incelendiğinde;

İkili karşılaştırmalı nedensellik testleri			
Tarih: 09/29/12 Zaman: 09:24			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 1			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
LOGIHRACAT LOGABD'nin Granger nedeni değildir	29	8.95787	0.31456
LOGABD LOGIHRACAT'ın Granger nedeni değildir	29	4.85932	0.02431

İki değişken arasında nedensellik analizi incelendiğinde;

İkili karşılaştırmalı nedensellik testleri			
Tarih: 09/29/12 Zaman: 09:26			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 2			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
LOGIHRACAT LOGITALYA'nın Granger nedeni değildir	29	3.88735	0.42354
LOGITALYA LOGIHRACAT'ın Granger nedeni değildir	29	8.78621	0.00607

İki değişken arasında nedensellik analizi incelendiğinde;

İkili karşılaştırmalı nedensellik testleri			
Tarih: 09/29/12 Zaman: 09:46			
Örnekleme: 1980 2010			
Gecikmeler: 3			
Sıfır Hipotezi:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
LOGIHRACAT LOGALMANYA'nın Granger nedeni değildir	28	8.76621	0.69737
LOGALMANYA LOGIHRACAT'ın Granger nedeni değildir	28	3.88937	0.04849

EK 3.

Bağımlı Değişken: LOGANTEPBUYUME				
Method: En küçük kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 18:02				
Örneklem: 1980 2010				
İçeren Gözlemler: 31				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
C	0.063219	0.012001	5.267853	0.0000
@TREND	0.025239	0.061624	0.409568	0.6854
R-kare	0.693599	Bağımlı değişken ort.		0.003785
Düzeltilmiş R-kare	0.682656	S.D. bağımlı değişken		0.091360
S.E. regresyonu	0.051466	Akaike bilgi ölçütü		-3.031450
Toplam kare artanı	0.074165	Schwarz ölçütü		-2.938037
Sistem olabilirliği	47.47175	F-istatistik		63.38362
Durbin-Watsonkanunu	1.978073	Olasılık(F-istatistik)		0.000000

Bağımlı Değişken: LOGYATIRIM				
Method: En küçük kareler				
Tarih: 10/22/11 Zaman: 20:13				
Örneklem: 1980 2010				
İçeren Gözlemler: 31				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
C	2.228728	0.142653	15.62337	0.0000
@TREND	0.101857	0.008168	12.46982	0.0000
R-kare	0.842815	Bağımlı değişken ort.		3.756590
Düzeltilmiş R-kare	0.837395	S.D. bağımlı değişken		1.008769
S.E. regresyonu	0.406779	Akaike bilgi ölçütü		1.101247
Toplam kare artanı	4.798602	Schwarz ölçütü		1.193762
Sistem olabilirliği	15.06932	F-istatistik		155.4965
Durbin-Watsonkanunu	1.910773	Olasılık(F-istatistik)		0.000000

Bağımlı Değişken: LOGKREDILER				
Method: En küçük kareler				
Tarih: 08/22/13 Zaman: 14.22				
Örneklem: 1980 2010				
İçeren Gözlemler: 31				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
C	3.033076	0.328873	9.222648	0.0000
@TREND	0.406230	0.018831	21.57218	0.0000
R-kare	0.941338	Bağımlı değişken ort.		3.060370
Düzeltilmiş R-kare	0.939315	S.D. bağımlı değişken		3.806836
S.E. regresyonu	0.937786	Akaike bilgi ölçütü		2.771750
Toplam kare artanı	25.50382	Schwarz ölçütü		2.864266
Sistem olabilirliği	40.96213	F-istatistik		465.3589
Durbin-Watsonkanunu	0.154514	Olasılık(F-İstatistik)		0.000000

Bağımlı Değişken: LOGIHRACAT				
Method: En küçük kareler				

Tarih: 10/22/11 Zaman: 20:15				
Örnekleme: 1980 2010				
İçeren Gözlemler: 31				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
C	-5.308852	0.222129	-23.89986	0.0000
@TREND	0.509947	0.012719	40.09313	0.0000
R-kare	0.982279	Bağımlı değişken ort.		2.340358
Düzeltilmiş R-kare	0.981668	S.D. bağımlı değişken		4.678139
S.E. regresyonu	0.633405	Akaike bilgi ölçütü		1.986926
Toplam kare artanı	11.63484	Schwarz ölçütü		2.079441
Sistem olabilirliği	-28.79735	F-İstatistik		1607.459
Durbin-Watsonkanunu	0.333267	Olasılık(F-İstatistik)		0.000000

Bağımlı Değişken: LOGISTIHDAM				
Method: En küçük kareler				
Tarih: 10/22/11 Zaman: 20:17				
Örnekleme: 1980 2010				
İçeren Gözlemler: 31				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
C	-8.844266	0.261668	-33.79961	0.0000
@TREND	0.569980	0.014983	38.04164	0.0000
R-kare	0.980355	Bağımlı değişken ort.		-0.294569
Düzeltilmiş R-kare	0.979677	S.D. bağımlı değişken		5.233992
S.E. regresyonu	0.746150	Akaike bilgi ölçütü		2.314560
Toplam kare artanı	16.14544	Schwarz ölçütü		2.407075
Sistem olabilirliği	-33.87568	F-istatistik		1447.167
Durbin-Watsonkanunu	0.152200	Olasılık(F-istatistik)		0.000000

Bağımlı Değişken: LOGINOVASYON				
Method: En küçük kareler				
Tarih: 10/22/12 Zaman: 17:30				
Örnekleme: 1980 2010				
İçeren Gözlemler: 31				
Değişken	Katsayısı	Std. Hata	t-İstatistik	Olasılık
C	1.278244	0.319423	4.001727	0.0004
@TREND(1980)	0.027294	0.012472	2.188350	0.0375
R-kare	0.343740	Bağımlı değişken ort.		0.171638
Düzeltilmiş R-kare	0.295128	S.D. bağımlı değişken		0.244160
S.E. regresyonu	0.204989	Akaike bilgi ölçütü		-0.237085
Toplam kare artanı	1.134549	Schwarz ölçütü		-0.096966
Sistem olabilirliği	6.556281	F-İstatistik		7.071113
Durbin-Watsonkanunu	2.071490	Olasılık(F-İstatistik)		0.003393

EK 4

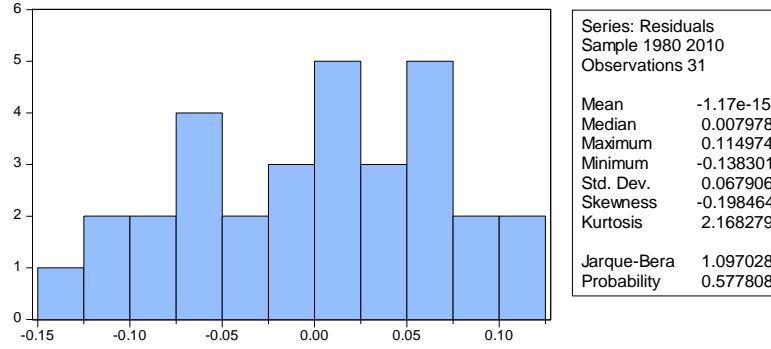
Büyüme Modelinin Anlamlılık ve Güvenirlilik Testi

Normalliğin incelenmesi: Modelin hata terimlerinin normal dağılımı ekonometrik olarak incelenmesi gereken varsayımlardan biridir. Normallik incelenirken,

Ho: Artıklar normal dağılmaktadır.

Ha: Artıklar normal dağılmamaktadır.

biçiminde oluşturulur. Aşağıda tahmin edilen modele ait Jarque-Bera normallik testi sonucu görülmektedir:

Jarque-Bera normallik testi sonucu olasılık değeri (prob.)=0.577808; χ^2_2 test istatistiği, 1.097028 olarak bulunmuştur. Test istatistiği, χ^2_2 tablo değeriyle karşılaştırılır. μ_3 ve μ_4 olmak üzere iki serbestlik dereceli χ^2_2 değeri, tablo değeri olarak alınır.

$$1.097028 < \chi^2_2 = 5.991$$

hesaplanmıştır. Ho hipotezi kabul edilir. Test sonucu, modelin artıklarının normal dağıldığı bulunmuştur.

Otokorelasyonun incelenmesi: Modelin hata terimleri arasında otokorelasyon olması istenilen bir durum değildir. Tahmin edilen modelde hata terimlerinin bir önceki dönem hata terimleri ile ilişkili olması anlamına gelen otokorelasyonun varlığı Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Testi ile incelenmiştir. Otokorelasyonu araştırmak için hipotezler;

$H_0 = \rho_1 = 0$ 1. mertebeden otokorelasyon yok

$H_a = \rho_1 \neq 0$ 1. mertebeden otokorelasyon var

şeklinde oluşturulur.

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	0.720946	Prob. F(1,22)	0.4050
Obs*R-squared	0.983644	Prob. Chi-Square(1)	0.3213

Test Equation:

Dependent Variable: RESID

Method: Least Squares

Date: 08/07/13 Time: 23:10

Sample: 1980 2010

Included observations: 31

Presample missing value lagged residuals set to zero.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.112765	0.330804	0.340883	0.7364
LISTDEF	-0.014148	0.037722	-0.375057	0.7112
LIHRACAT	0.011911	0.046241	0.257590	0.7991
LINO	0.011524	0.047885	0.240656	0.8121
LYATIRIM	0.007747	0.021524	0.359918	0.7223
LKREDEF	0.004985	0.030420	0.163885	0.8713
TREND	0.004855	0.018813	0.258064	0.7988

R-squared	0.031730	Mean dependent var	1.17E-15
Adjusted R-squared	0.320368	S.D. dependent var	0.067906
S.E. of regression	0.078029	Akaike info criterion	2.025782
Sum squared resid	0.133946	Schwarz criterion	1.609463
Log likelihood	40.39962	Hannan-Quinn criter.	1.890073
F-statistic	0.090118	Durbin-Watson stat	1.891852
Prob(F-statistic)	0.999214		

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Testi sonucu, olasılık değeri (prob.), 0.3213 olarak bulunmuştur. 0.3213 değeri, 0.05 hata payından daha büyüktür. Test sonucu, otokorelasyonun olmadığını öne süren sıfır hipotezi reddedilemez. Modelin hata terimleri otokorelasyona sahip değildir.

Değişen varyansın incelenmesi: Her bir gözleme ait hata teriminin varyansının aynı olmasına sabit varyans denir ve klasik doğrusal regresyon modeli varsayımlarından biridir. Hata terimi varyansının sabit olmamasına ise, değişen varyans denmektedir. Aşağıda tahmin edilen hata terimlerinin değişen varyansa sahip olup olmadığı incelenmiştir:

Hipotezler:

Ho: Değişen varyans yoktur

Ha: Değişen varyans vardır

biçiminde kurulur.

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey

F-statistic	1.345827	Prob. F(7,23)	0.2746
Obs*R-squared	9.007939	Prob. Chi-Square(7)	0.2521
Scaled explained SS	2.896505	Prob. Chi-Square(7)	0.8944

Test Equation:
Dependent Variable: RESID^2
Method: Least Squares
Date: 08/07/13 Time: 23:39
Sample: 1980 2010
Included observations: 31

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.012768	0.018313	0.697181	0.4927
LISTDEF	-0.002405	0.002046	-1.175840	0.2517
LIHRACAT	0.003199	0.002663	1.200958	0.2420
LINO	0.006200	0.002776	2.233480	0.0355
LYATIRIM	0.554325	0.001178	0.072721	0.9427
LKREDEF	0.002273	0.001804	1.259858	0.2204
TREND	0.002232	0.001083	2.059945	0.0509
R-squared	0.290579	Mean dependent var		0.004462
Adjusted R-squared	0.074668	S.D. dependent var		0.004903
S.E. of regression	0.004716	Akaike info criterion		-7.657887
Sum squared resid	0.000512	Schwarz criterion		-7.287826
Log likelihood	126.6972	Hannan-Quinn criter.		-7.537256
F-statistic	1.345827	Durbin-Watson stat		2.087655
Prob(F-statistic)	0.274576			

Breusch-Pagan-Godfrey değişen varyans testi sonucu, olasılık değeri (prob.), 0.2521 olarak bulunmuştur. 0.2521 değeri, 0.05 hata payından daha büyüktür. Test sonucuna göre, değişen varyansın olmadığını ifade eden sıfır hipotezi reddedilemez. Hatalar, sabit varyanslıdır.

Çoklu doğrusal bağlantının incelenmesi: Açıklayıcı değişkenler arasında ilişki olması durumu çoklu doğrusal bağlantı şeklinde ifade edilmektedir.

Modelimiz için tüm açıklayıcı değişkenlerin ayrı ayrı bağımlı değişken, diğer açıklayıcı değişkenlerin de bağımsız değişken olduğu modeller tahmin edilmiştir. Bu şekilde, açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişki nedeniyle olabilecek çoklu doğrusal

bağlantının derecesi belirlenecektir. Aşağıda modelin çoklu doğrusal bağlantı sonucu elde edilen VIF değerleri sonuçları görülmektedir (Centered VIF değerleri). Aşağıdaki tablo incelendiğinde model için hesaplanan VIF değerlerinin 10 değerinden küçük olduğu görülmektedir. Modelde ciddi çoklu bağlantı problemiyle karşılaşılmamıştır.

VarianceInflationFactors
Date: 08/23/13 Time: 16:36
Sample: 1980 2010
Includedobservations: 30

Variable	Coefficient Variance	Uncentered VIF	Centered VIF
C	-14.84479	715.2108	13.654358
LISTDEF	6.73510	352.2917	2.771701
LIHRACAT	0.4076.99	3.240288	1.381264
LINO	2.43786	5.734180	1.423049
LYATIRIM	4.88382	8.543766	2.324502
LKREDEF	0.03863.2	33.56192	4.235421

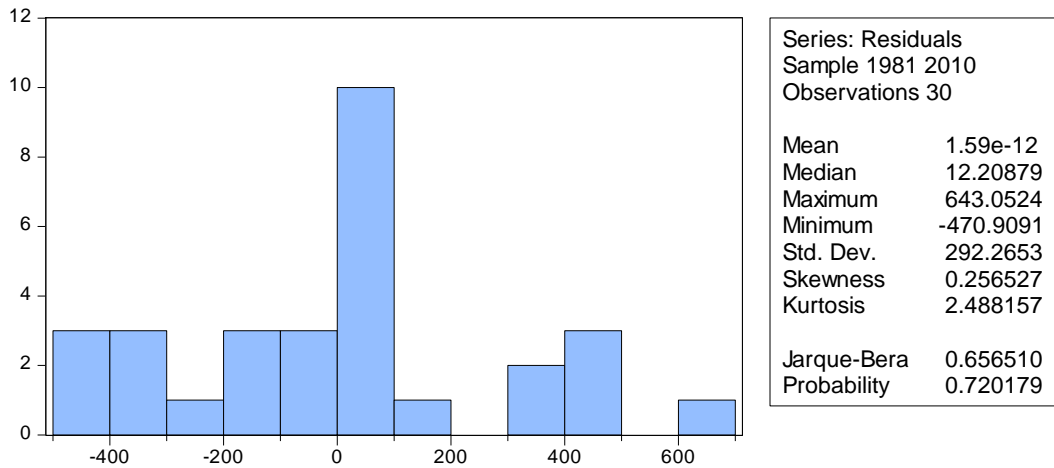
İthâlat Modelinin Anlamlılık ve Güvenirlilik Testi

Normallik varsayımı: Normallik incelenirken hipotezler,

Ho: Artıklar normal dağılmaktadır.

Ha: Artıklar normal dağılmamaktadır.

biçiminde oluşturulur. Modelin hata terimlerinin normal dağılıp dağılmadığının incelenmesi için Jarque-Bera normallik testi kullanılmıştır.

Jarque-Bera normallik testi sonucu olasılık değeri (prob.)=0,720179; χ_2^2 test istatistiği, 0,656510 olarak bulunmuştur. Test istatistiği, χ_2^2 tablo değeriyle karşılaştırılır. μ_3 ve μ_4 olmak üzere iki serbestlik dereceli χ_2^2 değeri, tablo değeri olarak alınır.

$$0,656510 < \chi_2^2 = 5.991$$

hesaplanmıştır. Ho hipotezi kabul edilir. Test sonucu, modelin artıklarının normal dağıldığı bulunmuştur.

Otokorelasyonun incelenmesi: Otokorelasyonu araştırmak için hipotezler;

Ho= $\rho_1=0$ 1. mertebeden otokorelasyon yok

Ha= $\rho_1 \neq 0$ 1. mertebeden otokorelasyon var

şeklinde oluşturulur. Aşağıda otokorelasyonu araştırmak için yapılan Breusch-Godfrey Serial Korelasyon LM Testi sonucu görülmektedir.

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	1.356336	Prob. F(1,23)	0.2561
Obs*R-squared	1.670616	Prob. Chi-Square(1)	0.1962

Test Equation:

Dependent Variable: RESID

Method: Least Squares

Date: 08/23/13 Time: 15:46

Sample: 1981 2010

Included observations: 30

Presample missing value lagged residuals set to zero.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-206.7464	1048.869	-0.197114	0.8455
ENFORAN	2.64E-06	2.59E-05	0.101932	0.9197
DOLARD	45.43813	187.3517	0.242529	0.8105
GSYIH	0.067700	0.203582	0.332542	0.7425

R-squared	0.956087	Meandependent var	1.59E-12
Adjusted R-squared	-0.190655	S.D. dependent var	292.2653
S.E. of regression	318.9116	Akaikeinfocriterion	14.56867
Sumsquaredresid	2339205.	Schwarzcriterion	14.89561
Loglikelihood	-211.5300	Hannan-Quinncrier.	14.67326
F-statistic	0.226056	Durbin-Watson stat	1.731942
Prob(F-statistic)	0.964081		

Breusch-Godfrey Serial Korelasyon LM Testi sonucu, olasılık değeri (prob.), 0.1962 olarak bulunmuştur. 0.1962 değeri, 0.05 hata payından daha

büyüktür. Test sonucu, otokorelasyonun olmadığını öne süren sıfır hipotezi reddedilemez. Modelin hata terimleri otokorelasyona sahip değildir.

Değişen varyansın incelenmesi: Model için, tahmin edilen hata terimlerinin değişen varyansa sahip olup olmadığı incelemek için hipotezler:

Ho: Değişen varyans yoktur

Ha: Değişen varyans vardır

biçiminde kurulur. Değişen varyansı araştırmak için White testinden yararlanılmıştır.

Heteroskedasticity Test: White

F-statistic	3.698032	Prob. F(20,9)	0.0243
Obs*R-squared	26.74544	Prob. Chi-Square(20)	0.1426
Scaled explained SS	12.73645	Prob. Chi-Square(20)	0.8884

Test Equation:
 Dependent Variable: RESID^2
 Method: Least Squares
 Date: 08/23/13 Time: 15:52
 Sample: 1981 2010
 Included observations: 30

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	5286742.	8092224.	0.653311	0.5299
ENFORAN	0.047789	0.415855	0.114918	0.9110
ENFORAN^2	-3.81E-09	5.15E-09	-0.740594	0.4778
ENFORAN*DOLARD	0.257957	0.056727	4.547318	0.0014
ENFORAN*GSYIH	0.000121	2.87E-05	4.224309	0.0022
DOLARD	-11491079	2464427.	-4.662779	0.0012
DOLARD^2	-70545.36	107895.6	-0.653830	0.5296
DOLARD*GSYIH	1037.120	418.0790	2.480679	0.0350
GSYIH	-6162.286	1767.437	-3.486566	0.0069
GSYIH^2	0.378851	0.646748	0.585779	0.5724

R-squared	0.891515	Meandependent var	82571.70
Adjusted R-squared	0.650437	S.D. dependent var	102451.2
S.E. of regression	60573.14	Akaikeinfocriterion	25.05712
Sumsquaredresid	3.30E+10	Schwarzcriterion	26.03796
Loglikelihood	-354.8568	Hannan-Quinncrier.	25.37090
F-statistic	3.698032	Durbin-Watson stat	2.662001
Prob(F-statistic)	0.024323		

White testi sonucu, sabit varyansın olduğu sıfır hipotezi kabul edilir ($0.1426 > 0.05$). Modelin değişen varyans incelemesi sonucu, sabit varyansın olduğunu ifade eden sıfır hipotezi reddedilemez. Modelde değişen varyans sorunu yoktur.

Çoklu doğrusal bağlantının incelenmesi: Açıklayıcı değişkenler arasında ilişki olması durumu çoklu doğrusal bağlantı şeklinde ifade edilmektedir.

Modelimiz için tüm açıklayıcı değişkenlerin ayrı ayrı bağımlı değişken, diğer açıklayıcı değişkenlerin de bağımsız değişken olduğu modeller tahmin edilmiştir. Bu şekilde, açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişki nedeniyle olabilecek çoklu doğrusal bağlantının derecesi belirlenecektir. Aşağıda modelin çoklu doğrusal bağlantı sonucu elde edilen VIF değerleri sonuçları görülmektedir (Centered VIF değerleri). Aşağıdaki tablo incelendiğinde model için hesaplanan VIF değerlerinin 10 değerinden küçük olduğu görülmektedir. Modelde ciddi çoklu bağlantı problemiyle karşılaşılmamıştır.

VarianceInflationFactors
Date: 08/23/13 Time: 16:36
Sample: 1980 2010
Includedobservations: 30

Variable	Coefficient Variance	Uncentered VIF	Centered VIF
C	10.84479.	315.2108	9.243986
ENFORAN	6.73E-10	352.2917	2.771701
DOLARD	3.4076.99	3.240288	1.381264
GSYIH	0.038632	33.56192	4.235421

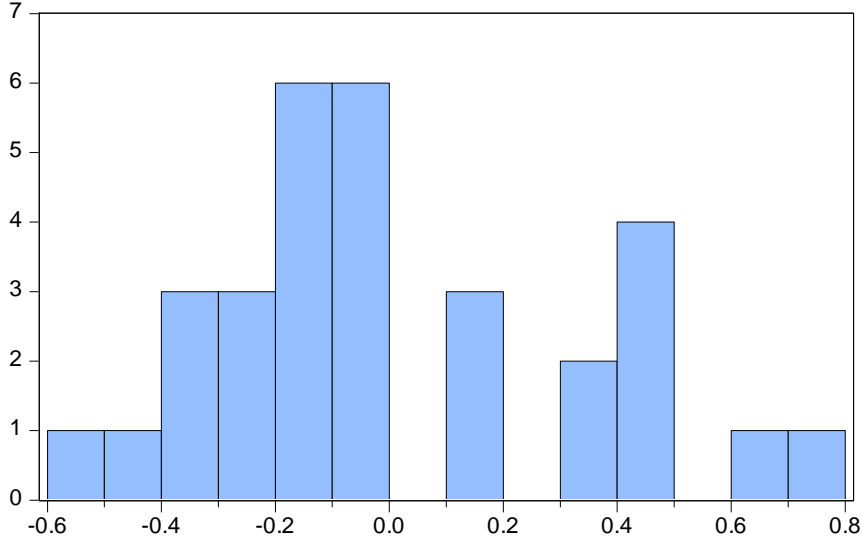
İhracat Modelinin Anlamlılık ve Güvenirlilik Testi

Normallik varsayımı: Normallik incelenirken hipotezler,

Ho: Artıklar normal dağılmaktadır.

Ha: Artıklar normal dağılmamaktadır.

biçiminde oluşturulur. Aşağıda modelin hata terimlerinin normal dağılıp dağılmadığının incelenmesi için kullanılan Jarque-Bera normallik testi sonucu görülmektedir:

Jarque-Bera normallik testi sonucu, olasılık değeri (prob.)=0,390819; χ^2_2 test istatistiği, 1,879024 olarak bulunmuştur. Test istatistiği, χ^2_2 tablo değeriyle karşılaştırılır. μ_3 ve μ_4 olmak üzere iki serbestlik dereceli χ^2_2 değeri, tablo değeri olarak alınır.

$$1,879024 < \chi^2_2 = 5.991$$

hesaplanmıştır. H_0 hipotezi kabul edilir. Test sonucu, modelin artıklarının normal dağıldığı bulunmuştur.

Otokorelasyonun incelenmesi: Otokorelasyonu araştırmak için hipotezler;

$H_0 = \rho_1 = 0$ 1. mertebeden otokorelasyon yok

$H_a = \rho_1 \neq 0$ 1. mertebeden otokorelasyon var

şeklinde oluşturulur. Aşağıda otokorelasyonu araştırmak için yapılan Breusch-GodfreySerialKorelasyon LM Testi sonucu görülmektedir:

Breusch-GodfreySerialCorrelation LM Test:

F-statistic	1.782679	Prob. F(1,24)	0.1943
Obs*R-squared	2.143417	Prob. Chi-Square(1)	0.1432

Test Equation:
 DependentVariable: RESID
 Method: LeastSquares
 Date: 08/26/13 Time: 01:40
 Sample: 1980 2010
 Includedobservations: 31

Presamplemissingvaluelaggedresiduals set to zero.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-1.092957	3.880749	-0.281636	0.7806
LALMANYA	0.434008	2.222248	0.195301	0.8468
LFRANSA	-0.250887	3.299355	-0.076041	0.9400
LABD	-0.912719	2.651217	-0.344264	0.7336
LITALYA	0.957102	2.338772	0.409233	0.6860
Ldolar	-0.111869	0.775771	-0.144204	0.8865
RESID(-1)	0.282166	0.211334	1.335170	0.1943
R-squared	0.069142	Meandependent var		1.12E-14
Adjusted R-squared	-0.163572	S.D. dependent var		0.334657
S.E. of regression	0.360991	Akaikeinfocriterion		0.995752
Sumsquaredresid	3.127548	Schwarzcriterion		1.319556
Loglikelihood	-8.434156	Hannan-Quinncrier.		1.101304
F-statistic	0.297113	Durbin-Watson stat		1.761099
Prob(F-statistic)	0.932255			

Breusch-Godfrey Serial Korelasyon LM Testi sonucu, olasılık değeri (prob.), 0,1432 olarak bulunmuştur. 0,1432 değeri, 0.05 hata payından daha büyüktür. Test sonucu, otokorelasyonun olmadığını öne süren sıfır hipotezi kabul edilir. Modelin hata terimleri otokorelasyona sahip değildir.

Değişen varyansın incelenmesi: Model için, tahmin edilen hata terimlerinin değişen varyansa sahip olup olmadığı incelemek için hipotezler:

Ho: Değişen varyans yoktur

Ha: Değişen varyans vardır

biçiminde kurulur. Değişen varyansı araştırmak için White testinden yararlanılmıştır.

Heteroskedasticity Test: White

F-statistic	1.437810	Prob. F(12,18)	0.2360
Obs*R-squared	15.17188	Prob. Chi-Square(12)	0.2322
Scaled explained SS	6.949993	Prob. Chi-Square(12)	0.8609

Test Equation:

Dependent Variable: RESID^2

Method: Least Squares

Date: 08/26/13 Time: 01:44

Sample: 1980 2010

Included observations: 31

Collinear test regressors dropped from specification

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-32.42119	66.74389	-0.485755	0.6330
LALMANYA	109.5814	52.54950	2.085298	0.0516
LALMANYA^2	-7.635833	9.536227	-0.800719	0.4337

LALMANYA*LFRANSA	8.260143	5.410757	1.526615	0.1442
LALMANYA*LABD	-6.581212	10.66310	-0.617195	0.5448
LALMANYA*LITALYA	-1.196700	5.516891	-0.216916	0.8307
LALMANYA*Ldolar	4.888311	11.14768	0.438505	0.6662
LFRANSA	-85.15464	53.39334	-1.594855	0.1282
LABD	9.120779	47.85171	0.190605	0.8510
LABD*Ldolar	7.514934	9.198280	0.816993	0.4246
LITALYA	17.39497	55.39081	0.314041	0.7571
Ldolar	-60.08426	25.36404	-2.368875	0.0292
Ldolar^2	-4.279650	2.957610	-1.446996	0.1651
R-squared	0.489416	Meandependent var	0.108382	
Adjusted R-squared	0.149026	S.D. dependent var	0.130764	
S.E. of regression	0.120628	Akaikeinfocriterion	-1.097124	
Sumsquaredresid	0.261918	Schwarzcriterion	-0.495774	
Loglikelihood	30.00542	Hannan-Quinncrier.	-0.901099	
F-statistic	1.437810	Durbin-Watson stat	2.383067	
Prob(F-statistic)	0.235987			

White testi sonucu, sabit varyansın olduğu sıfır hipotezi kabul edilir (prob. değeri $0,2322 > 0,05$). Modelin değişen varyans incelemesi sonucu, sabit varyansın olduğunu ifade eden sıfır hipotezi reddedilemez. Modelde değişen varyans sorunu yoktur.

Çoklu doğrusal bağlantının incelenmesi: Açıklayıcı değişkenler arasında ilişki olması durumu, çoklu doğrusal bağlantı şeklinde ifade edilmektedir. Çoklu doğrusal bağlantının incelenmesi için Varyans büyütme faktörü (VIF) değeri hesaplanacaktır. Aşağıda model için hesaplanan VIF değerleri görülmektedir:

VarianceInflationFactors
Date: 08/26/13 Time: 01:47
Sample: 1980 2010
Included observations: 31

Variable	Coefficient Variance	Uncentered VIF	Centered VIF
C	12.684064	34232.10	8.274254
LALMANYA	4.984023	11066.08	3.749836
LFRANSA	6.190132	24690.29	2.873517
LABD	6.767071	15889.66	3.128174
LITALYA	5.111153	11163.57	3.564876
LDOLAR	0.613422	7522.968	2.738940

VIF değerlerinin 10'dan büyük olması çoklu bağlantı göstergesidir. Yukarıdaki şekilde tahmin edilen model için çoklu doğrusal bağlantı sorunuyla karşılaşmamıştır. Daha önceki varsayımlar incelendiğinde model 3'ün hatalarının normal dağılan, otokorelasyonsuz ve sabit varyanslı olduğu saptanmıştır.

EK.5. Bu anket çalışması Gaziantep sanayiinde faaliyet gösteren büyük-orta ve küçük işletmelerin Gaziantep sanayiine etkileri ve Gaziantep'teki firmaların bölgesel kalkınmada ne gibi bir rol oynadığının tespit edilmesi amacıyla uygulanmaktadır. Elde edilecek sonuçlar konu ile ilgili bilimsel bir çalışmaya veri kaynağı oluşturacak, başka bir amaçla kullanılmayacaktır. Araştırmanın gerçeği yansıtması bakımından soruları içtenlikle cevaplandırmanızı rica eder, değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

1.İşletmenizin adı ve kuruluş yılı nedir ?

2.İşletmenizin hukuki statüsü nedir?(Anonim,limited vs..)

3.İşletmeniz hangi alan ve sektörlerde faaliyet göstermektedir?

4.İşletmenizin ortak sayısı kaçtır?

5.Şirkette yetki ve sorumluluk nasıl dağıtılır?

- 1) Uzmanlık ve iş bölümü kriteri;
- 2) Çalışanlara kişisel ilişkiye göre;
- 3) Aile meclisinin takdirine göre;
- 4) İşletme sahibinin takdirine göre;

6.İşletmeniz işletme sahibi tarafından mı yoksa profesyonel yönetici tarafından mı yönetiliyor?

7. Şirketinizde çalışan eleman sayısı ne kadardır?

1) 25	4) 101-250 arası
2)26 – 51 arası	5) 251-500 arası
3) 51-100 arası	6) 500'den fazla

8.Şirketiniz hukuk danışmanlığı hizmeti alıyor mu?

- 1) Evet
- 2) Hayır

9. İşletmenizin yıllık toplam cirosu ne kadardır ?

(....) 100.000 TL'den az	(....) 100.000 – 1.000.000 TL
(....) 1.000.000 - 10.000.000 TL	(....) 10.000.000 – 100.000.000 TL
(....) 100.000.000 TL'den fazla	

10.Şirketinizin Gaziantep şehrine aşağıdakilerden en çok hangilerinin yararı olduğunu düşünüyorsunuz?

- (.....) Gaziantep ekonomisini canlandırdığına güçlendirdiğine (.....) Finansal yapısını
(.....) Sanayisini geliştirdiğine (.....) GSYİH'ını yükselttiğine
(.....) Prestijini artırdığına (.....) Yabancı sermayeyi şehre çektiğine
(.....) Teşvik ve kredileri daha verimli kullanmaya ittiğine (.....) İstihdam oluşturduğuna
(.....) Rekabetçi bir ortam oluşturduğuna (.....) Diğer
.....

11.Gaziantep şehrinin şirketinize aşağıdaki en çok hangilerinin yararı olduğunu düşünüyorsunuz?

- (.....) Ürün çeşitliliği (.....) İstihdamı kolaylaştırdığını
(.....) Doğu ülkelerine açılmama yardımcı oluyor (.....) Rekabetçi ortamı sağlıyor
(.....) Teşvik ve devlet yardımlarından daha fazla yararlanma (.....) Bölgesel konumu
(.....) Sanayisinin güçlülüğü etki yapıyor (.....) Yatırım olanaklarım daha kolay hale geliyor
(.....) Hiçbir yararı olmuyor (.....) Diğer
.....

12.Şirketiniz finans danışmanlığı hizmeti alıyor mu ?

- 1) Evet 2) Hayır

13.Şirketiniz bölgesel strateji ve kalkınma plânı geliştirmekte midir?

- 1) Evet 2) Hayır

14.İşletmeniz aşağıdaki finansal tekniklerden en fazla hangilerini kullanmaktadır?

- (.....) Faktoring –forfaiting (.....) Leasing
(.....) Risk sermayesi (.....) Forward
(.....) Opsiyon (.....) Swap
(.....) Future (.....) Hiçbiri

15.? Şirketiniz her yıl bütçe hazırlıyor mu?

- 1) Evet 2) Hayır

16.Şirketiniz UFRS (Uluslararası Finansal Raporlama Sistemi)' ye göre mali tablo hazırlıyor mu?

- 1) Evet 2) Hayır

17.Şirketiniz açısından önem derecesine göre ihracatta karşılaştığı sorunlar nelerdir?

- (.....) Mevzuat bilgi eksikliği (.....) Bürokratik sorunlar
(.....) Pazarlama eksikliği (.....) Yabancı dil problemi
(.....) Devlet desteği eksikliği (.....) Diğeri .....

18.İşletmeniz dış ticarete en fazla hangilerini finansman yöntemi olarak kullanmaktadır ?

- (.....) Leasing (.....) Factoring
(.....) Forfaiting (.....) Alacaklı hesap finansmanı
(.....) Banka Kredileri (.....) Ticari poliçelerin iskonto edilmesi
(.....) Eximbank kredileri (.....) İhracat kredi sigortası
(.....) İhracat kredi garantisi (.....) İhracat teşvikleri

19. Aşağıdakilerden hangisi işletmenizde nakit sıkıntısına neden olmaktadır?

- 1) Alacak tahsilinde yaşanan sorun
2) Kontrol altında tutulamayan harcama
3) Düzenli etkin finansal plânlama ve bütçeleme yapılmaması
4) İşletmenin satınalma gücünün azalması
5) Diğeri .....
6) Hiçbiri, işletmemizde nakit sıkıntısı yaşanmamaktadır

20.İşletmeniz nakit sıkıntısına düşüyorsa karşılama yolu olarak hangisini kullanır?

- 1) Mevcut olarak sermaye artırımını
2) Banka kredisi kullanarak
3) Otofinansman yoluyla
4) Finansal tekniklere müracaat ederek

21. İşletmeniz en son krizden etkilendi mi?

- 1) Evet 2) Hayır

22. Eğer krizden etkilendiyse, nasıl etkilendi?

- 1) Satış hacminde azalma olmuştur
2) İşletmede personel azaltımına gidilmiştir

- 3) Sermaye küçültülmüştür
- 4) Üretimde bulunan ürünler azaltılmıştır
- 5) Diğeri .....

23. İşletmenizin krizden sonra amacı nedir?

- 1) Ayakta durma
- 2) Verimlilik
- 3) Kâr
- 4) Müşteri memnuniyeti
- 5) Markalaşma
- 6) Bölge halkına yarar

24. İşletmeniz krizden sonra kriz öncesindeki duruma ulaşabildi mi?

- 1) Evet
- 2) Hayır

25. İşletmeniz üretim sürecinde en çok neye dikkat eder?

- 1) Maliyet
- 2) Kalite
- 3) Kâr
- 4) Markalaşma

26. Şirketiniz belli periyodlarla yeni birkaç ürün üretir mi?

- 1) Evet
- 2) Hayır

27. İşletmenizin genel olarak üretimde ürünleri yenileme süresi nedir?

- 1) 0-6 ay
- 2) 6-12 ay
- 3) 12-24 ay
- 4) 24-48 ay
- 5) 48 aydan fazla
- 6) Hiç

28. İşletmenizin faaliyetleri kapsamında sıkıntıya düştüğü ilk 3 alanı sırasıyla belirtiniz?

- 1) Yönetim
- 2) Üretim
- 3) Finans
- 4) İnsan kaynakları
- 5) Araştırma ve geliştirme
- 6) Muhasebe
- 7) Pazarlama
- 8) Lojistik
- 9) Depolama

1.....
2.....
3.....

29. İşletmenizde aşağıdakilerden hangilerine sahipseniz işaretleyin?

- İnnovasyon (....)   Markalaşma (....)
Patentli ürün (....)   Yabancı yatırım (....)
Serbest bölge (....)   Ürün çeşitliliği (....)

30. Şirketiniz aşağıdaki hangi araçlardan yararlanmaktadır?

- (....) Sempozyum   (....) Benzer kuruluşlarla görüşme
(....) Fuar   (....) Uzman danışma

(.....) Yeni çıkan kitaplar (.....) Haftalık aylık dergiler

(.....) Uzman eleman istihdamı

31.İşletmenizin yıllık kapasite kullanım oranı ortalama olarak % kaçtır?

- 1) % 30' dan az 4) % 71 - %90 arası
2) % 30 - % 50 arası 5) Tam kapasite
3) % 51 -% 70 arası

32.İşletmeniz tam kapasite ile çalışmıyorsa bunun en önemli nedenleri aşağıdakilerden hangileridir?

- (.....) İç talep yetersizliği (.....) Dış talep yetersizliği
(.....) Hem iç hem dış talep yetersizliği (.....) Hammadde sorunları
(.....) Finansman sorunları (.....) İstihdam sorunları
(.....) Teknolojik eksiklik (.....) Enerji yetersizliği
(.....) İşgücü problemleri (.....) Diğer

33. İşletmenizin rekabet gücüne etki eden faktörleri önem sırasına göre ilk üçünü seçiniz?

- 1) Üretim maliyeti 4) Ürün çeşitliliği 7) Bilgi ve tecrübe
2) Yeni ürün oluşturabilmek 5) Hammaddeye yakınlık 8) Pazara yakınlık
3) Ürün kalitesi 6) Devlet desteği 9) Teknoloji
1..... 2.....
3.....

34.İşletmenizde piyasa (swot) analizi yapılmakta mıdır?

- 1) Evet 2) Hayır

35.Sektörünüzdeki diğer firmaların rekabet politikalarını izliyor musunuz ?

- 1) Evet 2) Hayır

36.İzliyorsanız hangi metodları kullanıyorsunuz ?

- 1) TV yayınları 2) Sektörel raporlar
3) İMBK'deki şirket durumları 4) Diğer

37.Banka kredisi kullanıyorsanız en yoğun kullandığınız kredi türünü belirtiniz?

- 1) İşletme kredisi 2) İthalat kredisi
3) İhracat kredisi 4) Yatırım kredisi

38.En son almış olduğunuz kredinin veya borcun amacı neydi?

- 1) Yeni işletme kurmak 5) Fabrika yenilenmesi
2) Ürün proste yenilik 6) Makine ekipman satın almak

3) Kapasiteyi artırmak   7) Etkinliği artırmak

4) Gayrimenkul almak

39.Banka kredisi kullanırken hangi tür teminatı ağırlıklı olarak veriyorsunuz?

1) İpotek   4) Kefil göstermek

2) Çek-senet   5) Garanti kefalet

3) Hazine-bono   6) Gayrimenkul

40.Mevduatınızı genelde nasıl kullanırsınız ?

1) Vadeli Mevduat

2) Vadesiz Mevduat

3) Yabancı Para Mevduatı

41.İşletmeniz kredi kullanımını ile ilgili olarak en çok hangi konularda sorunla karşılaşmaktadır?

(.....) Herhangi bir sorunla karşılaşılmamakta

(.....) Sağlanan kredilerin çok sınırlı olması

(.....) Teminat gösterme

(.....) Bürokratik ve mevzuat sorunları

(.....) Faiz oranlarının yüksek olması

(.....) Kredi vadelerinin çok kısa olması

(.....) Diğeri .....

42.İşletmenizde Ar-Ge bölümü bulunuyor mu ?

1) Evet

2) Hayır

43.İşletmenizde yenilik yapmak isteyen bireylere, yada bölümlere yeterli bilgi kaynak ve gerekli zaman sağlanıyor mu?

1) Gereken bilgiye ulaştırılmaları sağlanıyor

2) Gereken makine - teçhizat temin ediliyor

3) Gereken zaman sağlanıyor

4) Hepsi

5) Destek verilmiyor

44.Ar-ge'ye işletmeniz cironuzun yüzde kaçını ayırmaktadır?

1) %1 - %10 arası

2) %11 - %20 arası

3) %21 - %50 arası

- 4) %51 - %100 arası
- 5) Hiç ayırmamaktadır

45.Ar-ge'ye ayrılan parayı işletmeniz ne olarak görmektedir?

- 1) Tamamen yatırım
- 2) Kısmen yatırım
- 3) Kısmen masraf
- 4) Tamamen masraf
- 5) Hiç biri

46.İşletmenizin araştırma-geliştirme ve innovasyon araçlarından hangilerini kullanmaktasınız?

- 1) Ar-ge departmanı (....)
- 2) Ar-ge elemanı (....)
- 3) İnternet bağlantısı (....)
- 4) Web sitesi (....)
- 5) Teknoloji satınalma (....)
- 6) Tubitak'tan yardım alma (....)
- 7) Kosgeb'den yardım alma (....)

47.Şirketinizin sermaye büyüklüğü açısından dağılımı nasıldır?

- 1) Tamamı tek bir kişinin elindedir;
- 2) Yabancı şirkettir;
- 3) Yabancı şirketle ortaktır;
- 4) Aile bireylerine aittir;
- 5) Birçok ortak tarafından hisselidir;

48. İşletmenizi ilk kurulurken en önemli finansal kaynağınız neydi?

- 1) Öz kaynak
- 2) Bankalardan alınan krediler
- 3) Teminatlar
- 4) Tedarikçi krediler
- 5) Hiçbiri

49.İşletmenizin kuruluş aşamasında ilk kullandığı sermayenin kaynağı nedir?

- 1) Kişisel / aile birikimi
- 2) Banka kredisi
- 3) Yakın çevreden / akrabadan alınan borç
- 4) Yabancı sermaye
- 5) Devlet Teşviki
- 6) Diğer

50.Şirketinizin pazar alanları nereleridir?

- 1)Yurtiçi
- 2)Yurtdışı
- 3)Her ikisi birden

51.Şirketinizin pazar payları % kaçtır?

Yurtiçi % ..... Yurtdışı % .....

52.Şirketinizin ihracat yöntemi nedir?

- 1) Doğrudan kendimiz pazarlıyoruz
- 2) Aracı kullanıyoruz
- 3) Her ikisi birden

53.Şirketinizin ihracat türü nedir?

- 1) Fason
- 2) Kendi ürünlerimiz
- 3) Her ikisi birden

54.Cironuzun içinde ihracat payınız % kaçtır ?

- 1) %60 'dan fazla
- 2) % 60 - %41 arası
- 3) % 40 - %26 arası
- 4) % 25 - % 10 arası
- 5) % 10'dan az

55.Döviz değerlerinin değişimleri işletmenizin dış ticaretini nasıl etkilemektedir?

- 1) Çok etkili
- 2) Oldukça etkili
- 3) Etkili
- 4) Az etkili
- 5) Etkisiz

56. İşletmenizin ağırlıklı dış ticaret pazarı aşağıdakilerden hangisidir ?

Avrupa birliği ülkeleri (....) Orta Asya Türk Cumhuriyeti (....)
Ortadoğu ülkeleri (....) Çin,Japonya,Uzakdoğu ülkeleri (....)
Kuzey Amerika (....) Diğer (....)

57.Şirketinizde insan kaynakları bölümü var mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

58.Performansa dayalı ücretlendirme politikası mevcut mu, mevcutsa aşağıdaki metodlardan hangisini kullanmaktasınız?

- İkramiye
- Avans
- Maaş arttırımı
- Tatil
- Ödüllendirme

59.İş gücü verimliliğini artırmak için aşağıdakilerden hangilerini yaptınız?

- (.....) İş gücü çalışma saatini kayıt tutmak (.....) İletişimi iyileştirmek
(.....) İş gücü üretim miktarını kayıt tutmak (.....) İyi ilişkiler kurmak
(.....) Teşvik ve motive ederek (.....) Kalite bilincini sürekli
aşlamak
(.....) Yönetimde kademe sayısını aza indirmek (.....) Eğitim yapmak
(.....) İş gücünün yönetime katılmasını desteklemek (.....) Diğer
.....

60.Şirketiniz hangi bölgelerde faaliyet göstermektedir?

- 1) Sadece Gaziantep ilinde faaliyet göstermektedir
- 2) Güneydoğu Anadolu Bölgesinde faaliyet göstermektedir
- 3) Gaziantep ve İstanbul'da faaliyet göstermektedir
- 4) Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde faaliyet göstermektedir
- 5) Türkiye ve Türkiye dışında faaliyet göstermektedir

61.Hisse senediniz borsada işlem görmekte midir ?

- 1) Evet
- 2) Hayır

62.Şirketinizin Gaziantep şehrinde kurulmasının gerekçesi nedir?

- 1) Kendi doğduğum il olması
- 2) Lojistik açısından uygun olması
- 3) Bu bölgenin daha kârlı olacağı inancı
- 4) Teşvik ve kredi durumu
- 5) Bölgenin nüfus ve işçi sayısının çokluğu
- 6) Diğeri .....

63.Pazarda rekabet edebilmek için hangi stratejiyi kullanmaktasınız?

- 1) Düşük fiyat stratejisi
- 2) Odaklanma stratejisi (tek bir pazara yönelme)
- 3) Farklılaştırma stratejisi (ürün diğer ürünlerden farklı sunma)
- 4) Maliyet liderliği stratejisi
- 5) Diğeri .....

64.Firmanız faaliyet gösterirken dışarıdan hizmet almaya ihtiyaç duyduğu konular hangileridir?

- (.....) Mevzuat (.....) Yeni pazarlar bulma
(.....) Finansman (.....) Kurumlarla ilişkiler
(.....) İhracat (.....) Toplam kalite yönetimi
(.....) İletişim altyapısı (.....) Personelin eğitimi

(.....) İşgücüne yönelik konular (.....) Diğeri .....

65.Son birkaç yılı göz önünde bulundurarak şirketinizde sabit sermaye yatırımlarının türleri itibari ile yatırımınızı nasıl yaptınız ?

- 1) Genişleme yatırımlar (başka bölgelere yönelme)
- 2) Yenileme yatırımları (mevcudu tamir vs.... yenileyerek)
- 3) Yeni yatırımlar (Arsa alımı vs...)
- 4) Modernizasyon yatırımlar (yeni teknolojik makine - teçhizatla)

66. İşletmeniz teşvik ve hibelerden yararlanmakta mıdır?

- 1) Evet
- 2) Hayır

67.Eğer yararlanmıyorsa, işletmenizin sağlanan teşviklerden yararlanmamasının gerekçesi nedir?

- 1) Sağlanan teşvikler konusunda bilgi eksikliği
- 2) Teşviklerin belirli kesimlere verilmesi
- 3) Bürokratik süreç
- 4) Sağlanan teşviklerin çok sınırlı olması
- 5) Diğeri .....

68.Devlet teşvikleri ve yardımları işletmeniz açısından dış rakip firmalar ile rekabet edebilmek için yeterli mi?

- 1) Fazlası ile yeterli
- 2) Yeterli
- 3) Yetersiz
- 4) Çok yetersiz

69. İşletmeniz için sıklıkla kullandığınız kredi türü?

- 1) Ticari banka kredisi
- 2) Yatırım kalkınma banka kredisi
- 3) Teşvik kredisi
- 4) Devlet yardım ve hibeleri

70. İşletmenizin Avrupa Birliğine entegrasyonu sürecinde rekabet gücü ve rekabet politikaları konusunda hükümetin size hangi konuda yardım ve desteklerini isterdiniz ?

(.....) Devlet destekleri arttırılmalı

(.....) Yenilik ve ar-ge konusunda devlet desteği payı arttırılmalı

(.....) İhracat ve ithâlatta bürokrasi ve yazışmalar azaltılmalı

(.....) Küçük firmalar büyük veya holdingleşmiş firmalara göre daha fazla desteklenmeli ve bu firmalar korunmalı

(.....) Enerji konusunda destek arttırılmalı

(.....) Yeni kredi imkanları sağlanmalı

(.....) Devlet yardımları görülen bölgesel faktörler dengelenmeli

(.....) Diğerleri .....

71.İşletmenize ait düzenli ve ayrıntılı bir organizasyon şeması varmı?

- 1) Evet   2) Hayır

72.İşletmeniz kurum veya kuruluşlardan yardım amaçlı bilgi alışverişinde bulunmakta mıdır?

- 1) Evet   2) Hayır

73.İşletmenizin toplam varlıklarının % kaı özkaynaklarla finanse edilmiştir ?

- 1) % 76 - %90 arası
2) % 51 - %75 arası
3) % 26 - %50 arası
4) % 11 - %25 arası
5) % 10'dan az

Görüşülen kişinin adı - soyadı şirketteki görev yetkisi
ve kaşesi

şirketin adı, adres, telefon

KAYNAKÇA

Açma Bülent, "Gelişmiş Ülkelerin Öz Gelişmiş Bölgelerini Geliştirmeyi Amaçlayan Politikaların İncelenmesi ve GAP Örneği", **İto Yayını**, İstanbul, 1991.

Adelman I., Yeldan E., Is this the end of economic development? Structural Change and Economic Dynamics, 2000.

Ağır Yahya, İmalat Verimliliğini Ölçme ve Artırma Yöntemleri, Gaziantep, 2007.

Ahmed N., Dutta D., "An Aggregate Import Demand Function for India : A Cointegration Analysis", **Applied Economics Letter**, 2004.

Aktaş Cengiz, "Türkiye'nin İhracat, İthalat Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik Analizi", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 18:2, 2009.

Alkin E., ve Arkadaşları, Dünden Bugüne Gaziantep Raporu, Türkiye İhracatçılar Meclisi, İstanbul, 2007.

Allen G., "Regional Development Agencies", **House Of Research Common Paper**, 2002.

Alpar C., **Az Gelişmiş Ülkelerin Dış Ticaret Sorunları ve Sanayileşme**, Turhan Kitabevi Yayınları, Yayın No: 11, Ankara, 1982.

Altay S., "Türkiye'de Dış Ticaret Fiyatları ve İthalatın Gelir Esnekliği", **TCMB üç aylık bülteni**, Ankara, 1988. <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/yayinlar.html>.

Arı F. Aylar, **Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Yeni Dinamikler**, Der Yayınları, İstanbul, 2006.

Artan Serdar, Berber Metin, "Kamu Kesimi Büyüklüğü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Çoklu Eşleşme Analizi", **C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 5(2), 2004.

Awokuse T. O., "Export-led growth and the Japanese economy: evidence from VAR and directed acyclic graphs", **Applied Economics Letters**, 12, 2005.

Ay Ahmet, Yardımcı Pınar, "Türkiye'de İçsel Ekonomik Büyüme ve Teknolojik Gelişimde Dış Ticaret ve Beşeri Yatırımın Rolü (1963–2002): Pesaran'ın Sınır Testi ile Bir Eş-Bütünleşme Analizi", **İktisat, İşletme ve Finans**, sayı:252, 2007.

Aydınlar Ali, **Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınma Politikasının Aday Ülke Olarak Türkiye Açısında Anlam ve Önemi**, Ankara 2002.

Aydoğuş Osman, "Türkiye İmalat Sanayiinde İthalat, İhracat ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: 1971-1988", **Odtü Gelişme Dergisi**, 1993.

Aytekin H., Antep'te Eğitim Kurumları: 19. Yüzyılın İkinci Yarısından 20.Yüzyılın İlk Yarısına Kadar (Y.Küçükdağ editör), Cumhuriyetin 75. Yılına Armağan Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Vakfı Kültür Yayınları, Yayın No: 6,

Bağcı H., "Makine Demek Sanayi Demek Sanayide Makine", **Lonca Dergisi**, KSO Yayını, Sayı: 25, 2007.

Bahrami-Oskooee M., Domaç İ., "Export Growth and Economic Growth in Turkey: Evidence From Cointegration Analysis", **METU Studies in Development**, 1995, 22(1).

Bahrami-Oskooee Mohsen, Mohtad Hamid, "Imports Growth and Causality in LDCS", **Journal of Development Economics**, 1986.

Balassa B., "Exports and economic growth: further evidence", **Journal of Development Economics**, 5, 1978.

Baraz Barış, Rekabet stratejileri, <http://bbaraz.home.anadolu.edu.tr>, 2010, (22.11.2011).

Barkai Haim, Volte Ricardo, "Face on Machinery", **The Journal of Political Economy**, 94:3.

Barlas U., Osmanlı Döneminde Gaziantep'te Kurulan İlk Tıp Fakültesi, **Yöre Dergisi**, Gaziantep, 2(6), 1992.

Barro Robert J, , "A Cross Country Syudy of Growth, Saving and Government", **NBER Working Papers**, 1991.

Bayram Ferhat, "Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye", **Mülkiyetler Birliği Yayınları**, Ankara, 25, 2001.

Berksoy Turgay, "Dış Ticaret Libelleşme ve İthalat Eğilimleri", **İstanbul Ticaret Odası yayın**, no: 1994-27, İstanbul.

Bilgin Cevat, Şahbaz Ahmet, "Türkiye'de Büyüme ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkileri", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 8:1, 2009.

Bozdoğan Mine Nur, **Bölgesel Kalkınmanın Sağlanmasına Yönelik Vergi Özendirme Önlemlerinin Türkiye Açısından İncelenmesi ve Etkinliğinin Analizi**, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2008.

Coşkun Atayeter, Arzu Erol, "Türkiye'de Uygulanmakta Olan İhracat Teşvikleri", **KSÜ İİBF Dergisi**.

Coşkun C. Aktan, "Girişimcilik Felsefesi", **4. SİAD Zirvesinde Sunulan Tebliğ**, Bursa, 2000.

Çukurova Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu Bildirileri, Sayı: 24, Adana, 2007.

Daldan Ahmet, Girdi Maliyetleri , Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, <http://www.tisk.org.tr>, 2006, (19.10.2011).

Değer M. K., Gerni C., Emsen Ö. S., “İthalata dayalı ihracat ve ekonomik büyüme: 1980–2006 Türkiye Deneyimi”, **2. Ulusal İktisat Kongresi**, 2008.

Değer M. Kemal, **İhracatının Kompozisyonu ve Ekonomik Büyüme**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2007.

Demirhan E., Aksoy S., “İhracat Artışı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Seçilmiş MENA Ülkeleri için Ampirik Kanıt”, **İktisat, İşletme ve Finans Dergisi**, Mayıs 2005.

Denison Edward F., “Sources of Postwar Growth in Nice Western Countries”, **The American Economic Review**, 1969.

Devlet Plânlama Teşkilatı, İllerin Türkiye Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması, www.dpt.gov.tr, (08.05.2011).

Devlet Plânlama Teşkilatı, Ön Ulusal Kalkınma Plânı Bölgesel Gelişme Stratejileri, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003.

Dickey D. A., Fuller W. A., "Distribution of The Estimators for Autoregressive Zaman Series with a Unit Root", **Journal of American İstatistikal Association**, 1979.

Dinler Zeynel, **Bölgesel İktisat**, Ekin Kitapevi, Bursa 2001.

Dixon Robert, “Differences Kaldorian Lines”, **Oxford Economic Papers**, 1975.

DPT, “Türkiye Sanayi Politikası”, **DPT Yayınları**, Ankara, 2003.

DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1990-1994, Ankara, 1990, <http://www.dpt.gov.tr/Portal/Design/>

DPT, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Plânı 2007-2013, <http://www.dpt.gov.tr/Portal/>

DPT, İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, 2004.

Duran Mustafa, “**Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları**”, Ekonomik Araştırma Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2003.

Ekonomi Bakanlığı, İl il dış ticaret potansiyeli, 2011, www.ekonomi.gov.tr, <http://www.ekonomi.gov.tr/idusk/dosya/kitapmakro.pdf>, 2011, (18.09.2011).

Engle R. F., Granger C. W. J., "Cointegration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing", **Econometrica**, Vol.55 No:2, 1987.

Erdiren E., “Sektörde Rekabet Çok Yüksek”, **Lonca Dergisi**, KSO Yayını, Sayı: 18, 2005.

Eriş Nüket, "Tübitak'tan Sanayiye Ar-ge Destekleri", **Lonca Dergisi**, Sayı:25, Konya, 2007.

Eser Emre, "Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik öneriler", **DPT Müsteşarlığı İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü**, Yayın No:2822, 2011.

Esfahani Hadi Salehi , "Exports, Imports, and Economic Growth in SemiIndustrialized Countries", **Journal of Development Economics**, 35(1), 1991.

Feder Gershon, "On Export Economic Growth", **Journal of Development Economic**, 1982.

Feraro Vincent, "Dependency Theory", **Mount Holyoke College**, 1996,<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/depend.htm> (01.06.2013).

Garys Becker, Glaeser Edward L. , Murphy Kevin M., "Population and Economic Growth", **The American Economic Review**, 1999.

Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü, Organize Sanayi Bölgeleri ve Firmalar, 2011, <http://www.>

Gaziantep Sanayi Odası, Gaziantep'te İmalât Sanayinin Tarihsel Gelişimi, Gaziantep Sanayi Odası, Gaziantep, 2006.

Gaziantep Sanayi Odası, Gaziantep'te Markalaşma Süreci, Gaziantep, 2005.

Gaziantep Serbest Bölgesi, Gaziantep Ekonomik Yapısı, 2011, <http://www.gasbas.com.tr/g5.aspx>, (28.09.2011).

Gaziantep SSK İl Müdürlüğü, 2010, <http://www.sgk.gov.tr>.

Genç Ö., "Güneydoğu Anadolu Bölgesi Ekonomik ve Sosyal Durum Raporu", **Türkiye'ye Kalkınma Bankası Yayınları**, www.tkb.com.tr. 2004 (22.10.2010)

Giles Judith A., Williams Cara L., "Export Led Growth A Survey Of The Empirical Literature And Some Non-Causality Results", **Journal Of International Trade And Economic Development**, 2000.

Granger C. W. J., "Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Methods", **Econometrica**, 37, 1969.

GSO, ABD GTS Hakkında, <http://www.gso.org.tr/gsoduyuru>, (22.08.2012)

GSO, Ekovizyon 2010 Gaziantep, www.gso.org.tr, Gaziantep.

GTO, Rakamlarla Gaziantep 2010,TRC1 Gaziantep, Adıyaman, Kilis, www.gto.org.tr, 2010.

GTO, Rakamlarla Gaziantep 2011, <http://www.gto.org.tr>, (23.08.2012).

Gül E., Ekinci A., "Türkiye'de Reel Döviz Kuru ile İhracat ve İthâlat Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1990-2006", Dumlupınar Dergisi Sosyal Bilimler Dergisi, 16, 2006.

Gündüz Ali Yılmaz, **Bölgesel Kalkınma Politikası**, Ekin Yayınları, Bursa, 2006.

Güneydoğu Anadolu İhracatçı Birlikleri, Almanya'ya İhracat Ürünleri, <http://www.gaib.org.tr/web/İstatistik/ulke.asp>, (20.08.2012).

Halil Seyidoğlu, **Uluslararası Finans**, Güzem Can Yayınları, İstanbul, 2003.

Hang Xiaoming, Zou Heng-fu, "Foreign Technology Imports and Economic Growth in Developing Countries", The World Bank, Policy Research Working Paper, No:1412, Washington, Erişim Tarihi: 25.06.2013; <http://www.wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/1995/01/01/0000092653970311121400/Rendred/PDF/multi0page.pdf>

Hansen N., "Regional Development Policies: Past Problems and Future Possibilities", **Canadian Journal of Regional Science**, <http://dsp-psd.pwgsc.gc.ca/collection>, 1996.

Hazine Müsteşarlığı, Teşvik İstatistikleri , 2005, www.hazine.gov.tr.

Hazine Müsteşarlığı, Doğrudan Yabancı Yatırımın İl Bazında Faaliyet Gösterdiği Sektör ve Kuruluş Sayıları, www.treasury.gov.tr.

Hazine Müsteşarlığı, Teşvik İstatistikleri, 2005, www.hazine.gov.tr.

Herrick B., Kindleberger P., Economic Development, McGraw Hill Publication, 1983.

Hossain Mohammad A., Karunaratne Neil D., "On Export-Led Growth: Is Manufacturing Exports a New Engine Of Growth For Bangladesh?", **The University Of Queensland, School Of Economics, Discussion Paper**, 297, 2001,.

ICC, The World Business Organizations Intellectual Property: Source of Innovation, Creativity, Growth and Progress, www.iccwbo.org, 2005.

Ildırar Mustafa, **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

ILO, The Informal Economy Governing Body Session, www.ilo.org/public/english/support/lib/resource, 2008, (12.09.2010).

ILO., "Working out of Poverty, Somavia Presents New Anti-poverty Proposals to ILO Annual Conference", **International Labour Organization-Press Releases**, <http://www.ilo.org/public/english/bureau/info/pr/index.htm>, 2003, (22.02.2010).

Jones Charles I., Ateş Sanlı, Tuncer İsmail, **İktisadi Büyümeye Giriş**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.

Kadılar C., Şimşek M., “Türkiye İtalat Talebi Fonksiyonunu Sınır Testi Yaklaşımı ile Eş Bütünleşme Analizi”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 5/1, 2004.

Kanberoğlu Zafer, Kobi'lerin Bölgesel Kalkınma Üzerine Etkileri: Van İli Üzerine Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Doktora Tezi, İzmir, 2008.

Karahan Murat, Türkiye'de kayıtdışı ekonomi Gaziantep Örneği, Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Karunaratne N.D., "Growth and trade dynamics under regime shifts in Australia", **Journal of Economic Studies**, 23, 1996.

Kazgan Gülten, İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, 8. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

Kokko Ari, "Technology, Market Characteristics and Spillovers", **Journal of Development Economics**, 43, 1994.

KOSGEB, “KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Gaziantep İli Değerlendirme Raporu”, **Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını**, Temmuz 2005, Ankara.

KOSGEB, Alt Bölge Raporları, 2006, www.kosgeb.gov.tr, (11.03.2010).

Kotkin J., The Daily Resource for Entrepreneurs, www.inc.com, 2006, (23.08.2011).

Koton Z., Saygılı M., “Estimating an Import Function For Turkey”, **CBRT Discussion Paper**, 1999.

Köksal Almula, Stratejik Yönetimde Rekabet Stratejileri, <http://yapiuretimi.redbilisim.com>, (14.08.2010).

Kugler Peter, **Growth Export and Cointegration: An Emprical Investigation**, Weltwirtschaftliches archiv, 1991.

Kutlar İsmail, **İşletmelerdeki Vergisel Uyuşmazlıkların İdari Aşamada Çözüm Yolları ve Gaziantep Uygulaması**, 2005.

Lawrence Robert Z., Weinstein David E., "Trade and Growth: Import-Led or Export-Led? Evidence from Japan and Korea", 1999.Erişim Tarihi: 01.07.2013, <http://www.nber.org/papers/w7264.v5.pdf>

Lee Jong-Wha, "Capital Goods Imports and Long-Run Growth", **Journal of Development Economics**, 48 (1), 1995.

Lucas Robert E., “On The Mechanics Economic Development”, **Journal of Monetary Economics**, 1988.

Mankiw N. Gregory, Romer David ve Weil N., “A Contribution to The Empirics of Economic Growth”, **The Quarterly Journal of Economics**, 1992.

Michaely M., "Exports and Growth : An Empirical Investigation", **Journal of Development Economics**, Vol. 4, No. 1, 1977.

Milliyet, www.blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx/BlogNo=23620, 2007, (13.09.2010).

Mody Ahmet, Yılmaz Kemal, "Imported Machinery for Export Competitiveness", **The World Bank Economic Review**, 16(1), 2002.
<http://www.amody.com/pdf/wberky.PDF>(27.06.2013).

Mortan Kenan, Arolat Osman S., **Gaziantep Ekonomisine Bakış**, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2009, s.19-20.

Mutlu Servet, **Doğu Sorununun Ekonomik Açından Kökenleri**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002.

Müsiad, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine Yönelik Sosyo-ekonomik Kalkınma Önerileri", **Araştırma Raporları**, 2009.

OECD, " Small and Medium Sized Enterprises in Turkey", www.oecd.org/finndocument/ (09.03.2010).

OECD, **ABD'de Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları**, Territorial Outlook, 2001.

Orhan Osman Zekayi, Erdoğan Seyfettin, " **İktisada Giriş**",Palme Yayıncılık, Ankara, 2008.

Özatay F., "A Quarterly Macro Econometric Model for a Highly Inflationary and Indebted Country Turkey", **Yapı Kredi Araştırma Tebliği**, 1977.

Özer Mustafa, Erdoğan Levent, "Türkiye'de İhracat, İthalat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkilerin Zaman Serisi Analizi", **Ekonomik Yaklaşım**, 17:60, İstanbul, 2007.

Özsağır A., Cumhuriyet'in 75. yılında Gaziantep Sanayi (Y. Küçükdağ editör) Cumhuriyet'in 75. Yılına Armağan Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Kültür Vakfı Yayınları, Yayın No:6, 1999.

Özveren Mina, Yıldız Sebahattin, "Entellektüel Sermayenin Ölçüm Yöntemleri ve Kriterlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F., 29:2, 2010.

Pawlos Sewasew, "The relationship between import and GDP growth in Ethiopia: An Empirical Analysis", 2004. Erişim Tarihi: 30.06.20013;<http://www.eaecon.org/EEA/>

conferences/papers/Sewasew Pawlos The relationship between importand GDP growth in Ethiopia.doc

Pazarlamada farklılaştırma stratejisi, <http://tantalosmaket.blogspot.com/2009/06/pazarlamada-farklilastirma-stratejisi.html>, (20.10.2011).

- Ram R., "Exports and economic growth in developing countries: evidence from time-series and crosssection data", **Economic Development and Cultural Change**, 36, 1987.
- Rıza Alagöz, Gaziantep Sanayii Potansiyeli ve Yatırım Alanları Araştırması, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ankara 2004.
- Robelo S., "Long Run Policy Analysis and Long Run Growth", **Journal of Political Economics**, 1991.
- Roberts P., **Regional Planning Guidance in England and Wales**, Back to the Future, 1996.
- Rochi İ.A., "Almanya'da Bölgesel Kalkınma Stratejileri", **DPT Yayını**, Ankara, 1992.
- Romer P. M., "Economic Integration and Endogenous Growth", **Quarterly Journal of Economics**, 1991.
- Romer Paul M. , "Growth Based on Increasing Return Due to Specialization", **American Economic Review**, 1987.
- Saatçioğlu C., "1990 sonrası Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Başlıca Gelişmeler Bağlamında İthalat Büyüklüğü üzerine Ampirik Çalışma", **Marmara Üniversitesi S.B.E Dergisi**,6/24, 2005.
- Salvador D., "International Economics", **Eighth Edition**, **Fordham University**, New York, 2004.
- Saraç Ahmet, "Bölgesel Kalkınma Modelleri ve Güneydoğu Projesi", **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens.**, Aydın, 2006, s.10.
- Saygılı Ş., **Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Durumu**, www.dpt.gov.tr/e-kutuphane, 2008.
- Schneider F., Size and Measurement of The Informal Economy in 110 Countries Around The World, www.econ.puc-rio.br/gfranco/schneider, 2002, (14.09.2010).
- Serdengeçti Turan, "Türkiye'de Yatırım Teşvik Uygulamaları", TC. Başbakanlık Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2000.
- Seyidoğlu Halil, **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Güzem Can Yayınları, İstanbul, 2002.
- Seyidoğlu Halil, **Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama**, Güzem Yayınları, İstanbul, 2003.
- Shan J., Sun F., "Export-led growth hypothesis for Australia: an empirical re-investigation", **Applied Economics Letters**, 5, 1998, s.423-8.

Sharma S.C., Norris M. and, Cheung D.W., "Exports and economic growth in industrialized countries". **Applied Economics**, 23, 1991, s.697-707.

Sinha D., Sinha T., "An Aggregate Import Demand Function for Greece", **Atlantic Economic Journal**, 2000.

Solow Robert, "A Contribution to The Theory of Economic Growth", **The Quarterly Journal of Economics**, 1956.

Solow Robert, "The Production Function and The Theory of Capital", **The Review of Economic Studies**, 1956.

Şener Orhan, **Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2007.

Şimşek Muammer, "İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Türkiye Ekonomisi Verileri İle Analizi, 1960-2002", **D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi**, 18:2, Sivas, 2003.

T.C. Kalkınma Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP Genel Çerçevesi, <http://www.gap.gov.tr/gap-eylem-plâni>, (12.09.2011).

Tarı Recep, **Ekonometri**, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2010.

Taşçı Kamil, Taşpınar Rasim, Özsan Mehmet Emin, **Teoride ve Uygulamada Bölgesel Kalkınma Politikaları**, Ekin Yayınları, Bursa, 2011.

Taşpınar Gökhan, "Bankacılık Sektörü AB'ye Hazır mı?", www.makale.com, 2008.

Taştan Hüseyin, "Türkiye'de İthalat, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkilerinin Spektral Analizi", **Ekonomi Bilimler Dergisi**, 2:1, İstanbul, 2010.

TC. İpekyolu Kalkınma Ajansı, "TRC1(Gaziantep,Adıyaman,Kilis) Bölgesi Bölge Plâni", **DPT**, 2011.

Thangavelu Shandre Mugan, Rajaguru Gulasekaran, (2004), "Is there an Export or Import-led Productivity Growth in rapidly Developing Asian Countries? A Multivariate VAR Analysis", **Applied Economics**, 36 (10), 2004.

Thirwall Anthony P., "Balance of Payments Constraint as an Explânation of International Growth Rate Differences", **Banca Nazionale del Lavoro Quartely Review**, 128, 1, 1979.

Thirwall Anthony P., "Trade, Trade Liberalisation and Economic Growth: Theory and Evidence", **African Development Bank, Economic Research Papers**, No:63, 2000.

Tokatlıoğlu Mircan Yıldız, **Avrupa Birliğinde Maliye Politikası ve Türkiye açısından bir değerlendirme**, Alfa Yayınevi, Ankara 2004.

Tokur Mehmet Emin, Bölgesel Sanayi Kalkınma Politikaları ve Konya Sanayisinin Bugünü, Geleceği, Selçuk Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008.

Tuncer İsmail, "Türkiye'de ihracat, ithalat ve Büyüme: Toda-Yamamoto Yöntemiyle Granger Nedensellik Analizleri (1980–2000)", **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitü Dergisi**, 9(9), 2002.

Tusiad, "Türkiye'de Girişimcilik Özet Bulgular", **Tusiad Basın Bülteni**, www.tusiad.org.tr, 2003.

Tüik, "Bölgesel Göstergeler TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) 2011", **TÜİK Yayınları**, Ankara, 2011.

TÜİK, Gayri Safi Katma Değer, <http://www.tuik.gov.tr>, s.86, (20.06.2011).

Tüik, İllerin Kayıtdışı İstihdam Oranları, <http://www.tuik.gov.tr>, 2008.

Tüik, Mali Aracı Kuruluş İstatistikleri, www.tuik.gov.tr, (26.05.2010).

Türk Patent Enstitüsü, www.tpe.gov.tr, 2010.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, İmalat Sanayii Kapasite Kullanım Oranı, <http://www.tcmb.gov.tr/imalat/KKO.html>, (24.10.2011).

Türkiye İhracatçılar Meclisi, İllere göre ihracat rakamları, www.tim.gov.tr, (02.05.2013).

Tyler W., "Growth and Export Expansion in Developing Countries: Some Empirical Evidence", **Journal of Development Economics**, Vol. 9, 1981.

UEAPME, "Crafts And SME's : Keys For The Success Of Urban Policy", **Position Paper**, www.ueapme.com/docs/pos-papers/2007, 2007, (26.10.2011).

Ukpolo Victor, "Export Composition and Growth Of Selected Low Income African Countries: Evidence From Time-Series Data", **Applied Economics**, 26:5, 1994.

Uludağ Sözlük, Sosyal Fayda, <http://www.uludagsozluk.com/k/sosyal-fayda>, 20.12.2012.

URAK, İllerarası Rekabetçilik Endeksi, www.urak.org, (17.02.2009).

Uyan Birgül, Bölgesel Gelişme Dinamikleri: Gaziantep İlinde Yerel Ekonomik Gelişmeyi Etkileyen Faktörler, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, doktora tezi, Adana, 2009.

Ünsal Erdal M., İktisadi Büyüme, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2007.

World Of Industry, <http://www.win-fair.com>, (20.01.2013).

WORLD BANK, Competitive European Cities: Where Do The Core Cities Stand?, <http://siteresources.worldbank.org/NTLED/resources>, (09.12.2010).

Yamak R., Korkmaz A., "Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi", **İ.Ü. İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, 2, 2005.

Yardımcı P., "Türkiye'de İhracat-İthalat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkilerin Bilgi Yayılımları Çerçevesinde Analizi: Johansen ve Pesaran Sınır Testi Uygulaması", **8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi**, Malatya, 2007.

Yavuz Çağla , "İşletmelerde İnovasyonun İncelenmesi", **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2010.

Yavuz Tarık, "Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi 1980–1998 dönemi Türkiye Örneği", **Karadeniz Teknik**

Yeldan Erinç, **İktisadi Büyüme ve Bölüşüm Teorileri**, Efil Yayınevi, Ankara, 2010.

Yıldırım E., "Sanayileşme Stratejileri ve Türkiye'de Sanayi Politikası", TMMOB Makine Mühendisler Odası Yayını,

Yılmaz Ömer, Bölgesel Ekonometrik Modelleme ve Doğu Anadolu Üzerine Bir Uygulama, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum, 2003.